Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

1
5 01

Cot. 11. L. 26.

T. 108072

R 344882
C. 1135679

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

PHILOSOPHIA

JUXTA INCONCUSSA, TUTISSIMAQUE DIVI THOMÆ DOGMATA.

Quatuor Tomis comprehensa

Authore P. F. ANTONIO GAUDIN, Lemovicensi, Ordinis Prædicatorum, Provinciæ Tolosanæ Alumno, in Sacra Facultate Parisiensi Doctore Theologo, & in Majori Conventu & Collegio Parisiensi ejusdem Ordinis Regente.

Editio prioribus accuratior,

Juxta novissimam Coloniensem, ab Authore ex integro recensitam, emendatam, & figuris æreis illustratam, præcipuè ubi de modernis experimentis, & observationibus, atque recentiorum Philosophorum placitis, & systemate

TOMUS SECUNDUS,

Primam Physicæ Partem complectens.

VENETIIS, MDCCXXXVI.
Typis Dominici Lovisa.
SUPERIORUM PERMISSU.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

INDEX
TITULORUM
TOMI SECUNDI.

PRoœmium. 1
Quæstio Præambula. Articulus unicus, *De Objecto, Qualitate, & Divisione Physicæ.* 3

PRIMA PARS
PHYSICÆ.

DE *Ente mobili in communi.* 5
Disputatio I. *De Principiis rerum.* 6
Quæstio I. *De Principiis in universum.* ibid.
Art. I. *Quid & qualia sint principia rerum.* 7
Art. II. *Qua sint principia rerum secundùm Antiquos.* 9
Art. III. *De Principiis rerum juxta Leucippum, Democritum, & Epicurum.* 13
Art. IV. *De Principiis juxta Cartesium.* 19
§. I. *Refertur sententia Cartesii circa principia.* ibid.
§. II. *Particulas Cartesii non esse rerum principia.* 21
§. III. *Contradictiones Cartesii circa leges motus.* 26
Contradictiones Cartesii circa motum ipsum. 31

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Contradictiones circa elementa. 36
Aliæ Contradictiones Carteſii. 38
§. IV. *Naturæ phænomena malè Carteſius explicat.* 40
Solvuntur objectiones Carteſii. 48
Art. V. *De Principiis Chymicorum.* 49
Art. VI. *De veris rerum Principiis.* 52
§. I. *Præmittuntur quædam Axiomata ad veram de rerum principiis ſententiam.* ibid.
§. II. *Datur in rebus generatio ſubſtantialis.* 55
§. III. *Statuuntur vera rerum Principia.* 60
Quæſtio II. *De Materia prima rerum naturalium.* 36
Art. I. *Quid ſit Materia.* ibid.
Art. II. *An includat actum entitativum.* 66
Art. III. *An propriam habeat exſiſtentiam.* 76
Art. IV. *An poſſit exſiſtere ſine forma.* 84
Art. V. *De unitate, appetitu & ingenerabilitate Materiæ.* 87
Quæſtio III. *De forma ſubſtantiali.* 91
Art. I. *An & quid ſit Forma ſubſtantialis.* ibid.
Art. II. *De Eductione Formæ ex materia.* 97
Art. III. *An Formæ rerum creatarum ſint eductæ ex materia.* 104
Quæſtio IV. *De compoſito naturali.* 110
Art. I. *An Materia & Forma ſint de eſſentia Compoſiti.* 110
Art. II. *An immediatè ùniantur.* 115

Art.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Art. III. *An compoſitum ab iis diſtinguatur.* 123
Diſputatio II. *De Natura & Cauſis.* 127
Quæſtio I. *De Natura, Violentia, & Arte.* 128
Art. I. *Quid, & quotuplex ſit Natura.* ibid.
Art. II. *De Violentia, & ejus cauſis.* 132
Art. III. *De Arte, & Artificialibus.* 138
Quæſtio II. *De Cauſis in communi.* 146
Art. I. *Quid & quotuplex ſit cauſa.* ibid.
Art. II. *De comparatione cauſarum.* 149
Quæſtio III. *De Cauſis materiali & formali.* 154
Art. I. *Quomodo materia & forma cauſent.* 155
Art. II. *De Cauſa Ideali.* 157
Quæſtio IV. *De Cauſa Efficiente.* 161
Art. I. *Quid & quotuplex ſit cauſa efficiens.* ibid.
Art. II. *De principio agendi.* 164
§. I. *Quibus rebus conveniat ratio principii activi, an etiam ſubſtantiis corporeis.* ibidem.
§. II. *Quid ſit radix, ſeu principium, quo agendi in ſubſtantia corporea.* 170
Art. III. *An ſubſtantia ſit immediate operativa.* 173
Art. IV. *Quid ſit cauſalitas cauſa efficientis, quidve dimanatio.* 184
Art. V. *De Inſtrumentis Cauſa efficientis.* 187
§. I. *Quid & quotuplex ſit Inſtrumentum.* 188

§. II.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

§. II. *An sit de ratione Instrumenti moveri a causa principali, & ei cooperari.* 191
Quæstio V. *De causa finali.* 199
Art. I. *Quid, & quotuplex sit finis.* ibid.
Art. II. *Quę sit causalitas finis in actu primo.* 402
Art. III. *Qua sit causalitas finis in actu secundo.* 207
Art. IV. *Quanam agant propter finem.* 210
§. I. *An natura agat propter finem.* 211
§. II. *An & quomodo animantia agant propter finem.* 226
Quæstio VI. *De comparatione causarum ad effectus.* 23
Art. I. *An plures causæ totales ejusdem ordinis possint producere simul eundem effectum.* ibid.
Art. II. *An effectus ab una causa productus potuerit idem numero ab alia produci.* 23
Quæstio VII. *De Fortuna, Casu, & Fato.* 23
Art. I. *De Fortuna & Casu.* ibid.
Art. II. *De Fato.* 24
Disputatio III. *De proprietate Entis mobilis, scilicet Motu.* 24
Quæstio. I. *De Motu, Actione, & Passione.* 24
Art. I. *Quid sit Motus, & quomodo ab Actione, & Passione distinguatur.* ibid.
Art. II. *De subjecto Motus & Actionis.* 247
Art. III. *De termino Motus.* 25

Art. IV.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

TOMI SECUNDI.

Art. IV. *De unitate, & distinctione tum generica, tum specifica, tum numerica Motus.* 257

Art. V. *De contrarietate Motus.* 260

Art. VI. *De Motu localis.* 161

§. I. *De natura Motus locali.* ibid.

§. II. *De causa Motus localis.* 268

§. III. *De Motu Gravium & Levium.* 272

§. IV. *De Motu Elastico.* 277

§. V. *De Motu Sympathia & Antipathia.* 281

De vi Magnetica. 282

§. VI. *De Motu Projectorum.* 287

§. VII. *De Motu Reflexo, seu de Resilitione:* 290

§. VIII. *De Motu Pendulorum.* 293

§. IX. *De Acceleratione Motus.* 296

§. X. *De Legibus Motus & Impetus localis.* 299

Quæstio II. *De Infinito.* 301

Art. I. *An detur aliquid actu infinitum.* 302

Art. II. *An dari possit creatura secundùm essentiam actu infinita.* 303

Art. III. *An possibilis sit magnitudo actu infinita.* 307

Art. IV. *An sit possibilis multitudo actu infinita.* 311

Art. V. *An possibilis sit qualitas infinitè intensa, ubi etiam agitur de terminis magnitudinis rerum.* 314

Quæstio III. *De Tempore.* 316

Art. I. *De Duratione in communi.* ibid.

Art. II.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Art. II. *Quid, & quotuplex sit tempus, & quomodo sit præsens.* 318
Art. III. *Do modo incipiendi & desinendi rerum, tum successivarum, tum permanentium.* 326
Quæst. IV. De *Loco & Vacuo.* 329
Art. I. *Quid sit Locus.* ibid.
Art. II. *Possintne duo corpora esse in eodem loco, & idem corpus in duobus locis.* 333
Art. JJJ. De *Vacuo.* 340
Quæstio V. De *Continuo.* 348
Art. J. *Utrùm continuum constet solis divisibilibus, vel partibus semper divisibilibus.* 349
Art. JJ. *Sintne in Continuo vera indivisibilia.* 357
Quæstio VJ. De *Conditionibus Motus.* 359
Art. J. *Utrùm omne, quod movetur, ab alio moveatur.* ibid.
Art. JJ. *An dari possit actio in distans.* 365

Jndicis Finis.

SECUN-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

SECUNDA PARS PHILOSOPHIÆ PHYSICA.

PROOEMIUM.

VASTISSIMUM *motus & naturæ imperium sub illius Scientiæ ditione est, quæ* φισικὴ *græcè, latinè* Naturalis *dicitur, quòd de universa rerum natura disputet. Sumitur autem hìc* Natura *paullo strictiùs pro principio motus & quietis sensibilis, ut infrà dicetur: & adeo ens naturale apud Physicos idem est, ac ens mutationi sensibili subjectum. De illo igitur Ente nobis in hac parte differendum est, quod sub suæ amplitudine totum universum concludit. Nihil enim in Mundo est, quod aliquo modo ad motum non pertineat, vel ut subjectum in quo motus fit, vel ut effectus per motum productus, vel ut causa motum in rebus producens. In primis enim omnia corpora, ex quibus Mundus iste constat, ut Elementa, Mixta, Cœli, Astra, manifestè motui subjecta sunt. Quæ verò in hoc Mundo sublunari nascuntur, vel intereunt, per motum sensibilem produci constat: Ut enim in officina ferraria clavis, horologium, ensis, bombarda, aliave hujusmodi artefacta, inter reciprocos follium flatus, prunarum ardores, malleorum ictus, limarum strepitus fabricantur & poliuntur; ita quoq; cuncta hæc sublunaria per cœlorum, siderumque revolutiones, ventorum flatus, imbrium, nivium, grandinumque procellas, hiemis frigora, veris tepiditatem, æstatis ardores, & alias ejusmodi mutationes formantur. Porrò Deus & Angeli, etsi mutationis sensibilis expertes sint, attamen sunt primi fontes, primæque causæ omnis motus, qui in mundo*

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

corporeo cernitur. Age ergo ad hæc tam præclara, tam [illegible] *blimia mentem animosè surrigamus, quæ etiam quæsisse* [illegible] *gnum est, ac jucundum.* Est enim, *ut ait Tullius Acad.* [illegible] *lib.4.* animorum, ingeniorumque naturale quoddam qu[illegible] paulum consideratio, contemplatioque naturæ. Er[illegible] mur, clariores fieri videmur, humana despicimus [illegible] gitantesque supera atque cœlestia, hæc nostra ut exig[illegible] & minima contemnimus. Indagatio ipsa rerum tum [illegible] ximarum, tum etiam occultissimarum habet oblectat[illegible] nem. Si verò aliquid occurret, quod verisimile videat[illegible] humanissima completur animus voluptate. *Nec modò v*[illegible] *ptatem innocentissimam habet natura contemplatio, sed et*[illegible] *utilitatem insignem ab Apostolo magnifice celebratam,* [illegible] *ad Rom.1. exhibet nobis hanc universitatem, ut librum* [illegible] *gantissimum, aut potiùs mundissimum speculum, in* [illegible] invisibilia Dei intellecta conspiciuntur, sempite[illegible] quoque ejus virtus & divinitas: *quo fructu nullus m*[illegible] *esse potest, aut optari.*

Ut verò scientiarum præclarissima, quæ per antonomas[illegible] Philosophia *nuncupari solet, ordine à nobis pertracte*[illegible] *statim in ipso limine pauca dicenda sunt de ejus Objecti Natura; deinde totius disciplinæ divisio generalis co*[illegible] *tenda.*

QUÆ

QUÆSTIO PRÆAMBULA

De Objecto, Qualitate, & Divisione Physicæ.

ARTICVLVS VNICVS.

QVæ aliqui fusiùs disputant circa Physicæ objectum, breviter hic perstringimus, quòd ferè quæstio sit solùm de nomine. Quidam dicunt, Corpus mobile; alii Ens mobile, seu Ens naturale. Cæterùm hæc omnia vocabula idem significant: attamen

Dicendum 1. Objectum Physicæ meliùs exprimi per Ens mobile:

Probatur. Tum quia ita exprimitur à celebrioribus Philosophis, Aristotele, D.Thoma, & aliis. Tum quia, ut arguit D. Thomas, nondum constat, an *id* omne, quod movetur, sit corpus: hoc enim probatur ab Aristotele in hac parte. Neigitur, quod probandum est, supponatur, aptiùs dicimus, *Ens mobile*, seu Ens mutationi sensibili obnoxium, esse objectum huius scientiæ.

Dicendum 2. Physicam esse verè & propriè scientiam. Hæc conclusio, licèt negata fuerit ab antiquis Philosophis, Heraclito, Cratillo, Socrate, & aliis; attamen nunc in confesso est apud omnes,

Probatur. Physica de suo subjecto plura demonstrat; ut quòd quatuor habeat causas, materialem, formalem, efficientem, & finalem; quòd non sit quid simplex, sed constitutum ex suis principiis; quòd in eo distingui debeant actus & potentia; quod in infinitum dividi possit: Ergo est vera scientia. Neq; obstat, quòd plura opinativè solùm cognoscimus circa res naturales: nulla enim scientia est, de cujus objecto plura solùm opinativè non innotescant.

Dices. Scientia debet esse de rebus perpetuis & necessariis: Atqui ea, quę subjiciuntur motui, non sunt perpetua & necessaria, sed potiùs fluxa & instabilia: Ergo de illis non datur scientia.

Resp. Distinguo minorem: Quod subjicitur mutationi, non est necessarium & perpetuum, quantùm ad *esse* exsi-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

sientiæ, concedo; quantum ad veritatem essentiæ, se connexionem prædicatorum essentialium, & habitudinem proprietatum ad essentiam, nego. Siquidem tam necessarium est, ea, quæ componuntur ex contrariis, esse corruptibilia; quod generatur, esse compositum ex principiis; naturam agere propter finem, &c. Idque tam certò demonstrari potest in Physica, quàm certò probatur in Metaphysica, Ens esse unum, verum, bonum, Angelos esse expertes materiæ &c.

Dicendum 3. Physicam esse scientiam totam speculativam. Ita tenent omnes.

Probatur. Tum ex ejus objecto, seu materia, quæ non est aliquid à nobis operabile, sed solùm cognoscibile. Motus enim cœli, influxus astrorum, situs elementorum &c. à nobis cognosci quidem possunt, non tamen fieri. Tum ex ejus fine: nam Physica de rebus, de quibus disputat, non intendit, nisi cognitionem & contemplationem: Ergo est solùm speculativa.

Dices. Moralis & Medicina subalternantur Physicæ, tamen sunt practica: Ergo Physica quoque est practica.

Resp. Nego consequentiam. Nam medicina & moralis sunt practicæ propter id, quòd addunt objecto Physicæ. Siquidem Physica in communi agit de motu, ac proinde de sanitate & ægritudine & de passionibus, ac potentiis animæ, quatenus sunt quidam motus; At verò Medicina respicit sanitatem & ægritudinem, non præcisè ut sunt motus corporis humani, sed ut induci & expelli possunt per artem & industriam humanam, sub qua ratione sunt quid practicum. Similiter Moralis respicit passiones, motus animi, non præcisè ut motus sunt, sed ut sunt per rationem regulabiles & capaces boni & mali, proindeque ut induunt rationem practici.

Quantùm spectat ad Physicæ partitionem, eandem secuturi sumus, quam tenuit Physicorum omnium Princeps Aristoteles. Totum enim opus in quatuor partes dividemus. Prima erit de Ente mobili in communi: siquidem doctrinæ ordo exigit, ut á communioribus & universalibus, utpotè magis notis, incipiamus. Secunda de Ente mobili motu locali, seu de Cœlo & Mundo. Tertia vero de Ente mobili motu generationis & corruptionis. Quarta demum de Ente mobili motu vitali, seu de Anima. His quatuor partibus comprehenditur quicquid circa Ens mobile disputari consuevit.

PRI-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

PRIMA PARS
PHYSICÆ.

De Ente mobili in communi.

ENS mobile in communi definitur Id, quod habet in se principium motus & quietis, seu quod mutationi sensibili subjicitur. De illo egit Aristoteles per illos octo libros, qui inscribuntur *de Physico auditu*, in quorum primo statim scrutatur generalia principia, ex quibus vel generatur, vel componitur Ens mobile: In secundo agit de causis à quibus pendet: In tertio verò & quinque sequentibus agit de ejus proprietate, scilicet de Motu in communi, & is, quæ concernunt motum, ut de Tempore, de Loco, de Continuo, de Conditionibus ad Motum requisitis. Secuti nos eundem ordinem hanc primam Physicæ partem dividimus in tres disputationes.

Prima erit de Principiis Entis mobilis. Secunda de Causis ejus: Tertia vero de Motu, & iis, quæ concernunt Motum. Sub his tribus disputationibus comprehenduntur omnia, quæ agitari solent circa Ens mobile in communi.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

DISPUTATIO PRIMA

De Principiis Rerum.

PRincipia rerum considerari possunt vel in commu vel in particulari, vel ut conveniunt in compositio rerum naturalium. Itaque 1. dicendum de illis in gene 2. de iisdem singulatim. Demum de Composito, qu constituunt.

QUÆSTIO PRIMA

De Principiis rerum naturalium in universum.

PEr se notum est, omne, quod producitur, ex alic principio produci; non enim à se ipso, aut á nih produci potest. Cùm ergo res naturales produci vid mus, necesse est, ex aliquo principio produci. Po duplex est principium, intrinsecum scilicet, & extrin cum. Principium intrinsecum dicitur, quod est in re, cujus est principium; ut, litteræ componentes sy bam, & lapides, ex quibus fit domus, sunt princi intrinseca; sunt enim in rebus, quæ ex iis fiunt. Prin pium extrinsecum dicitur, quod est extra rem, cujus principium: sic Typographus est principium extrinsec vocabulorum, & Artifex domus: non enim sunt in rebus, quarum tamen sunt principia. Omnis res produ exigit principium saltem extrinsecum, quia non á se sa, sed ab alia re producitur. At vero principium intr secum propriè non habet locum in re omnino simplic sed solùm in rebus compositis: quod enim componit ex aliquibus constitui debet, quæ ipso sunt priora & si pliciora, quæq; ob id principia ejus intrinseca dicunt Cùm ergo res naturales compositæ sint, omnes con dunt, eas fieri, ac constare ex principiis intrinsecis;

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

in illis proferendis & explicandis minimè consentiunt. Nos primò, quid & qualia esse debeant ejusmodi principia, constituemus. Deinde aliorum, tum Veterum, tum Recentiorum opiniones discutiemus. Postremò propriam sententiam stabiliemus.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid & qualia sint Principia rerum naturalium.

ARistoteles 1. Phys. c. 5. principia definit, Quæ nec ex se invicem, nec ex aliis, sed ex quibus omnia fiunt.

Hæc definitio vix ab ullo reprehenditur. Dicuntur in primis, principia non fieri ex se invicem, nec ex aliis: quia si ex se, aut ex aliis fierent, non essent prima principia, sed potiùs principiata. Deinde principia non sunt id, quod fit, sed ex quo aliquid fit: non ergo fiunt ex aliis, aut ex se invicem. Additur ex iis omnia, nempè naturalia entia, fieri; quia hic non unius rei, sed omnium compositorum naturalium principia inquirimus.

Obji. Forma & Materia sunt principia compositi naturalis, ut infra dicetur; Atqui forma fit ex materia: Ergo principia fiunt ex se invicem.

Resp. Nego suppositum, quod scilicet forma propriè fiat: nam ejus est *fieri*, cujus est *esse*. Porrò forma non est id, quod est, sed solùm id, quo aliquid est. Vndè propriè non fit, sed est id, quo aliquid fit; & ideo, cùm generatur equus, non dicimus, animam equi generari, sed ipsum equum: Ita S. Thomas 1.p.q.45.a.8. Excipitur tamen anima rationalis, quæ cùm per se fit, atque subsistat, per se etiam fit; sed non fit ex materia; ut inferiùs dicetur. Vndè nulla forma fit, propriè loquendo, ex materia.

Principiis duæ dotes præcipuè convenire debent. Prima est simplicitas: nam si essent composita, rursus aliquibus aliis principiis constarent, proindeque non essent prima principia. Secunda est aliqua inter se contrarietas, seu oppositio. Generatio enim & corruptio versantur inter terminos oppositos; sunt enim motus ab uno extremo ad aliud extremum oppositum: Ergo principia generationis naturalis debent esse contraria. Vnde Veteres omnes, quasi, inquit Aristoteles, ab ipsa veritate coacti, aliquam in principiis contrarietatem agnovere. Alii enim dixere, principia rerum esse Litem & Amorem, seu Concordiam: Alii Vacuum & Plenum: Alii Frigus & Calorem; Alii Congregationem & Disgregationem; Alii La-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

titationem & Apparentiam : Alii Rarum & Densum : A
Parvum & magnum : Alii Disposiciones diversas Ato
rum secundùm situm, figuram, motum & quietem. Q
omnia contrarietatem quandam important. Immo c
principia sint omnium, quæ rebus naturalibus insu
primordia non solùm contraria, sed etiam prima cont
ria esse debent.

Ea tamen contrarietas non est propriè, sed paullo
tiùs dicta : Nam contrarietas propriè est eorum, quæ
eodem genere maximè distant, & ab eodem subjecto
expellunt; atque inter qualitates dumtaxat propriè loc
habet. Porró principia non sunt qualitates, ut ex dic
disconstabit : nec sunt sub genere, cùm non sint natu
completæ. Est itaque in illis contrarietas paullo lat
dicta, ideſt, quædam inter se oppositio.

Non tamen omnia principia inter se opposita esse p
sunt, sed in illis esse debet aliquod tertium, quod
commune subjectum utriusque contrarii. Id etiam ag
vere Antiqui : ita enim aliqua principia contraria
tuere, ut utriq; contrario commune subiectum suppo
rent. Ut qui Frigus & Calorem, aut Parvum & Magn
aut Rarum & Densum, &c. ut principia rerum posue
aliquam præterea substantiam illis contrariis flatibus
jectam admittebant, ut aquam, aerem, aut aliquid
ud. Qui verò diversas Atomorum difpositiones ha bu
ut principia rerum, Atomos ipsas, ut commune sub
ctum hujus contrariæ dispositionis statuerunt.

Atque id manifesta ratio etiam convincit. Nam ge
ratio naturalis est mutatio ab uno ad aliud oppositu
Atqui mutatio ab uno ad aliud oppositum intelligi nequ
nisi sit aliquod subjectum, quod modó sit sub uno extr
mo & postea sub alio: Ergo præter illa duo contraria e
git generatio rerum naturalium unum commune illis co
trariis subjectum. Atque etiam id videre est in producti
ne artefacti, v.g. statuæ, quæ fit, quatenus subjectum
puta æs, aut lignum, ab informato ad figuratum transi
In his verè nulla esse potest controversia.

Solum quæri potest, quomodo hæc tria inter se di
rant, Principium, Causa & Elementum.

Resp. ex S. Thoma 1. Physic. lect. 1. Principium sol
importare processum unius ab alio : unde Principi
est, à quo aliquid quovis modo procedit, seu tanqu
à causa, seu tanquam à termino, seu tanquam à co
municante sibi *esse*, licèt nulla causalitas, atque dep
dentia intercedat. Causa verò est, quæ influit *esse*
aliud : unde addit principio duas conditiones. Prima
ut ab ea procedat aliquid, non quovis modo, sed per
rum influxum. Secunda, ut ab ea effectus dependeat;

ideo

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ideo punctum lineæ diei, qua quis naſcitur, vitæ; locus à quo quis proficiſcitur, viæ principia dicuntur; at non cauſæ, quia in hos effectus non influunt. Privatio itidem rationem principii habere poteſt, at non cauſæ, quia cum non ſit aliquid poſitivum, influxum non habet: ſimiliter in divinis Pater Principium Filii dicitur, ſed non cauſa, quia etſi verè communicet naturam filio, atque adeo influere dici poſſit; id tamen ſit ſine dependentia; at verò in creatis pater cauſa filii dicitur, quia ei influit naturam cum dependentia ex parte filii. Elementum verò aliquid addit cauſæ, ut ſcilicet influat per modum partis materialis componentis: unde ab Ariſtotele definitur Id, ex quo res componitur primò, & eſt in ea: ſic litteræ ſyllabarum, & corpora ſimplicia mixtorum Elementorum dicuntur; ea enim componunt. Itaq; Principium latiùs patet, quàm Cauſa; & Cauſa, quàm Elementum: nam omne Elementum eſt Cauſa, & omnis Cauſa eſt Principium; at non è converſo.

ARTICULUS SECUNDUS.

Quæ ſint Principia rerum naturalium ſecundùm Antiquos.

IN aſſignandis Principiis variæ fuere olim opiniones. Pythagoræi dixere, Numeros eſſe omnium prima Principia. Quid per illos Numeros intellexerint, non ſatis conſtat. Fortè id ſolùm voluere, omnia conſtare Numeris, quod in numeroſa proportione à Deo condita ſint, juxta illud Sap. 1. *Omnia in numero, pondere, & menſura diſpoſuiſti*. Aut, ut Platonici eos ſecuti, per Numeros Ideas divinas deſignarunt. Vt ut ſit, conſtat, Numerum propriè dictum eſſe quid poſterius rebus numeratis; reſultat enim ex earum diviſione: Itaq; non eſt earum principium.

Alii unum dumtaxat poſuere Principium. Atque in primis Parmenides & Meliſſus illud principium dixere eſſe *Ens*, ideſt, ut explicat S. Th. 1. Phyſ. lect. 10. ſubſtantiam eſſentialiter uniformem, diverſam verò ſecundùm ſenſibilem apparentiam; quæ quidem apparens varietas ex calore & frigore oriretur: unde Calidum & Frigidum illi primo ac præcipuo Principio adjunxere. Thales *Aquam* omnium rerum principium poſuit. Hæc opinio ab Ægyptiis fluxiſſe videtur, qui cum terræ ſuæ fecunditatem Nili inundationi deberent, ut beneficis aquis gratiam referrent, eas dixere omnium rerum eſſe Principium, cui ſententiæ alludit illud Poetæ:

Oceanuſque pater rerum, Nymphæque ſorores,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Diogenesillud Principium dixit esse *Aerem*; Hera tus *Ignem*, Hesiodus *Terram*.

Alii plura posuere principia. Et in primis nota Platonis sententia, Deum, Ideas & M teriam ut princi ita constituentis, ut Deus velut anima mundi esset, M teria ut corpus, quod primò confusum, juxta Ideas de ceps distinctum fuit in quatuor elementa, quatenus, co puscula Pyramidalia avolantia ignem, Cubica reside terram, Octahedrica & Icosahedrica media aerem, aquam formarunt, ex quibus mixta variè conflarentu Sed hæc ænigmaticè ab eo dicta videntur. Empedocle & post eum Hippocrates, quatuor elementa omni Principia posuit, quæ per Litem & Amicitiam junct aut separata, rerum varias species constituerent. An xagoras omnium rerum particulas, ignis, aquæ, plant carnis, &c. invicem permixtas in unoquoque censui quam *Panspermiam* vocabat, idest, omnium rerum se nariam massam: generationemque fieri dixit, quate ex ea massa particulæ rei cujuspiam exteriùs appareba corruptionem verò, dum interiùs retrudebantur: u omnia in omnibus esse dicebat, sed unum solùm appa re, cætera verò latere. Huic materiali Principio ad cit Mentem Divinam, quæ sua sapientia, atque pote particulas disponeret in varias rerum species; in quo s præ cæteris Antiquis laudandus est, qui vix Dei m tionem fecere in explicandis rerum naturalium Prin piis.

Quidam Recentiores suam sententiam ex Empedo & Anaxagoræ opinione temperantes ponunt pro pri piis insensibiles elementorum particulas, quibus con gatis efficitur Elementum; permixtis verò ac invi veluti contextis efficiuntur mixta. Quam sententiam Honoratus Fabri ingeniosè expendit. Verùm eam o rosiùs excutiemus, cùm de mixtione agemus,

PRIMA CONCLUSIO.

SEntentia, quæ unicum tantùm Principium rerum t turalium asserit, subsistere non potest.

Probatur. Quæ uno & eodem Principio constant, n sunt inter se diversa, ut per se notum est; nihil en habent, quo differant: sed res naturales sunt i ter se diversæ, imò sæpe contrariæ, ut ignis & aqu ergo non constant unico Principio.

Confirmatur. Si omnia constarent eodem Princip non generarentur, aut corrumperentur; idem enim se per essent, nempe illud ipsum principium: nihil en haberent præter illud Principium: unde nec essent, pri cipia

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

cipia, neque illud verè dici posset Principium, quia nihil est sui ipsius Principium: Ergo non datur unum solùm Principium.

Dices. Illud Principium, licèt sit unum, posse subire varios status, ut addensari, rarescere, fluere, solidari, &c. sicque constituere rerum diversitatem, atque generationi & corruptioni subjici.

Sed contra. Diversi status diversa Principia postulant, quibus constituantur & distinguantur: Ergo ut unum aliquid diversos subeat status, necesse est, ei aliquod hujus diversitatis Principium adjungi. Vnde, ut supra notavi, qui unum posuere Principium, aliquid præter ipsum in rebus admisere, quo earum diversitas causaretur; sicque voce solùm unum dixere Principium, re ipsa verò plura posuere.

SECVNDA CONCLVSIO.

ELementa non sunt prima rerum naturalium Principia.

Probatur. Quæ constant principiis, non sunt prima Principia: Sed Elementa ipsa constant Principiis: Ergo non sunt prima Principia. Probatur minor. Omne, quod generatur & corrumpitur, constat Principiis; ideo enim res naturales constare Principiis intelliguntur, quia generationi & corruptioni subjacent; Atqui Elementa ipsa generari & corrumpi videmus, ut ignem accendi, & extingui, aquam putrescere, &c. Ergo constant Principiis.

Confirmatur. Prima principia debent esse principia omnium rerum naturalium; Sed Elementa non sunt principia omnium rerum naturalium; non enim sunt principia vitæ hominis & pecudum, cùm non sint principia cognitionis; imò in aliis rebus benè multæ sunt proprietates, quæ vix referri possunt ad Elementa, ut virtus magnetis, proprietates mirabiles quarundam plantarum, lapidum pretiosorum, venenorum, &c. Ergo Elementa non sunt prima rerum omnium Principia.

Respondebis ad argumentum, Elementa propriè non generari, aut corrumpi, sed solùm dissolvi in minimas & insensibiles particulas, quæ integræ semper, & incorruptæ permanentes, dum invicem miscentur, alia corpora componunt; collectæ verò proprium Elementum exhibent.

Sed ea responsio exactiùs discutietur, cùm examinabimus, an Elementa maneant actu in mixto. Interim ex eo refutari potest, quòd Elementa contrariis qualitatibus in se invicem agere videmus, atq; se mutuò alterare. Cùm ergo

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ergo actio & alteratio tendunt ad corruptionem & generationem, inde meritò colligitur, Elementa generationi & corruptioni subjacere.

Resp. ad confirmationem, Animam quidem hominis non constare ex Elementis, quia est spiritualis. At corpus ejus ex iis constituitur, ut alia corpora; Animę verò pecudum naturæ igneæ esse videntur: sicque omnia corpora ex Elementis, ut ex primis Principiis, constituuntur.

Sed contra. Cùm homo ut homo generationi & corruptioni subjiaceat, debet constare iis Principiis, quæ generare naturalium Principiorum continentur: Ergo ejus anima, qua constituitur in genere substantiæ humanæ, est verum Principium: Ergo cùm ad Elementa reduci nonposſit, ea non sunt omnium naturalium substantiarum Principia. Porrò anima pecudum, quæ & ipsa sub principiis continetur, ad ignem, aut alia elementa itidem reduci nequit; quia nec ignis, nec aliud quodvis elementum potest esse Principium cognitionis sensitivæ: Ergo elementa non sunt omnium prima principia.

TERTIA CONCLVSIO.

PRincipia rerum non sunt Particulæ rerum ipsarum invicem permixtæ.

Probatur. Si Particulæ omnium rerum ita essent invicem permixtæ, sequeretur, in aqua tantumdem ignis esse, quantum aquæ, & sic de aliis, id verò absurdum est, & experientiæ contrarium; nam quantavis solertia scrutemur aquam, intus & extus aqua deprehenditur, nusquam ignis. Unde rectè ait Aristoteles, *Anaxagoram hac in parte differere de rebus sensibilibus contra sensibilem experientiam.* Deinde contraria sese mutuò destruunt: Ergo partes eorum integræ & incorruptæ misceri nequeunt. Demum si omnia essent in omnibus, ignis re ipsa non esset potiùs ignis, quàm aqua, sed solùm apparenter: imò omnia essent animata, perinde ac ipsa animalia, quippe illis tot, ac iſtis, inessent animæ particulæ, quod absurdum est.

Dices. Omnia fiunt ex omnibus: Ergo omnia sunt in omnibus.

Resp. exinde sequi solùm in omnibus esse quandam communem materiam, quæ sit in potentia ad omnia, non verò quę actu fit omnia: nam si in ligno actu esset ignis, ex eo non fieret; quod enim est, non fit. Itaq; ex hoc ipso, quod ex ligno fit ignis, sequitur potiùs in ligno non esse actu ignem, sed solùm materiam, ex qua possit fieri ignis.

AR-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ARTICVLVS TERTIVS.

De Principiis rerum juxta Leucippum, Democritum, & Epicurum.

LEucippus, Democritus, atq; longè poſtea Epicurus, cenſuere, omnia rerum Principia eſse Atomos, ideſt, minima quædam & indiviſibilia corpuſcula, quorum alia otunda eſsent, alia quadrata, triangularia, cylindrica, quædam ramoſa, quædam etiam hamis & uncinulis armata, alia alius figuris prædita. Ex his corpuſculis, in infinito innanitemerè vagantibus, atq; tandem ſeſe comprehendentibus & invicem implicantibus, non ſolùm hunc, quo degimus, Mundum, ſed innumeros alios coaluiſſe ſemicebant; ſicq; res naturales, ignem, aquam, lapides, metalla, plantas, animalia, demum omnia, nihil eſſe aliud, quàm varias texturas, ſeu ut ipſi vocabant, *concretiones* atomorum. Horum ſententiam Moderni quidem ſuſcitare conati ſunt, ab his tamen fœdiſſimis erroribus purgatam, quos ei primi illius defenſores adjunxerant. Vnde ea confutanda paullo plus operæ impendemus. Quamvis una vel eo ſolo reiici meritò poſset, quod nullo fundamento nitatur. Quippe gratis finguntur hæ Atomi, vi-q; ex illis quædam rotundæ, aliæ anguloſæ, aliæ ramoſæ, aliæ aduncæ, aliæ oblongæ & acutæ ut iacula, aliæ aliis figuris preditæ. Hæc enim ſi non Democriti & Leucippi ridicula figmenta, ut vocat Cicero, certè mera commenta ſunt, ſine ullo firmo ratione, nulla certa experientia ſubnixa. Nam enim, quibus conſpicillis, quove microſcopio has in atomis figuras conſpexerint? nam quas obtrudunt eſſentias, adeo fallaces ſunt, ut ex eodem experimento, alius ex huius ſententiæ Patronis ſumta ex ignis effectibus, alius ex huius ſententiæ Patronis concludit, ignis Atomos eſse rotundas, aliùs latas & ſecutas inſtar gladioli, alius cyclindricas, alius Pyramides.

CONCLUSIO.

ATomi non ſunt rerum omnium prima Principia. Hæc concluſio ex duobus capitibus demonſtrari poteſt, 1. Quòd non dentur Atomi. 2. Quòd iis ratio Principii invenire nequeat.

Probatur itaque ex primo capite. Omne corpus quamvis exiguum, eſt diviſibile: Ergo non datur corpus diviſibile, ſeu Atomos. Probatur antecedens. Omne quantum eſt diviſibile; Sed omne corpus eſt quantum: Ergo omne corpus eſt diviſibile. Minor conſtat; quantitas enim eſt proprietas corporis. Maior probatur. Omne, quod

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

quod conſtat partibus integrantibus, eſt diviſibile in tes, ut per ſe notum eſt; Sed omne quantum conſtat tibus integrantibus; quantitas enim eſt eſſentialiter tenſio in partes: Ergo omne quantum eſt diviſibile.

Confirmatur. Omne figuratum conſtat partibus; ſi enim eſt diſpoſitio partium: Sed, ex ipſis Adverſar Atomi ſunt figuratæ: Ergo conſtant partibus. Deinde ſunt rami & uncinuli, ſunt itidem partes, ut per ſe tum eſt; Sed Atomis ramos & uncinulos tribuunt Adſarii: Ergo conſtant partibus, in quas poſſunt divid

Reſp. Atomos non ob id indiviſibiles eſſe, quod tenſione ac partibus omnino careant, ut puncta mamatica; aliàs ſine dubio figura carerent; Sed quòd ita minutæ molis, ut minorem natura non ferat; Unde diviſibiles mathematicè, ſeu mente, re ipſa tamen naturaliter indiviſibiles.

Sed contra. Ex ipſis Adverſariis minor quantitas poteſt naturaliter, quam ſit quantitas tomi: Ergo poſſunt eſſe indiviſibiles ex eo, quòd ſunt ſub iis diſionibus, quibus minores natura non admittat. Prob antecedens. Ex Adverſariis, Atomorum quædam ramoſæ, quædam uncinulis præditæ, quædam quadr Atqui ramuli illi & uncinuli ſunt ſine dubio minoquam Atomi; & Atomus quadrata minoris eſt longinis, quàm oblonga, iſtaque illa minoris latitudinis go natura minores dimenſiones adhuc pati poteſt, ſint Atomorum. Quid ergo vetabit; hos ramulos & cinulos diffringi, & quæ longior eſt Atomus, ſubin duas minùs longas, cùm minor longitudo natura ſit poſſibilis, immo detur in altera; & quæ latior eſt, dem iure dividi in duas minùs latas?

Reponunt, Atomos dividi non poſſe ſecundùm diſiones, quibus aliæ alias excedunt; quia, inquiunt rum partes immediatè ſibi cohærent nullo intervacuo. Putant enim, vacuum maioribus corporibterſperſum in cauſa eſſe, cur poſſint dividi; atque corpus illud eſſe naturaliter indiviſibile, cuius intetes nihil eſt vacui, quale volunt eſſe corpus Atomi

Sed (præter quam, ut infra oſtendemus, non vacuum, atque adeo ex eo diviſibilitas, aut indivitas corporum oriri nequit) ex ipſis eorum principiis reſponſio ſic refutari poteſt. tomi; præcipuè cuin pleriſque concretis, ut fatentur Adverſarii, immè ſibi cohærent, ita ut inter iunctas earum faciecuhil vacui admittant; aliás omnes natarent in vacuque nullam ſolidam efficerent concretionem; atqui fatentibus, non obſtante illo contactu immediato cuum excludente, poſſunt ab invicem divelli: Erg

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

clusio vacui inter partes se tangentes non est causa insolubilis unionis : Ergo rami & uncinuli, etsi suis Atomis sine intercepto vacuo cohæreant, ab illis divelli poterunt, sicque Atomus dividi.

Præterea si illi ramuli & uniculi nulla vi divelli possent, sequeretur, nec majora corpora solida posse divelli; nam volunt, eorum soliditatem oriri ex innodatione Atomorum suis uncinulis & ramulis tenaci morsu ac plexu implicatarum & cohærentium : Atqui si Atomi sint omnino indivisibiles, hi ramuli & uncinuli nulla vi diffringi poterunt : Ergo nec Atomi ab invicem divelli: Ergo nec corpora ex iis contra dividi.

His victi rationibus aliqui Atomorum Defensores concedunt, saltem aliquas posse dividi. Verum ea confessione causam produnt: nam quo iure una dividi potest, eodem altera dividi quoque poterit.

Huic præcipuo argumento contra Atomorum existentiam hæc possunt addi. Primò, Atomi nec inter se æqualis omnino molis ponи possunt, nec inæqualis, ita ut aliæ aliis maiores sint: Ergo nullæ sunt. Et quidem non possunt omnino æqualis molis admitti, ut quidam earum Patroni censent, aliàs essent omnes eiusdem figuræ, quod minimè volunt : nam positis in omnem sensum æqualibus dimensionibus, eadem resultat figura, ut per se notum est. Nequeunt etiam esse aliæ aliis maiores, ut alii censent; alioquin non essent minima corpora, qualia esse contendunt : in minimis enim non datur maius & minus, ut per se notum est.

Secundò, Atomi nec eiusdem, nec diversæ naturæ esse possunt : Ergo nullius sunt. Probatur antecedens: Nam si sint eiusdem naturæ, ut aliqui volunt, easdem habeant affectiones necesse est : Ergo eandem figuram, idem pondus, eundemque motum; Ergo non aliæ deorsùm, aliæ sursùm; aliæ transversùm, sed omnes in eandem partem æquali velocitate feruntur : Ergo nunquam se comprehendent, sicque nullam concretionem efficient. Porrò si sint naturæ inter se diversæ, ut alii volunt: Ergo diversis constabunt principiis, sicque non erunt Principia prima, sed principiata ex aliquo communi & aliquo proprio.

Probatur secundò conclusio ex altero capite, quòd nempe Atomis ratio Principii convenire non possit. Principia rerum debent esse Principia generationis & diversitatis substantialis; Atqui Atomi esse nequeunt Principia generationis & diversitatis substantialis: Ergo nec rerum Principia. Maior ex eo constat, quòd res naturales substantialiter differre videmus, ut hominem ab equo, equum à planta, plantam à lapide : atque etiam has substantias de novo produci, sicque in rebus stari generationem

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

nem substantialem, quam etiam accuratiùs infra stab
mus. Minor probatur. Atomi, ut earum censent De
fores, eædem substantialiter semper manent, solùm
differunt motu, figura & situ; ut eædem Atomi,
dum quiescebant in tali situ & textura, lignum era
certa quædam ratione motæ ac dispositæ ignis fiunt;
qui motus, quies, figura, situs, sunt mera acciden
quæ diversitatem substantialem non inducunt: Ergo
Atomis nulla nova substantia generari, nulla substant
in rebus diversitas oriri potest, sicque equus non diffe
substantialiter à lapide, sed accidentaliter; atque
producitur, nova non produceretur substantia, sed
priùs erat, accidentaliter mutaretur.

Confirmatur. Ex Atomis res omnes naturales fieri
queunt. Ergo non sunt rerum omnium principia. Co
quentia est evidens. Antecedens probatur. In rebus
turalibus plures sunt vita, cognitione, appetituque
sitivo præditæ: videmus enim, pecudes vivere, senti
imaginatione, memoria, sensu communi, æstimativa
cultate, visu, auditu, cæterisq; sensibus objecta pe
pere ac discernere; tangi voluptate & dolore; rapi a
ctibus amoris, odii, vindictæ, timoris, audaciæ,
Atqui stupidæ illæ Atomi, sensu & vita destitutæ,
motu, situ, ac figura hæc omnino præstare nequeun
quis enim putaverit, sensum, voluptatem, amore
iram, &c. ex eo causari, quòd Atomus tali figura pr
dita alteri tali modo collidatur? Ergo res omnes natu
les ex Atomis fieri nequeunt.

Hæret hic aqua Defensoribus Atomorum. Neq; eni
negare audent, animalia esse vita & cognitione prædit
aut explicare possunt, qua ratione ex Atomis hæc cognit
prodire possit. Nam quod dixit Epicurus, animam se
tientem esse ex Atomis, non illis quidem vulgaribus, q
mixta inanimata componunt, sed alterius generis; id
inquam, in primis gratuitum effugium est. Deinde qu
in istis præ vulgaribus fingi potest, quo esse queant c
gnitionis principia? An fortè quòd sint minoris mol
figuræ perfectioris, motus incitatioris, ut Epicurus se
sisse videtur? Verùm hæc nihil ad cognitionem refer
nemo non videt. Unde hac responsione relicta, fatent
Moderni Atomorum Defensores, animam sentiente
aliquid importare præter Atomos, quamquam quid ill
sit admodum ignotum sibi esse concedant. Verùm qui
quid sit illa anima sentiens, certum est, non esse mera
Atomorum texturam; ex ea enim sola nulla vis cogn
scendi oriri potest: itaq; Atomi non sunt omnium Pri
cipia, quod erat demonstrandum.

Neque feliciùs ex Atomis explicant alios effectus, q

in

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

in rebus cernuntur. Undè tam constans in natura ordo? cur simile sibi simile generet, equus v.g. equum potiùs, quàm camelum; quercus quercum potiùs, quàm pirum? nam ut eodem pabulo nutriuntur, sic iisdem Atomis constant. Unde tanta varietas proprietatum in plantis, in lapidibus, in metallis, atque eæ virtutes mirabiles, quas ex sola Atomorum textura prodire vix cuiquam cordato persuadebunt. Item quævis animalium, plantarumque partes adeo artificiosè disponat; hæc enim Atomorum industriam superat. Qua ratione objecta sua imagines in oculis nostris solis Atomorum penicillis possint depingere; magnes ferrum trahere; modica ignis scintilla ingentem pulveris tormentarii aggerem tam subitó incendere? Nam quod ajunt, scintillæ Atomos perfici motu agitatas, contingendo quietas pulveris Atomos suam in illas inquietudinem ita divulgare, ut tam subitam & violentam in eis commotionem excitent, id adeo est absurdum, ac si quis diceret, muscam circa frumenti aggerem volitantem posse totam granorum massam commovere, eumque singulis granis motum tribuere, quo totus acervus repentè dissipetur. Quod iidem dicunt, species visibiles esse derasas ex corporum superficie Atomos, ac veluti tenuissimas exuvias, quæ nullis ventorum flatibus abreptæ aut perturbatæ, nulla distantia retardatæ, nullis fenestrarum clausiris impeditæ, ad oculum tam recta, tam subitò, tanto cum ordine perveniunt: Magnetem ferrum trahere Atomis aduncis & hamulatis, quas á se ad ferrum mittit, ac deinde cum ferro ad se retrahit, ut piscator piscem; hæc inquam; & hujus generis innumera, quę illi confidentissimè asserunt, non modò absurda, sed & fabulis, delirioque simillima sunt.

His Physicis rationibus, quædam Theologicæ addi possunt. Primò, omnium SS. Patrum sententia, hæc Atomorum doctrina proscripta est: nam cùm ex illis quidam Platonis, quidam Aristotelis dogmata secuti sint, omnes ab Epicureorum doctrina unanimi consensione abhorruerunt, eamque passim ut rudem, ineptam, ac falsam proscribunt. Nec dicas, SS. Patres Atomorum doctrinam adeo acerbè exagitasse propter adjunctos ei turpissimos errores contra providentiam, animæ immortalitatem, ultimum finem, &c. nam & ipsum dogma physicum de Atomis sua censura pestringunt. Unus omnium loco sit S. August. qui Ep. 56. Epicuri de Corpusculis sententiam rejicit, ut *portentum quoddam*, stupetque hominibus potuisse probari; atque Expos. Psal. 73. eundem Epicurum vocat *delirum Philosophum, vel potiùs amatorem vanitatis, non sapientiæ*. Deinde responsio non emollit, sed potiùs acuit odium adversùs hanc doctrinam,

quòd

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

quòd nempè his solis hominibus probari olim potue
quorum mentem constat adeo fœdis erroribus fuisse
ruptissimam ; quodque ab illis defensa sit , ut impiet
ac irreligionis perfugium .

2. Atomorum doctrina cum fidei mysteriis minùs con
nit: nam cùm tollat accidentium à substantia distinc
nem , qui fieri potest , ut substantia panis in Christi
pus vertatur , salvis panis accidentibus? Cum neget, f
mas substantiales dari , an non eodem jure negabit, a
mam rationalem esse hominis formam ? Quod si con
dit , hominem ex anima rationali ut forma substan
constitui ; cur non & alias res naturales ? Mitto plera
alia fidei dogmata .

3. Tandem , cùm hæc sententia suas Atomos omni
rerum Principia constituit , periculum est , ne hom
his fabulis assuetos paullatim ducat ad ea præcipitia
rorum , in quæ antiqui illi Atomisticæ Democritus, L
cippus , Epicurus , Lucretius prolapsi sunt ; nempè n
dari entia spiritualia , sed omnia , etiam Deos ipsos,
qui essent , componi ex Atomis; Mundum non esse c
tentum à Deo , nec dispositum per aliquam suprem
intelligentiam , nec divina regi providentia, nec aliq
in eo agere propter finem, sed omnia fieri temerario c
cursu Atomorum per inane spatium volitantium. Et id
hæc Atomistarum secta omnium sapientium censura p
scripta fuit , non modò ut rudis & inepta , sed etiam
de Religionibus malè merita ; præcipuè verò de Religi
ne Christiana, cui semper Epicurei repugnarunt ; nec
enim animales homines sensibus & corpori dediti ins
pecudum percipere poterant ea , quæ Dei sunt. Imò pr
cipes illi Sacerdotum, qui Dominum Jesum interfecerun
Annas & Caiphas , aliique , qui magna Pharisæor
multitudine fidem suscipiente indurati saxeique perma
serunt , Saducæi erant , ut patet Act. & ideſt , Judæi
picurizantes. Quo fit , ut minimè arbitrer , Recentior
plerosque hanc sectam , purgatis tamen impietatibu
tueri , quòd veram illam serio putent , sed potiùs ani
gratia, ut ingenii acumen in malæ causæ defensione ost
tent ; sicut Philosophus Phavorinus legitur suscepi
patrocinium febris quartanæ , & Glaucæ iniustitiæ , i
quidem stultitiæ.

A R

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ARTICULUS QUARTUS.

Expenditur ſententia Carteſii circa Principia.

ETſi, ut ait Ariſtoteles, contra omnem proferentem ſermones non oporteat eſse ſollicitum, & hujus Viri Principia ferè ſatis impugnata ſint articulo præcedenti, cùm in præcipuis capitibus non differant à Principiis Atomiſtarum; quia tamen ejus opiniones, non quidem ſolidis rationibus, ſed ſolùm facilibus & imaginationi blandientibus explicationibus declaratæ, magnam approbationem repererunt, præcipuè apud eos, qui imaginatione magis, quàm ratione philoſophantes, interiora & intelligibilia rerum principia penetrare non amant, aut nequeunt; ideo paullò accuratiùs illas ſummatim, & quantum ad præcipua capita (ſigillatim enim brevitas non ſinit) referendas, ac refutandas hic ſuſcipimus.

§. I.

Refertur ſententia Carteſii circa rerum Principia.

IGitur Author ille, alioquin ſolers, ingenioſus, & in Mathematicis egregiè verſatus, in Præfatione ſui libri de Principiis, veteres omnes tanquam in inveſtiganda ſapientia infelices ac propè cæcos ſuperbiuſculè inculpans, & quicquid hactenus ab illis de rebus naturalibus traditum eſt, ut inſignem errorem, in quo quantò magis profeceris, tantò longiùs à veritatis tramite declinaveris, rejiciens, genuina Philoſophiæ Principia ſe reperiſſe, ipſamque veritatem ceteris ſe oſtenſurum, ac demonſtraturum tanta ſecuritate adſtruit, ut videatur illam de puteo Democriti recenter extractam in publicum primus produxiſse, Securitatem illam cùm ſuis fundamentalibus principiis hereditaſſe videtur ab Epicureis, qui veritatem quaſi digito ſe indicare confidentiſſimè gloriabantur, ipſumque Sectæ caput Epicurum *Patrem veri*, *Inventorem veritatis*, *Architectum beatæ vitæ* nuncupabant.

Hæc præfatus poſtquam plura de Deo, de Anima, de Veritate, ejuſque cognitione, tota prima Operis parte diſſeruit, quæ diſcutere hujus loci non eſt, aggreditur in ſecunda parte rerum naturalium Principia. Atque in primis id ut evidens præſtruit, Corpoream ſubſtantiam nihil eſſe aliud præter extenſionem: ex quo infert, Vacuum ne divina quidem potentia dari poſſe, quia ſpatium illud

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

illud vacuum, cùm ſit extenſum, neceſsario corpus debet. Hinc colligit, mundum infinitum, aut certè definitum eſse, quòd ſpatia, quæ citra mundum p piuntur, extenſa ſint, proindeque vera corpora: præterea plures mundos dari non poſse, quod hujus m di materia indefinitè extenſa, omnia poſſibilia ſp repleat, Porrò cùm extenſionis hæ tantùm affectio ſint, divìſibilitas, motus, quies, figura, magnitud aut parvitas, hanc concludit, res omnes corporeas fici ex materia in varias Particulas à Deo diviſas, motu, quiete, ſitu, magnitudine, ac figura dive ſua textura varias rerum ſpecies conſtituunt, juxta i à Carteſianis tritum:

Mens, Menſura, Quies, Motus, Poſitura, Figura
Sunt cum Materia cunctarum exordia rerum.

His ita conſtitutis ſuam de Mundi, ac rerum omn formatione fabulam ſic orditur. Fingit in primis, ſ ſtantiam extenſam à Deo productam totam continua deinde diviſam in fragminula æqualia, non illa qui ſphærica, ſed anguloſa, puta cubica, aut alterius f ræ, ut contacte immediato, ac omne vacuum exclude ſeſe ex omni parte invicem tangerent. Tum verò duo illis particulis motus à Deo impreſsos: Vnum quid cuilibet particulæ circa proprium centrum, Alterum v pluribus communem, quo circa commune aliquod c trum gyrarent. His duobus tantùm motibus Materiæ preſſis audaciſſimè pronuntiat 3.p.n.47. ex particulis M teriæ neceſsariò tandem Mundum, ut nunc eſt, c omnibus ſuis ornamentis efformandum, ideſt, ſe vel dendo viam facilem inveniſse, qua Mundum perinde Deus, ipſe fabricare potuiſset; quo nihil ſuperbius, hil dementiùs dici potuiſset. Sed pergamus.

Primò motu cujuslibet particulæ circa centrum, Ma rię partes antea uniformes dicit diſtributas eſse in t claſses, ſeu tria elementa, nam eo motu effractis an lis ex cubis facti ſunt globuli; atq; mutuo tum globulor inter ſe affrictu, tum anguloſarum partium in minutio attritu deraſa fuit Scobs tenuiſſima. Itaque primum e mentum ait eſse ſcobem illam tenuiſſimam, quam vo *Materiam Subtilem*. Secundum conſtare Globulis. T tium demum ex anguloſis partibus craſſiuſculis, & ad m tum ineptioribus, quarum pleraſque dicit inter Globu fuiſſe contortas cochlearum inſtar, vulgò *tournees en vi* atque adeo vocat *Particulas ſtriatas*, gailicè *les parties nelees*.

Secundò motu materiam diſtributam ait in varios V tices, ad quorum centrum confluens ſubtilior mate corpora lucida conſtituat, Solem nempe, ac ſtellas fix

Glo-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Globuli verò materia subtili circumfusi corpus illud diaphanum, quod *cælum* dicimus. Demum crassiores illæ tertii elementi partes à subtilioribus instar spumæ extruxe corpora opaca, nempe planetas, terram, metalla, animalia, plantas, &c. componant. Stellas fixas habet ut totidem vortices ei, in quo vivimus, cujus centrum est Sol, non absimiles. At dicit, Subtilem Materiam, quæ in centro vorticum collecta, lucida illa sidera componit, obducta non nunquam ex tertio elemento crusta sic obscurari & involvi, ut suum Vorticem tueri nequeat, tumque in illum vicinum delapsa primò in cometam, deinde in planetam convertatur.

Porrò addit, quantitatem motus à Deo initio inditam, eandem perpetuò in tota materia perseverare, quamquam ab una parte in aliam transferri queat his legibus, quas infra referemus.

Et quidem sic se habent insomnia Cartesii circa principia, quæ licèt retulisse penè refutasse sit, accuratiùs tamen nobis sunt confutanda, Quamquam vereor, ne illum Posteri deridebunt & hujus Viri vanitatem, quem non puduit hæc sua figmenta, veriùs dixerim deliria, pro certissimis rerum Principiis impudenter divulgare, & puerilem eorum levitatem, qui se his fabellis ludificari patiuntur, id in me quoque reprehensuri sint, quòd evanescentes spontè sua larvas serio impugnaverim. Verùm id dandum fuit Philosophorum mori, qui opiniones ævo suo celebres, quantumvis absurdas, referre, & confutare solent. Itaque primò breviter ostendam, Cartesianas Particulas rerum Principia esse non posse, Deinde verò in totam hanc Cartesii de Principiis doctrinam inquirens, eam innumeris contradictionibus scatere, ac naturæ phænomena malè explicare iis momentis demonstrabo, quæ si quis mente omni præjudicio libera expendat, is satis intelliget, nulla ferè Principia ad explicationem naturæ ineptiora esse hactenus excogitata.

§. II.

Particulas Cartesii non posse esse rerum Principia.

PRobatur iisdem momentis, quibus Atomos rejecimus. Atque primò authoritate SS. Patrum, qui Atomos ut monstra & portenta rejiciunt, ut superiori articulo expendimus; Sed Cartesianæ particulæ in præcipuis capitibus cùm Epicureis Atomis conveniunt: Ergo eodem jure rejiciendæ sunt. Minor declaratur. Epicureorum doctrina de Atomis hæc fuit: Omnia constare ex insensibili-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

bilibus corpusculis, atq; rerum varietatem oriri exi
rum vario motu, situ, figura, textura. Illa ferri quin
recto motu, sed mutuo occursu obliquè deflectere; aut
fieri varios vortices, quibus positis omnia naturæ phæ
mena consequi necessarium erat, siderum ortus & oc
sus; pluvias, grandines; metallorum, plantarum, ali
malium generationes & interitus, &c. Atqui hæc S
ipsissima Cartesii dogmata, qui etiam ut plenius Epicu
zet, n.28. 1.p. jubet, omnem causæ finalis considera
nem à sua Philosophia exulare, quòd omnia ex solo
ticularium motu necessario consequantur: Ergo ejus
ctrina in præcipuis capitibus eadem est, ac Epicureo
atque ex eorum materiis fabricata.

Resp. Cartesius 4.p.n.102. Democriti (atq;adeo Epi
ri) doctrinam reiectam fuisse, quòd corpuscula indi
bilia poneret, quòd illis pondus tribueret, quòd de
Vacuum admiteret.

Verùm hæc levia sunt, nec ab ea Epicuri doctrina a
acrem censuram SS. Patrum provocavit; sed quòd nat
opera ludum corpusculorum censuerit, atque ex eo
motu necessariò evenire statuerit, quò idem docet C
tesius. Porrò esse ntne materiæ particulæ divisibile
infinitum, necne, parùm curarunt SS. Patres. Por
verò apud Epicurum nihil est aliud, quàm vis se
movendi, quam etiam particulis suis tribuit Carte
2. part. num. 45. nisi quòd, cùm Epicurei eam per
mentem censerent, Cartesius translatitiam statuit, q
eius doctrinam nihilo meliorem efficit. Demum
Vacuum ab Epicureis admissum ita refugit Cartes
ut ne divinitùs dari posse velit, ejus doctrinam gr
potiùs, quàm præ Epicurea commendet: Divinæ e
potentiæ gratis detrahit, atque, ut ex dicendis co
bit, ea positione suis particulis viam se movendi pr
pit.

Probatur 2.Ratione. Cartesius in suis particulis n
aliud agnoscit, quàm extensionem cum figura & mo
Atqui extensio cum figura & motu nequit esse Princip
rerum: Ergo particulæ illæ nequeunt esse Principia.
jor est Carresii 2.p.n.9.9. Probatur minor. Principi
rum debent esse aliquid substantiale, & quod sit in
versis diversum; sunt enim Principia operationum,
in diversis diversa videmus: Atqui extensio non est
quid substantiale, sed accidens, ut ostendimus in L
ca 1. p. disp. 2. q. 3. a. 2. (quod idem constat de figur
motu) eaque est omnibus ejusdem rationis, ut cons
Ergo extensio cum figura & motu nequit esse princi
rerum.

Respondent Cartesiani, Extensionem, licèt sit e
de

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ri eadem rationis, consistuere tamen res diversa, quatenus
ri quin varias particulas divisa est, quæ sua figura, motu,
ere; aut quiete variatæ varia constituunt compositas: ut Par-
æ phticulæ quiescentes constituunt res solidas; si se move-
s & ant, fluidas; si sint acutæ, res acidas; & sic de
um, aliis.

hæc Sed contra, (præter quam inde sequeretur, nullam
Epidrem ab alia differre substantialiter, cùm figura, motus
sider& quies sint mera accidentia, quod licèt fortè ultro con-
solo cedat Cartesius, ægrè aliis persuadebit) hæc responsio
o ejusupponit, nullum sensibile corpus esse continuum, sed
ureomnia esse contexta ex particulis ab invicem re ipsa di-
visis: Atqui hæc suppositio gratuita est, falsa, ipsis
eo Epicartesii principiis contraria: Ergo & responsio. Pro-
indipatur minor, & quidem quòd gratuita sit: Nam cùm
d denCartesius 4. p. num. 201. eum præfixerit titulum, *Quòd*
sensibilia corpora componantur ex particulis insensibilibus, id
ina ne verbulo probat; sed solùm dari posse corpuscula ita
d natminuta, quæ omnem sensum fugiant, quod planè cer-
x eorum est. At omnia corpora sensibilia esse contexta ex
cet eis sensibilibus, nullo argumento suadet. Itaque gratis
sibilesupponit.

Por Quod verò falsa sit, suadetur. Continuitas est proprie-
se tas quantitatis: Ergo perinde magnis, ac parvis quantita-
Cartibus convenit: Ergo ut juxta Cartesium dantur minutæ
perquantitates, quæ non constant ex minoribus actu ad invi-
it, quem divisi, sed partibus invicem sub unica figura uni-
im eis; ita & dantur majores sensibiles quantitates, puta,
rtesiuri, argenti adamantis, quæ non ex frustulis actu di-
n grisis, suisque figuris, præditis contentæ sint; sed sunt
næ e una tota continua massa, unica sua figura contenta, li-
s corèt aliquando poris variis excavata.

i pr Quod demum Responsio sit principiis Cartesii contra-
ria, demonstratur. Partes extensionis quietè invicem
lis rcohærentes unam molem continuam efficiunt: Sed omnia
mo dura & solida, ut aurum, adamas, habent suas partes
ncipperfecta quiete sibi cohærentes: Ergo unam molem hæ
ia. partes efficiunt: Ergo hæc moles non est contexta mo-
cipileculis actu diversis & propria figura præditis, sed una
it iintegra quantitas est, in alias actu non divisa, atque uni-
m, ca figura contenta. Minor est Cartesii, qui duritiem re-
n esponit in quiete partium 2. part. n. 55. Major probatur ex
n Lejus principiis: Contrariarum causarum contrarii sunt
gurieffectus: Sed ex Cartesio materiæ partes, cùm priùs es-
onsfent continuæ, confractæ sunt in fragminula per motum:
ncipErgo per quietem, quæ est contraria motui ex eodem 2.
p. num. 44. eas rursus coire in unam continuam [illegible]am
fit enecesse est. Unde, ut ipse ait 2. p. n. 55. *Ne quidem fingi*
de

pe-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

potest arctius vinculum & gluten ad uniendas partes mat
quàm earum invicem quieta junctio.

Quòd si dicas, Materiam antea continuam frangi
tuisse in particulas per motum, at divisa semel fragm
la nunquam per quietem iterum coire posse in unam
tinuam extensionem. Primò gratis id dicitur. De
non est major vis motus ad dividendum, quàm quiet
uniendum. Demum inde sequetur, ab initio Mundi
ticulas continua detritione in minores ac minores
fractas fuisse: Ergo non eadem jam sunt elementa,
à mille annis erant, sed longè subtiliora: Ergo corp
quæ nunc sunt, non erunt ejusdem rationis, ac illa,
olim erant; atque caro, aurum, aqua, &c. tam di
runt ab his, quæ olim fuere, quàm differt byssus à
rudi: immo alia duo Elementa Cartheſii jam abiisse
Materiam Subtilem necesse erit. Non enim eorum
ticulæ tantæ molis ab initio fuere, ut ea perpetua de
tione ad minutiam particularum materiæ subtilis b
tempore redigi nequiverint: quanto magis à tot anno
millibus?

Confirmatur conclusio. Vt ex Atomis, ita & ex P
culis sola figura & motu variatis fieri nequeunt anim
sensu, cognitione & vita prædita: quis enim cap
ob id animalia sentire & cognoscere, quòd consten
ticulis aut minutionibus, aut exquisitiori figura præ
aut perniciori motu agitatis: Ergo Particulæ Carte
queunt esse omnium Principia.

Cartesius, ejusq; Discipuli, cum hunc modum so
non possint, audacter secant. Itaque negant, anim
cognoscere; contenduntque, esse meras machinas
& cognitionis expertes, quæ licèt exteriùs ea signa e
beant, quæ homines edunt, dum aliquid sentiunt,
voluptate, dolore, aliisque affectibus tanguntur; ni
tamen magis sentiant, quàm simulacra, quæ dolen
timentis, amantis speciem referunt, cùm tamen n
horum sentiant?

Sed hæc responsio prorsus intolerabilis est. Primò
repugnat sensui communi, & receptissimis ab initio
di notionibus: Quippe, ut ait S. August. Lib. de
Religione c. 29. *Irrationalia quoque animantia vivere,*
sentire, nemo ambigit. Secundò contradicit Scrip
Sacræ, quæ passim animantibus cognitionem & se
attribuit. Isaiæ 1. *Cognovit bos possessorem suum &*
præsepe Domini sui. Jeremiæ 8. *Milvus in cælo cog*
tempus suum. Job. 99. dicitur, *equum audire buc*
& contemnere pavorem; & aquilam contemplari escam
de longè perspicere. Tertiò operibus Dei suam p
ctionem detrahit, corpori omnium sensuum org

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

*mat*ſtructo ſentiendi principium eripiendo. Enimvero, ut
:ctè arguit Plato, ſi poſſet artifex operi ſuo formam da-
rangi:, quæ illud regeret, contineret, atque tueretur: an
fragmon id faceret? Sin minus, an non operi ſua deeſſet per-
nam ctio? Atqui Dei perfecta ſunt opera: Ergo corporæ
. Dnimantium omnibus ſenſuum organis prædita intus ha-
quiet nt ſentiendi principium, id eſt, animam ſentientem:
undi de Geneſis 1. dicitur, Deus creaſſe non modo *cete gran-*
ores *a*, id eſt, immania corpora organis prædita, ſed in
nta, is etiam *animam viventem atque motabilem*, id eſt, quæ
corp iis eſſet non modo principium motus, quem ſolum a-
lla, doſcit Carteſius in animalibus, ſed etiam vitæ ſenſiti-
m di. Et hoc exigebat univerſi perfectio, ut inter homi-
s à m congnitione excellentiori præditum, & res omnis co-
biiſſ nitionis expertes, eſſent res mediæ minori cognitione
rum præditæ, nempe ſenſitiva. 4. Demum hæc reſponſio non
na d plicat; ſed prorſus deſtruit naturæ Phænomena, om-
lis b bus enim indictis convincimur, animalia eſſe vita &
anno gnitione ſenſitiva prædita, adeo ut naturæ Author no-
s illuxiſſe videretur, ſi congnitionem, quæ tot & tam
ex p culentis ſignis ſe prodit, illis denegaſſet. Et ſane ſi li-
anim at tam aperta repudiare indicia eadem licentia pote-
capt quiſque fingere, alios homines re ipſa non eſſe animæ
ent tionali præditos, ſed ſimulacra quædam & machinas
præd a diſpoſitas, ut licèt ratione careant, ſigna quædam
rteſii tiocinantis exhibeant. Neque enim evidentiora indi-
a mihi probant, aliis hominibus ineſſe animam ratio-
n ſol lem; quàm brutis animam ſenſitivam.

anim Dices: Bruta in ſuis operibus plura indicia rationis
nas hibent, (pleraque enim facimus, in quibus ſumma
na ex tio elucet) & tamen ratione carent. Quibus pariter
nt, ngnitione ſenſitiva carere poſſunt, licèt plura ejus indi-
; ni a exhibeant.

olent Sed contra. Hæc rationis ſigna in brutis levia ſunt,
en n paſſim manifeſtè deficiunt: nam ſi in quibuſdam cum
tione procedere videantur, in infinitis aliis contra ra-
mò e onem peccant. Deinde efficacibus argumentis infra re-
tio M rendis diſp. 2, q. 5. a. 6. §. 2. convincimur, bruta ra-
de one carere. At vero cognitionem ſenſitivam illis inef-
re, , omnia indicia conveniunt, nulla ratio efficax con-
crip farium ſuadet. Imò Sacri Doctores & Scriptura paſſim
ſe ocent, hominem differre à brutis quod ratione pol-
& at; convenire verò in cognitione ſenſitiva & paſſioni-
cog us. Vnde partem illam animæ, quæ ſenſu & paſſioni-
bucc us viget, *animalem* vocant; atque homines, qui ſen-
cam um & paſſiones ratione neglecta ſequuntur, *Animales, &*
n pe *cendibus ſimiles*. Pſalm. 48. *Homo, cùm in honore eſſet,*
org *non intellexit; Comparatus eſt jumentis inſipientibus & ſi-*

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

milis factus est illis. 1. ad Corinth. 2. *Animalis homo non percipit ea, quæ Dei sunt.* Sed in re tam aperta nimium.

Mitto alia argumenta, quibus probavimus, Atomos non posse esse rerum Principia, quæque perinde id probant de Cartesianis Particulis. Hæc enim superiùs proposita hic repetere non est necesse, cùm ad ea nihil speciale habeant Cartesiani, quod reponant. Duo supersunt argumentorum genera, quibus adhuc luculenter diruitur tota Cartesii doctrina; Alterum petitum ex contradictionibus, quibus scatet: Alterum ex naturæ phænomenis, in quibus explicandis deficit. Quæ cum patebunt, propriis titulis expendemus.

§. III.

Expenduntur contradictiones Cartesii, & primo circa Leges Motus.

ETsi Cartesius ea, qua pollebat, ingenii solertia, quæque industria suam de Principiis fabulam ita confinxerit, ut facilè imponat iis, qui ad pauca respiciunt, & hærent in rerum superficie; ubi tamen eam intimè inspexeris, apparent undique rimæ, voragines, absurditates, contradictiones: unde Henricus Morus, vir acris ingenii: cum primò perdite coleret Cartesii placita, ubi tamen ea maturiùs discussit, non modo repudiavit ut fabulas & somnia, sed etiam acerrimè impugnavit. Quod idem plerisque non vulgaris ingenii viris in notis accidisse compertum habeo; idque maximè contradictiones, quibus seipsam perimit Cartesiana Doctrina. Quasdam hic propalabimus, ac primo circa Leges motus, quæ cùm sint præcipua ejus columna, concussis totam molem ruere necesse est.

Docet itaque, motum in prima rerum conditione Deo Particulis impressum nunquam perire, sed cùm eadem quantitate permaneat in tota materia, transire tamen ab una in aliam particulam, his tribuit servatis legibus.

1. *Quod localiter movetur, nunquam cessat à motu, si ab alio impediatur; quod itidem quiescit, semper quiescit, donec alterius collisione à sua stabilitate dimoveatur.*

2. *Omnis motus ex se rectus est, nec fit obliquus, nisi occursu alterius in orbem agi compellatur: ex quo infert quod movetur circa centrum, perpetuò niti, ut ab eo recedat.*

3. *Corpus motum alteri allidens, si sit fortius in suo motu, quàm istud in sua quiete ac stabilitate, ipsum mo-*

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ita tamen ut tantundem ſui motus deperdat, quantùm iſti contulerit. Si verò corpus quieſcens ſit in ſua ſtabilitate fortius, quàm corpus motum in ſuo motu, iſtud, illi illidens nihil ſui motus amittet, ſed ſolùm mutata determinatione reſiliet eodem impetu in eam, à qua movebatur, partem. Nempe apud Carteſium *motus* eſt ut ſarcina rebus impoſita, qua exonerare ſe nequeunt, niſi eam aliis imponendo.

Has leges, ut ſanctiores efficiat, ex Mathamatico repentè Theologus probat ex immutabilitate Dei 2. p. à num. 36. ad 42. Quia, inquit, inconſtantia Deo tribueretur, ſi novos in orbe motus induceret: ob ſuam enim immutabilitatem res omnes in eodem ſtatu conſervare debet, proindeque quod eſt in motu, ſemper in motu; quod eſt in quiete, ſemper in quiete. Quam rationem ad ſuadendas omnes has Regulas, ut poteſt, detorquet.

Sed præterquam ineptiſſima ratione has leges probat Carteſius, (quaſi verò non pendeat ex mero Dei beneplacito, atque abſque inconſtantiæ labe non poſſit motus, quos voluerit, rebus imprimere, & quos indiderit augere, minuere, variare; ut cùm ad imperium Joſue Sol ſtetit, ad imperium Iſaiæ retrogreſsus eſt; aut tales efficere, qui centro ex ſe circumferantur: aut rectos, qui obtento termino ſpontè declinant:) præter hæc, inquam, hæ Leges motus ex omni parte contradictionibus ſcatent. Contradicunt experientiæ; contradicunt rationi, quam Carteſius affert; contradicunt ſibi invicem; contradicunt demum ipſis Carteſii poſitionibus.

Primò repugnant experientiæ. Aquila magno impetu volans rupem quærit, ubi quieſcat: eadem viſa prædæ quietem interrumpit, ut eam invadat; ſi fugiat præda, urget motum ſuum: ubi eam comprehendit, iterum ſponte quieſcit, nec in eam motum transfert: ſed è contra fugacem retinet, ceſſante utrinque motu. Scilicet neſcit, aut ſpernit Legem primam Carteſii de perpetuitate motus, aut quietis. Eadem nullo cogente in libero aere mille gyros circa prædam agit, ignara ſecundæ Legis, Omnem motum oportere eſſe rectum, niſi occurſu alterius corporis obliquetur. Nec nititur recedere à præda, circa quam ut centrum gyrat, ut vult Carteſius, ſed contractis ſenſim gyris ad eam potiùs accedit. Illa ipſa volando commovet aerem nec interim tantum ſui motus deperdit, quantum aeri impertit, ſed potiùs ea commotione proprium motum urget, contra tertiam Legem. Sed mitto Animalia ergo Carteſium, ut de ſe male meritum, fortè iniquiora. Lapis deorſum ruens magno impetu commovet aerem, nec tamen exinde aliquid motus deperdit

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

sed potiùs acceleratur, contra tertiam Legem: ubi ter
ram attigerit, quiescit, non quod motum suum in eam
transferat, sed quod eadem vi illi adhæreat, qua ad eam
ferebatur. Astra gyrant perenniter ac sponte circa ter
ram, nec affectant motu recto recedere à centro, quam
quam in fluidissimo æthere Cartesiano nihil obiret; ut Ju
piter v. g. recto motu á centro recedens ad Saturnum
usque & ulteriùs progredi possit, uti fieri oporteret, si ei
set vera secunda Lex Cartesii. Massa picis impacta mu
ro, licèt cum non magis commoveat, quàm paris ponde
ris pila lignea, non tamem resistit ut ista, sed emortua
impetu ei adhæret. Granulum pyrii pulveris accensum
vicinis aliis suum motum, in quo juxta Cartesium inflam
matio consistit, communicat, tantulum tantis, contra
leges Cartesii; nec tamen vis ejus motrix ea diffusione
enervatur, sed crescit. Ingens flamma, cujus particulæ
juxta Cartesium, mira pernicitate agitantur, occlusi
spiraculo ita suffocatur, ut nec operculum insigniter
commoveat, sed penitus cum omni suo motu extingua
tur. Demum, ne plura accumulem, duo globuli argil
læ tantisper siccatæ filis parallelis juxta se suspensi,
ab invicem abducantur, dum dimissi se collidunt, non
in se mutuó motus suos transferunt, ut facilè fieri pos
set, cùm uterque in libero aere pendulus nullo negotio moveri ab alio possit, sed elisо utrinque motu con
sistunt immobiles. At inquiet Cartesianus aliquis, duo
globi eburnei, dum eadem ratione se collidunt, resiliunt.
Fateor: verùm non ob legem Cartesii, sed ob vim elas
ticam de qua suo loco dicemus; cui veræ resilitionum
corporum causæ fictitiam suam Legem mendosè subroga
vit Cartesius.

Secundò hæ Leges contradicunt rationi, quam pro illis affert Cartesius: Nam si Deus, ob suam immutabilitatem, omnia quantam fieri potest, in eo, in quo sunt
statu servat, vim motricem servare debet, non modò
qualem & quantem, sed etiam in iisdem, quibus eam
primo indidit, particulis. Neque enim minor inconstantiæ labes esset, vim motricem uni particulæ adimere, atque tantumdem alteri de novo dare, quàm ejus primævam quantitatem minuere. Nec refert, quòd particula
vi motrice prædita incurrat in aliam quiescentem: nihil enim necesse est eo incursu illam privari vi se movendi, ac eam vim isti de novo dari, sed solùm illa istam mirè passivè se habentem secum vehere debet, si satis ad id
vitium habeat, sin minùs, impedita hærere retentam
sua motrice, quamvis otiante & in obicem casso conatu
nitente; instar lapidis suspensi. Non enim vis motrix in
eum exercito motu conjuncta est, ut eo impedito ne
cesse

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ceſse ſit illam ſtatim emori, cùm, juxta Carteſium ipſum, dari poſſit conatus ad motum, proindeque vis motrix, ſine motu actuali, 3. part. n. 58. 59. 60. Itaque hæc ratio perimit tertiam Carteſii Legem de Traslatione vis motricis ab una in aliam particulam.

Perimit etiam ſecundam Legem, omnem, motum eſse ex ſe rectum: Nam ſi Deus omnia in eo, quo ſunt, ſtatu ſervet, quæ ſemel determinata ſunt ad motum circularem debet in eadem determinatione ſervare: Ergo affectabunt motus circularis continuationem: Ergo non affectaburt ab eo ceſsare, & quam ad eum habent, determinatione abolita aliam ſpontè ſua induere.

Immo ſi hanc rationem acrius urges, totum ſyſtemæ Carteſii funditus evertit. Nam juxta ipſum, Deus initio duos tantùm motus Paticulis impreſſit; Alterum turbinationis, quo Globuli circa centrum ſuum rotantur; Alterum vorticoſæ gyrationis, quo plures circa centrum commune in orbem feruntur. Si ergo Deus uniformi tenore omnia in eodem ſtatu conſervet, neceſse eſt, duos iſtos ſolos motus uniformiter conſervari, ac Particulas viam ſibi ſemel apertam à Deo ipſo in æternum eandem conſtanter terere; Ergo nullus oriretur de novo motus rectus: Ergo nihil novi in Mundo fiet, nulla nova Particularum coitio, nulla detritio, nulla colliſio, nulla inter eas motus & quietis alternatio, ſed uniformis ſempiternuſque Particularum in ſeſe itus & reditus. Rogo enim, quæ neceſſitas cogat Particulas iter ſibi primum Dei manu apertum deſerere, novas ſemitas tentare, que moventur in quieſcentes irruere? immo qui id fieri poſſit in hypotheſi Carteſii? Fortè, inquiet, quia omnis pars in gyrum mota nititur recedere à centro ſui motus. At ut conatus iſte initio caſsus fuit inopia loci, & quod circumfuſæ undique partes prohiberent hunc à centro receſsum per lineam rectam, ita & in perpetuum irritus maneat neceſse eſt, ſi quidem omnia in eodem ſtatu á Deo ſerventur.

Tertio hæ Leges contradicunt ſibi invicem. Prima enim ſtatuit, omnia quantum poſſunt, ſtatum ſuum tueri, niſi aliquid ab illo ea dimoveat. Secunda verò ſtatuit, motum, cum afficitur determinatione circulari, continuò niti hanc abolere derminationem, atque rectam affectare; quod planè contradicit primæ Legi. Secunda ſtatuit, corpus ſe movens occurſu alterius obliquari. Teitia verò, rectæ reſilire in eam, à qua venit, partem; quod ſi faciat, non obliquè progredietur, ſed retrogredietur, ſuumquè in eas, quæ penes ſunt, partes motum transferet.

Quartò demum hæ Leges contradicunt pleriſque Carte-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

sti positionibus. Vult, omnia in eo, quo sunt, statu quantum fieri potest, à Deo servari; & tamen statim ram in rebus inconstantiam inducit, qua etiam vorti integri à Deo constituti labefactentur, atque se invic absorbeant. 2. part. n. 115. Vult, eandem motus quan tatem perenniter in Mundo permanere; & tamen e continuo perire, ac novam produci supponit. Cum en motum transferri asserit, non sic intelligit, quasi eade numero vis motrix, quæ erat in una particula, ad alia transmigret; sed ita ut vis illa motrix extinguatur in il & tantundem isti de novo detur. Immo, juxta doctrina ejus, magnam partem motus à Deo primitus impressi tim periisse necesse est, ac quæ remansit, quotidie in gniter augeri. Nam cum Deus angulosos Materiæ cub impulit circa sua centra, impetus ille in toto cubo ceptus est propter partium ejus continuitatem; & tam statim in angulis fuit extinctus, qui effracti stetere i mobiles, sicque illius impetus media ferè pars, peri Sed tamen ipsam, quæ remansit, augeri quotidie nece est: nam anima movet corpus suum, & eo mediante a corpora, Itaque cùm tot fuerint animæ ab initio Mund eæque tantum motus contulerint materiæ, qui juxta C tesii p ncipia nunquam perit, manifestum est, mo quant item initio Materiæ inditam novi hujus motus cessione non mediocriter auctam fuisse, & in dies aug Ex quo rursus necesse est, verticem, in quo sumus, n hujus motus arbitrarii accessione conturbari, uti cont batur horologium cum pendulæ & rotis aliquid teme rii motus à circumludente puero accidit.

Rursus, Cùm in secunda Lege statuat, motum omn ex se rectum esse, nihilominus principem omnium m tuum (illum scilicet, quem Deus initio Particulis i presserit, quique juxta Cartesium omnium aliorum fons & causa) supponit fuisse ex se circularem. Et quid circularem fuisse ultrò concedit: at quod talis ex se fi rit, ex ejus principiis sic suadetur: Cùm Dei voluntas regula cujusque naturæ, id unicu que naturale est, qu à Deo ipso accepit; Atqui motus ille á Deo ipso determ nationem circularem accepit; Deus enim ipse fecit, quælibet Particula moveretur circa proprium centru ex Cartesio 3.p.n.46. Ergo moveri circa centrum ipsi turale fuit, & non ex accidente.

Deinde, si Deus non movisset Particulas motu circu ri circa centrum, sed motu recto unam contra aliam impulsu agi circa centrum suum non poterant, sed q dam alias conterere, ut liberè moveantur, ut fit in p ticulis materiæ subtilis; vel si solidiores supponat quælibet anteriorem premere: est enim pressio propr effe

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

effectus impulſus in rectum, cùm corpora impulſa conferta ſunt, nec exeundi copia datur; ut etiam agnoſcit Carteſius, qui hanc preſſionem toties celebrat, nec ex ea unquam agnoſcit, preſsas particulas compelli ad motum circa centrum: Ergo primigenius ille motus, in ſuppoſitione Carteſii debuit eſse ex ſe, atque ex ipſa Dei mouentis intentione circularis, & non ex ſe rectus, & ex caſu obliquus.

Demum, quod ait in tertia Lege, corpus motum allidens ad quieſcens fortius nihil amittere ſui motus, ſed cum eo integro reſilire, repugnat ei, quod docet 2. p. n. 44. Nam contraria ſe deſtruunt, ut eſt per ſe notum, & fatetur ipſe Carteſius, cùm ſæpè docet, motuum determinationes, quod contrariæ ſint, ſe invicem deſtruere: Sed ex ipſo, loco citato, quies eſt contraria motui: Ergo cùm fortiori quieſcenti motu ſuo luctari debet, nec proinde eo integro reſiſtere. At inquies, cur ergo pila eburnea alliſa tabulæ eburneæ quieſcenti eodem ferè impetu reſilit? Jam ſupra dixi ob vim elaſticam: nam partes eboris, ut plerumque aliorum durorum corporum, ita ſunt diſpoſitæ, ut compreſsæ ſeſe reſtituant inſtar elaterii Chalybei, vulgò *un Reſſort*. Itaque pila eburnea illiſa tabulæ eburneæ eam comprimit, quæ mox eadem vi ſe reſtituenda pilam repellit. Unde corpora dura quidem, ſed elaterio deſtituta, non ſe repeliunt, ut duo globuli argillæ mediocriter ſiccatæ, qui ut ſupra dixi, dum colliduntur, non reſiliunt, ſed extincto utrinque motu conſiſtunt immobiles. Idem contingeret in durioribus, ſi elaterio carerent.

Carteſii Contradictio circa Motum: eum facilem ſupponit, qui tamen in ejus hypotheſi eſt impoſſibile.

HÆc planè plamaris eſt. Et quidem omnibus ferè paginis docet Carteſius, Particulas ſuas ſumma facilitate moveri; præcipuè in corporibus fluidis, aere, aqua, &c. at, quòd in ejus Hypotheſi moveri prorſus nequeant: demonſtratur. Cùm enim, apud Carteſium, omnia plena ſint, nec ulla Materiæ pars in minus ſpatium comprimi poſſit, ut alteri locum præbeat, quò ibit ea, quam ſupponit ſe movere, id eſt, loco ſuo cedere, ut alium invadat;

Perſenſit id incommodum Carteſius, cui ut occurreret, hanc ſolutionem commentus eſt 2. p n. 33. Dicit, in omni motu fieri circulum, quatenus prima particula, ut ſe moveat, pelli antecedentem, & illa aliam & quartam, ſicque ſuccedenter, non quidem recta exactè, ſe

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

cùm obliquatione circulari, donec impleto per ferè circulo recursus fiat ad eam, quæ est penè primam, que eodem momento subit locum primæ, quo ista illa deserit, ut subeat locum antecedentis.

Sed non effugit Cartesius. Primò enim hac responsio adimitur libertas motus, quam tamen tantam supponit Particulis, his scilicet circuitionibus mirum in mod impedita: imo nullus possibilis erit in natura motus e stè rectus, sed necessitas loci quærendi omnia in obliqu deflectet.

Secundò, omnis motus rectus tandem degeneraret circulos & vortices, quos creare continuò cogitur; eos enim juxta Leges Cartesii debet transferri: Igi brevi perirent in rerum natura omnes motus recti tra lati in vorticosos, nullique novi orirentur: quippe n ex vorticosis creari nequeunt: non enim in motu circ ri & vorticoso necesse est fieri motum rectum, ut in re vorticosum & circularem. Nam quòd partes vorticis tantur recedere à centro sui motus, hoc conatu ad s mum prement, aut in orbem compellent circumfusas; ipsa tamen recta non movebunt, quia occupatis omni locis non est, quó recta eant.

Tertiò demum, & præcipuè impossibile est, ut ex C tesianis Particulis una exactè subeat locum alterius, n modò in rectum pergendo, sed ne in obliquum quid declinando: Ergo responsio Cartesii nihil expedit n tum. Probatur antecedens: Cartesianæ particulæ s ferè omnes aut sphæricæ, aut triangulares, aut cochl res, aut ramosæ: Atqui nulla ex iis figuris potest subi exactè locum alterius, eum scilicet implendo eo mome to, quo vacuus fit ejus discessu, puta globum globi, trig gulum trianguli: Ergo ex Cartesianis particulis nulla p test exactè subire locum alterius. Demonstratur Minor duobus Globulis, idem enim proportione servata dice dum de aliis figuris. Ut globus subsequens pellendo an cedentem exactè subiret locum ejus, deberet diamet unius succedere diametro alterius, nulla enim alia par potest exactè impleri locus relictus à diametro unius glo nisi per diametrum sui æqualis, ut de se notum: Sed eti de se notum est, quòd globus pellens alium non statim succedit secundùm diametrum: Ergo non potest exa subire & implere locum ab eo relictum.

Cartesius, ut se ab eo argumento expediat, recurrit Materiam Subtilem, quæ, inquit, fluidissima est, ubiq diffusa, & ideo præsto adest, ut cùm à suis locis recedu particulæ majores id spatii repleat, quòd à majori succ dente statim repleri nequit: ut aer granis tritici immi tus, ea replet spatiola, quæ inter se relinquunt; sic

præ-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

præſtat, ut nullo intercedente vacuo granum poſſit aliud pellere, & illud ſpatium, quod implebat, ſubire.

Sed contra. Jam factum argumentum demonſtrat, ipſius Materiæ Subtilis particulas poſſe ſibi ſuccedere, ac loca invicem permutare: nam & ex ipſis aliæ ramoſæ, aliæ ſtriatæ, aliæ triangulares ſunt. Cùm itaque inter eas fingi non poſſit alia ſubtilior, ac fluida materia, qui fieri poteſt, ut & ipſæ moveantur; Ex quo exemplum Carteſii facilè confutatur: non enim Subtilis Materiæ fragmenula natant in alia fluida, ſubtilioreque materia, ut frumenti grana in aere permixto, ſed ſe ex omni parte tangunt, atque conſtringunt.

Sed ut demonſtrationem illam ſenſuum judicio ſubjiciamus, ſicque eam omnibus efficiamus apertam, finge tibi, omnia Mundi ſpatia in infinitum plena eſſe fragmentis lapideis, ita ut ne vel minimum ſpatium ab illis vacuum ſit: eorumque fragmentorum quædam eſſe majora, ut ſunt rupes; quædam mediocria, ut ſunt ſecti lapides; quædam minima, ut ſunt factitii ſilices; quædam globoſa, quædam triangularia, quædam ramoſa, aliarumque ejuſmodi figuram pro ratione intervallorum replendorum, ne vel minimum vacuum relinquatur intermedium. Putaſne, ut in illis lapideis fragmentis ſic diſpoſitis fieri valeant Carteſiani vortices & circuli; fierine poterit, ut globus globum pellat, & è ſua cavea mergens alienam invadat, ut ramoſæ partes reliquis implicatæ ſeſe ab illis expediant; ut triangulares à globis interceptæ & conſtrictæ ex inde valeant ſeſe exſolvere; &c. Planè nemo tam ſaxeus eſt, qui non videat, neceſſarium fore, ut hæc omnia fragmenta ſeſe arctiſſime conſtringant, implicent, coerceant, retineant ita, ut quodlibet ab illis circumfuſis impeditum & concluſum, ſuum locum immobiliter ſervet, non habens quà exeat, & quò vadat; eamque immobilitatem fore, non ex magnitudine molis, ſed ex ſolidita-te & figura illorum, & quòd ſibi mutuò obſtent, ſeque viciſſim coerceant. Habes in hoc exemplo ſubjectam oculis totam vim demonſtrationis jàm factæ, & Carteſiani ſyſtematis propalatam implicantiam. Particulæ illæ primordiales, juxta Carteſii principia, omni lapide omnique adamante ſolidiores eſſe debent, ut poſtea demonſtrabitur. Deinde quælibet donatur ſua figura, aut ſphærica, aut ramoſa, &c. Quælibet intra innumeras ſibi circumfuſas concluditur & coercetur. Demum, ut de ſe notum eſt, quælibet ſe habet ad ſuum minimum ſpatium, ſicut major ad majus ſpatium: Ergo conſequens eſt, ut illud tam pertinaciter, tamque immobiliter ſervet, quàm ſervent majora illa fragmenta lapidea. Unde Epicurus oculatior hac in parte Carteſio, ut corpuſculorum diſcurſitationes

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ſalvaret, vacuum, in quo ferri libere poſſent, admi
probè tenens, non fore, quò irent, aut qua rati
poſsent ſeſe ex aliis expedire, ſi omnia ſpatia illis
ferta eſſent.

Sed & ipſe Carteſius, cum materiæ ſubtilis, alia
que particularum circulos, vortices, colliſione di
ſitationeſque varias explicare nititur poſitis ob oculo
guris inter nigricantes notulas, quibus particulas ad
brat, quamplurima relinquere cogitur inania ſpatia,
ſine illis libertas ſeſe movendi nulla in particulis po
intelligi. Quo fit, ut figuræ illæ, quas ad explicand
dogmata tam ſæpe obtrudit, ad ea refutanda facili
tio retorqueri poſſint: Si ſcilicet advertas, ſpatia illa
eſse vacua, ſed oppleta particulis aliis, quæ illas,
nigris notulis exprimit, undique conſtringit. Hoc
animadverſo ſtatim intelliges, iſtas non magis mo
poſse, quàm concluſas intra rupes cochleolas: ſic

Hi motus omnes, atque hæc certaminata tanta,
Pulveris exigui jactu compreſſa quieſcent.

Carteſius, cùm tanto incommodo nullum reperire
tis expeditum remedium, tandem deſperata ſolution
hæc verba prorupit, Princip. 2. n. 14. *Fatendum eſt*
motu aliquid, quod mens quidem noſtra percipit eſſe ver
ſed tamen quo pacto fiat, non comprehendit; nempe
ſionem quarumdam particularum materiæ in infinitum
ve indefinitum, atque in tot partes, ut nullam cognitio
determinare poſſimus tam exiguam, quin intelligamus,
ſam in alias adhuc minores re ipſa eſſe diviſam, (id
in infinitum actu.) Et deinde paucis interjectis ita
git: *Et quamvis, quomodo fiat indefinita illa diviſio,*
ratione comprehendere nequeamus, non ideo tamen
ta e debemus, quin fiat: quia clarè percipimus, illam
ceſſariò ſequi ex natura materiæ evidentiſſimè cognita. n.
ad hanc ſuam doctrinam alludens: *Jam ſupra demon*
tum eſt, aliquam materiæ portionem in partes re ipſa
definitas dividi debere, ut varii motus circulares & ova
les ſi e rarefactione, vel vacuo fieri poſſint.

Verum in primis ex hac reſponſione Carteſii eluce
demonſtrationis noſtræ vis ineluctabilis, quæ ſole
alioquin Virum ad has redegit anguſtias, ut admit
motum fieri non poſſe in ſua hypotheſi ſine divi
materiæ in partes re ipſa infinitas, ſeu indefini
(idem enim eſt in propoſito) quo nullum majus in
modum, nullaque deſperatior reſponſio excogitari
ſit.

Secundò, ut immane illud abſurdum emolliat, fi
etiam adhibet ſincero viro indignam, dum ait: *Ham*
viſionem in partes infinitas ſequi ex natura materiæ evi
tiſ

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

tiſſimè cognita. Verùm quidem eſt quantitatem eſſe aliquomodo diviſibilem in infinitum, ut explicatur infra diſp. 3. q. 5. Sed fieri poſſe, ut re ipſa ſit diviſa in partes actu indefinitas, id non ſolùm non ſequitur clarè ex natura quantitatis, ſeu materiæ; quin imò evidenter *ei* repugnat, ut ſtatim oſtenditur. Et tamen Carteſius hoc ſecundum, quod eſt impoſſibile loco, primi certi & demonſtrati aſtutè ſubrogat, ut imponat imperitis, qui putant parùm diſtare hæc duo, poſſe dividi in infinitum, & eſſe re ipſa diviſum in partes infinitas.

Tertiò. Hic deſidero fidem Carteſii, qui pollicitus, ſe non alia, quàm evidentiſſima principia adhibiturum, nihilque ex eis deducturum, niſi quod clarè & diſtinctè percipi poſſet; nunc totam doctrinam motus, qui eſt Carteſiani Mundi anima & œconomus, reducit ad Paradoxum obſcuriſſimum, imò prorſus intelligibile. Ecquis enim Oedipus capiet, in quolibet motu materiam re ipſa conteri in partes infinitas? Nihil inopinatius protulit unquam Stoica Porticus; nec modò intelligibile, ſed etiam evidenter falſum & repugnans. Nam, ut alia mittam, evidens eſt, id quod intelligitur ulteriùs diviſibile, non eſſe re ipſa diviſum in infinitum: ulterior enim illa diviſibilitas eſt finis diviſionis jam factæ: Atqui fatente Carteſio, omnis particula, quæ exſiſtit in natura, eſt ulteriùs diviſibilis: Ergo evidens eſt, repugnare aliquam eſſe actu diviſam in infinitum, ſeu indefinitum.

Quartò demum. Quamvis in motu materia re ipſa divideretur in infinitas particulas, attamen ea diviſio non expediret, ſed magis impediret motum. Neque enim ſine vi ſatis inſigni conteri poteſt particula integra in minores; ſuæ enim diviſioni reſiſtit juxta Carteſium 2. *p.* n. 43. Cùm ergo juxta eundem nulla inſignior particula moveri poſſit, niſi plures alias in infinitum conterendo, idque non ſemel, ſed ſingulis ſui motus momentis, putaſne, poſſe fieri motum particularum tam liberè, tam facilè, tam perpetuò, quàm ſupponit Carteſius; Ex quo ulteriùs funditùs evertitur notio Carteſiana fluiditatis, in eo ſita, quòd fluidorum particulæ facillimè recedant à ſuis locis, & liberrimè ludant loco invicem permutando. Hunc enim libertati obſtant aliæ, quæ locum dare non poſſunt, niſi ſua in infinitum detritione. Sed quid dicendum de materiæ ſubtilis particulis, quæ (cum & ipſa habeatur fluidiſſima) ſupponuntur, hunc ludum invicem exercere? Putaſne, cùm ſint fermè æquales magnitudine & ſoliditate, poſſe unam ſic impetere aliam, ut eam frangat in infinitum, ſicque per tantam ejus ſtragem locum ſibi aperiat, idque continuò ſingulis ſui

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

motus, ut ita dicam, passibus;

Sed neque hæc contritio in partes infinitas adhuc vi motui aperiret. Finge enim, particulam alterius allisi confractam in partes quantumvis minutas, adhuc quo bet fragminulum erit figuratum,& à circumstantibus c clusum. Cùm igitur integra pars obstaret motui ratio suæ figuræ, & quòd à circumfusis impedita esset, eod modo obstabunt, & ipsa ejus fragminula: sicut in pari lapis interior ab aliis undique circumclusus, etsi com nuatur in pulverem, perinde sustinet, arcetque à lo suo alios sibi incumbentes, ac dum erat integer, do aliquid aeris fuere, at in quo natantia veluti fragmin suis locis emoveri possint.

Mitto hìc urgere, in hypothesi Cartesii fieri non p se, ut corpora se immediatè tangentia ab invicem d lantur, quod tamen fieri sæpe supponit. Nam cum s cessive à se divellantur, hiatus potest accipi minor, minor in infinitum. Accipiatur ergo æqualis minimæ p ticulæ. Antea adhuc minor fuit: Ergo tunc minor f omni minima particula: Ergo nulla occupari potuit, cum vacuus esse non potuerit ex Cartesio, nullus omn esse potuit. Cùm ergo corpus ab eo, cui cohæret, int ligi nequeat separari, quin fuerit ille hiatus, separa est impossibilis.

Contradictiones Cartesii circa Elementa: producì supp ab his causis, à quibus produci repugnat.

ELementum secundum, à quo incipit, nempe Globos, productum dicit, quatenus materia primò dis sa fuit in partes cubicas æquales: quarum deinde qu bet circa centrum suum validè mota, elisis eo impetu a gulis evasit in globum.

Verùm primò sibi repugnat, dum vult, materiam an totam continuam, divisam fuisse in partes, antequ moveretur. Nam in eo reponit unionem & continuit tem materiæ, quòd partes ejus quietè invicem cohære 2. p. num. 55. Ergo ante omnem motum repugnat divi in partes.

Secundò, non video, cur emoti cubi potiùs in globul tornati sint, quàm in cylindros, aut discos: nam & h figuræ circa centrum æquabiliter moveri possunt.

Tertiò, immo video, hos cubos in globulos eo impet tornari non posse: nam eo motu id solùm ex cubo fran debuit, quod libertati motus circularis obstabat, id es anguli axi motus circumfusi, atque inæqualiter prominentes. Porrò ubivis fingatur axis motus circularis in cubo, elisis præcisè angulis ei circumfusis, non evadet globus

per-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

perfectus; ſed, ſi quidem poli axis ſint in medio ſuperficierum oppoſitarum, ex cubo tornato fiet teretis columnæ portio; ſi axis à medio ſuperficierum deflectat ad angulos, fiet figura utrinque turbinata, at nunquam globus perfectus.

Sed eſto, Deo ſic volente & agente, cubi illi in globos tornati ſint, certè hanc figuram diu tueri non potuere: nam ad invicem, juxta Carteſium, validiſsime premuntur eo conatu, quo à centro ſui vorticis recedere nituntur: porrò globum, validè preſſum ab aliis, complanari neceſse eſt. Unde hac preſsione docet, ſalium particulas ex teretibus fieri planas, 4. p. num. 59.

Neque primi Elementi geneſim feliciùs explicat. Productum dicit ex eliſis cuborum angulis, 3. p. num. 87. Verum quis non videt, eliſos hos angulos majoris eſse molis, quàm eſse oporteat particulas hujus Elementi, quod *Materiam Subtilem* vocat, ob ſummam particularum, quibus conſtat, exiguitatem. At fortè non ex his majoribus angulis, qui primò eliſi ſunt; ſed ex minoribus, qui deinceps ex globulis ſunt deraſi, conſtat Subtilis Materia, ut innuit 3. p. num. 48. Sed contra: Si vel minimus angulus intelligatur in corpore ab aliis exactè concluſo, circulariter moveri non poterit: Ergo primo motu cuborum circa centrum ita exactè ab iis ſubducti eſse debuere majores anguli, ut ne minimus in Materiam Subtilem erat dendus remanſerit.

Reponere poteſi Carteſius, in ſua hypotheſi globulos, etiam detractis angulis, invicem preſsos, atque perenni- Globter ſuum circa centrum motos, eo motu ſeſe atterere, ut ò dintenuiſſima ramenta ab invicem eradere potuerint, quæ qualabirent in Materiam Subtilem. Ita innuit 3. p. num. 54. tu aFateor, ea ratione intelligi poſse, produci Materiam Subtilem, ſed nimiam: nam cùm is motus & attritus ab n aninitio Mundi perpetuus fuerit, neceſse foret, exeſos tamequadiu globulos tandem abii ſe omnes in Materiam Subtinuitilem, ſicque periiſse ſecundum Elementum, ad primùm erearreductum. Neque enim in hypotheſi Carteſiana, ut ex divi globulis hæc ramenta detrahi, ita ex his ramentis globuli coaleſcere rurſus poſsunt.

bulo Eſt & alia inſignis Carteſii contradictio circa Materiam & hSubtilem: Dicit 4. p. num. 25. eam majori vi recedere à centro vorticum, quàm Globulos. Et tamen dicit 4. p. npetnum. 54. eandem Materiam Subtilem ad centrum vorticum rangfluere, ut ibi ſidera componat. Hæc aperte ſibi repud eſignant: nam ſi major ejus ſit vis ad recedendum à centro, inerquàm Globulorum, neceſse eſt, ut eos ad centrum pelcubolat, ipſa per eorum anfractus, quos liberè permeat, elaplobuſa circumferentiam occupet. Quæ conſecutio, ex Carteer-

ſii

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

sii doctrina evidenter, deducta totum ejus Systema fu
tus destruit.

Tertii Elementi productio admodum ambigua est
Cartesium. Modo constare dicit ex particulis, quæ
Globulis majores sint, 4. p. num. 2. Modò ex medio
bus primi Elementi invicem implexis, num. 6 Mod
minimis ejusdem Elementi, Epist. 69. Tom. 1. Modò
particulis striatis, 3. p. num. 94. Modò has striatas p
culas non componere tertium Elementum, sed comp
corpora liberè pervadere, 4.p. num. 4. Hæc sanè
rum cohærent. At unum certò statuit, has crassio
segniores particulas non constare Tertium Element
nisi cum à minoribus & incitatioribus Materiæ Sub
particulis, ut spuma à fervente aqua, à centro ext
in ejus superficie natant. (Hinc oriri maculas in So
aliis astris docet, quibus nimium infuscata Tellus, qu
ipsa olim astrum fuisse supponitur, ea veluti crusta
dem obducta in illud, quo visitur, terrenum co
abiit, 4. p. num. 1. 2. & sequentibus.) Atqui juxta p
cipia Cartesii impossibile est, ut crassiores, segniore
particulæ subtilioribùs & incitatioribus innatent, sed
tius ab illis ad centrum præcipitari debent: Ergo re
gnat productio tertii Elementi. Major est Cartesii 3
num. 94. Minor probatur. Particulas majori vi à cen
vorticis recedentes, necesse est, alias segniores ad i
centrum pellere, ex Cartesio 4. p. num. 23. qui inde
fert, gravia trudi deorsum ad centrum terræ à mat
cœlesti: Atqui Materiæ Subtilis particulæ majori vi à c
tro recedunt, quàm particulæ crassiores tertii Elem
ex eodem num. 25. Ergo non illas ad circumferen
sui vorticis evehunt, sed ad centrum præcipitant. U
crassiores partes graviores esse, ipse Cartesius conced
p. num. 33.

Aliæ contradictiones Cartesii circa Fluida & Dura, Opaca, Diaphana, &c.

DOcet, Globulos fluidum corpus componere, ne
cœlum: Id ejus principiis repugnat. Nam Gl
los dicit esse solidissimos 3.p.num. 123. eosdem valid
se premere asserit 3. p. num. 62. Porrò duri ac solidi
buli invicem pressi durum corpus componunt, ut pe
notum est, & asserit ipse Cartesius 4. p. num. 103.

Deinde Subtilis Materiæ particulas supponit fragi
flexiles, suæque figuræ minimè tenaces, atque adeo
dissimas, 2. p. num. 35. 3. p. num. 7. At in ejus princ
durissimæ atque solidissimæ esse debent: nam Duritie
est in quiete partium, 2. p. num. 55. Soliditas verò i
qu

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

quòd aut nulli, aut pauci sint pori in corpore, 3. p. num. 21. Atqui Subtilis Materiæ particulæ nullis excavantur poris,& in earum qualibet medietas medietati quietè adhæret; non enim ex aliis ab invicem discretis componitur, aliàs non esset unum primordiale frustulum: Ergo dura est & solida.

Oleosa corpora & aerem ex amosis particulis, & aliis ad motum minùs aptis componit,4.p. num. 2. 62: At fluida dicit componi ex particulis ad motum aptissimis,2.p.n.56. Itaque aer & olea fluida erunt, & non fluida.

Docet ex particulis pleraſque ramosas, alias acutas easque acui, & in ramos spargi per motum & mutuum attritum, 4. p. num. 57. Contra docet, per motum & attritum angulos & prominentes è mole particulas potiùs debere elidi, quòd anguli & rami, cum minutiores sint reliqua particulæ mole, faciliùs frangantur, 2. p. num. 50.

Statuit, vitrum esse durum, quòd lævigatis superficiebus constet, quæ immediatè se tangunt, 5. p. num. 125. Contra docet, fluidum esse hydrargxrum, quod lævigatis partibus constet, 4. p. num. 58.

Idem vitrum dicit diaphanam, quòd Globuli per ejus poros facilè transeant, metalla verò opaca esse, quòd Globulis illis sint impervia. At ex ipso Cartesio metalla constant ramosis partibus, 4. p. num. 7. quæ proinde innumeros doros à globulis permeabiles inter se implicatæ relinquuntr Vitrum vcrò partibus lævigatis, quæ exactiùs junctæ minus poris perforantur num. 125. Ergo metalla potiùs, quàm vitrum, esse deberent diaphana.

Partículas acidorum docet esse latas, 4. p. num. 92. & tamen ita duras supponit, ut metalla dissolvant, eorum particulas cuneorum instar separando, ac scindendo. At ex eo latior superficies particulam efficit suæ figuræ minùs tenacem, id est, mollem, fluxam & fragiliorem, 1. p. num. 50.

Striatæ jus particulæ innumeras contradictiones involvunt. Primò, produci nequeunt inter angularia globorum spatia, ut vult 3. p. num. 92. nam ea spatia, præcipuè angulos, occupat materiæ subtilis tenuissima portio, 3. p. num. 49. Secundò, ibi productæ, inde exire non possent; nam extra Globulos nullum occurrit spatium eorum figuræ proportionatum. Tertiò, si exirent, statim earum figura ab aliis labefactaretur:minutissimas enim esse supponit 4, p.num. 4. Cùm ergo pro suæ quantitatis ratione latissimæ sint superficiei,ut evidens est ex earum figura ab aliis labefactaretur:minutissimas enim esse supponit 4.p.num.4. Dùm ergo pro suæ quantitatis ratione latissimæ sint superficiei, ut evidens est ex earum figura,

non

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

non sunt suæ figuræ tenaces, juxta doctrinam 3. p. tus
Hinc repugnat evidenter, vias sibi excavare inter dcasi
simas terræ, ferri & magnetis particulas; quo uno toni
tota ejus de magnetica virtute doctrina. Quartò, & Se
guram retinerent, speciali motu moveri non possent pfit
nam constant figura ad motum impeditissima, ut evi uc
est. Quintò, & si proprio motu ferrentur, meatus si
terra, ferro, & magnete sibi accommodos numquam Quo
subire possent: nam prodigii instar est, si in eos non
incurrant eo situ, quo solo ex innumeris poros sibi n re
prios subire possunt. nes

Sed nimius essèm, si singulas Cartesii contradictiones nobi
persequerer. Ea enim messis sub falce crescit. Itaque brin
pergamus. e so
ten

§. II.

Naturæ Phænomena male Cartesius explicat.

OMnia persequi immensum foret. Quædam delibnexi
sufficit. Primum sit Lux & Color. Lucem sic excitat
cat. Subtilis Materia in centro vorticum gyrans atque oris
tens recta linea recedere à centro Globulos sibi circumles
sos pellit, aut certè premit. Globuli verò fibras nledu
optici, quæ sunt in fundo oculi, pellunt itidem, aut co n
tè premunt; qui motus, aut pressio pertingens ad glan Colo
lam pinariam efficit, ut anima residens ideam Lucis cur
cipiat. Diaphana corpora, ut aer, aqua, vitrum, liam
impediunt, quin Globulorum motus ad oculum perve ippa
quia undique poris perforantur, per quos liberè ac rorill
transeunt illi Globuli. At corpora opaca, ut terra, alia
rum, lignum, poros habent aut Globulis impervios, Subt
nimis sinuatos, aut passim interruptos, quo fit ut per doct
actio Lucis propagari nequeat. dior

Porro hi Globuli, dum rectè moventur, occursu parob ic
cularum aliquarum possunt determinari ad motum gy At
tionis circa proprium centrum. Hæc gyratio, aut ce senti
determinatio ad gyrandum, excitat in anima ideam (sis o
loris, qui varius cogitatur juxta variam proportionnon
motus gyrationis ad motum rectum. Ita Cartesius tum loren
principiis, tum fusiùs in Meteoris. Hæc gratis fingi rebu
mo non videt; falsò asseri breviter demonstrabimus ucauf
ex aliis, tum ex ipsis Cartesii principiis. nis n

Primò. Hæc sententia naturam Lucis & Coloris nea si
explicat, sed penitùs è rerum natura eliminat. Nam cipit
ta illam Lux & Color non sunt res existentes in natu conr
sed mera somnia, aut certè entia rationis occasionem Q
tus

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

p.tus fibrarum oculi ab anima conficta ; ut ſi janitor occaſione ſtrepitus ad fores excitari chimæram ibi adeſſe confingeret.

Secundò. Repugnat aperto ſenſum teſtimonio, immo Authoris naturæ veracitati, cujus ductu & inſtinctu Lucem & Colorem clarè apprehendimus, ut res in natura exiſtentes, non minùs, quàm extenſionem & figuram. Quod ſi liceat adeo aperta naturæ judicia convellere, an non eodem jure quis dicet figuram, extensionem, motum, in rebus non exſiſtere, ſed eſſe meras animæ apprehensiones à nobis confictas occasione alicujus immutationis, in nobis factæ ? Adeo ut recens quidam Carteſii Sectator à principiis magiſtri non receſſerit, cùm ingenuè fatetur, e ſolo fidei teſtimonio convinci de proprii corporis exiſtentia, Lib. de Animæ & Corporis diſcrimine.

Tertiò. Repugnat Sacræ Scripturæ, quæ Gen. 1. docet, Lucem à Deo creatam, antequam homo, & animalia eſſent ; proindeque non eſſe meram ideam à nobis apprehenſam, ſed aliquid extra animam in rebus exiſtens.

Quartò. Repugnat rationi. Ecquis enim capiet connexionem hujus preſſionis fibrarum nervi optici cum concitatione Lucis & Coloris? Cur gyratio Globulorum Coloris potiùs, quàm Lucis cognitionem excitet ? Et ubi fircundes Carteſii, non niſi clara, & ex evidentibus principiis deducta pollicentis ; At, inquiet, Deus ita voluit, ut optico nervo à Globulis preſſo Lux cogitaretur : iis rotatis Color, quamvis curita voluerit neſciam. At ſi neſcis, cur voluerit, quare voluiſſe aſſeris, Fortè ob experiendam, quòd incluſo in caput noſtrum valido ictu ſcintillæ apparent oculis, nempe eo ictu concuſſis nervi optici fibrillis ? Apage nugas. Quasi verò hujus apparentis lucis alia cauſa eſſe non poſſet ; immo fuſtis ictu sic Materia ſubtilis movetur, ut oportet ad ſenſum Lucis, etiam in doctrina Carteſii. Planè validus concutitur pulſatis grandioribus campanis, aut explosis tormentis bellicis, nec ullo id ullus creatur in oculis fulgor.

At, inquit Carteſius, laceratis à gladio nervulis dolor ſentitur, qui in rebus non eſt, ſed in nobis. Cur & preſſis oculi nervulis Lux ſentiri non poteſt, licèt in rebus non ſit ? Hoc exemplum Carteſio potiùs obeſt : nam dolorem clarè percipimus non eſſe in rebus, ſed in nobis à rebus ; e contra Lucem & Dolorem non à rebus in nobis cauſari, ſed à nobis in rebus percipi. Deinde laceration nervorum cum dolore manifeſta eſt connexio ; nam ea ſtatum corporis corrumpit, quod ſine dolore non percipitur : At preſſionis nervorum cum Luce & Colore connexio non niſi gratis fingi poteſt.

Quinto. Repugnat Carteſii ſententia ſtructuræ oculi.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Fibrillæ nervi optici opacæ sunt, atque adeo ut alia quidem ca ineptæ ad transmittendum ulteriùs actionem Cartesii ub nam lucis. Deinde non sunt tensæ & rigidæ, sed molles & lentosæ: Ergo presso uno earum extremo motus, qui, pressio ad aliud non defertur. Non etiam recta porrigitur á retiva ad cerebrum, sed enomiter sinuantur: go motus rectus, in quo sita est actio Lucis ex Cartesio ab iis ad interiora cerebri transmittari equit. Demum humore, in quem desiuunt, liberè natant, ac ferè pe petuò moventur, aut certè præparatæ sunt ad motum Ergo si earum motio, vel ad motum præparatio excit ideas aliquas, novis ac variis ideis animam continu lestarent.

Sed insigniùs nos deludit Cartesius, cùm eo motu, mo sola ad motum præparatione, vult pingi in retinam jecti imaginem, quæ inde ad cerebrum transmissa ibi bilis maneat ad memoriam efficiendam, immo sæpæ ad rum mulieris prægnantis transfusa notas illas inuratas quas adultior perpetuò servet. Quid incredibilius Lucanus in suo Icaromenippo, aut Ovidius in Meta phosibus: Hæc emici valido Globulorum Cartesiano motu, mirum foret; at sola præparatione ad motum ne ullo motu perfici magis repugnat, quàm Lucani nippum aptatis sibi vultutis, aut aquilæ plumis ad nam evolasse. At certè consequenter fabulari debet Cartesius, atque aliam ideam asserere, dum re ipsa nervi optici moventur, aliam, dum solùm præpara ad motum: Ut cæcus baculo terram exploraus aliud tat, si baculus infigatur, nempe lutum; aliud si non figatur, nempe corpus durum.

Sextò. Repugnat experientiæ. Pisces, ligna put cicindelæ, acqua maris, liquidus ille Phosphorus inventus, & alia bene multa, de quibus suo loco mus, nocte lucent, in quibus materiam Subtilem centrum vortices agere nec Cartesius ipse fingere po Ergo lux non causatur à materia subtili circa cen gyrante, & globulos repellente.

Respondet Cartesius 4. p. n. 90. ea corpora poros h retenuissimos sola Materia Subtili plenos. At quid refert ad excitandam lucem, etiam ut à Cartesio exp tur: Hydrargyri pori sola Materia Subtili replentu Cartesio 4. p. n. 58. uti & alia multa, quæ tamen no cent. Sed hæc prosequi longum foret.

Demum repugnat ipsis Cartesii principiis. Globuli lestes circa terram gyrant, atque ab ejus centro rec nituntur, non secus ac à centro Solis, ut docet 4. p. 22. & 23. nec tamen terra lucet. Iidem Globuli poros facilè pervadunt, ac ubique penetrant, ut

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

alia quidem; nec tamen diaphana eſt. Globuli itidem omnes Carte ubique perpetuò rotantur circa proprium centrum ex d modem 3. p. num. 48. itaque ſi ex hac rotatione fieret Co- otus, or, nuſquam Lux pura, ſed ubique color videretur. orri deinde vel Globuli omnes à ſtellis ad nos ſibi contigui tui ; unt; vel interfuſa Materia Subtili natant. Si primum, artefurum corpus afficiant neceſſe eſt, ex eo 4. p. num. 10. Si emunatent in Materia Subtili, unus alium non recta premet, ferè pecin eum rotationis ſuæ modum refundet, ſicque actio- motrem Lucis & Coloris non propagabunt. Præterea non vi- excitreo motum rectum Globulorum, ut ſe habeant, in do- inubrina Carteſii à ſtellis ad nos poſſe continuari: nam do- et, particularum motum rectum, quod omnia plena ſint otu, eceſſariò declinare in circularem, 2. p. n. 33. Sed mi- etiuam, hunc motum rectum continuari per vitrum, ae- a ibrem, & acquam: ut enim à Carteſio deſcribuntur 4. p. n. æ ad 6. 45. 125. non conſtant poris exactè rectis, ſed ſinuatis & ratfenfractuoſis. At, inquit, non eſt neceſſe hos poros eſſe us exactè rectos, ſed quales ſunt inter poma reticulo com- Meta reſſa. Sitta ſit, omnia penè erunt diaphana, ſpongia, ſian papyrus, ligna, &c. Reponit, horum corporum meatus otum ſignes quidem eſſe, ſed paſſim interruptos. Verum id cani ſtrati dicitur, & experientiæ repugnat, cùm humoris s ad partes per eos ab extremo ad extremum liberè penetrent, debit in arbore à radice ad cacumen humor per ejus tubulos fertur, quam facilius Globuli cœleſt s? Sed illud mirabi- ius, à ſtellis ad nos ætheris poros, uti & aeris, aut cquæ, vel vitri, ſi ita craſſum eſſet, non interrumpit; n ligno adeo poroſo, immo in ſpongia, ferè ſtatim om- nes interrumpi. At demus, per aerem & alia diaphana li- perè & recta ferri Globulos, cur dum impingant in ſo- lidas & quieſcentes nigri marmoris particulas, non re- ſiliunt cum integro motu, ut fert tertia Lex Carteſii, ſed eliſo motu ſubſiſtunt, unde arte color juxta Carteſium? Cur iidem illiſi mollibus ac minimè reſiſtentibus lactis particulis, contra eandem Legem, reſiliunt, unde albus lactis fulgor? Cur illi, qui circa terram gyrant, ac pro- inde ab ejus centro recedere nituntur, dum incurrunt in eos, qui gyrant circa Solem, eorum ſibi contrariam de- terminationem, id eſt, actionem lucis ſolaris, non eli- dunt, ut fieri neceſſe eſt ex doctrina Carteſii 2. p. n. 44. Cur emiſſi à variis Coloribus Globuli, dum in aere tranſ- verſè in ſe invicem impingunt, ſuas rotationes non per- turbant, ut pila in pilam illiſa? Sed nimius eſſem ſi ſingu- la perſequerer.

Ignem feliciùs non explicat. Vult fieri, dum ſolidio- res tertii elementi particulæ motu aliquo excitatæ repel- lunt ſecundi Elementi Globulos, atque ſola Materia Sub-

tili

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

illi circumdatæ, ejus motum sequuntur 4. p. num. Insii
Ut mittam alia, id repugnat ipsis Cartesii principiant &
Primò enim, quæ vis tantum movere potest has minas
culas, ut Globulos adeo confertos, compressos, ac ani
dos ex omni parte repellere valeant? Cur non potiorta
alliſæ franguntur? ;loſa
Secundò, qui fieri potest, ut emota particula inm Miro
ris aliis, contra sanctiores Cartesii leges, suum mod &
impertiri possit, ut scintilla omnibus magnæ silvæ r, n
ribus? quod tamen fieri oporet, si ignis in eo motu op
sistat. s fac
Tertiò, molles & ramosæ olei particulæ huic mu At r
aptæ non sunt, & tamen egregiè igneſcunt. : H
Quarto, speculum ustorium non extrudit, sed p s ho
intrudit fortiùs Globulos Cartesianos corporibus in rare
suo positis, & tamen in iis ignem excitant. s, s
Quinto, quæro quo motu agitentur ignitæ illæ, ut
culæ, rectone, an circulari? Sibi contrarius Carte l
modò circularem supponit, 4. p. n. 84. modò rectum e.lo
91. At neuter esse potest; nam recto motu particulæ fier
non ex omni parte circumfusos Globulos repellerent pat,
in obvios impulsæ iis magis immergerentur. Motu p.e
circulari ut in globulos, ita nec in vicinas particulas cu
similes impingerent ad propagandum ignem: aut si um
impingerent, ab illis invicem unitis & quiescentibus olec
sterentur, omni suo motu in Materiam Subtilem tra lic
to, sicque ignis statim extingueretur: aut si alicui itur
tum gyrationis tribuerent, tantumdem ipsæ deper Qua
juxta tertiam legem Cartesii, sicque ignes ignem no m &
extinctione sui ipsius producere. Demum hydrargyri vat
ticulæ sola Materia Subtili circumdantur ex Car ver
p. n. 58. & tamen frigidissimus est At hæc & alia beun
longum foret. cam
Tertium phænomenum, in cujus explicatione Carte
principia prorsus deficiunt, spectat animalia. Jam e re
dixi de eorum Vita & Cognitione. Duo superſunt, s pa
ctura corporis eorum, & Motus. otus
In primis ex particulis Cartesianis adeo temerè agi inar
animalium corpora, quibus nullum opus ingeniosi emu
accuratiori artificio fabricatum fingi potest, efforman me
tuisse quis sanæ mentis sibi persuadeat? At, inquit ibtil
tesius 3. p. num. 47. *statutis semel meis legibus motus* lem
teria particulis omnes formæ possibiles ex eo emergen us,
sunt, ac tandem debent: proindeque & ipsa quoque fu
malium corpora qantovis artificio fabricata. Nihil leat
cius ea responsione, quàm mutuatus est ab Epi us
idem de suis Atomis & earum motu asserentibus. Ea e
fra impugnabimus Disp. 2. q. 5. a. 4. Interim miror, t,
te

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

num. Insii Particulas & Leges, cum ex illis omnia fieri pos-
cipiant & debeant, horologia, astrolabia, similesque ma-
nas pinas aliquas nondum parturiviſse: nam hæc quoque,
s, ac animantium corpora, constant materiæ particulis
potiarta ratione disposítis, eaque faciliori ac minùs arti-
:iosa.

i inn Miror magis Cartesium, cum se non animalium modó,
m mid & totius Mundi fabricam comprehendere glorie-
lvatur, nullum insiguius artefactum ex cogitasse his natu-
motus operibus simile, quo tantæ suæ sapientiæ fidem no-
s faceret.

ic m At reponit Cartesius, se demonstrasse 4. parte Tract.
: Homine, ex solo motu particularum juxta suas le-
Sed p s hominem in utero matris formari. Nempe id demo-
us in are est nugas & fabulas, easque passim sibi repugnan-
s, sola autoritate fingentis subnixas audacter affere-
llæp, ut eo loco facit Cartesius. Nam ut noscas ex un-
Carte leonem, ita demonstrationem suam auspicatur:
ectum edo, inquit, *primo in semine calorem excitari, aeque*
icula fieri, *ut ejus partes quædam in aliquo spatii, quod oc-*
eren pat, *loco congregatæ atque dilatæ sibi circumfusas par-*
Motus premant, *sicque sucipit cordis formatur*. At, o Carte-
icula, cur ea præfione adeo inartificiosa cor, artificiosissi-
ut fi um sanè opus, formatur potiùs, quàm informis aliqua
ntib olecula. Credo, inquit, ita fieri; tu quoque crede.
n tr licet, adeo insulsus nugis? Quæ toto tractatu profe-
alicu itur, ejusdem farinæ sunt.

perd Quoad Motum animalium, cum ils cognitionem om-
m nom & animam qua moveantur, ut oportet ad sui con-
argy vationem, eripiat, eaque habeat ut meras machinas,
Car veri aut à subtiliori quadam materia nervorum tubulos
lia beunte. Nihil absurdius: Repugnat enim, causam
cam, tumultuariam & ad unum determinatam produ-
ie Care motùs innumeros ad omnem casum appositos, at-
Jamie regulatissimos: Sed materia illa subtilis cæca est, cu-
unt, & partes tumultuariè moventur, quæque ex se ad unam
otus rationem, nempé secundùm lineam rectam, deter-
rè ag inantur ex ipso Cartesio; animalium vero corpora vi-
niosi emus moveri infinitis modis, iisque regulatissimis, & ad
orman nes casus occurentes oppositissimis: Ergo è materia
nqu t ubtili produci nequeunt. Et quæso, quis materiam sub-
otus lem in cerebro lupi nidulantem admonet, ut huuc po-
ergen us, quàm illum motum causet? Ut viso cane & pasto-
uoque fugiat, visa ove irruat: si id sine periculo fieri ne-
ihil deat, quiescat observans, an ovis à tutela pastoris lon-
Epi us recedat, aut ut abeat sub vesperam ruversurus, at-
s. Ea e tunc in tenebris latens caulas & stabula circum-
iror, ut, aditus ad prædam exploraus. Mitto al as innume-

tel

ras

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ras animalium industrias, sagacitates, astutias.

Hic nobis obtrudunt Cartesiani Machinas ab ... striis artificibus ita aptatas ut motus appositos ed... perinde ac animalia : Columbam ligneam Archim... rentini apud Agellium, quæ volabat : Aquilam lig... Regiomontani, quæ recta Norimbergam Imperat... duxit : ejusdem Muscam volantem: Statuam ferream... per devia Marocum pergens ad regem ei flexo genu... lum pro sui artificis libertate supplicem obtulit, ... munere functa, quò venerat, rediit, ut refert Va... rus tomo 5. Historiæ suæ. Demum varia alia.

Sed ut hæc vera sint, refellunt potiùs, quam ... Cartesio. Nam cùm ex materia vel ingeniosissimè t... ta vix educi possint hæ machinæ, si ad animalium ... structuram conferantur ita imperfectæ, hoc ipso ... percipimus, ex ejus particulis tumultuario illo, ... confinxit Cartesius, motu agitatis adeo perfectas ... nas, ut sunt animantium corpora, confici non po... cùm artificum machinæ tot elateriis ingeniosissime t... ratis vix unum, aut alterum motum appositum ... edere, hinc intelligimus, repugnare uno cæco Ma... Subtilis impulsu tot, tam varios, tam diuturnos, ... ad omnem casum appositos motus in animalibus t... ri posse.

Ad hæc unum Cartesianis confugium est. An ... inquiunt, potuit Deus machinas ad hos omnes m... qui cernuntur in animalibus, habiles efficere?

Fatemur & potuisse, & re ipsa fecisse. At c... animalibus dux sint, machina corporis ingeniosiss... bricata, principium internum regens, ac movens ... machinam infinitis, iisque ad omnem casum accom... modis: Primò dicimus, corpus illud adeo sapienter ... catum ex ineptis Cartesii principiis prodire non ... cùm nihil artificiosum efficere possint, multo minus ... dum & animalia, ut ille suis infatuatus inventis per... contendit. Deinde ita opportunè moveri non posse ... Materiæ Subtilis impulsu; nisi forte fingas, Deum ... rius hunc impulsum continuò temperare; instar hi... nis suas Iconculas occultè regentis: quod quàm abs... sit, quis non videt?

Reponunt, non Deum immediatè ad hos motus ... lem Materiam determinare, sed objecta ipsa, q... suum organa immutando efficiunt, ut nunc illos, ... istos nervorum turbulos subeundo tam varios edu... tus.

Verùm, quid juxta Cartesium hæc organa recipi... objectis, ut lupus ab ove visa? Globuli lucis, inq... ove in oculum lupi resilientes alio modo præparan...

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

rotationis motum, quam qui à canibus resiliunt: Hinc determinatur Materia Subtilis, ut tubulos nervorum lupi sic subeat; ut visa ove irruat, viso cane fugiant. Ridiculus motor, qui nec ipse movetur: Apage has nugas. Sed quamvis Globulis re ipsa nervulos occulorum animalium moverent, fieri ne posset, ut Materia Subtilis, vel tantulo impulsu excitata, tot, tantos, tam mirabiles motus in animalibus excitaret? Qui hæc credit, vereor, ne & tacitus credat omnes homines, se solo excepto, meras esse machinas, quæ solo Materiæ Subtilis impulsu ab objecti variè determinato videant, fleant, ambulent loquantur, &c.

Mitto prosequi cætera phænomena. Id solùm addam Cartesium in iis explicandis id ipsum supponere, quod est in quæstione. Sic acquam dicit lubricam, flexilem, fluidam, quod constet particulis lubricis & flexilibus; aerem molle, quod mollioribus constet: salem rigidum & durum, quò duris & rigidis particulis constet; metalla solida, quod solidis, &c. Sed quæso, cur ex his particulis aliæ sunt flexibiles, aliæ rigidæ, aliæ molles, aliæ duræ, &c. Non sunt, inquit, particulæ illæ aeris, salis, aquæ, &c. simplicia fragminula, sed rursus ex minoribus contextæ, & hæ ex aliis in infinitum: atque adeo per compositionem ex aliis idem fit in ipsis, quod per compositionem earum in majoribus corporibus. En verba ejus Epist. 69. Tom. I. *Cùm primum elementum nullis constet particulis, nisi indefinitè divisis, hinc sequitur, poros esse concipiendos usque ad ultimam divisionem possibilem in minibus particulis ex eo conflatis.* Egregia solutio, quæ ut telum Adversarii fugiat, se dat præcipitem in voraginem illam processus ad infinitum; atque id addit, ut paucis verbis sibi apertè contradicat; cùm jubet concipere poros & texturam usque ad ultimam divisionem possibilem, quam asserit indefinitam, id est, ut in ea nulla ultima possit concipi. Rogo, num ullius alterius Sectæ principia deducant ingenium ad ambages his similes?

Hæc paullò fusiùs pro instituta brevitate prosecutus sum; at parciùs pro materiæ copia. Vix enim ulla est Cartesii positio, quam si acrius inspexeris, rimosam ubique non deprehendas, adeo ut mirum sit, quod ait in Præfatione ad principia, se contentionibus aliam eripuisse suæ doctrinæ perspicuitate. Plane si Cartesio credas, ut Prophetæ, adversùs eum contentionibus non opus est. At si ejus Placita liberè ad rationis examen deducas, nihil contentioni magis obnoxium experieris, & quanto ulcus profundiùs tentabis, tantò plus tamen reperies.

Sol-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Solvuntur Objectiones Cartesii.

VIx ullis rationibus sua fulcit Principia, sed ubique sua insomnia ingeniosè narrando infin Duo tamen identidem obtrudit. Primò, Principia re esse clara: porrò nihil esse clarius extensione, fig motu locali: itaque ea rectè assumi ut rerum princi Secundo, ex suis Principiis se ferè cuncta naturæ Ph mena clarè deducere & explicare; atque adeo non alia quærenda, nec meliora optanda.

Resp. ad primum, Principium duobus modis sumi modo pro iis propositionibus, quibus scientiæ concl nes nituntur: alio modo pro iis rebus, ex quibus n ralia composita primo constituuntur. Primo modo su Principia certa & clara esse debent; atque de illis int gitur, quod vulgo dici solet, *Principia debere esse cla per se nota*. At principia secundo modo sumpta, ex bus scilicet res naturales primo constant, omnium pientium consensu obscura sunt, & in abdito naturæ latentia vix summa ingenii perspiacacia detegi possu Unde illud Poetæ:

Fælix, qui rerum potuit cognoscere causas.

At ordine inverso Cartesiùs doctrinæ Principia fi obscura, incerta, falsa. Ut, Extensionem esse corp substantiam; Motum omnem esse ex se rectum Trans posse, at extingui non posse; Materiam infinitè re dividi; Vacuum, nec à Deo, in rebus induci posse, Principia vero rerum statuit, quædam facilia & cuivis via, extensionem, figuram, motum: quæ tamen sui bulis statim obscurat, varias in matetia figuras gr confingens, globulos, ramenta, striatas particulas, quæ nec ipse, nec ullus mortalium clarè esse percipit, mo quæ gratis fingi, & ad res naturales constituen inepta esse nemo non videt. Vnde re ipsa apud tesium nec doctrinæ nec naturæ principia clara su sed omnia fere incerta, obscura, conficta.

Ad secundum, jam ostendi satis, quam malè Cart vel ex suis Principiis naturæ Phænomena deducat. quamvis hæc Phænomena felicius ejus Principiis resp derent, non ob id Principia vera continuo censenda es Nam arrepta fingendi licentia facile est veris effect falsas causas aptare. Tichonis & Copernici Syste trumque verum esse nequit, & tamen cœli Phænom utrique perinde aptantur. Ridenda ergo Cartesiano quorumdam levitas, qui ubi experientiolam aliqua ex suis principiis conjectarant, succedere vident, fr pronuntiant actum esse de Veteri Philosophia, Nova

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

mam deberi, ut quæ oculis videri, & manibus tangi poſſit. Nec reputant illud ab Hippocrate Sapienter dictum, *Experientia fallax, judicium difficile*: Atque præterea ſuppoſitiones Carteſianas tales eſſe, quæ, ut Lesbiæ Regulæ, pro arbitrio accommodari poſſint. Quantæ feruntur experientiæ principiis Aſtrologiæ, ut vocant, *Judiciariæ*, reſpondentes; & tamen hanc totam artem, ut fabulam rejicit Carteſius; & merito. Sed quidni & ſuam, quam etiam ſe finxiſſe ſibimet conſcius eſt?

Sed ut Carteſii ſuppoſitionum vanitatem apertiùs videas id unum addam, Petrum Gaſſendum, Virum eruditum ſanè ac in exponenda Atomorum fabula omnium principem & inane, quod tantopere Carteſius refugit admittere; & corpuſculis figuras proprietateſque Carteſianis plerumq; ppoſitas tribuere, & tamen naturæ Phænomena æque ſolerter ex iis explicat, ac in affingendis omni effectui cauſis ingenioſiſſimè ludit: Itaque nihil vetat fictis, falſiſque ſuppoſitionibus naturæ Phænomena, ſive caſu, ſive accommodantis induſtria reſpondere. Immo, ut hujuſce rei ſpecimen afferam, cum Carteſius ſalis particulas inſtar bacilli, cylindrive oblongas, teretes & rigidas ſe ſe, quaſi luſtraſſet oculis, confidenter aſſerat, Gaſſendus è contra cubicas facit. Et tamen eum in ſuppoſitione tantùm differant, uterque naturam ſalis & effectus ſibi compertos jactitat. Cui credendum? Neutri ſanè, ſed utrumque fabulari cenſendum. Quamquam laudandus præ Carteſio Gaſſendus, quod ſuas opiniones, ut meras conjecturas modeſtè proponat, cum contra Carteſius ſua inſomnia, ut veritatis oracula, non ferenda ſuperbia defendat. At de Carteſii principiis pluſquam ſatis. Nam, ut cum S. Auguſtino Epiſt. 56. concludam (loquitur de Atomis) *Pudet me jam iſta refellere, cùm eos non puduerit iſta ſentire. Cùm verò auſi ſint etiam iſta defendere, jam non eorum, ſed ipſius generis humani me pudet, cujus aures hæc ferre potuerunt.*

ARTICULUS QUINTUS.

De Principiis Chymicorum.

EMerſit non ita pridem hæc Secta. Rerum omnia tria facit principia activa, Mercurium. Sulphur, Salem. His addit duo alia, ſed paſſiva & inertia, Phlema, ſeu aquam inſipidam, & Terram. Hęc duo non tam principia cenſet, quam aliorum trium capſulas & recrementa. *Mercurium* vocant Chymici ſubtilem & ſpirituoſam ſubſtantiam penetrantem & facilè evaneſcentem, quæ tantiſper diluta phlegmate, quod ſecum evehit, concreſcat in

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

fluorem tenuem, eumque aliquando inflammabilem, eſt ſpiritus vini, aliquando acidulum & ac minimè fl capacem, ut eſt ſpiritus ille, qui ex aceto plurimus citur. *Sulphur* vocant ſubſtantiam oleoſam, inflam bilem:, odoroſam. *Salem* vocant ſolidam, ſapidam ſubſtantiam, aqua ſolubilem, modico calore concreſc tem, ſed fortiore liqueſcentem in vitrum. *Phlegma* cant humorem inſipidum, & minimè inflammabile quo ſal facilè ſolvitur. *Terram* demum, aridam, vuramque ſubſtantiam, quæ aquam avidè combibit, ad iguem eſt contumacior.

Ex his omnia conſtare vel eo probant, quòd omni rè ignis opera in hęc tandem reſolvantur. Nam vi v.g. Alembico impoſitum, admoto igne primo emitt quorem ſubtilem & inflammabilem, tum aquam in dam; atque iis exhauſtis materia illa craſſior & viſco quæ reſidua eſt, in aliud vas, *Retortam* vocant, vu *la Cornuè*, translata, admoto vehementiori igne guem oleoſamque ſubſtantiam ex ſe emittit, odoroſa & inflammabilem, ideſt, ſulphur ipſum: Tum quæ pereſt ſubſtantia durior & ſicca, igne reſoluta in cine ac aqua fervida diluta, cùm ſale imprægnat: hæc a aqua filtrata, ideſt, bibula charta, aut panni lac in aliud vas ſenſim deſtillata, dum admoto igne fu exhalata, ſalem in fundo vaſis reponit. Extracto ſupereſt pulvis aridus, ideſt terra, ſeu, ut vocant, *caput mortuum*. Hæc eadem ex reliquis ferè mixtis ex huntur.

Itaque, inquiunt, ex his omnia conſtant. Sal v baſis eſt, qui ſolutus aqua, eique mixtus exſolvit phur. Huic mixturæ ſeſe inſinuat Mercurius; ac de Terra, quæ combibito humore operi conſiſtentiæ ſoliditatem affert.

CONCLUSIO.

REs natuarles ex his Principiis Chymicorum pr conſtare nequeunt.

Probatur. Ea non ſunt prima Principia, quæ & in alia rursùs reſolvuntur; Atqui Mercurius, Sulph & Sal in alia tandem principia reſolvuntur: Ergo ſunt prima Principia. Major conſtat. Minorem de ſtrat experientia. Nam acrior analyſi, ut conſtat perimentis tum in regia Pariſienſi academia, tum a factis, ſpirituoſus ille liquor, quem *Mercurium* voca in Aquam, Terram, & Salem tandem reſolvitur. O ſus, ſeu ſulphureus liquor, in Aquam, Terram, & lem. Sal ipſe tandem in Aquam, & Terram exqui

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

e analysi faceſſit. Ex quo conſtat, ipſa Chymica Prin-
ipia rursùs componi ex quatuor Elementis vulgaribus:
am in terram & aquam tandem abeunt, igne & aere il-
s commixto inter crebras deſtillationes inſenſibiliter
volantibus.

Confirmatur primò. Non omnia mixta in illa Principia
eſolvuntur. Ex vitro enim quâvis arte hæc nondum
duci potuere. Aurum quoque nulla ignis vi ad hæc re-
uci poteſt: Vnde tritum illud Chymicorum, *Aurum*
ulus arte conficit, quàm deſtrui poſſe. Mitto talcum Ve-
etum, cryſtallum, & alia bene multa. Secundo non
onſtat, an hæ chymicæ ſubſtantiæ rebus actu inſint, an
otiùs ignis actione producantur ut nova mixta, immo
nis actione produci, ſaltem aliquas, efficacibus mo-
entis ſuadetur, quæ hìc proſequi longum foret. Tertiò
udem, ſi hæc eſsent vera ac prima rerum principia,
on jam tria, ſed innumera eſsent Principia, nempe tot
rè, quot ſunt mixta: nam alius Sal ex ſanguine, alius
urina, alius ex plumbo; alius ex qualibet planta edu-
tur; quod idem conſtat de Sulphure & Mercurio. Immo
eadem re, aliud eſt Sal fixus, quem *Lixivialem* & *Al-*
li vocatur; alius volatilis:, ita dictus, quòd calore
cilè avolet, cùm primus igne ſurſum pelli nequeat.
lphuris quoque & Mercurii varia extrahi genera ex
dem re fatentur Chymici. Hinc illis Mercurius, alius
idulus non inflammabilis, alius pinguior inflammabilis.
em Sulphur, ſeu Oleum, aliud volatile, aliud fixum;
ud ſpirituoſum, quòd *Spiritum Sulphuris* vocant; aliud
aſſius, ſed aqua levius, quod *Oleum*; aliud pondero-
s in aqua ſubdens, quod *Balſamum* nuncupant. Adde
od accuratiori Analyſi quædam ex mixtis extrahuntur,
æ vix ad hæc tria reduci poſſunt, ut ſe ex Oleo eduxiſ-
refert Boylius. Ipſi Chymici vulgari ſua analyſi non
lùm hæc tria, ſed & quartum, ac varium rei genus
ucunt, nempe ſubſtantiam quandam volatilem, ſiccam,
ipidam, quam proprio nomine *Flores* vocant, quod
is tribus accenſeri nequeat; nec video, quo jure illam
uis principiis excludant. Immo hæc tria ex mixtis fæ-
adeo diverſa extrahuntur, ut ipſi Chymici ambigant,
i ſint adſcribenda principio. Hinc Chymicorum diſſi-
, dum eandem rem alius Mercurio accenſet, alius
lphuri. Sed & ſæpe idem author in uſu harum vocum
non conſentit.

Non ſunt tamen hæc Principia prorſus contemnenda,
m recta ratione tractata, & Medicinæ opera juvent, &
yſicæ cognitiones illuſtrent. Tantùm contendimus,
n eſſe prima principia, ſed mixta ex elementis compo-
a. Sal enim videtur ex aqua & terra conſtitui; Sul-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

phur ignis multum habere; Mercurius esse aereæ humori tenui concretę, cui aliquando purus Sulphur misceturr, tumque est inflammabilis; aliquando volatilis Salis particulæ, tumque est acidiusculus. Sed de his tè alibi accuratiùs dicemus. Objectiones Chymicorum non refero: hæ enim evincunt, has substantias mixtorum compositionem ingredi, quod concedimus; non esse ptima principia non satis probatur.

ARTICVLVS SEXTVS.

De veris rerum Principiis.

HActenus falsas aliorum de rerum Principiis opiniones refutavimus, nunc operæ pretium est, videre, quid ea de re verius proferamus. Atque ut id accuratè præstemus, Geometrarum more primò rata quædam certa Axiomata constituemus: deinde verò ex illis nostrum de Principiis sententiam perspicuè deducemus.

§. I.

Præmittuntur Axiomata quædam ad veram de rerum Principiis sententiam.

PRIMUM AXIOMA.

Res naturales mutantur etiam intrinsecè.

MUtari experientia ipsa notum est, atque omnes concedunt: mutari verò etiam intrinsecè, ipsa perinde constat. Id tamen tantisper est explicandum. Duplex est mutatio, extrinseca, & intrinseca. Illa dicitur mutari solùm extrinsecè, quod aliter se habeat ad aliud, non sui, sed illius mutatione: sic columna hi ex dextra siniſtra, non quòd in se mota sit, sed ego ad illam situm mutavi. Illud verò mutari dicitur intrinsecè, quod in se ipso aliter se habet, quàm prius, seu quod non alterius ad se, sed sui ipsius in se mutatum aliter se habet. Porrò res naturales eo etiam modo mutari manifestum est: sic quod in se ipso lignum erat, id ignis & fumus. Atque id etiam certa ratione docet: nam omnis mutatio extrinseca supponit aliquam intrinsecam. Mutatur enim res extrinsecè, quia aliter habet ad aliam, non sui, sed illius mutatione. Ut ad mutationem extrinsecam necesse est, ut ex eius unum saltem in se ipso, ideſt, intrinsecè, mutetur.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

am si nullum mutetur in se, non aliter se habebunt ad invicem, quàm antea. Itaque datur in rebus etiam erinseca mutatio.

SECVNDVM AXIOMA.

Quod in se mutatur, nequit esse omnino simplex, sed necessariò componi debet ex potentia & actu essendi.

S. Dquoque manifestum est. Nam quod omnino in se simplex est, ei nihil detrahi, aut addi potest; aliàs m simplex non esset: Ergo in se mutari non potest. einde res mutatur in se, quatenus vel incipit esse, iis quod antea non erat, sed poterat esse: vel desinit actu ſt, se, quod anteá erat actu. Itaq; in ea distingui necesse accu potentiam, seu subiectum essendi, & actum essendi, quæduius accesu, aut recesu mutetur. Nos hunc essendi lis nomtum, *Formam* vocamus, quòd eo subiectum formetur, ieſt, determinetur ad hunc, aut illum essendi modum. ubiectum verò huius actus, Materiam appellamus.

Dicunt aliqui, mutationem perfici posse, præcisè quanus res in se simplex alio & alio modo se habet, absque rem quòd ei aliquid entitatis accedat, aut detrahatur; atq; a non rectè colligi ex mutatione, rem esse compositam potentia & actu.

Verùm ea responsio aut sibi contradicit, aut de nomitantùm contendit. Nam si dicat, hunc Modum nihil nino esse, implicat manifestè, ejus adventu, aut resu rem aliter se habere, proindeque mutari. Si verò que cat, hunc Modum esse aliquid, sed non distinctum à ecè ipsa, non poterit rei advenire, aut detrahi, sed semlicam ipsi inerit, aut potiùs cum ea idem erit: sicque res . Illa alio modo se habere non poterit, sed semper seu ipso e hacum identificato. Si demum concedat, modum illum, mna ejus adventu, aut recessu res mutatur, ab ea quidem di, sedingui, non esse tamen formam, jam de solo nomine fruliciera contendet; an scilicet illud, quidquid sit, cujus adim pentu, aut recesu res mutari intelligitur, debeat dici muta*rma*, aut *Modus*. Cæterùm illud certum & inconcusmodem manebit, rem omnem, quæ in se ipsa mutatur, non n eranino esse simplicem, sed re ipsa componi ex potentia ratio actu essendi. Porrò quid sit Modus, jam explicavimus liqua Logica 1.p.disp. 2. q.6. ar.1.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

TERTIVM AXIOMA.

Actus essendi duplex distingui potest; Substantialis, quo substantia actu est, id quod est; & Accidentalis, qui substantiæ jam constitutæ advenit.

HOc Axioma quoque manifestum est. Nam clari cipimus, & nos, & ea, quæ circa nos sunt, actu esse aliquid in rerum natura subsistens; deinde jam sint, salvo semper illo *esse* primario, varius mutationibus, quibus ab uno essendi modo ad alium seunt: ut homo manens semper actu homo fit ex tus, ex indocto doctus, ex non cogitante cogitans pariter ea, quo circa nos sunt, corpora, salvo substantiali primario, varios essendi modos secu admittunt: ut cùm fiunt ex quiescentibus mota, quiescentia. Nos illum esendi actum primarium stantialem, *Formam substantialem* vocamus; alterum illum secundarium, & rei jam existenti adventi *Formam accidentalem*.

His ta constitutis, quæ evidentissimè percipiu qui (ut verbis S. Augustini utar) mente potiùs, oculis penitiora naturæ inspiciunt, unum examina superest, quousque procedat mutatio in rebus. Et enim pendet primorum Principiorum cognitio. Na res naturales sint mutabiles, atque mutatione fian dem sunt earum, quæ ipsius mutationis, principia. pusculistæ, ut ex dictis constare potest, unam tantùm bus corporeis proprie dictam mutationem agnos nempe Mutationem Localem: ad eam enim tand vocant omnem rerum varietatem, quatenus scilic puscula per motum localem varie invicem contex rias res exhibent. Vnde in eorum sententia (quam id parum perspexere) admittenda est quidem in re stinctio actus & potentiæ, (nam ea sublata conci quit mutatio) sed ita ut corpuscula se habeant vel tentia & materia: motus verò, seu vix motrix, ut quo diversè disponantur. It q; nullam aliam fo agnoscunt, præter vim motricem, & ex ea natas sculorum varias dispositiones.

Veteres alii Philosophi cum viderent, solo moto li explicari non posse mutationes omnes, quæ tum bis, cum in aliis rebus observantur: & aliunde a semel una accidentali forma plures aliæ eodem jur mitti possint, idque rerum varietas exigat; præter tationem localem, aliam agnovere, quam in vari

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

cies latè fusam uno nomine *Alterationem* dixerunt: ut cùm aliquid fit ex frigido calidum, ex molli durum, ex raro densum, &c. Atq; ita rerum naturalium varietatis duo *Itali* fecere Principia, nempe Substantiam, quæ esset veluti materia; & Qualitates, quibus variè formata illa Substantia in varias rerum species verteretur.

Verùm cùm hæ duæ mutationes merè accidentales sint, neq; intelligi possit, per eas novam produci substantiam, clarè Aristoteles mutationem ulteriùs promovendam censuit, ant, atque eam pertingere usq; ad ipsam primam essendi basim, eindemque scilicet substantiam. Itaq; docuit res naturales non uniariis formiter, & constanter defigi in illo suo *esse* primario, liumquod accidentalibus formis subsstat, & ob id *substantia* dix trifcitur; sed illud quoque mutationi in se ipso esse obnoxigitarum, qua ab una specie substantiæ transeat ad aliam. Hanc vo mutationem vocavit *Generationem Substantialem*, eo quòd ecumber eam, corrupta, quæ priùs erat, nova substantia a, exproducatur. Cùm igitur aliorum Principia non sufficiant um ad ejusmodi mutationem, alia penitiora statuit, quæ terùnec imaginatio assequi valent; sed tamen ex ipsa generentionis substantialis notione mens & ratio videnter delucit.

ipiur Totum ergo Peripateticæ circa Principia doctrinæ neiùs, totium ex hac substantiali generatione pendet. Nam si minatur, necesse est omnino, prima rerum Principia ea es-s. Ea, quæ à Peripateticis asserùntur; si non detur, vix ea Nulla ratione Physica constare possunt. Itaq; necessariò fiant obis statuenda est existentia generationis substantialis, ipia. ntequam de ejus Principiis agamus.

tùm
gnos
and
ilic
ntex
quam

§. II.

Datur in rerum natura Generatio substantialis.

reb Quid nomine *Generationis substantialis* intelligatur, ex onci dictis clarè percipitur; nempe ut sit Mutatio ipsius vel substantiæ, idest, illius *esse* primarii ac fundamentalis, ut aliquod accidentibus substernitur; seu Mutatio, qua nova n fo substantia producitur. Hanc dari, duabus viis probari potas c est, Experientia, & Ratione.

oto Quantum ad experientiam, in primis ea nota est & illum ustris, qua quisque sibi conscius est, se & substantiam esse (non enim homo est alicujus alterius rei modus & acidens, sed res in se subsistens & operans) & in rerum naæter tura non sempei fuisse, sed per mutationem quandam ari fe de novo productum, idest, de novo substantialiter tum. Hæc enim mutatio, qua cœpimus homines es-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

se, concipi nequit ut motus quidam localis, aut ut q
dam substantiæ jam existentis mera modificatio; sed
naturali lumine cogente ac manifestante concipitur à
bis, ut vera novæ substantiæ productio. Itaque sic in
ma arguere possumus. Homo est vara substantia;
Homo de novo producitur: Ergo nova substantia pr
citur, sicque datur in rerum natura substantialis gen
tio.

Dici fortasse posset, cùm homo producitur, no
propriè substantiam non generari, sed corpus qui
per meram dispositionem Particularum, aut Atomor
quibus constat, in modum machinæ fabricari; anim
verò creari á Deo, atq; huic uniri machinæ, ut eam
veat & regat. Unde, ut nemo dixerit, novam gene
substantiam, cùm navis fabricatur, atq;illi jam fabri
nauta præficitur; ita nec cùm homo jam dicta rat
producitur.

Verùm hæc satis sobriè non dicuntur: nam & Eccl
doctrinæ, & rationi repugnant. Ecclesia enim doc
ratio convincit, animam uniri corpori non solùm ut
torem mobili, sed ut formam substantialem, quæ
eo unam completam substantiam constituat. Vnde h
definitur *Animal rationale*, quod essentialiter dicit &
pus animam in unius substantiæ compositionem con
entia: Ergo cum producitur homo, nova verè produ
substantia. Sed de his alibi accuratiùs.

Homini proximè accedunt animalia. Hæc per m
tionem naturalem de novo produci quotidie cernimus
est, cùm antea non essent, de novo fieri; Atqui an
lia sunt veræ substantiæ à substantiis aliis genere dive
Ergo novæ substantiæ in rerum natura producuntur,
que datur generatio substantialis.

Hic planè aqua hæret iis, qui negant generati
substantiales. Cartesiani respondent, animalia ab
rebus substantialiter non differre, quippe non magis
gnoscere, quàm lapides; sed esse meras machinas, a
adeo fieri, non aliqua mutatione substantiali, sed
Particularum dispositione. Verùm id supra refu
mus.

Epicurei concedunt, inesse quidem animalibus pr
pium sentiendi, illudque esse substantiam, nempe s
liores quasdam Atomos; non tamen de novo fieri,
solùm crassioribus, quibus constat animalis corpus, c
misceri, atq;illi sensum tribuere. Verùm & hoc s
confutavimus Art. III.

Alii reponant, animas pecudum esse quidem substa
à Particulis & Atomis longè diversas, non tamen de
vo produci, sed solùm in corpore animalis ita modifi

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ut illi ſenſum & cognitionem tribuant. Sed hoc futile eſt. Ecque enim erit illa ſubſtantia? An corpus, an ſpiritus? Si corpus, cur potius ſentit, quàm alia corpora ex ſe cognitione & ſenſu deſtituta? Si ſpiritus, an mortalis, an immortalis? Si mortalis, ut corrumpi, ita & de novo generari neceſse eſt: ſicque generatio ſubſtantialis admittenda. At ſi dicatur immortalis, quis hoc rationi & fidei manifeſtè repugnare non videt? Deinde quis capiat, hanc ſubſtantiam ſola modificatione accidentali ex non cognoſcente evadere cognoſcentem, ideſt, à ſe ipſa ſubſtantialiter diverſam? Nam ſubſtantiam à cognoſcente eſſentialiter differre manifeſtum eſt. Itaque fatendum, dum animal producitur, aliquod ſubſtantiale principium in eo de novo cauſari, quod antea in rerum natura non erat, ideſt, dari generationem ſubſtantialem.

His duabus experientiis accedit alia rebus omnibus communis. Nam cum ſubſtantia ſit primum in re, ac proprietatum ejus baſis, principium, & radix; ſicut ex repentina ædificii ruina emota eſſe fundamenta, ex ramorum ariditate vitiatam eſſe radicem, ex rivulo turbido fontem conturbatum eſſe intelligimus; ita ex mutatione proprietatum rei, ejus quoque mutatam eſſe ſubſtantiam rectè colligimus. Cùm ergo ad oculum quotidie cernamus, non ſolum accidentia communia, ſed proprietates rei maximè intimas variari, atque diverſas ſubſtitui; ut cum ex ligno ignis fit, ex igne fumus, ex humore ſeminali anima, aut planta, ex animali cadaver ſenſu, motu, vita privatum; exinde meritò colligimus, etiam ipſa ſubſtantialia Principia eſſe mutata.

Demum his addi poteſt alia experientia illuſtris & efficax, ex eo petita, quòd quotidie cernimus ſubſtantias producere alias ſibi ſimiles: ut enim motus motum producit, ita ignis ignem, planta plantam, equus equum, homo hominem. Porrò hæc aſſimiliatio non fit ſecundum accidentia tantum, ſed ſecundum ipſam radicem accidentium, nempè ſubſtantiam. Huius ſignum eſt, quòd productionis initio genitum à generante maximè differt ſecundum accidentia. Deinde verò ea paullatim emergunt in materia quaſi ex occulta radice, ideſt, ex principiis ipſis ſubſtantialibus mutatis: ſic in generatione viventium, genitura primum non eſt niſi uniformis humor, in quo nihil viſitur ſimile generanti: Deinde ex eo paullatim ſeſe evolvunt accidentia, donec genitum generanti ſimillimum evadat; quod ſane intelligi nequit, niſi quatenus generans illud ipſum principium ſubſtantiale, quo conſtat & vivit, materiæ indidit, ex quo in ea hæ novæ proprietates paullatim & ordine emergunt.

Confirmat demum generationis ſubſtantialis exiſtentiam

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

tiam naturale præjudicium ab illis experientiis ortu
Naturalia enim præjudicia, ideſt, notiones illæ, q
duce natura homines omnes formant, non facilè re
debent, ſed magis retineri, niſi manifeſta ratione re
lantur; Atqui duce natura hoc præjudicium formarunt
bi homines, novas produci ſubſtantias, eamq; ſubſu
talem mutationem, ut ab accidentariis longè diverſu
diverſis tum idea tum nomine exprimunt; neque hu
mutationis exiſtentia ulla evidenti ratione refelli pote
immo experimentis, quæ ſine illa explicari non poſſu
nititur, ut jam oſtendimus; atque præterea rationib
graviſſimis, ut jam oſtendemus: Ergo admitti debet g
neratio illa ſubſtantialis.

Quantum ad rationes, è multis hæ tres ſufficiunt. P
mò, cùm entia illa, quæ *Subſtantia* dicuntur, ab u
primo ente prorſus immutabili & ſimplici, ſcilicet De
ordine quodam procedant, ut fides docet, & ratio co
firmat, neceſſe eſt, ut quo longiùs ab hoc puro & imm
tabili fonte receduut, eo ſint compoſitioni & mutabili
ti magis obnoxia: ſed ſubſtantiæ iſtæ corporeæ, q
circa nos ſunt, magis à Deo recedunt, quàm ſpirituale
Ergo ſunt compoſitioni, ac mutationi magis obnoxiæ
Atqui hæc major compoſitio & mutabilitas nequit atte
ſecundùm accidentia ſola; ſubſtantię enim ſpirituales
cidentali compoſitioni, & mutationi etiam obnoxiæ ſu
Ergo ſupereſt, ut attendatur ſecundùm principia ſubſu
tialia, proindeque ut ſubſtantiæ corporeæ ſint cõpoſi
ex duplici principio ſubſtantiali, quod ſaltem in aliq
bus diſſolutioni ac mutationi ſit obnoxium: ſicque
illis locum habeat generatio & corruptio ſubſtantialis.

Secundò, generatio ſubſtantialis nihil aliud eſt, qu
actio, qua una ſubſtantia aliam producit; Sed debet a
mitti in rerum natura talis actio: Ergo & generatio ſu
ſtantialis. Declaratur minor ex D. Thoma Opuſc. 2. ca
124. Cùm ſcopus Divinæ ſapientiæ in productione rer
ſit manifeſtare & communicare ſuas perfectiones, debu
dare creaturis non ſolùm, ut ſint, ſed etiam ut operi
poſſint, ſicut ipſe & eſt, & operatur. In Deo autem d
plex eſt operatio, alia ad intra, qua ſe ipſum cognoſ
& amat; alia ad extra, qua res ſibi aliquatenus ſimi
producit: ut igitur utrumque participaretur & reluce
in operibus Dei, primus operandi modus, qui nobili
eſt, debuit dari ſubſtantiis ſpiritualibus, utpote prim
geniti, unde illæ ad intra operantur, ſe & alia in ſe co
gnoſcendo & amando; at verò alter operandi modus, ſc
licet ad extra per productionem ſui ſimilis; debuit co
cedi ſubſtantiis corporeis, in quibus etiam videmus quam
libet, quantum poteſt, enti ad productionem ſui ſimilis

Ter-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Tertiò, ut ait D. Th. Opusc. 2. c. 74. Mundi perfectio exigit, ut in eo sint omnia substantiarum genera: Sicut ergo in Mundo sunt quædam substantiæ incorruptibiles, ita quoque in eo esse debuerunt quædam substantiæ corruptibiles, in quibus locum haberet vicissitudo illa substantialis, quæ est secundùm corruptionem & generationem, ut ex ea veluti ex pulcherrima scena Mundi theatrum ornaretur.

Hæ rationes experientiis junctæ non modò hypothesim Generationis substantialis probabiliorem efficiunt omnibus aliis hypothesibus, quæ circa rerum Principia ab aliis statui solent, sed etiam eam planè demonstrare videntur; præcipuè cum nihil satis efficax ad eam refellendam ab Adversariis proferatur.

Nam illud (quod ferè unum objiciunt) si esset generatio substantialis, fore consequens, ut aliqua substantiæ pars ex nihilo fieret, nempe forma substantialis, & facilè solvitur à nobis, & ab ipsis solvendum est.

Solvitur quidem facile: nam ut dicemus uberiùs infra q. 3. a. 2. ea substantiæ pars, quæ de novo producitur in generatione substantiali, nempe forma, non fit ex nihilo, sed ex materia, quæ est quædam ejus & entis substantialis inchoatio. Sed falluntur, quòd formam substantialem concipiant quasi partem integralem substantiæ, & ut rem subsistentem; cùm potiùs intelligi debeat ut actus essendi, & ut modus completus, ac determinans ad certum essendi genus, cujus materia est potentia & inchoatio. Unde, cùm forma fit ex materia, non fit ex nihilo aliqua substantia (excepta sola anima rationali, quæ est res subsistens;) sed fit ex aliqua sui inchoatione ac potentia præsupposita.

Solvendum quoque est Adversariis. Idem enim incommodum, quod opponunt generationi substantiali, ex ipso motu locali, atque ex omni mutatione intrinseca perinde sequitur. Nam vis illa motrix, quæ advenit corpori antea quiescenti, est aliquid in rerum natura, quod de novo fit. Non enim eadem numero vis motrix, seu impulsus potest de subjecto in subjectum transire, sed perit in uno & de novo producitur in altero: Ergo fit de novo: Ergo ex nihilo sui producitur. Idem dicendum de aliis formis accidentariis, de cogitatione, de virtute & vitio, & aliis, quas de novo in substantiis fieri quotidie experimur; Qua ergo ratione docebunt, eas res de novo fieri; nec tamen ex nihilo fieri, sed ex præsupposito subjecto, eadem docebimus, formas substantiales fieri, nec tamen ex nihilo fieri, sed ex præsupposito subjecto: nam ut substantia completa est in potentia ad actus illos accidentales, ad motum, ad cogitationem, ad virtutem & vi-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

tium; sic materia est potentia quædam ad varios essendi actus substantiales, qui proinde non ex nihilo, sed ipsa fiunt, dum de novo producuntur. Sed de his infra iterum dicemus.

Itaque in rebus dari mutationes etiam substantiales, seu Generationes substantiales, & experimentis & ratione constat; nec ullâ solidâ ratione possunt refellit. Porro his semel constitutis, facilè est prima rerum Principia, non quidem sensu, vel imaginatione, quibus tantum utuntur Adversarii in illis scrutandis, sed mente & intelligentia certò investigare.

§. III.

Statuuntur prima rerum Principia.

CVm substantia sit primum in rebus, consequens est ut Principia substantiæ sint prima rerum Principia. Porrò substantia duobus modis considerari potest. 1. In statu generationis. 2. In statu constitutionis. Ejus principia in utroque statu explicanda sunt; non enim eadem omnino sunt.

PRIMA CONCLVSIO.

PRima generationis substantiarum Principia sunt tria, Materia, Forma, & Privatio. Ita omnes Peripatetici:

Conclusio evidenter sequitur ex jam dictis de mutatione in communi, eam scilicet necessariò importare distinctionem actus & potentiæ essendi. Cùm igitur generatio sit mutatio substantialis, ad eam requiritur tum potentia substantialis, quæ varios actus substantiales admittere possit; tum actus substantialis, qui suo accessu, aut recessu hanc potentiam mutatam constituat. Potentiam illam vocamus *Materiam*, actum *Formam substantialem*. Sed quia, ut actus advenit de novo potentiæ, oportet, ut eo priùs privata fuerit, his duobus additur Privatio. Itaque in forma.

Probatur Conclusio. Tot sunt principia generationis substantialis rerum, quot requiruntur ad generationem novæ substantiæ, ut patet ex terminis: Sed tria requiruntur ad generationem novæ substantiæ: Ergo tria sunt generationis principia.

Probatur minor. Generatio est mutatio secundum esse substantiale; seu mutatio, qua subjectum transit de non esse substantiali ad *esse* substantiale: censetur enim nova substantia generari, cum quæ antea non erat, modo est.

Por-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ſsendi. Sed verò ad id tria requiruntur, ſcilicet non *eſſe*, tanquam ed terminus, qui relinquitur; *eſſe*, tanquam terminus, qui inſequiritur, & ſubjectum tranſiens de non *eſſe* ad *eſſe*. Non *ſe* dicitur Privatio; id, quod dat *eſſe*, dicitur Forma; es, ſed demum ſubjectum, quod tranſit de non *eſſe* ad *eſſe*, di-ationitur materia: Ergo hæc tria palàm requiruntur ad gene-Pornationem ſubſtantiæ.

cipii, Confirmatur. Quidquid naturaliter fit, ex aliquo fit; antiquet enim dicit Phyſicorum axioma, *in rebus naturalibus ex* inte*nihilo nihil fit*: Sed ſubſtantiæ naturales de novo fiunt, ut gnis, planta, animal, &c. Ergo datur aliquod ſubje-tum commune ex quo fiant, quodque in omnia ſubſtan-iarum genera ſit tranſmutabile; tale autem ſubjectum di-itur *Materia*. Hæc verò cum ſit de ſe indifferens ad om-ia rerum genera, ſicut cera ad omnes figuras; præter am dari debet aliud principium determinans ad certam s eſſpeciem entis naturalis, ut ad eſſendum hominem, vel cipiignem, vel arborem; iſtud dicitur *Forma*, cujus varietas 1. Inerum naturalium diſcrimina facit; cùm enim materia pri.ecipit formam aquæ, eſt aqua; ſi illa forma expulſa in-ead roducatur forma lapidis, erit lapis; ſi forma ligni, li-gnum, &c. Patet autem, quod materiam, antequam reci-piat formam aliquam, non debet actu illam præhabere, ed eſſe ſub carentia illius cum aptitudine ad illam reci-piendam, quotieſcumque occurret agens capax illius in-tri roducendæ; hæc carentia formæ cum aptitudine habendi ipar illam dicitur *Privatio*: Ergo tria concurrunt ad generatio-nem, materia, forma, & privatio.

ratio Obj. 1. Non ens non poteſt eſſe principium generationis iſtin-entis: Sed privatio eſt non ens: Ergo non poteſt eſſe erat principium generationis.

eutu Reſp. Diſtinguo majorem: Non ens non poteſt eſſe itter principium generationis; per modum partis, concedo; eceſ-per modum termini à quo nego: ſiquidem generatio eſt illa mutatio de *non eſſe* ad *eſſe*; unde *non eſſe*, ſeu non ens, eſt Se terminus à quo generationis. Adde præterea quod priva-, u tio non eſt purum non ens, ſed non ens cum aptitudine ad . Ita eſſendum, & ideo ratione aptitudinis illius poteſt occur-rere ad generationem.

ioni Inſtabis. Privatio non eſt in iſtanti, quo generatus onem aliquid: Ergo non principiat generationem.

equi Reſp. Diſtinguo conſequens: Ergo non principiat ge-ſum nerationem; per modum partis conſtituentis ipſum geni-tum, concedo; per modum termini à quo, nego. Quod m e enim principiat mutationem per modum termini à quo, n non debet eſſe, dum fit mutatio, ſed potiùs excludi & ſub reliqui.

eſt Obj. 2. Agens eſt etiam principium generationis: Ergo or dan-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

dantur quatuor principia Probatur antecedens. sicut omne, quod fit, ex aliqua materia fit, ita quod fit, ab aliquo agente fit.

Resp. Agens esse solùm principium extrinsecum quo modò non agimus.

Dices. Etiam privatio est tantùm principium extrinsecum, siquidem principiat per modum termini exclusi

tResp. Privationem esse quidem extrinsecam genitæ tamen subjecto generationis. Oportet enim, ut subjectum generationis prius intrinsecè fuerit privatum formæ possit illam recipere: unde privatio est intrinseca generationi ex parte subjecti.

Obj. 3. Forma corrupta est etiam terminus à quo generationis: Ergo sunt plusquam tria principia.

Resp. Formam corruptam requiri solùm per accidens ad generationem, in quantum materia nequit esse sine forma, ideoq; antequam novam acquirat, debet præexistisse sub veteri; attamen si materia posset esse sine formâ, nihilominus fieret generatio. Vnde forma corrupta solùm se habet per accidens ad generationem.

Dices. Saltem dispositiones præviæ concurrunt ad generationem: nam antequam fiat ignis ex ligno, debet præcedere calor disponens, &c. Ergo debent annumerari inter principia.

Resp. Dispositiones reduci ad materiam veluti aliquid præparativum ejus; & ideo non annumerantur inter principia, quamvis omnes fateantur, eas aliquando concurrere ad generationem.

SECVNDA CONCLVSIO.

PRincipia entis geniti constitutiva, seu principia facto *esse*, sunt solùm duo, Materia scilicet, & Forma.

Probatur conclusio. Tot sunt principia entis geniti seu in facto esse constituti, quot remanent transacta generatione: Sed solùm duo remanent transacta generatione. Ergo sunt solùm duo principia entis geniti; seu in facto esse constituti. Major patet ex terminis. Probatur minor: Adveniente forma excluditur privatio; ut dum materia ligni facta est ignis, cessat in ea privatio ignis. Ergo solùm remanet materia & forma. Hæc duo principia, cùm sint maximi momenti & veluti duo cardines entium naturalium, totiusque nostræ Physicæ fundamenta, paullo accuratiùs adhuc stabilienda, explicandaq. suscipimus singulis quæstionibus. Cæterum de Privatione nihil ampliùs dicendum occurrit; solùm recolendum est ex Logica, Privationem esse carentiam formæ in subjecto apto

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

apto ad formam; unde duo dicit, scilicet carentiam formæ, & aptitudinem ad recipiendam formam. Concurrit igitur ad generationem, quatenus dicit aptitudinem ad formam, & necessariò perequiritur, ut materia sit susceptiva formæ.

QUÆSTIO SECUNDA

De Materia prima rerum naturalium.

EX præmissis constat, duo esse Principia constitutiva entis naturalis, Materiam scilicet & Formam. Nunc de utraque sigillatim agendum est. Et sanè, si quis consideret Antiquorum circa Principia opiniones, manifestè videbit, omnes aliquomodo agnovisse ista duo Principia, materiale scilicet, & formale, quamvis, ut advertit Aristoteles, non satis penetraverint utriusque Principii naturam & conditiones. In primis enim, qui ponebant pro principio elementum aliquod, ut ignem, aut aquam, per illud principium intelligebant materiam; cui præterea diversam dispositionem adjungebant, ut raritatem, vel densitatem; fluiditatem, vel soliditatem, per quam materia illa communis in varia rerum genera formaretur. Democritus verò & Epicurus Atomos veluti rerum omnium materiam statuebant; Dispositionem verò Atomorum veluti formam agnoscebant, per quam res diversificarentur: sicuti lapides sunt materia domus, dispositio vero lapidum est quasi forma ejus. Vnde patet, omnes consentire dari principium materiale, ex quo cuncta fiant; & principium formale, quod cuncta diversificentur, ac in determinato entis modo constituantur. Tota ergo difficultas est in explicanda illius materiæ natura. Id verò quinque Articulis præstabimus. In primo quæretur, quid sit Materia. In secundo, an habeat actum entitativum, vel potiùs sit pura potentia in omnia rerum genera versatilis. In tertio; utrùm habeat propriam exsistentiam. In quarto, an divinitus possit esse sine ulla forma. In quinto tandem agetur de eius proprietatibus.

A R-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid sit materia.

QUæ notio habenda sit Materiæ primæ facilè de poteſt ex iis, quæ à nobis ſuperiùs conſtituta circa mutationem in communi, & ſpecialitet circa generationem ſubſtantialem. Cùm enim in primis demonſtraverimus, omne, quod mutatur, neceſsariò conſtitui bere ex aliqua potentia eſsendi, & ex aliquo actu eſſ iiſque variis iuxta varietatem mutationum, quibus ſu citur: deinde oſtenderimus, ſubſtantias, quæ circa funt, non modo accidentaliter variari, ſed etiam ſ ſtantialiter mutari, ita ut & veteres pereant, & n gignantur; exinde manifeſtè ſequitur, earum eſſent non eſſe quid ſimplex, ſed neceſſariò conſtitui deber potentia ſubſtantiali, quam *Materiam primam* nunc mus, & ex actu ſubſtantiali, quem *Formam* dicimus. ſi adjungas aliud per ſe notum, nullam ſcilicet Mater ex ſe eſſe actu id, quod ex illa fit, ſed ſolum potent eſt illud, ut lignum ex ſe non eſt aliquod artefactum, potentia ad omnia artefacta, quæ ex ligno fiunt: ſic habebitur genuina notio Materiæ primę, eam ſcilicet ſe quidem quidpiam reale & poſitivum, (neq;enim ex realibus principiis conſtare poteſt naturalis ſubſtanti non eſse tamen actu ſubſtantiam, ſed ſolùm potenti realem in omnium ſubſtantiarum ſpecies, quæ generat ne fieri poſsunt, verſatilem; ſicut quantitas de ſe eſt quid figuratum, ſed potentia verſatilis in omnes ſ rarum modos. Et quia ſubſtantia eſt ens ſimpliciter, i primum, non alteri priori addititium, ſed cui entia cidentalia incumbunt, ex eo quòd Materia eſt pura tentia in ordine ſubſtantiali, ſequitur, quòd abſol habenda ſit ut pura potentia in ordine entis, ſicque lam eſsendi actualitatem includat. Verùm ut hæc Ma riæ notio illuſtretur uberiùs, ad vulgarem definitio reducenda eſt in præſenti Articulo; deinde verò in quentibus eæ difficultates erunt expendendæ, quæ ci naturam Materiæ ſolent moveri.

PRIMA CONCLUSIO.

MAteria prima rectè definitur. Primum uniuſcuiſque rei ſubjectum, ex quo exiſtente fiunt om ſubſtantiæ naturales. Definitio recipitur ab omnibus ſ ripateticis; & in idem redit cum ea, quam Ariſtotel tradidit 2. Phyſ. circa finem: *Materia eſt primum ſub*

ſtum,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

dum, ex quo, cum insit, aliquid sit, primò, & non secundùm accidens; & in quod ultimum, si aliquid perit, abit.

Explicatur. In primis materia dicitur *primum subjectum* eo quòd omni naturali generationi subjicitur: & dicitur *primum*, quia non supponit aliud prius: additur *ex quo manesistente*, ideſt intus manente, & rei compositionem ingrediente, *omnes substantiæ naturales fiunt*: quia nulla substantia fit sine materia.

Præter hanc definitionem, aliam tradidit Aristoteles 7. Metaph. c. 3. *Materia non est quid, nec quale, nec quantum, nec aliquid eorum, per quæ ens determinatur*, ut insinuaret, Materiam de se nullam entis speciem determinatè esse, sed aliquam potentiam ad omnium rerum species indifferentem. Brevior hæc tradi posset: Materia est potentia substantialis, ideſt, Natura quædam, ex qua fieri potest quælibet substantia naturalis, sicuti ex ligno fieri potest quodlibet artificiosum simulacrum. Ita definit S. Th. qu. de Spir. Creat. art. 1.

Necesse autem fuit, ut in rerum natura esset ejusmodi Materia in omnium rerum genera formabilis; Primò, ut esset veluti theatrum, in quo mirabilis illa generationum & corruptionum substantialium scena perageretur.

Secundò, ut deserviret pulcherrimæ huic, quam cernimus substantiarum diversitati, dum veluti Protheus alter in tam varias species transformatur. Nam ut ad laudem artifici confert, quòd in ejus officina fiant & sint varia artefactorum genera; ita quoque ad laudem supremi naturæ Opificis & ad hujus Mundi ornatum conducebat, ut in eo fierent & essent non modò accidentium, sed etiam substantiarum variæ species.

Tertiò, ut supra ex D. Thoma dicebamus, Mundi venustas exigebat, ut in rebus essent quædam supremæ, Deoque simillimæ, quæ semper essent; quædam verò infimę, & in rerum confinio positæ, quæ generationi & corruptioni obnoxiæ quandoque essent. Unde in illis infimis oportebat esse aliquod subjectum versatile inter quodlibet *esse* & non *esse* substantiale, cujusmodi Materia.

Quartò demum, ut sæpe dicit D. Thomas, Deus ut sibi perfectè assimilaret creaturas, non solùm contulit ipsis, ut essent, sed etiam ut agere possent. Unde in rebus corruptibilibus quodlibet producit sibi simile, ut ignis ignem, planta plantam, homo hominem. Creaturæ autem non possunt agere ex nihilo, (hoc enim solius Dei proprium est) unde, ut res producerent sibi simile, necesse fuit illis à Deo subministrari Materiam aliquam positam quidem aliquatenus extra nihilum, attamen ad nul-

lum

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

lum entis genus determinatam, ex qua quodlibet ag posset facere sibi simile.

SECVNDA CONCLVSIO.

MAteria realiter distinguitur à forma substanti li.

Probatur. Quæ ab invicem separantur, realiter d stinguntur; Sed forma separatur à Materia: Ergo rea ter ab illa distinguitur. Major patet. Probatur mino Siquidem pereunte homine, separatur forma constitu va hominis ab ejus materia; pereunte ligno, & i ignem converso, desinit forma ligni, & tamen n net ejus materia sub forma ignis: Ergo realiter se rantur.

ARTICULUS SECVNDVS.

Utrùm Materia prima ita sit pura potentia, ut nullum i cludat actum entitativum.

CUm Materia sit potentia, ut profundiùs innotesc ejus essentia, paullo fusiùs jam discutiendum es an in genere entis ita sit pura potentia, ut nullum pro sus actum includat. Actus autem duplex est, actus essen tiæ, & actus exsistentiæ. Actus essentiæ est, per quem essentia constituitur sub determinato essendi modo, & determinata rerum specie: unde illa potentia ex sua es sentia caret actu essentiali, quæ de se ad nullum ente modum determinatur, sed vaga est & indifferens ad om nes entis modos. Actus vero exsistentiæ est, per quem essentia ponitur perfectè extra causas & nihilum, de qu plura dicentur in Metaphysica. Quæritur, utrùm Mate ria in sua entitate, prout distinguitur à forma substan tiali, includat actum vel essentiæ, vel exsistentiæ. Prim difficultas resolvetur in hoc Articulo, secunda verò sequenti.

CONCLVSIO.

MAteria in sua entitate nullum includit actum essen tiæ, sed est pura potentia in genere entis de se indifferens ad omnes essendi modos; sicuti cera nullam de se includit figuram artificialem, sed est transformabilis in omnes figurarum modos.

Conclusio manifestè sequitur ex fundamentis iam positis, & notione Materiæ superiùs tradita. Negatur tamen à plerisque extra S. Thomæ scholam, qui non satis pene-

tran-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

trantes Materiæ conditionem & Aristotelis principia, licèt admittant celebratam ab eo Materiæ, & Formæ divisionem, eas tamen non concipiunt ut potentiam & actum essendi substantialiter, sed utramque habent ut substantiam actualem, diminutam tamen & partialem, ex quibus integretur una tertia completior: Sed cùm hæc substantiarum actualium accumulatio admodum rudis sit, aliqui Thomistæ subtiliore via tribuunt actum essentialem Materiæ, quòd scilicet velint, omnem differentiam dici debere *actum metaphysicum*, aut potiùs *logicum*. Sed hi magis voce, quàm re conclusionem nostram inficiantur.

Probatur autem primò authoritate Aristotelis, quæ expressè dicit, *Materiam non esse quid, neque quale, neque aliquid eorum, per quæ ens determinatur*; Sed ens determinatur per actum essentialem: Ergo Materia in se nullum includit actum essentialem. Vnde idem Aristoteles dicit, materiam se habere in ordine entis naturalis, sicut lignum in ordine artificialis, eo quòd scilicet, sicut lignum de se nullam includit figuram artificialem, sed est in potentia ad omnes; sic Materia est in potentia ad omnes actus naturales. Expressior est adhuc D. Thomas, qui perpetuò docet, Materiam esse puram potentiam in genere entis, 1.p.q.7.a. 2. *Materia*, inquit, *non est ens in actu, sed potentia tantum*. Et 7.Metaph. lect 2. *Materia aperformam est ens actu, cùm de se sit potentia tantùm*; quam etiam sententiam tribuit Platoni Opusc. 15. cap. 7. Idem expressit S. Augustinus 2. Conf. cap. 7. cum dixit: *Duo fecisti Domine, unum prope te*, scilicet naturas angelicas; *aliquid prope nihil* scilicet materiam, quam ideo vocat *prope nihil*, quòd nihil sit actu, sed in potentia ad omnia. Antiqui Poetæ ob hanc causam materiam vocabant *Chaos & Tenebras*, quòd sit expers omnis perfectionis & actualitatis.

Probatur 2. ratione. Potentia ad primum essendi actum non includit aliquem actum entitativum. Sed Materia est potentia ad primum essendi actum: Ergo nullum includit actum entitativum. Major patet ex terminis. Nam si potentia ad primum essendi actum ex se includeret aliquem actum, ille prior esset eo, ad quem est in potentia, sicque esset & non esset potentia ad primum essendi actum, quod implicat. Minor demonstratur. Actus essendi substantialis est primus; substantia enim est primum ens, & fundamentum omnium aliorum essendi actuum, qui proinde accidentales & secundarii dicuntur; Sed Materia est potentia ad omnes actus substantiales essendi, ut patet ex dictis; est enim potentia, ex qua fit actu substantia: Ergo est potentia ad primum essendi actum; undè dicitur potentia ad *esse* simpliciter, idest, ad primum

esse

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

esse, nempe substantiale. Hæc ratio profunda est, juxta Aristotelis principia omnino demonstrativa, quæ ut magis penetres.

Nota, veteres Philosophos idcirco negasse, in rerum natura produci ens simpliciter, idest substantiam, quia ut refert Aristoteles, non poterant intelligere, ex qua fieret prima illa entitas substantialis: Vel enim, inquiebant, primum illud ens fit ex nihilo, vel ex ente: non ex nihilo, quia ex nihilo nihil fit: non ex ente, quia quod jam est ens, non fit ens simpliciter: Vnde concludebant nullum ens simpliciter de novo produci, sed solùm id quod erat ens simpliciter, variè modificari per quosdam status secundarios & accidentales; ac proinde sublata generatione substantiali omnem diversitatem rerum censebant esse solùm diversam dispositionem accidentalem entis simpliciter, secundùm quod vel condensabatur, vel rarefiebat, vel coagulabatur, vel fluidum fiebat, &c. Aristoteles, ut generationem substantialem tueatur adversùs hoc argumentum, id unum perpetuò docet, ens simpliciter, dum fit, neque fieri ex nihilo, neque ex ente; sed ex materia, quæ neque est nihilum, neque ens actu, sed potentia realis essendi medians inter ens actu & nihilum. Ex quo patet, in sententia Aristotelis Materiam intelligendam esse ut puram potentiam ad *esse* simpliciter, proindeque in genere entis; eosque generationis substantialis naturam non satis capere, qui actum essendi Materiæ affingunt, ut notat S. Thomas 1. p. q. 7[illegible] n. 4.

Resp. Materiam esse quidem potentiam in ordine entis simpliciter, ideoq; merito dici *ens in potentia*, imo *puram potentiam*; non tamen ita ut nullum habeat actum entitativum, sed quia ejus actus est imperfectus, & ulteriùs tenditad formam. Vnde simpliciter loquendo Materia est potentia, secundùm quid tamen & imperfectè est ens in actu, aliàs esset nihil.

Sed contra. Hæc responsio implicat in terminis: Ens enim simpliciter, est primum ens actu, quod nullum aliud cui insit, supponit; sed cui adveniunt cætera: Atqui, si Materia sit ens actu, erit primum ens actu; supponitur enim in omni productione naturali: Ergo erit ens actu simpliciter, proindeq; non erit pura potentia ad ens simpliciter, proindeque ens simpliciter. Imò cùm *substantiæ* nomine nihil aliud intelligatur, quàm primum ens actu, quod cæteris rei affectionibus subsstat, sola materia erit propriè substantia rei; reliqua verò, quæ materiæ adveniunt, cùm illi non tribuant primum *esse* actu, sed illud in ea supponant, ad lineam accidentium pertinebunt. Itaque non dabitur generatio substantialis, qua produ-

ca-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

catur ſubſtantia, ſeu primum ens actu; ſed omnis mutatio erit ſolùm ſecundùm accidentia. Hæc eſt S. Thomæ doctrina Opuſc. 15. c. 7. *Cum*, inquit, *ponitur Materia ens actu, nihil differt dicere materiam & ſubſtantiam rei*. Ideſt, ſi Materia ſit ens actu, hæc erit in re ſubſtantia, cætera, quæ illi advenient, merè accidentia cenſenda erunt. Nec refert, quòd ille Materiæ actus poſſit ulterius ab aliis perfici: hoc enim ei non adimit rationem primi & ſubſtantialis actus; nec proinde impedit, quin Materiam in ratione ſubſtantiæ actualis conſtituat.

Reponunt aliqui, Actum illum Materiæ proprium, eſſe ſolum actum metaphyſicum, aut potius Logicalem, nempe differentiam Materiæ, quæ differentia à Logicis & Metaphyſicis *actus* dicitur atq; adeo non obſtare, quin materia phyſicè & propriè loquendo ſit pura potentia.

Sed contra. Materia differt ab aliis rebus, quòd ſit pura potentia; hic enim eſt proprius ejus caracter: Ergo differentia Materiæ non eſt actus etiam metaphyſicus. Cæterùm, ſi illam differentiam, quamvis non ſit actus, Adverſarii velint vocare actum, abutentur nomine, ſed rem non obtinebunt.

Confirmatur concluſio. Primò, in definitione Materiæ ne veſtigium quidem actus apparet, ut videre eſt in utraque definitione, quam ſupra retulimus ex Ariſtotele, quæque ab omnibus Peripateticis admittitur. Secundò, ſi Materia includat actum, vel erit actus ſimplex, vel compoſita ex actu & potentia. Si actus ſimplex, cur potentia dicitur? Si componitur ex actu & potentia, quomodo dicitur prima potentia? Tertiò, Cujuſmodi erit ille actus Materiæ, an ſubſtantialis, an accidentalis? an ſubſiſtens, an informans? Non ſanè eſſe poteſt accidentalis & informans, cùm nihil ſupponat, cui inhæreat, aut quod informet. Nec ſubſtantialis & ſubſiſtens, alias eſſet perfectior forma, quæ non eſt actus ſubſiſtens. Deinde nutabit formæ ſubſtantialis definito ab Adverſariis recepta, qua dicitur Primus actus ſubſtantialis.

Quæro demum ab Adverſariis, quid tandem intelligant per *actum eſſentialem*? Vel enim intelligunt omne id, quod non eſt nihil: ita ut actus opponatur nihilo, & quidquid non eſt nihil, dicatur *actus*: hoc ſenſu ſine dubio Materia erit actus, quia non eſt nihil, ſed res aliqua. Sed hoc modo uſurpare nomen *actus* eſt abuti terminis, quia & potentia quoque annumeratur in rebus, ingrediturque compoſitionem entis creati. Vel intelligunt per *actum eſſentialem* aliquid determinatum in linea entis & exprimens modum eſſendi ſpecialem, quo ſenſu dixit D. Thomas, *Actum eſſe id, quod determinat potentiam*; & ſic materia

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

teria non est actus, quia de se est quid indeterminatum & ad omnes entis materialis species indifferens.

Concludamus igitur cum D. Th. 2. contra Gen. c. 45. rebus tres gradus reperiri. Invenitur enim aliqua res quæ est actus tantùm, scilicet Deus optimus maximus; alia res, quæ est potentia tantùm, scilicet Materia prima: & demum alia res, quæ miscetur ex actu & potentia cujusmodi sunt omnes creaturæ inter Deum & materiam primam positæ. Unde, ut arguit idem S. Doctor 1. p. q. 105. a. 2. sicut Deus est actus purus, nullam habens potentialitatem, ita Materia est potentia pura, nihil includens de actu: & ideo substantiæ, quæ fiunt ex materia prima, dicuntur *fieri simpliciter*, quia sint primatia, quæ, ut ponderat 2. cont. Gent. c. 37. non fiunt ex ente actu, sed ex potentia essendi simpliciter, scilicet ex materia prima: Ens autem simpliciter dicitur, quod est primum, non superædificatum alteri priori.

Solvuntur objectiones.

OBJI. 1. Quod est simile primo actui, est aliquo modo actus; Sed materia est aliquo modo similis primo actui, scilicet Deo: Ergo est aliquo modo actus.

Resp. Distinguo minorem: Materia est similis primo actui; ut ens est, concedo; ut actus est, nego. Et nego consequentiam. Cùm enim Materia non sit actus, non potest assimilari Deo in ratione actus: attamen cùm sit aliquo modo ens, quamvis potentiale & inchoatum tantùm, assimilatur aliquo modo Deo in ratione entis.

Instabis. Materia debet assimilari Deo, ut actus est. Ergo nulla solutio, Probatur antecedens. Effectus debet assimilari causæ in eo, quod est ratio causandi; Sed Deus causat res in quantum est actus: Ergo Materia debet assimilari Deo in quantum est actus. Simile argumentum fibi objici D. Th. 1. p. q. 44. a. 2. ad 3. ex cujus doctrina ibidem tradita.

Resp. Nego Antecedens. Ad probationem distinguo majorem. Effectus debet assimilari causæ, in eo, quod est ipsi ratio causandi; effectus adæquatè sumptus, concedo; inadæquatè sumptus, nego. Assimilatio enim effectus est finis intentus ab agente; ideoque non obtinetur nisi opere perfecto. Cùm igitur Materia sit solùm inchoatio effectus proprii Dei, qui est ens, & compleatur per formam, non debet sola repræsentare actualitatem Dei, sed perduci ad hanc repræsentationem beneficio formæ, qua fit ens actu.

Vrgebis. Effectus etiam inadæquatus debet saltem in-

ter-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

perfectè & inchoatè assimilari suæ causæ in eo, quod est ei ratio agendi; Ergo Materia erit saltem inchoativè actus.

Resp. Materiam esse inchoativè actum, non quòd ipsa sit aliquid act , sed quia est potentia ad actum. Potentia enim est quædam inchoatio actus, ex D. Thoma 1. 2. qu. 17. a. 3. Unde Materia potest sic dici similis inchoativè primo actu .

Obji. 2. Quod non est ens actu, nihil est; Sed Materia non est habenda ut merum nihilum: Ergo est ens actu .

Resp. Majorem argumenti, quam Adversarii pro fundamento suæ sententiæ assumunt, esse omnino falsam. Nam ex Aristotele & S. Thoma 1. Physic. Lect. 9. inter ens actu & nihilum mediat potentia realis essendi: unde Aristoteles ens reale divisit in actu & potentiam. Idque certa ratione constat. Nam si potentia, ut talis, nullam realitatem exprimeret, esset mera privatio: Itaque, ut Materia non sit nihil, non est necesse, ut actum entis dicat, sed sufficit, ut sit potentia realis susceptiva primi actus essendi. Nihil enim non solùm excludit actum essendi, sed etiam positivam & realem potentiam huic actui subjectam.

Instabis. Mundus, antequam crearetur, idcirco erat merum nihilum, quia erat in pura potentia: Ergo si Materia ex se sit pura potentia, ex se nihil est.

Resp. Distinguo antecedens; quia erat in potentia, merè objectivè & per denominationem extrinsecam petitam à potentia activa Dei, concedo; quia erat in potentia, subjectivè & per entitatem aliquam capacem actualitatis essendi, qualis est Materia, nego. Explicatur solutio. Duobus modis dicitur *potentia*, objectiva & subjectiva. Potentia objectiva est mera non repugnantia ad essendum, connotans in aliquo agentem virtutem activam sufficientem, ut producatur. Hæc potentia, seu potiùs possibilitas, nihil ponit in re; est enim mera non repugnantia ad essendum, aut certè denominatio extrinseca petita à potentia activa, quæ est in agente: sic Mundus, antequam crearetur, erat in potentia illa objectiva. At verò potentia subjectiva est realis entitas susceptiva actualitatis essendi. Unde addit supra nihilum, non quidem actum aliquem, sed entitatem actus susceptivam; nam cùm ens corporeum, utpote mutabile, constet ex potentia & actu, hæc potentia est aliquid entis, nempe quædam ejus inchoatio, quam actus complet & perficit, atque ita cum illa ens actu constituit. Hos sensu Materia dicitur potentia: unde non est merum nihil, nec tamen ens actu, sed realis entitatis susceptiva actus essendi.

Ur-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Urgebis. Potentia non potest impleri per non ac
Atqui Materia, dum producitur, explet aliquam p
tiam: Ergo est actus. Major videtur certa. Prob
minor: Materia, antequam produceretur, erat po
lis; postquam verò est producta, explevit illam pos
tatem: Ergo materia explet aliquam potentiam.

Resp. Distinguo majorem: Potentia non expletur
per actum; potentia propriè dicta & realis, conce
potentia negativa & impropriè dicta, nego. Et di
ctione applicata minori, nego consequentiam. Explic
Potentia propria & realis, quam etiam *subjectivam* sup
re solutione vocavimus, est entitas actuum receptiv
intellectus dicitur potentia realis capax omnium scie
rum & hæc non expletur nisi per actum. Potentia
negativa & impropria, quam *objectivam* diximus, q
magis propriè dicenda est *possibilitas*, est mera non
gnantia ad essendum, & expletur per omnem entit
realem, sive illa entitas sit actus, sive potentia re
utrumque enim, antequam fieret, erat possibile.
solùm potentiam negativam dicitur explere Mate
quando producitur: unde non sequitur, eam esse a
sed solùm realem entitatem potentialem. Hujus sol
nis fundamentum tradit D. Th. locis relatis.

Dices. Quod est actualiter extra nihilum, est
actu. sed Materia est actualiter extra nihilum per
priam entitatem: Ergo est ens actu per suam en
tem.

Resp. Distinguo majorem: quod est actualiter extra
hilum, est ens actu; prout *actualiter* idem est, ac de
cto nego; prout *actualiter* est idem, ac per aliquam a
litatem, concedo. Et ad minorem: Materia est act
ter, extra nihilum; idest, de facto, concedo;
est, per aliquam actualitatem, nego. Dupliciter
sumitur *actualiter*. Primò vulgariter & impropriè,
ut idem est, ac *de facto*; sicut aliquis dicitur *actualiter*
tuus, idest, *de facto & verè mortuus*. Secundò sum
propriè, prout idem est, ac *per aliquam actualitatem*;
cut aliquis dicitur *actualiter doctus*, postquam consc
tus est actum doctrinæ. In hoc secundo sensu Ma
non est ex se actualiter extra nihilum, idest, per aliq
actualitatem, quam ex se habeat; sed solùm in p
sensu, idest, de facto, quia de facto non est nihil;
non sequitur, eam importare actum; sicut non sequ
mortem importare aliquid actualitatis, quamvis ali
dicatur actu mortuus.

Obji. 3. Quod est bonum, est entitatis actualis:
Materia est bona: Ergo est entitas actualis. Mino
D. Thomæ, Major probatur: Nam ut idem D.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

mas dicit, jn tantum aliquid eſt bonum, in quantum eſt in actu.

Reſp. Diſtinguo majorem: Illud eſt entitas actualis; quod eſt bonum, actu & completè, concedo; qood eſt bonum in potentia & incompletè, nego. Materia autem non eſt bona actu & perfectè, ſed ſolùm inchoativè & in potentia, ut dicit S. Thomas 1. p. q. 5. ar. 3. in quantum ſcilicet eſt boua potentia.

Obij. 4. Omnis differentia eſt actus; Sed Materia prima ſuam habet differentiam: Ergo & actum. Major videtur certa: siquidem sicut genus eſt natura potentialis, ita differentia eſt natura actualis. Minor verò conſtat. Nam Materia differt à forma: Ergo habet ſuam differentiam.

Reſp. Diſtinguo majorem: Omnis differentia eſt actus; differentia propriè dicta, & quam in Logica diximus oriri à forma, concedo: differentia impropriè dicta, nego. Porrò Materia propriè nec habet genus, nec differentiam: quia conſtare genere & differentia proprium eſt entis completi; Materia verò non eſt ens completum, ſed ſolùm quædam entis inchoatio. Ita S. Thomas 1. p. qu. 1. ar. 8. ad 8.

Inſtabis: Differentia Materiæ, quantumvis sit impropria, debet eſse aliquatenus actus: Ergo nulla ſolutio. Probatur antecedens. Materia ſublunaris differt à cœleſti, ut dicetur infra; Atqui differre non poteſt per puram potentiam, ſed ſolùm per aliquem actum: Ergo differentia Materiæ debet eſse aliquatenus actus. Probatur minor. Materia ſublunaris & cœleſtis non poſsunt differre in eo, in quo conveniunt; Sed conveniunt in ratione potentiæ, siquidem utraque eſt potentia: Ergo non poſsunt differre per potentiam, ſed ſolùm per aliquem actum.

Reſp. Nego ſubſumptum. Ad probationem conceſsæ majore, diſtinguo minorem. Materia ſublunaris non poteſt differre à cœleſti, nisi per actum; extrinſecè connatum, concedo; intrinſecè importatum, nego. Et similiter ad conſequentiam Ergo differentia Materiæ debet eſse actus intrinſecè importatus, nego: extrinſecè connatus, concedo. Ut enim dicit D. Thomas 1. p. q. 66. ar. 2. ad 4. *Cum potentia dicatur ad actum, ens in potentia eſt diverſum ex hoc ipſo, quòd ordinatur ad diverſum actum: unde materia cœleſtis eſt alia à ſublunari, quia non eſt in potentia ad formam elementi*, id eſt, eo quòd connotet ſolùm formas cœleſtes, & Materia ſublunaris formas ſublunares; Itaque differunt; non quòd importent actum, ſed quòd reſpiciant diverſos actus.

Dices. Sic ſe habet Materia ad potentiam, sicut forma

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ad actum. Sed forma non est ita purus actus, quin in dat aliquam potentialitatem: Ergo pariter Materia est ita pura potentia, quin includat aliquam actu tem.

Resp. Nego majorem & paritatem. Ratio & dispa est: Primò, quia nulla res creata potest esse pur actus, hoc enim solius Dei est: unde omnis creatu bet actualitatem suam permixtam potentia. At verò est contra rationem rei creaturæ, quòd sit pura pote imò hoc maximè congruit infimæ rerum, qualis est ria, ut sit pura potentia, sicut suprema rerum, sc Deus, est purus actus. Secunda disparitas est, quia ma, ut omnis alia res creata, est aliquid medium primum actum, scilicet Deum, & primam potent scilicet Materiam: Cùm ergo medium participet de que extremo, forma debet habere aliquid de potent verò Materia est infima in rebus. Sicut autem supre ens nihil habet de potentia: ita infirma rerum nihil habere de actu. Vtramque solutionem sæpe insinua Thomas. Adde tandem, quòd forma non est in ve actualitatis, sicut materia est infimo potentialitatis ideo hæc purior est in sua potentialitate, quàm in litate.

Obji. ultimò. Materia est composita metaphysicè intelligibilis, est una positivè: Ergo habet exilem dam actualitatem. Consequentia videtur legitima. compositio metaphysica est ex actu & potentia: Int bilitas verò petitur ex actualitate, imò ipsa est actua cùm adveniat rei tanquam attributum & dos ejus mum unitas positiva, cùm sit quid abstractum, est quid actuale & formale. Antecedens verò suadetur in primis quantùm ad primam partem, quia Materia componit nisi physicè: Ergo est composita metaphy quatenus in ea est aliquid, quo convenit cum aliis & aliquid, quo ab illis differt. Quòd verò sit intelli & una positivè, patet; quia intelligibilitas & unitas attributa omnis entitatis positivæ; Sed Materia habe titatem positivam; non enim est nihil: Ergo est uni intelligibilis.

Resp. 1. Argumentum nimis probare, Nam quo dissolvitur entitas Materiæ in actum & potentiam physicam, eodem hæc potentia rursus dissolvi pote alium actum & potentiam, sicque in infinitum. Si hæc potentia metaphysica, quæ ponitur ut pars meta ca Materiæ, erit intelligibilis, una positivè, (hæc sunt attributa omnis realitatis) & demum habebit quid, quo conveniat cum sua comparte, & aliquid differat, sicque erit composita metaphysicè. Sisi

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

igitur eſt in ſimpliciſſima entitate Materiæ, cohibendaque illa rationis ratiocinantis licentia, quæ realitatem adeo in ſua potentialitate puram ac ſimplicem, in actum & potentiam diſſolvere ſine fundamento nititur.

Reſp. 2. ad ſingula: Et quidem ad primam antecedentis partem, nego, Materiam eſſe compoſitam metaphyſicè. Hæc enim compoſitio ſolùm locum habet in ſpeciebus; Materia autem non eſt ſpecies, ſed pars entis in omnes rerum materialium ſpecies transformabilis. Imò ut accuratiùs id argumentum diſſolvatur, rogo Adverſarios, quid tandem intelligant per *compoſitionem metaphyſicam*, quo nomine adeo abutuntur! An realem compoſitionem ex partibus realiter diſtinctis, quomodo eſſentia & exiſtentia, aut natura & ſubſiſtentia, dicuntur componere metaphyſicè! An unionem eorum, quæ ratio diſtinxerat cum fundamento, quomodo genus & differentia metaphyſicè, aut veriùs logicè dicuntur componere ſpeciem; An tandem compoſitionem rationis ſine fundamento, qualem & Deo, quamvis ſimpliciſſimo, gratis quidam fingunt? Prima manifeſtè exultat à Materia re prorſus ſimplici. Secunda quoque in eam non cadit: quia fundatur in aliqua compoſitione phyſica & reali: unde ſicut in Deo locum non habet, quia ſimplex eſt in ſua actualitate, ita nec in Materia prima, quia ſimplex eſt in ſua potentialitate, ut aït D. Thomas 1. p q. 3. art. 8. ad 3. Tertia tandem locum quidem habere poſſet in Materia, ſicut & in Deo; ſed non magis arguit in illa actualitatem, quàm in Deo potentialitatem: fit enim ad libitum nulla acceptæ ex rebus occaſione.

Ad ſecundam verò & tertiam antecedentis partem reſpondeo, unitatem & intelligibilitatem competere Materiæ, non ſimpliciter, ſed ſolùm ſecundùm quid, & eo modo, quo competere poſſunt potentiæ reali: unde non arguunt in ea actualitatem, ſed ſolùm realitatem. Quòd quàm verum ſit, ut ex ipſis Adverſariorum principiis innoteſcat, finge, ut volunt, Materiam componi metaphyſicè ex actu & potentia; an non illa potentia, qua purior fingi nequit, erit una & intelligibilis? erit planè; & tamen non rurſus componetur ex actu & potentia, niſi velis abire in infinitum: Ergo unitas & intelligibilitas non arguunt actualitatem, ſed dumtaxat qualemcumque realitatem.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ARTICVLVS TERTIUS.

An Materia propriam habeat exsistentiam.

ETsi hujus quæstionis decisio facilè sequatur ex p denti (si enim Materia nullum includit actum tativum , multo minùs exsistentiam , quæ est perf mus ultimus actus entis ut tamen pleniùs discutiatu tura Materiæ , illam speciali articulo expendend scipimus. Quid verò sit exsistentia ex professo dice Metaphysica . Interim ut aliquam & ab omnibus ptam notionem ejus tradamus , Exsistentia est extra lum & causas sistentia , ut vel ipsa vox innuit : sic res exsistere dicitur , cùm extra causas nihilum sis Quia verò res censetur sisti extra causas & nihilum nihil ei deest requisitum ad rationem entis , ide taphysici definiunt exsistentiam *Ultimam entis ac tem*. Hoc posito .

Duplex est sententia . Prima censet Materiam ultimam habere proprias & partiales exsistentias , ex una totalis compositi exsistentia constituatur . Hujus nionis fundamentum est , quòd exsistentia re ipsa distinguatur ab essentia : unde cum Materiam suam priam essentiam habeat , propriam itidem exsiste habere oportet . Id refutabimus in Metaphysica . Secunda sententia Materiæ omnem prorsus exsistentiam priam abnegat , eamque censet meram potentiam & positivam , exsistentiæ capacem . Ita Thomistæ ac plerique alii .

CONCLUSIO.

MAteria prima nullam ex se habet exsistentiam exsistit per exsistentiam totius compositi , q li competit per formam; sicut corpus vivit vita ipsi malis , quam habet per animam .

Sic censet ubique S. Thomas . *Materia* , inquit Potent. ar. 3. *non potest exsistere sine forma : id enim,* dit , *non habet nisi per formam , quæ est actus ejus .* q. 15. ar. 3. ad 3. *Materia secundùm se neque habet esse quæ cognoscibilis est* . Idem docet passim , atque ex innuit Aristoteles , cùm solvens illud Antiquorum mentum , materiam esse actu ens , seu exsistere , ali re nihil , non respondet , eam ex se habere aliqua stentiam , qua sit extra nihil , ut in promptu erat re re , si ita sensisset ; sed ait , inter ens actu & nihi esse mediam , quia est realis entis potentia . Itaque

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ex se illam exsistere censet, sed esse puram potentiam actus essendi, seu formæ & exsistentiæ capacem.

Probatur 1. Conclusio ex fundamentis supra constitutis. Materia ex se non habet id, quod acquirit per generationem; Atqui per generationem acquirit exsistentiam: Ergo eam ex se non habet. Major patet ex terminis. Minor suadetur. Quod mutatur de non *esse* ad *esse*: acquirit *esse*, seu exsistentiam; ut patet ex terminis; *esse* enim idem est, ac *exsistere*; Sed Materia per generationem mutatur de non *esse* ad *esse*, seu exsistere; generatio enim est mutatio de non *esse* ad *esse*: Ergo Materia per generationem acquirit *esse*, seu exsistentiam.

Respondebis, Materiam per generationem acquirere *esse*, seu exsistentiam perfectiorem: habère tamen nihilominus ex se aliquam, sed imperfectam.

Sed contra. In primis inde sequeretur, Materiam exsistere duabus exsistentiis, propria nempe & ea alia, quæ illi per generationem accedit: quod planè absurdum est & superfluum. Deinde sic instauratur hæc ratio contra responsionem. Quod acquirit primum *esse*, nullum ex se habet *esse*, seu exsistentiam, sed solùm est in potentia ad illam; Sed Materia per generationem acquirit primum *esse*: Ergo ex se nullum habet. Major constat ex ipsis terminis. Minor verò ex notione jam tradita generationis. Hæc enim ab alteratione differt, quòd alteratio terminetur solùm ad *esse* secundarium & secundùm quid: At verò generatio ad *esse* substantiale, id est, simpliciter primum. Unde subjectum generationis, nempe Materia, est in potentia ad *esse* simpliciter primum.

Urgetur ampliùs hæc ratio. Si Materia ex se haberet exsistentiam, esset ens actu; ens enim dicitur ab *esse*, seu exsistentia: Ergo esset primum ens actu, nullum enim prius supponit: Ergo esset substantia actu, quippe nomine *substantia* inteligitur primum ens actu cæteris subsians: Ergo Materia non fieret substantia actu; nam, ut rectè dicebant Antiqui, quod est, non fit. Sicque velint, nolint, Adversarii relabuntur in sententiam illorum Antiquorum, qui censebant, Materiam esse solam rei substantiam, quæ per mutationes non producebatur, sed jam exsistens varié modificabatur: atque adeo non dari generationem substantiaiem, sed omnem mutationem esse alterationem. Hæc ratio est S. Thomæ 1. part. quæst. 67. ar. 1.

Probatur 2. Conclusio ex notione jam tradita exsistentiæ. Exsistentia est rei extra causas & nihilum sistentia, ut ipso nomine constat. Atqui Materia extra causas & nihilum ex se non habet exsistentiam. Probatur minor. Ens censetur sisti extra causas & nihilum, cùm nihil ei

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

deeſt ad rationem entis eſſentialiter requiſitum; nam ſubſtan
ei deſit aliquid ad rationem entis eſſentialiter requiſit cata.
non cenſetur ſiſti & terminari in linea entis, ſed po Rep
tendere ad aliquid ulteriùs, ut ſit ens, id eſt, exſiſtitum,&
actu; Atqui Materia ex ſe talis non eſt, ut nihil ei Quidn
ad rationem entis eſſentialiter requiſitum: Ergo habere p
non ſiſtitur extra cauſas & nihilum. Declaratur min Sed
Ens generabile, ut ſupra demonſtravimus, eſſentialibere p
conſtat ex potentia & actu eſſendi, id eſt, ex materquam c
forma: unde forma eſt eſſentialiter pars & complemexſiſten
entis; Atqui Materia ex ſe non habet formam: Ergo 1. p. q.
habet ex ſe quidquid eſſentialiter requiritur ad ratio*in quo*
entis, ſed eſt ſolùm quædam entis inchoatio, nempe*tiva*
tentia, ex qua fit ens generabile. *i, eſt*

Hanc rationem duobus verbis complexus eſt D. Incomp
mas 1. p. q. 7. ar. 2. *Materia prima*, inquit, *non* quali e
in rerum natura per ſe ipſam, cùm non ſit ens in enim e
ſed potentia tantùm: qui quidem diſcurſus poſſet mione
forma proponi. Eo modo Materia exſiſtit, quo eſſentia ha
exſiſtentia enim eſt actus entis; Sed materia ex ſe commu
eſt ens, niſi in potentia; eſt enim id, ex quo fit comple
ſimpliciter, ſeu primum Ens: Ergo non exſtit nihilus eſt
poteſt. eſtè o

Reſpondebis, Materiam eſſe ens inchoativè, imperfia eſt
pletè & partialiter; ſicque habere exſiſtentiam incompletum ſit
tam & partialem. itque

Sed contra. Exſiſtentia eſſentialiter eſt id, quod pote
quid ſiſtitur & terminatur in linea entis, ita ut ulte Ex h
non tendat ad hoc, quod ſit ens: ſi enim ulteriùs tenseu exi
ret ad eſſendum ens, ſine dubio non intelligeretur ſiſtentia
terminari, ut conſtat ex terminis; Atqui quod eſt in*exiſtere*
ens inchoativè & incompletè, ulteriùs tendit ad hens. P
fit ens: Ergo nullo modo poteſt intelligi exſiſtens ſtia, ex
partialiter. ione

Sed falluntur Adverſarii, quod imaginentur Materquatenu
& Formam, ut duo partialia entia, ex quibus ens perit e
fiet, eluti ex duabus partibus integralibus, quarucis.
quælibet partialiter habeat id, quod toti competit; mò ſub
totalis extenſio conſtat ex duabus partialibus, quæſtione
quælibet eſt actu, ſed partialiter extenſio. Id ſanè neutate
ſum eſt. Non enim ſic conſtituitur ens ex Materia & ſpit. Si
ma, ſed ut ex potentia eſſendi, & actu eſſendi, ſic poreis,
vens conſtituitur ex corpore, ut potentia vivendi, capax e
anima, ut actu vivendi. Unde ſicut corpus non habet differ
actu vitam partialem, ſed eſt ſolùm in potentia ad vitæ exſi
quæ in vivente una eſt corpori per animam communis rati
ta; ſic Materia non habet partialem exſiſtentiam comple
ſolùm eſt in potentia ad exſiſtentiam, quæ in cedit e
ſub

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

; nar subſtantiali unica eſt, Materiæ per formam communi-
quiſitcata.

ed pr Reponunt. Anima rationalis ſeparata eſt ens incomple-
exſiſtum, & tamen propriam ac partialem retinet exſiſtentiam:
il ei Quidni & materia, licet ſit ens incompletum, ſuam ha-
go ebere poterit partialem exſiſtentiam.

r mi Sed contra. Primò falſum eſt, animam ſeparatam ha-
entia bere partialem exſiſtentiam; habet enim totalem illam,
mat quam corpori unita ipſi communicabat. Unde partiales
lemexſiſtentiæ hinc adſtrui nequeunt. Ita docet S. Thomas
Ergo 1. p. q. 76. ar. 1. ad 6. *Anima*, inquit, *humana illud* eſſe,
ratio *in quo ſubſiſtit*, *communicat materiæ*, *ex qua & anima intel-*
iempt *ctive ſit unum*; *ita quod illud* eſſe, *quod eſt totius compoſi-*
ti, *eſt etiam animæ*. Deinde anima rationalis non eſt ens
D. Incompletum, incompletione, ut ita dicam, indigentiæ,
non aquali egeat corpore ad eſſendum & operandum: (poteſt
m enim eſſe & operari ſine corpore) ſed ſolum incomple-
ſſet ione ulterioris communicabilitatis, quatenus exiſten-
o effi ia habet ſibi quidem propriam, ſed tamen ulterius
ex ſe communicabilem corpori; unde non cenſetur omnino
no fit completa, niſi ſuæ comparti, cui naturaliter communica-
it nbilis eſt, & ad quam eſſentialiter ordinatur, ſit unita, ut
eſtè obſervat Cajetanus 1. p. q. 76. ar. 1. At vero Mate-
, inria eſt ens incompletum incompletione indigentiæ, quia
incom m ſit ens in potentia, eget forma, qua fit ens in actu;
itque ita ex ſe non eſt ens in actu exiſtens, ſed ſolùm
, quam potentia.

t ult Ex his intelligitur qua ratione Materia recipiat *eſſe*,
iùs ſeu exiſtentiam, cùm eam ex ſe non habeat. Nam exſi-
tur ſiſtentia eſt prope actus entis: ens enim dicitur ab *eſſe*, ſeu
eſt *ſuexiſtere*: unde in tantum aliquid exiſtit, in quantum eſt
ad ens. Porrò Materia ex ſe non eſt ens, ſed ſolùm poten-
ens tia, ex qua fit ens. Per formam tamen completur in ra-
tione entis; & ideo per formam acquirit exiſtentiam,
Mat quatenus ex ea & forma fit unum ens, cui propriè com-
ens perit exiſtere. Id explicat Cajetanus ſenſibili exemplo
, qu ucis. Hæc enim ut communicetur duo requiritur. Pri-
et it; mò ſubjectum capax; ſecundò certam in eo ſubjecto diſpo-
, qu ſitionem, ſine qua lucem non admittit, nempe d aphа-
ſan neitatem, qua poſita ſtatim á ſole corpus lucem reci-
ia & pit. Sic pariter; ut communicetur exiſtentia rebus cor-
, ſic poreis, duo requiruntur; primò ſubjectum, ſeu potentia
idi, capax eſſendi: Hæc eſt Materia; verùm cùm ea ſit ex ſe
on indifferens ad omnem entis rationem, nec quidquam poſ-
ad vi it exiſtere, niſi habeat determinatam & completam en-
n mu is rationem, requiritur ſecundo forma determinans &
tiam complens Materiam in ratione entis: ea poſita ſtatim ac-
in ſ edit exiſtentia huic formæ commenſurata. Sed rursùs,
ſu

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ficut unica est lux, quæ non est partim corporis, p
tim diaphanestratis, sed totius compositi ex corpo
diaphaneitate; ita unica est exsistentia, quæ neq
Materiæ, neque formæ, sed totius compositi, n
entis completi.

Id videre est in Viventibus, quibus vivere est *esse*, *exsistere*, ut ait Aristoteles. Itaque in Animali unic
vitæ, quæ nec animæ, nec corporis solius est; nec
tim corporis, partim animæ; sed conjuncti ex anim
corpore; & ad quam requiritur subiectum vitæ ca
nempe corpus: deinde forma determinans ad hunc
modum, nempe anima; qua posita statim adest vita
actus totius conjucti. Idem evenit in exsistentia alia
rerum; ea Materia datur per formam, quia materia
formam fit ens actu: hinc exsistentia sequitur form
perpetuo docet S. Thomas. Vide 1. p. q. 56. art. 5.
ar. 6.

Solvuntur objectiones.

OBJI. 1. Quod habet proprium *fieri* distinctum à formæ, propriam habet exsistentiam: Sed Ma
proprium habet *fieri* distinctum à *fieri* formæ: Er
propriam exsistentiam. Major certa est: Nam *fie*
acquirere *esse*, seu exsistentiam. Minor probatur.
teria facta fuit per creationem, formæ fiunt per ge
tionem substantialem; Sed creatio distincta est à ge
tione: Ergo Materia proprium habet *fieri* distinc
fieri formæ.

Resp. Nego minorem. Ad probationem distinguo
jorem. Materia facta est per creationem; terminat
totum compositum, sub quo creata est, concedo; s
solam, nego, & concessa minori, nego consequen
sub distinctione data. Itaque fatemur, Materiam cre
sed non solam: nam ut recte arguit S. Thomas 1. p. q
ar. 4. creatio terminatur adiens. Porro Materia sola
est ens, sed potentia ad ens actu, quæ per formam c
pletur in ratione entis: unde creari nequit, nisi sub
ma. Atque ita per creationem acquirit quidem exsi
tiam, non tamen propriam, sed per formam ipsi co
nicatam. Porro, quod opponi posset, materiam hab
proprium *fieri*, quia habet proprium *conservari*, co
diùs solvetur infra q. 3. ar. 3.

Instabis. Materia saltem aliquo modo terminat cre
nem; Ergo saltem aliquo modo exsistit.

Resp. Distinguo consequens: exsitit per Exsisten
totius compositi, in quo creatur, concedo; per aliq
sibi propriam, nego Solutio patet ex dictis.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Urgebis. Ergo Materia pereunte compoſito corrumpitur, quod eſt contra Ariſtotelem. Probatur conſequens: Corrumpi eſt amittere *eſſe*, Atque Materia pereunte compoſito amittit *eſſe*, ſi non habet aliud *eſſe*, ſeu *exſiſtere*, quàm totius compoſiti: Ergo pereunte compoſito corrumpitur.

Reſp. Nego conſequens. Ad probationem diſtinguo majorem: Corrumpi eſt amittere *eſſe*, itaut nullum aliud *eſſe* ſubrogetur, nego Materia autem cum deperdit unum *eſſe*, ut exſiſtentiam ligni, ſtatim recipit aliud *eſſe* ut *eſſe* ignis; nam *corruptio unius eſt generatio alterius*. Unde non deperdit, ſed ſolum mutat exſiſtentias. Sicut ergo ſervus non dicitur, liberari dum ab una ſervitute tranſit ad aliam; nec homo nudari, ſi deponendo unam veſtem aliam ſimul induat; ita nec Materia dicitur corrumpi, cum ita unum *eſſe*, deponit, ut aliud ſtatim recipiat.

Obji. 2. Quod eſt prius compoſito, non exſiſtit per exſiſtentiam compoſiti; Sed Materia eſt prior compoſito: Ergo non exſiſtit per exſiſtentiam compoſiti. Major videtur certa. Minor probatur. Cauſa eſt prior effectu, & principium prius principiato. Sed Materia eſt cauſa & principium compoſiti: Ergo eſt prior compoſito.

Reſp. cum Cajetano Op. de Ente & Eſſentia, quæſt. 8. Diſtinguo majorem: Quod eſt prius compoſito; prioritate naturæ & caſualitatis, nego; prioritas enim naturæ non eſt prioritas exſiſtendi, ſed ſolùm prioritas cauſandi: unde non impedit ſimultatem realem, & ideo quod eſt priùs natura, poteſt exſiſtere per exſiſtentiam illius, quod eſt poſterius, quia utrumque ſimul realiter exſiſtit. Materia vero eſt prior quovis compoſito prioritate cauſæ & naturæ, non prioritate temporis, quia nullum inſtans temporis eſt, in quo non ſit in aliquo compoſito.

Reſp. 2. Diſtinguo eandem majorem: Quod eſt prius ſecundum actualitatem exſiſtentiæ, concedo; ſecundùm ſolam realitatem potentiæ, nego. Et ad minorem: Materia eſt prior compoſito; ſecundùm realitatem potentiæ, concedo, ſecundum actualitatem exſiſtentiæ, nego. Materia enim, cum de ſe non ſit aliud, quam potentia eſſendi, & exſiſtendi, præcedit compoſitum ſecundùm realitatem potentiæ dumtaxat; non vero ſecundùm actualitatem exſiſtentiæ: non enim exſiſtit, niſi in compoſito. Aliis terminis dari poſſet ſolutio: Quod eſt prius per modum entis completi, concedo, quod eſt prius per modum inchoationis entis, nego. Ratio eſt, quia, ut jam oſtendimus, exſiſtentia eſt actus entis completi: unde illud ſolum exſiſtit, quod eſt ens completum, non verò quod eſt tantum entis inchoatio.

Inſtabis: Quod intelligitur cauſans, intelligitur exſi-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

stens; Sed Materia in illo priori intelligitur causans com positum : Ergo intelligitur exsistens.

Resp. Distinguo majorem : Quod intelligitur causa per modum causæ efficientis, concedo : per modum cau materialis, nego. Ratio est quia causa efficiens caus per modum dantis exsistentiam effectui ; cùm ergo ne det, quòd non habet, causa efficiens prius intelligi exsistens, quàm causans. At verò causa materialis sat per modùm subjecti & potentiæ recipientis *esse* & ex stentiam. Ad recipiendum autem exsistentiam non op tet illam præhabere : unde causa materialis in illo pri quo concipitur prævenire constitutionem compositi, debet intelligi exsistens, sed tendens ad exsistentem.

Urgebis. Quod est per se extra nihil, per se exsis Sed quod causat, etiam per modum Materiæ, per se extra nihil : Ergo per se exsistit. Probatur minor. Q enim est intra nihilum, nihil causare potest.

Resp. Distinguo majorem : Illud per se exsistit ; q est extra nihil, completè & totaliter, concedo ; q est extra nihil, inchoativè & vialiter, nego. Porrò, supra dictum est, Materia secundum propriam entitat & in illo priori naturæ, in quo concipitur præve formam, est solum extra nihil inchoativè, in quant est quædam entis inchoatio.

Dices. Quod est extra causam efficientem, est comp tè extra nihilum ; Sed Materia prima, ut prævenit f mam, est extra causam efficientem : Ergo est compl extra nihil. Probatur minor : Causa efficiens Mat est virtus creatrix ; Sed Materia, ut prævenit forma est extra virtutem creatricem : Ergo est extra causam ficientem.

Resp. Distinguo majorem : Illud est extra nihilum co pletè, quod est extra causam efficientem; per modum fectus completi in ratione entis, concedo ; per modum fectus incompleti & inchoati, nego, Materia autem, prævenit formam, est solùm aliquid incompletum & i le, quod nequit intelligi completè esse & conserva etiam à causa creatrice, nisi sub aliqua forma. Unde ut dicit D. Thomas 1. p. q. 15. a. 3. *Materia in Deo habet propriam ideam cum toto composito* : & aliis in loc sæpe reperit, *Materiam nullo modo creari posse, nisi in forma*.

Replicabis Ergo saltem Materia ex se habet exsis tiam incompletam & vialem. Eo enimmodo exsistit, q est extra nihil & causam efficientem ; Sed per se est tra nihil & causam efficientem, saltem incompletè vialiter : Ergo habet exsistantiam saltem incomplet & vialem.

Resp

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Resp. Nego majorem: Nam, ut jam demonstravimus ad exsistendum non satis est rem esse quocumque modo extra causam effectricem & nihilum, sed debet esse per modum rei completæ & terminatæ in linea entis: Esistentia enim est terminus entis, in quo quiescit ejus productio,

Obj. 2. & simul instabis contra datas solutiones. Inter esse extra nihil & causas, & esse intrà nihil & causas, non datur medium: Ergo Materia debet esse completè vel intra, vel extra nihil & causas. Probatur antecedens, quia eus & nihil immediatè opponuntur: Ergo inter ea non datur medium.

Resp. Dari medium inter ens completum & nihilum, scilicet ens incompletum & viale, proindeque inter esse intra nihilum, & esse extra nihilum, completè & terminativè: unde nego consequentiam. Quæ responsio aptari debet probationi antecedentis.

Resp. 2. cum Joanne à S. Thoma, distinguo antecedens; Inter esse extra nihil & causas, vel intra nihilum & causas non datur medium, secuudùm rem & durationem, quasi in Mundo aliquid dari possit, quod nec intra, nec extra causas & nihilum de facto sit, concedo; non datur medium, secundum præcisionem, nego. Cùm enim demonstraverimus, ens dividi in potentiam, & actum essendi, eamque potentiam esse entis solum inchoationem, evidens est, quòd licèt hæc inchoatio entis nunqvam reperiatur, quin sit extra nihilum perfectè, quia nunquam potest reperiri sine forma; attamen si sumatur præcisa ab illa forma, qua completur & ponitur in linea entis actu, non inteligetur esse plenè extra nihilum, sed magis tendere à nihilo ad ens, sicque ut medium inter ens actu & nihilum.

Resp. 3. Dato antecedente distinguo consequens: Ergo Materia debet esse vel intra, vel extra nihilum, per se ipsam, nego per exsistentiam, quam habet in toto composito, concepo, Nam sicut forma purè cornorea ut forma equi, est solum extra nihilum, in quantum exsistit in composito equi, in quo salvatur, & quo destructo perit; ita Materrla est extra nihilum, in quanum salvatur in aliquo composito, per cujus exsistentiam exsistit. Et ideo semper quidem exsistit & est extra nihilum, non tamen per se præcisè, sed per exsistentiam compositi, in quo exsistit.

Obj. 4. Materia per se subsistit: Ergo etiam per se exsistit, *subsistere* enim & *exsistere* sunt ejusdem rattonis. Probatur antecedens. Quod subsiat formæ, debet per se subsistere; Sed Materia subsiat formæ: Ergo debet per se subsistere. Major certa est: nam prius est per se subsiste-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

re, quàm subsistare alteri. Minor vero patet: nam ef
ctu materiæ est subsistare formæ.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem distinc
majorem. Illud debet per se subsistere; quod substa
mæ, accidentali & secundariæ, concedo; quod subs
formæ substantiali, nego. Explicatur solutio. Dup
est forma, ut jam insinuatum est; una substantialis, q
dat subjecto *esse* simpliciter, seu primum *esse*, ipsum
complet in ratione entis & substantiæ, ut forma homi
forma ignis, &c. alia verò est forma accidentalis, q
rei jam exsistenti dat aliquod *esse* secundarium & sec
dùm quod, ut sanitas, albedo, &c. Dicimus ergo, q
subiectum substans formæ accidentali debet quidem i
subsistere, quia forma accidentalis non dat, sed suppo
esse substantiale, seu *subsistere*: prius enim est esse ho
nem, quàm esse doctum, vel sanum. Attamen subjec
substans formæ substantiali non debet in se subsiste
quia hoc habet à forma substantiali. Solutio est D. Th
mæ Op. 31. Adde præterea, quòd hoc argumentum nim
probat, nempe Materiam esse nobiliorem forma; q
substentans est nobilius substentato.

Obi. ultimo. Exsistentia non distinguitur ab essen
sed Materia essentiam suam habet à forma distinctam
go & propriam exsistentiam.

Resp. Nego majórem: Nam in Mataphysica ostend
mus, omnem essentiam creatam distingui realiter ab
sistentia. Deinde, quamvis exsistentia esset essenti
non esset tamen qualiscumque essentia, sed essentia
tualis & completa in genere entis: unde, etiam d
principio Adversariorum, non sequeretur, Materi
habere propriam exsistentiam, quia non habet essentia
completam in linea entis.

ARTICVLVS QVARTVS.

An Materia exsistere possit sine Forma.

FAtentur omnes, Materiam non posse naturaliter
ne forma exsistere, quia ex se vel nullam habet
sistentiam, vel non nisi á forma dependentem. S
utrum saltem divinitus id fieri possit, dubium est i
Authores. Affirmant Scotus, & quidam extra D. T
mæ Scholam: negant vero D. Thomas & Thomistæ co
muniter. Ut difficultas inteligatur.

Nota, in Deo duplicem distingui potentiam, al
naturalem & ordinariam; aliam *supernaturalem extra
nariam & absolutam*. Potentia ordinaria est, quæ se
nifestat in effectibus ordinariis; seu, quæ operatur ju
natu

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

naturam rerum & leges ordinarias, quas in Mundi gubernatione divina Sapientia constituit: ut cùm ex semine sit arbor, ex arbore profertur fructus; hæc sine dubio fiunt per potentiam ordinariam. Potentia extraordinaria est, qua Deus operatur supra consuetum rerum ordinem, ex infinita illa virtute, quæ nullis terminis limitatur; seu, ut loquitur Scriptura, dum *facit potentiam in brachio suo*, & infinitam virtutem suam adhibet: Deus enim plus potest, quàm fecit, & ostendunt effectus naturales, ut demonstrat D. Thomas 1. p. q. 25. a. 5. Ex illa potentia extraordinaria operatur, cum in Mysterio Eucharistiæ accidentia subsistet sine subjecto: in Mysterio Incarnationis humanam naturam unit Divinæ Personæ; dum facit Virginem esse matrem; dum mortuos vitæ restituit, &c. Huic potentiæ absolutæ conceditur quidquid non implicat contradictionem: quod vero contradictionem implicat, habetur ut impossibile, etiam divinitus, seu de potentia absoluta. Unde contradictio statuitur à Philosophis & Theologis ut regula possibilitatis rerum respectu divinæ omnipotentiæ.

Hujus vero rationem (ut rem sæpe repetendam semel stabiliamus) profundissimam affert S. Thomas 1. p. q. 25. ar. 3. Quià cùm Deus contineat in totam essendi plenitudinem, potest profundere ex se omne *esse*, Proindeque illud solùm repugnat Divinæ omnipotentiæ, quod repugnat *esse*. Id verò solùm repugnat *esse*, quod importat simul *esse* & *non esse*, in quo sita est ratio contradictionis. En verba S. Doctoris: *Unicuique potentiæ activæ correspondet* possibile *secundum rationem illius actus, in quo fundatur talis potentia activa. Sicut potentia calefactiva refertur ut ad proprium objectum, ad omne calefactibile. Esse autem Divinum, super quod ratio Divinæ potentiæ fundatur*, est esse *infinitum, non limitatum ad aliquod genus entis, sed præhabens in se totius* esse *perfectionem: Unde quidquid habet, aut potest habere rationem entis continetur sub possibilibus absolutis, respectu quorum Deus dicitur omnipotens. Nihil autem opponitur rationi entis, nisi non ens. Hoc igitur repugnat rationi possibilis absoluti,* (*quod subditur Divinæ omnipotentiæ*) *quod implicat in se* esse & non esse *simul*, seu contradictionem. Sic fieri nequit, etiam divinitus, ut, quæ facta sunt, infecta reddantur: quod quis vivat sine vita: quod detur triangulum sine angulis: quod sit homo sine anima rationali, &c. Siquidem (& idem dicendum de aliis) cum homo sit per animam rationalem, negatio animæ rationalis est negatio hominis: unde cùm tollitur anima rationalis, non fit, sed magis destruitur homo. His ita constitutis.

CON-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

CONCLUSIO.

VIdetur, fieri non posse, etiam de potentia Dei soluta, ut Materia exsistat sine forma. Ita tenet Thomas Quæst. 13. ar. 1. *Quod*, inquit, *aliquid sit & fit, à Deo fieri non potest, neque aliquid involvens contradictionem; & hujusmodi est materiam esse sine forma*. Idem habet 1. p. q. 66. a. 2. aliisque in locis.

Probatur Conclusio ratione S. Thomæ 1. p. q. 66. a. In tantum aliquid exsistit, in quantum est ens actu, enim dicitur ad *esse*, seu exsistere; & ideo quod ex actu, est ens actu: Sed implicat contradictionem, ut Materia sit ens actu sine forma; forma enim est actus ens Materia vero potentia: Ergo implicat, Materiam exsistere sine forma.

Confirmatur primò. Exsistentia est sistentia rei extra causas & nihilum; Sed implicat, Materiam sine forma extra causas & nihilum: Ergo & exsistere sine forma Major est notio exsistentiæ; Minor constat, tum ex ipsis terminis; Nam forma est causa respectu Materiæ, dans ipsi *se*: Ergo implicat Materiam omni forma destitutam extra causas. Tum quia in tantum Materia extra causas sistitur in quantum in ratione entis constituitur; constituitur in ratione entis per formam: Ergo eatenus extra nihilum sistitur, quatenus forma perficitur.

Secundo. Sic se habet forma ut sic ed exsistentiam sic, sicut forma viventis ad exsistentiam viventis, quæ est vitas; Sed implicat, Materiam vivere sine forma viventis, nempe anima: Ergo & esse sine forma.

Tertiò Effectus causæ formalis nec divinitus supplere possunt, ut vulgo dicitur & verum est: ut nec divinitus aliquid esse potest album sine albedine; figuratum sine figura; Sed forma dat *esse* Materiæ per modum causæ formalis. Ergo nec divinitus fieri potest, ut Materia exsistat sine forma.

Obji. 1. Materia minus dependet á forma quám accidens à subjecto: Sed accidens potest divinitus esse sine subjecto: Ergo & Materia esse sine forma. Probatur major. Prius minùs dependet à posteriori, quàm posterius à priori; Sed Materia est prior forma, accidens verò posterius subjecto: Ergo Materia minus dependet à forma, quàm accidens à subjecto.

Resp. Nego majorem; ut enim inquit S. Thomas 1. p. q. 66. a. 1. ad 3. *Accidens, cùm sit forma, est actus quidam, Materia autem secundùm id, quod est, est ens in potentia. Unde magis repugnat Materia esse in actu sine forma, quàm accidenti sine subjecto*. At probationem tria-

seat

ſeat major, & diſtingúo minorem: Materia eſt prior forma: quantùm ad relitatem entitatis, concedo quantùm ad actualitatem exſiſtendi, nego. Id eſt, Materia, cùm ſit receptiva formæ, præcedit ipſam quantum ad realitatem potentiæ receptivæ; ſed quia Materia exſiſtit per formam, forma præcedit Materiam quantùm ad actualitatem exſiſtendi.

Obj. 2. Deus ſe ſolo ſine cauſis ſecundis poteſt quidquid poteſt cum illis; Sed cum forma poteſt dare axiſtentiam Materiæ: Ergo etiam ſine forma.

Reſp. Diſtinguo majorem: Deus poteſt ſe ſolo quidquid poteſi cum cauſis ſecundis; efficientibus, concedo; formalibus, aut materialibus, nego: Nam, ut diximus, effectus cauſæ formalis nullo modo ſuppleri poteſt.

Obj. 3. Deus poteſt ſupplere exſiſtentiam creatam per propriam exſiſtentiam ut patet in Humanitate Chriſti, quæ non exſiſtit per exsiſtentiam creatam. ſed per Divinam ſupplentem vices creatæ: Ergo etiam poterit Deus communicare ſuam exſiſtentiam materiæ, & ſic eam reddere exſiſterentem ſine forma.

Reſp. Diſtinguo antecedens: Deus poteſt ſupplere exſiſtenetiam creatam per propriam; in ſubjecto capaci exſiſtentiæ, concedo: in ſubjecto incapaci exſiſtentiæ, nego. Materja autem eſt eſſentialiter incapax exsiſtendi ſine forma, ſicut corpus eſt eſſentialiter incapax vivendi ſine anima.

ARTICULUS QVINTVS.

De Unitate, Appetitu, & Ingenerabilitate Materiæ.

COnſtat ex dictis, quid ſit Materia; eam ſcilicet eſſe puram potentiam in genere entis & ſubſtantiæ, quæ de ſe nullum habet eſſendi actum, nullamque exsiſtentiam, ſed per formam completur in genere entis, & redditur exſiſtens. Nunc breviter explicandum eſt, qualis ſit; id eſt, quomodo ſit una, quomodo formas appetat, & quomodo ſit incorruptibilis & ingenerabilis.

PRIMA CONCLUSIO.

MAteria ex ſe non eſt perfectè & completè una, ſed ſolùm imperfecte & in potentia.

Probatur. Materia eo modo eſt una. quo eſt ens; ſiquidem unitas eſt proprietas entis; Atqui de ſe non eſt ens complete, ut oſtendimus ſupra; Ergo non habet uni-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

unitatem completam, sed imperfectam, quæ ulterius hi potest ad omnes entis species, ut ad speciem humanis, bruti, plantæ, &c.

SECUNDA CONCLUSIO.

MAteria omnium sublunarium est ejusdem rationis Materia vero corporum cœlestium videtur esse diversæ rationis, ac sublunarium.

Probatur prima pars, tum experientia, tum ratione Experientia quidem, qua videmus, Materiam transire per omnes gradus entium sublunarium; ut quæ ex aqua & terra, fit bitumen, deinde ignis, postmodum aer; hinc addensatur in aquam, ex aqua transit in plantam, quam nutrit aqua; postea in substantiam animalis, quod alitur planta, &c. Tum etiam ratione: nam Materia sublunarium eodem modo respicit omnes formas sublunares, id est, amissibiliter recipiendas: Ergo est eadem rationis.

Secunda vero pars est contra plures Antiquos, qui cœlestia corpora esse ex elementari Materia censuere: Plato ex igne; Empedocles ex quatuor elementis; Thales ex aqua; aliqui ex terra, quam sententiam secutus Anaxagoras Solem dixit esse lapidem ardentem: quam ob rem ab Atheniensibus Solem ut Deum colentibus exulare jussus est, ut refert S. Augustinus lib. 18. de Civ. c. 41.

Probatur. Quæ constant Materia ejusdem rationis sunt invicem transmutabilia; unum enim ex alterius Materia fieri potest, ut ex plantæ Materia fit animal, & ex animalis Materia germinat planta; Atqui nec res elementares in cœlestia corpora nec cœlestia corpora in elementares transmutantur: Ergo non eadem, sed diversa constant materia.

Confirmatur: Potentiæ differunt secundùm diversum modum, quo suos actus respiciunt: Atqui Materia cœlestis & elementaris diverso modo formas suas respicit; cum enim, ut in 2. parte dicemus, cœlestia corpora sint incorruptibilia, Materia eorum ita propriam formam respicit, ut aliam admittere nequeat; Materia vero elementaris ita formam, quam habet, respicit, ut illam exuendo aliam possit admittere: unde Materia sublunaris est capax corruptionis, non itidem cœlestis: Ergo sunt diversæ rationis. Utraque ratio est S. Thomæ 1. p. q. 66. ar. ubi conclusionem nostram docet & probat.

TER-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

TERTIA CONCLVSIO.

MAteria formam appetit, quam quidem habet appetitu quasi complacentiæ; quas vero non habet, nec habuit, sed habere potest appetitu quasi desiderii, quas demum habuit, appetitu quodam inefficaci.

Explicatur conclusio. Appetitus est inclinatio, seu tendentia & ordo rei ad id, quo sibi convenit. unde duplex est, innatus scilicet, & elicitus. Appetitus innatus est, qui rei naturam sequitur absque ulla prævia cognitione, per modum naturalis ordinationis: sic gravia innato appetitu tendunt ad centrum Mundi, levia ad circumferentiam, & quælibet res ad id, quod suæ naturæ convenit. Appetitus elicitus est, qui producitur cum congnitione per modum actus vitalis, quo res se movet & excitat ad ea, quæ sibi bona appehendit; sic homo appetitu elicito cupit honores, divitias, scientias, virtutes & alia hujusmodi: sic etiam pecudes; appetitu elicito moventur ad cibum, potum, loca sibi commoda, &c. Conclusio non procedit de appetitu elicito, qui nullus omnino reperitur in Materia, imó nec in rebus vita destitutis, sed solum de appetitu, innato eoque satis largè accepto, pro ordinatione & coaptatione naturali unius ad aliud; ita ut sensus sit, Materiam ex natura sua tendere ad formas, seu inclinari & ordinari ad ipsas, ut suum bonum, suamque perfectionem.

Conclusionis sic explicatæ probatur prima pars, Appetere formas nihil aliud est, quám ex se ordinari & tendere ad illas: Sed Materia ex natura sua ordinatur & tendit ad formas: Ergo naturaliter eas appetit. Probatur minor: Potentia naturaliter ordinatur ad actum, & inchoatio ad complementum; Sed Materia est potentia receptiva formæ, & inchoatio entis, quæ per formam completur, Ergo Materia ordinatur & tendit ad formas; sicque eas appetere dicitur.

Probatur simul 2. & 3. pars. Appetitus rei absentis dicitur *appetitus desiderii*; præsentis vero, *appetitus quietis & complacentiæ*; ut lapis, dum est extra centrum, veluti desiderat ipsum dum verò est in centro, quiescit in eo: Ergo appetitus Materiæ respectu formarum, quas nunquam habuit, est appetitus quasi desiderii; respectu verò formæ, quam habet, est appetitus quasi complacentiæ & quietis. Dico *quasi*, quia hæc vocabula non nisi large & metaphoricè accepta congruunt Materiæ.

Probatur demum 4. pars. Materia naturaliter formám, quam semel amisit, eandem numero naturaliter iterum habere nequit; forma enim destructa eadem numero pro-

duci

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

duci non potest, ut suo loco dicemus: Ergo si quæ sit in Materia potentia ad eam formam, ea nequit censeri appetitus efficax, sed solùm inefficax, quæ scilicet naturaliter expleri nequit.

Objicies. Quod non habet actum, non habet appetitum, Sed Materia non habet actum: Ergo nec appetitum.

Resp. Distinguo majorem: Quod non habet actum, non habet appetitum; per medium actualis tendentiæ, concedo; per modum passivæ capacitatis, nego. Appetitus autem Materiæ non est actualis tendentia, sed solùm naturalis capacitas ordinata ad formam, ut jam notavimus.

Dices. Materia non appetit màlum compositi; nullus enim appetitus fertur in malum; Sed si materia, quæ est sub una forma, aliam appeteret: appeteret malum & ruinam compositi: Ergo Materia, dum habet aliquam formam, nullam aliam appetit.

Respondeo, materiam solum per accidens, & propter bonum totius universi appetere ruinam compositi. Primario enim appetit omnem formam, quam non habet, & cujus est capax, sive sit perfectior, sive imperfectior ea, quam habet: appetit enim formas, in quantum est potentia ad ipsas: Potentia autem indiferenter se habet ad perfectum & imperfectum, ut dicit D. Thomas. 1. p. q. 66. ar. 2. Sed quod, dum illa nova forma introducitur, alia expellatur, sicque destruatur vetus compositum, hoc est per accidens, & ut ita loquar, quod præter intentionem Materiæ: & tamen hoc ipsum non est purè malum, sed cedit in bonum totius universi, cujus pulchritudo consistit in ea rerum modo nascentium, modò intereuntium; sicut pulchritudo comœdiæ consistit in varietate scenarum. Porro inquit Seneca: *Universus Mundus hoc operiam exercet*.

QVARTA CONCLVSIO.

MAteria est corruptibilis & ingenerabilis: unde à solo Deo produci & destrui potest.

Probatur conclusio. Sicut naturaliter ex nihilo nihil generari potest; ita nec in nihilum abire: Ergo nec est, ut omnis generatio supponat Materiam, & omnis corruptio eam relinquat; ac proinde Materia nec generatur nec corrumpitur, sed præsupponitur ad omnem generationem, & relinquitur post omnem corruptionem, Attamen totum compositum corrumpi potest, quia compositum consistit in unione materiæ, & formæ, quæ separari possunt, sicque destrui compositum.

Li-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Licèt autem Materia sit incorruptibilis, dicitur tamen *radix Corruptionis*. Cum enim receptio unius formæ sit expulsio alterius, (ut dum Materiæ ligni recipit formam ignis, excluditur forma ligni) sicut càpacitas Materiæ est causa, cur novas formas recipiat, sicque generentur nova composita; ita quoque est causa, cur veteres abjiciat, sicque corrumpantur vetera composita: Sed hactenus de Materia.

QUÆSTIO TERTIA

De Forma substantiali.

LUstravimus primum principium rerum naturalium, scilicet Materiam, ex qua fiunt; eamque ostendimus esse in ordine entis puram potentiam versatilem in omnes entium naturalium modos: nuuc agendum est de Forma substantiali, per quam materia fit ens actu, & quælibet res in sua specie constituitur. Circa Formam tria quærimus tribus Articulis. Primò, an, & quid sit. Secundò, quomodo educatur de potentia materiæ in rebus genitis. Tertiò, an idem dicendum sit de formis rerum creatarum.

ARTICULUS PRIMUS.

An, & quid sit Forma substantialis.

ANtequam de Forma substantiali dicamus, aliquid præhabendum est circa Formam in commnni.

Forma igitur generalissimè sumpta, est id, quo res determinatur ad certum essendi modum. Ratio enim entis est admodum vaga, indefinita, & innumeris modis participabilis: sicuti ratio extensionis sonat quid indefinitum & infinitis modis terminabile. Sicut ergo figura est, quæ extensionem illam vagam restringit ad certos limites & terminationis modum: ita Forma est, quæ rationem essendi ex se indefinitam restringit ad certum essendi modum, constituitque rem actualem entis speciem, & ab aliis distinctam. Unde quia Deus non est aliquo modo determinato, sed est ipsum *Esse* subsistens, infinitum, comprehendens & superexcedens omnes essendi modos,

ra-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ratio *Formæ* propriè non competit essentiæ divinæ; ideo omnia, quæ exprimunt formam aliquam, id est determinatum essendi modum, non tam propriè tribuuntur Deo, quàm quæ rationem essendi puram, & illimitam significant. Unde, ut dixit S. Thomas 1. p. q. 13. a. 11. Nomen Deo magis proprium est *Ens*, seu, *Qui est*, *quia*, inquit, *non significat formam aliquam*, (id est determinatam & limitatam essendi rationem) *sed ipsum esse*. At verò quia cæteræ res sunt quædam derivationes & participationes illius essendi Oceani, quæ non capiunt totam essendi rationem, sed solùm aliquem ejus modum, ideo essentia cæterorum entium vel est Forma, vel est composita ex Materia, quæ est quid indifferens & potentiale, & ex Forma determinante illam materiam ad certam essendi rationem. Itaque Forma communissimè sumpta est, quæ dat certum essendi modum, seu determinatam essentiam ad aliquam entis speciem. Et hoc sonat ipsum *Formæ* nomen: nam *formare* est determinari ad certum perfectionis modum. Dicitur à Græcis ἐντελέχεια, id est, *perfectio*, eo quòd perfectio fit per Formam, sicut capacitas perfectionis est per materiam. Vocatur etiam *Actus*, eo quod rem constituat in ratione talis entis actu, quamvis nomen *Actus* sit communius & illimitatius, quàm nomen *Formæ*. Vocatur quóque *Species*, quia rem constituit in sua specie: & ab Aristotele *Pulchrum ac Divinum*, quia est participatio divinæ Actualitatis & perfectionis.

Dividitur autem Forma, primò in extrinsecam & intrinsecam. Extrinseca est, cujus imitationes res determinatur ad suam essendi modum: ut domus, cùm variè construi possit, ad certum modum constructionis determinatur à forma existente in mente artificis, quam imitatur. Hæc Forma extrinseca dicitur *Idea*, de qua infra agetur disp. 2. quæst. 3. ar. 2. Forma intrinseca est, quæ determinat rem ad suum essendi modum, non nuda imitatione, sed propriæ entitatis communicatione: ut Anima rationalis constituit hominem in ratione hominis communicatione sui, & ut principium ingrediens ejus essentiam.

Secundò. Forma intrinseca dividitur in subsistentem & informantem. Subsistens est, quæ potest sola sustinere suum *esse*, & existere absque subjecti recipientis commercio: ejusmodi sunt Angeli, quorum essentia est Forma, quia est actus determinatus ad certum esendi modum; sed Forma subsistens, quia per se existit sine ullo subjecti consortio. Forma verò informans est, quæ est perfectio alicujus subjecti, cum quo sustinet unum *esse* commune: scientia inhærendo animæ tanquam suo subjecto, simul

cum

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

cum ea conſtituit ens doctum : & anima equi juncta ſuo corpori conſtituit ens, quod eſt equus. Anima humana de utraque participat, quia poteſt eſse & cum corpore & ſine corpore, ut infra dicetur.

Tertiò. Forma informans dividitur in ſubſtantialem, & accidentalem. Subſtantialis eſt, quæ dat *eſſe* ſimpliciter, id eſt, primum & fundamentale *eſſe*, quod non additur alteri, ſed cui cætera adduntur & innituntur. Forma verò accidentalis eſt, quæ affert *eſſe* ſecundùm quid, id eſt, *eſſe* ſecundarium & addititium priori illi ſubſtantiali. Sic anima rationalis eſt forma ſubſtantialis, quia dat *eſſe* humanum, quod eſt *eſſe* ſubſtantiale nulli priori ſuperædificatum : at verò ſcientia eſt forma accidentalis, quia dat ſolùm *eſſe* ſecundarium & addititium *eſſe* humano. Ita diſtinguit S. Thomas 1.p. q. 96. ar. 4. Vide ſupra q. 1. ar. 5. §. 1. Hæ ſunt celebriores Formæ communiter ſumptæ diviſiones.

His ita conſtitutis, in primis certiſſimum eſt, dari aliquas Formas informantes, ſaltem accidentales. Demonſtravimus enim, non poſſe intelligi mutationem ſine Forma ſaltem accidentali. Cùm igitur dentur mutationes, non ſolùm in corporibus, ſed etiam in ſubſtantiis ſpiritualibus, (omnis enim creatura vanitati & viciſſitudini ſubjecta eſt, ut fides docet, ratio convincit, & experientia confirmat) neceſſe eſt, ut dentur Formæ, tum corporeæ, tum ſpirituales; tum naturales, tum ſupernaturales, ut ſic ſalvetur mutatio & in corporibus & in ſpiritibus, & naturæ & gratiæ. Unde qui Formas omnes negant, nec fidei, nec rationis, nec ſuiſmet principiis ſatis conſtant. Solùm ambigi poſſet, an præter accidentales admittendæ ſint etiam Formæ ſubſtantiales, quæ cum materia prima conſtituant unum ens ſimpliciter, ſive unam ſubſtantiam, cujus proinde eſsentia non ſit ſimplex, ſed compoſita ex ſubjecto eſsendi ſubſtantialiter, & ex actu eſsendi ſubſtantialiter.

PRIMA CONCLUSIO.

NEceſse eſt, dari in rerum natura Formas ſubſtantiales, ex quibus & materia conſtituatur ſubſtantia corporea.

Probatur manifeſtè concluſio ex fundamentis jam poſitis. Cùm mutatio intelligi non poſſit ſine actu eſsendi, ſive Forma, ut jam demonſtravimus q. 1. a. 5. §. 1. juxta varietatem mutationum admittenda eſt varietas Formarum ipsis correſpondentium ; Atqui, ut ibidem oſtendimus, entia naturalia non ſolùm variantur accidentaliter, ſed etiam tranſmutantur ſubſtantialiter : Ergo admittendæ

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

dæ sunt Formæ non modò accidentales, sed etiam sub
stantiales.

Confirmatur præterea tripliciter. Primò essentia sub
stantiæ corporæ non potest esse ita simplex & actualis, sic
cut essentia substantiæ purè spiritualis; longiùs enim re
cedit á simplicitate & actualitate divina: Ergo in ea debet
esse compositio ex actu & potentia substantiali, seu
materia & forma.

Secundò. Debet dari in rebus materialibus Principium
substantiale distinctionis & actionis; Sed illud aliud non
nequit, quàm Forma substantialis: Ergo datur Forma
substantialis, Minor patet: Actus enim est qui distingui
& agit, ut sæpe docet S. Thomas; distinctio enim est di
versa communis potentiæ actuatio; actio vero quædam
actus diffusio. Cùm igitur materia sit potentia substantia
lis; Forma verò actus substantialis, ad illam pertinet mo
nus agendi & distinguendi. unde qui tollunt Formas sub
stantiales, velint nolint, tollunt varietatem & actionem
á substantia corporea. Major verò non est minùs evi
deus. Manifestè enim cernitur in substantiis & actio & va
rietas; varietas, inquam, non modò accidentalis, sed
etiam substantialis.

Tertiò. Admitti debet in substantiis corporeis aliqua
interna radix proprietatum; Sed hæc alia esse nequit
quàm Forma substantialis: Ergo datur. Minor patet
quia dum res corrumpitur, v. g. animal, aut lignum
manet materia, utpotè cùm sit incorruptibilis, & tamen
non manet proprietates eædem: igitur materia non po
test esse radix proprietatum: recurrendum est ergo ad
aliam substantiæ partem, Formam scilicet, Major autem
probatur. Videmus, unamquamque substantiam suas ha
bere proprietates, eamque illas ita pertinaciter concomi
tari, ut & statim ab ea profluant ab initio; & deinde,
per vim extrudantur, iteratò ab ea ex integro refluant.
id videre est in animali, cujus motus & operationes vita
les morbo penè omnes extinctæ & oppressæ statim curatæ
ægritudine reviviscunt; in aqua, quæ nimio frigore du
rata, aut nimio calore incalescens, amota vi redit sua
sponte ad nativam fluiditatem & frigiditatem, &c. Atqui
id minimè contingeret, nisi hæ proprietates haberent in
ternum aliquem fontem, radicem, ac principium; Ergo
go habent.

His omnibus accedit authoritas Ecclesiæ, quæ in Con
cilio Viennensi sub Clemente V. definivit, animam ra
tionalem esse partem & formam substantialem hominis, id
est, radicem omnium proprietatum, omnium sensuum,
omnium operationum, ex qua & corpore constituatur
substantia humana: Ergo etiam in cæteris rebus necesse
est

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

eſt præter materiam dari aliquid principium ſubſtantiale. quòd eas conſtituat cum materia, ſitque radix operationum & proprietatum. Probatur conſequentia & paritas. Sicut enim per adventum animæ homo vivit, ac operatur, & per receſſum ejus moritur: illaque anima eſt fons omnium, quæ conveniunt homini ut homo eſt: ita in animantibus videmus eſse aliquid; per cujus adventum vivunt, & per cujus receſsum pereunt, quodque eſt fons & radix omnium proprietatum: Ergo etiam in aliis animantibus (& idem proportione dicendum de rebus inanimatis) eſt quædam forma ſubſtantialis, per quam ſunt id, quod ſunt, & quæ eſt fons omnium proprietatum.

Objicies. Forma, quæ ineſt ſubjecto, accidentalis eſt: Sed Formæ, quas *ſubſtantiales* vocamus, inſunt alicui ſubjecto; ſcilicet materiæ primæ: Ergo ſuut ſolùm accidentales.

Reſp. Diſtinguo majorem. Forma, quæ ineſt ſubjecto, per modum actus ſecundarii aſserentis ſolùm aliquod *eſſe* ſecundùm quid, ut eſse frigidum, vel calidum, hæc, inquam, Forma eſt accidentalis, concedo; ſi ſubjecto inſit ut actus primus, dans *eſſe* ſimpliciter, nego. Vt enim diximus, Forma ſubſtantialis differt ab accidentali, quòd, cùm utraque ſit in ſubjecto, ſubſtantialis det ſuo ſubiecto *eſſe* ſimpliciter, ipſumque conſtituat in linea entis & ſubſtantiæ; accidentalis verò non det, ſed ſupponat in ſuo ſubjecto *eſſe* ſimpliciter, cui adjungit aliquod eſſe ſecundarium ſubſtentatum in primo. Solutio eſt D. Thomæ 1. p. q. 77. a. 1.

SECVNDA CONCLUSIO.

FOrma ſubſtantialis rectè definitur Actus primus materiæ.

Dicitur in primis *Actus*, ad differentiam materiæ, quæ eſt pura potentia. Dicitur *primus*, ad differentiam exſiſtentiæ, quæ eſt actus ultimus entis, & ad differentiam formarum accidentalium, quæ ſunt ſolùm actus ſecundarii præſupponentes actum ſubſtantialem. Additur *materiæ*, ad differentiam formarum per ſe ſubſiſtentium, qualesſunt Angeli, quæ ſunt actus, ſed non recipitur in materia.

Præter hanc definitionem aliæ tradi poſſunt, quibus hæc prima; ſimulque notio Formæ ampliùs illuſtratur. Dicitur enim id, per quod ſubſtantia eſt id, quod eſt: nam quælibet res eſt per ſuam formam, ut homo eſt homo per animam rationalem. Vnde vocatur ab Ariſtotele, *Quid quid erat eſſe & ratio quidditatis*, id eſt, conſtitutivum rei in ſua quidditate & ſpecie. Dicitur etiam *Radix*

pro-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

proprietatum, eo quòd cum primum in genere sit causa terorum, Forma substantialis quæ est, primus actus in nere entis, debet esse causa actuum accidentalium & prietatum, quæ sunt quid secundarium & minùs principale, ut dicit D. Thomas 1. p. q. 77. ar. 6. Dicitur prarea id, quod dat *esse* simpliciter, id est, primum quam hæc propria est ejus differentia. illam á formis accidentalibus distinguens, ut jam diximus ex eodem S. Thoma.

Cùm autem *operari* sequatur *esse*, & in tantum aliquis agat, in quantum est in actu, ut sæpe dicit D. Thom sicut Forma est primus actus essendi, ita est primum radicale principium operandi. Cjuus ratio altiùs est repeti potest, quod per Formam substantialem quælibet participet naturam Divinam, ipsaque Forma sit quædam derivatio & imitatio primi ac purissimi actus, scilicet Dei ut perpendit S. Thomas in Primo, dist. 8. q. 5. ar. 2. 3. & 3. Cont. Genet. cap. 97. Deus autem non solum in perfectus est persuam entitatem, sed etiam operativa unde Forma substantialis utrumque hoc munus à Deo participat, & essendi, & operandi.

Sed, ut etiam supra notavimus, in Deo sunt duo genera operationum: unum principalius, *ad intra*, in quantum se ipsum & in se alia congnóscit & amat; Alterum minùs principale, *ad extra*, in quantum suam perfectionem diffundere potest producendo creaturas, quantum earum conditio patitur, sibi símiles. Cum igitur ea, quæ uniter in superioribus, dividantur in inferioribus; hæc duplex operandi ratio ita distribuitur Formis substantialibus, ut prima & nobilior, scilicet operanio immanens conveniat formis nobilioribus, seu spiritualibus, quales sunt Angeli, qui licet non possint se ipsos diffundere extra, producendo alios Angelos, attamen possunt seipsos, & in se alia, imo Deum ipsum cognoscere, & amare quod sine dubio nobilissimum est operandi genus. Secunda vero & minús principalis operandi ratio convenit Formis ingnobilioribus, scilicet corporeis, quæ licèt cognitione destitutæ sint, attamen utrumque à Deo participant, & quod in se perfectæ sint, & quod hanc perfectionem ad extra diffundere possint producendo sibi símiles. Vnde S. Athanasius Serm 1. gestorum conc. Nicen. dicit *Deum dedisse omnibus naturam símilium propagationem*, quod etiam celebrans ipse Deus Isaiæ 66. *Ego*, inquit, *alios parere facio, & cæteris generationem*, id est gignendi vim, *tribuo*. Si ignis formam diffundit, & sibi símilem producit per combustionem: sic planta se propagat per semen: sic animal speciem multiplicat per generationem, & generaliter, prout potest, quodlibet generat sibi símile.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

le, in quantum quælibet forma ſubſtantialis eſt ſui diffuſiva, & ſimilium effectuum productiva.

Dixi autem conſultò, quodlibet producere ſibi ſimile *quantùm poſſibile eſt*: Non enim omnia eodem modom id aſſequuntur, ſed aliqua imperfectè ſolùm & analogicà, ut Sol non generat Solem, ſed aurum, vel aliud ejuſmodi aliquatenus ſimile. Quædam vero etiam perfectè, ut homo generat hominem, quercus quercum. Cujus diverſitatis ratio eſt, quia cum nulla creatura agat ex nihilo, ſed ex materia quadam, neceſſe eſt, ut productio effectus accommodetur materiæ, ex qua fit. Porrò materia, circa quam agunt omnia corporalia, eſt materia ſublunaris, quæ ſola capax eſt alterationis & generationis. Hæc vero materia eſt quidem capax omnium formarum rerum corruptibilium, ut ignis, aquæ, plaxtæ, hominis, ſed non eſt capax formarum cœleſtium. Vnde corruptibilia poſſunt quidem inducere in hanc materiam formam ſuam, & producere perfectè ſibi ſimile, ut planta plantam. At verò cœleſtia corpora id non poſſunt: unde non generant perfectè ſibi ſimile, ſed ſolum aliquid accedens imperfectè ad ſuam ſimilitudinem; ut Luna generat argentum ſibi aliqualiter ſimile in candore; Stellæ generant lapides pretioſos, ſuum fulgorem & virtutem imperfectè imitantes. Cæterùm, quomodo, licèt omnes Formæ ſubſtantiales ſint activæ, indigeant tamen accidentibus, tanquam immediatis ſuæ efficacitatis miniſtris, dicetur in quæſtione de Cauſa Efficiente.

ARTICULUS SECVNDVS.

Quæ, & quomodo forma rerum genitarum educatur de potentia materiæ.

EXplicata natura Formæ ſubſtantialis, nunc examinandum eſt, quomodo producatur. Pro cujus intelligentia.

Notandum primo ex S. Thoma 1. p. q. 65. ar. 4. aliiſque in locis, quod forma propriè non fit, nec producitur; ſed ut ipſe ait ex Ariſtotele, *Id, quod propriè fit, eſt compoſitum*, id eſt, illud ens ſubſtantiale, quod ex materia & forma coaleſcit; *formæ autem corruptibilium eorum habent, ut aliquando ſint, aliquando non ſint, abſque hoc quòd ipſæ generentur aut corumpantur ſub compoſitis generatis aut corruptis*. Et ratio eſt, quia ut dicit ibidem, & q. 110. art. 2. cùm *fieri* nihil aliud ſit, quàm via ad *eſſe*, ejus eſt *fieri*, cujus eſt *eſſe*; & eo modo aliquid fit, quo eſt: Forma autem non dicitur *ens* quaſi ipſa ſit, ſed ſicut quo aliquid eſt: unde id, quod propriè

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

fit, & *effectus* nomine intelligitur, non est Forma, ens substantiale, cujus materia est inchoatio, Forma ro complementum. Et hoc quidem diligenter observ dum est, quia, ut annotat idem S. Thomas, plures e verunt circa generationem & Formarum productio quia imaginati sunt Formam quasi aliquid per se fact subsistens. Attamen quia Forma aliquomodo est, ali modo etiam dicitur fieri; quomodo ergo fiat, hic in rimus.

Notandum secundò, Compositum duplici modo p posse. Primò per creationem, ut cœlum & clementia tio Mundi á Deo creata sunt. Secundo per genera nem, ut ignis ex ligno generatur. Differt autem cre à generatione, quod generatio non producit totum sed supponit aliquam ejus inchoationem, nempè po tiam essendi, seu materiam entis: Creatio vero supponit, sed totum ex nihilo producit, etiam ip materiam. Quæritur ergo, quomodo fiat Forma ta compositò genito, quàm in composito creato. mum in hoc Articulo resolvetur: Secundo verò in quenti.

Notandum tertiò cum S. Thoma 3. Cont. Gen. cap Formas rerum genitarum esse duplicis generis. Quæ sunt corruptibiles, quæ scilicet ita pendent á materi ab ea separatæ nequeant esse, proindeque pereant: jusmodi sunt formæ pecudum, plantarum, rerumque nium inanimatarum. Quædam vero Forma est incor ptibilis, quæ scilicet habet quidem *esse* communica materiæ, non tamen ab ea dependens, unde sepa subsistit: ejusmodi est anima rationalis. Ratio aut hujus diversitatis est, quam tradit ibidem S. Thom quod scilicet, cùm Forma omnes ordine quodam proc dant a Deo fonte essendi, quo proprius ad eum accedu eo perfectius se habent ad *esse*: inter formas autem re genitarum est aliqua valdè accedens ad Deum, ne anima rationalis, quæ idcirco dicitur *imago Dei*, & bet operationes admodum divinas, scilicet *intelligen velle*: unde consequens est ut præ cæteris perfectè se beat ad *esse*. Id vero perfectè se habet ad *esse*, quod sistit, id est, non eget comparte & fulcimento ad stentandum suum *esse*. Quod enim in alio & cum alio lùm esse potest, imperfectè se habet ad *esse*; talis modus est propprius entium imperfectissimorum, ut ar dentium. Oportet igitur, ut anima rationalis sit q subsistens, id est, potens se sola substinere suum ideoque separata à materia non pereat. At verò cæter Formæ longissimè recedunt à Deo, ut ex eo consta quod prosus privantur operationibus Deo maximè p

pri-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

priis, scilicet *intelligere & velle*. Unde necesse est, ut imperfectissime se habeant ad *esse*, proindeque non sunt id, quod est & subsistit; sed solum id, quo aliquid est & subsistit, scilicet compositum ex iis & materia. Unde nequeunt subsistere nisi quandiu&quatenus junctæ suæ comparti, scilicet materiæ, constituunt unum ens perfectum, nempe compositum, quod propriè subsistit; proindeque dum expelluntur á materia per vim contrarii agentis, cùm solæ non possint substinere suum *esse*, necesse est, ut prorsus pereant. De utrisque formis procedit difficultas.

PRIMA CONCLVSIO.

FOrmæ corruptibiles compositorum genitorum non fiunt per creationem ex nihilo, sed per eductionem de potentia materiæ. Ita Peripatetici omnes. Sed operæ petitum est, ut clarè explicemus quid sit *educi de potentia materiæ*: Hoc enim exposito plana erit doctrina conclusionis. Equidem S. Thomas 1. p. q. 90. ar. 2. ad 2. rem paucis profundè complexus est: *Actum*, inquit, *extrahi de potentia materiæ nihil aliud est, quàm aliquid fieri in actu, quod priùs erat in potentia*. Verùm idem paullo uberius exponendum est.

Educi igitur est correlativum ad *contineri*: educitur enim de aliquò, quod in eo continetur. Dupliciter autem unum contineri potest in alio, in actu scilicet, & in potentia. In actu continetur, quod in sua propria entitate ab alio præhabetur, tanquam exsistens intra terminos ejus: sic pecunia continetur in arca, gladius in vagina, puer in utero. In potentia verò continetur, quod non quidem in sua actuali entitate, sed in sua possibilitate ab alio præhabetur, quatenus est in illo, undè fieri possit: sic enim possibilitas unius intelligitur esse intra terminos potentiæ alterius. Cum verò duplex sit potentia, activa, qua aliquid fit: & passiva, ex qua aliquid fit, dupliciter quoque aliquid continetur in alio in potentia, activè scilicet, quatenus ab eo fieri potest, ut statua in artifice, & generaliter omnis effectus in agente; & passivè, quatenus ex eo fieri potest, ut eadem statua in ligno, & omnis res in sua materia. Sicut enim in causa efficienti est potentia, à qua res fieri potest: ita & in materia est potentia, ex qua fieri possit: unde utraque suo modo effectum continet in potentia. Quemadmodum ergo propter ejusmodi continentiam in causa effectrice, effectus non dicitur *fieri à nihilo*, sed magis *educi*, seu potiùs *produci ab agente*, quia erat in eo potentia, à qua fieret: ita pariter, cum fit ex præjacente materia, non debet dici *fieri ex nihilo*,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

hilo, sed magis *educi de materia*, quia in illa erat potentia, ex qua fieret.

Sed addendum, quod sicut, ut aliquid dicatur produci ab agente, non satis est ut agens quomodocunque illud attingat: fovendo, uniendo cum alio, disponendo aliud, &c. sed oportet, ut in suo *fieri* & *esse* ab eo pendeat, tanquam ejus virtute factum de non existente ens fiens: ita pariter, ut actus dicatur educi de potentia seu Forma de materia, non satis est, istam quocunque modo ad illam pertinere, v. g. ut receptivum, ut compartem, ut subjectum: sed insuper requiritur ut potentia materiæ suo modo cum agente concurrat, seu, ut loquitur S. Thomas in 2. dist. 18. ar. 2. coadjuvet ad formæ, sicque illud reddat propriè dependens à sua causalitate. Quomodo autem concurrat & coadjuvet, intelligi potest ex eo, quod sæpe repetit S. Thomas, nempe materiam & formam corruptibilem non habere nisi unum cum *esse*, cui subsistendo neutra seorsim sufficit; sed illud materia quidem se habet ut potentia essendi, ideo ut fundamentum, inchoatio, & veluti primus passus, quo ens emergere incipit ex nihilo; Forma vero ut complementum & perfectio. Cùm igitur facilius sit inchoatum complere, & imperfectum ulteriùs promovere & adducere ad perfectionem, quam totum, cujus nihil erat, concipere; hoc ipso quod agens supponit materiam & circa illam versatur ut eam transmutet de non *esse* ad *esse* Formæ, cujus est potentia manifestè censetur ab illa adjuvari ad dandum *esse* Formæ & compositо; sicque intelligitur materia concurrere ad *fieri* Formæ, & Forma educi de potentia materiæ.

Ex his habentur duæ conditiones ad eductionem Formæ à S. Thoma requisitæ 1. p. q. 45. ar. 2. & q. 90. ar. ad 2. Prima est, ut materia præsupponatur actioni, quo agens producit formam: non enim materia adjuvat agens ad *fieri* Formæ, nec cum eo concurrere intelligitur, si ante illud *fieri* merum nihil esset. Secunda est, ut Forma producta habeat *esse* dependens à materia, quod est, quòd non possit subsistineri à sola forma, sed requirat consortium materiæ. Cùm enim *fieri* sit via ad *esse*, si esse Formæ non sit dependens á materia, *fieri* quoque non erit dependens, sed excedet ejus causalitatem. His ita constitutis.

Probatur evidenter conclusio, Formam educi de potentia materiæ nihil aliud est, quam fieri dependenter à præsuppositа materia; Sed Formæ coruptibiles rerum genitarum fiunt dependenter à præsuppositа materia: Ergo educuntur de potentia materiæ Major patet ex dictis. Minor vero declaratur. Et in Primis quod materia præ-

sup-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ſuppunatur ad Formas corruptibiles genitas conſtat: nam omnis generatio præſupponit Materiam. Quod vero fiant dependenter á materia patet: *Fieri* ordinatur ad *eſſe*, ideoque ipſi proportionatur; Sed tales Formæ corruptibiles dependent in ſuo *eſſe* à materia, cùm ſine ea eſſe non poſſint: Ergo etiam dependent ab illa in ſuo *fieri*; maximè cum fiant actione finita & limitata, quæ cum non poſſit totum ens producere ex nihilo, neceſſario ſupponit entis inchoationem & materiam, ex qua agat, & à qua proinde dependet.

Confirmatur: Eiuſmodi Formæ; antequàm fiant, præcontinentur in potentia materiæ: Ergo, dum fiunt, de ea educuntur. Conſequentia patet, quia *educi* eſt correlativum ad *contineri*. Antecedens etiam conſtat ex dictis: quia habent unum commune *eſſe* cum materia, cui ſuſtentando non ſufficiunt: ac proinde quod eſt proportionatum potentialitati & cauſalitati materiæ, ſicque in ea contentum ut cauſa, ex qua fieri poteſt, & ut in quadam ſui inchoatione.

Obji. Dum equus v. g. gignitur, ejus Forma creatur; Ergo non educitur de potentia materiæ. Probatur antecedens. Creari eſt fieri ex nihilo; Sed Forma equi fit ex nihilo: Ergo creatur. Probatur minor. Nihil Formæ equi erat in materia ejus, antequam gigneretur equus: Ergo Forma illa fit ex nihilo.

Reſp. Nego antecedens. Ad probationem, nego minorem. Ad ejus probationem, diſtinguo antecedens: Nihil formæ equi erat in materia; actu, concedo; in potentia, nego nam materia eſt potentia ad omnes Formas corporeas: unde ſunt in illa tanquam actus in ſua potentia, ex qua fieri poteſt. Cùm igitur potentia ſit velut quædam inchoatio & fundamentum actus. Formæ, quæ fiunt ex materia, non dicuntur fieri ex nihilo, ſed ex aliquo, ſcilicet ex ſua potentia reali: ideoque non creantur, quia creatio eſt productio rei ex nihilo, id eſt, ex nullo præſuppoſito ſubiecto, in cujus potentia præcontineretur. Similiter, quando Forma deſinit, non annihilatur, quia, ut ait S. Thomas. 1. p. q. 104. a. 4. ad 5. ſemper relinquit aliquid ſui, id eſt, potentiam ſuam, ſeu materiam,

Addi poteſt, (quamquam ferè in idem redeat) ex eodem D. Thoma 1. p. q. 45. ar. 8. quòd forma corporea, cum non ſit ens, ſed id, quo aliquid eſt ens, proprie non fit, nec habet aliud *eſſe* præter *eſſe* compoſiti. Illud autem *eſſe* ſemper præſupponit potentiam ſuam, id eſt, materiam, quæ eſt potentia eſſendi: unde non fit ex nihilo, ſed ex aliquo, ſcilicet ex ſua potentia.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

SECVNDA CONCLUSIO.

ANima rationalis non educitur de potentia materiæ, sed creatur, & à Deo infunditur, ubi primùm corpus est sufficienter dispositum ad ejus receptionem.

Conclusio nunc recipitur ab omnibus, & habetur inter Ecclesiæ dogmata. Cæterum olim ea de re variæ fuerunt opiniones. Quidam Antiqui, ponentes animam esse mortalem, dicebant, eam fieri per generationem & eductionem, uti alias formas corruptibiles. Hic tamen error fuit paucorum; nam non modo celebriorum Philosophorum, sed etiam totius ferè orbis constans sententia fuit, animas hominum immortales esse. Sed quomodo producerentur, res obscura pluribus visa est. Pythagoras posuit certum animarum numerum ab initio productum esse, quæ ab uno corpore ad aliud per generationem transmigraret, quam transmigrationem Græci dixere *Metempsycosin*, id est, quasi *transmigrationem*: unde celebre dictum fuit apud Pytagoræos, *Ex mortuis vivos fieri, sicut ex vivis mortuos.* Quam sententiam facetè ridens Hermias Philosophus tomo 3. Bibliothecæ Patrum, *Fratres*, inquit; *baleo Delphinos; in cunctas bestias ab illis sapientia studiosè commutor, nato, volo, serpo, curro, sedeo.* Plato alicubi suorum operum dixit (sed, ut arbitror, per metaphoram & ænigmaticè) animas descendere de sideribus, in quibus veluti nativis domiciliis degentes, nescio qua curiositate peregrinandi, ad corpora commigrabant. Aristoteles licèt dicat principium intellectivum, id est, animam rationalem, venire deforis, attamen quibusdam visus est non satis clarè suam expressisse sententiam. Origenes animas nostras Angelos olim fuisse ratus est, qui peccantibus Dæmonibus, & beatis Angelis Deo adhærentibus, veluti ancipites fuissent, aut saltem leviusculè peccassent: unde, ut magis probarentur, detrusi erant ad corpora humana. Tertullianus, cum statueret animam esse substantiam corpoream subtiliorem, per crassioris corporis molem diffusam, ipsique coextensam & configuratam, posuit illam propagari medo quoque corporeo per traducem, seu traductionem ita, ut sicut ex corpore animato exuberante decidit aliqua substantiæ portio, quæ debitè fota adolescit in novum corpus simile illi, á quo decidit; sic ex substantia animæ redundante simul decideret aliqua portio quæ paullatim adolesceret in novam animam. Rudis plane opinio & tantò viro indigna. Rem sub dubio reliquit Augustinus. Sed nunc caligo discussa est. Vnde

Probatur conclusio. Quod non dependet in suo *fieri* à materia, non educitur de potentia materiæ; Sed anima ra-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

rationalis non dependet in ſuo *fieri* à materia : Ergo non educitur de ejus potentia. Major patet ex dictis. Minor probatur. *Fieri* proportionatur ipſi *eſſe* ; Sed anima rationalis non debet *eſſe* dependens à materia : Ergo nec *fieri*. Probatur minor. Anima rationalis poteſt ſola ſine conſortio materiæ ſubſtinere ſuum *eſſe* : Ergo in ſuo *eſſe* non dependet á materia. Conſequentia patet. Antecedens verò eſt de fide, & præter jam delibata ampliùs demonſtrabitur in fine Phyſicæ.

Confirmatur. Quod excedit potentiam materiæ, non fit dependenter á materia ; Sed anima rationalis excedit potentiam materiæ : Ergo non fit dependenter à materia. Declaratur minor. Quælibet res maximè agnoſcitur ex ſuis operationibus ; *operari* enim ſequitur *eſſe*, ipſique proportionatur ; Sed anima rationalis habet operationes excedentes materiam, nempe *intelligere* & *velle*; ſunt enim propriæ ſubſtantiarum immaterialium : Ergo anima rationalis excedit potentiam materiæ.

Vnde quod anima rationalis unitur materiæ, non eſt ex dependentia, quaſi ſine ipſa eſſe non poſſit ; ſed ex communicabilitate, in quantum poteſt informare materiam. Cùm enim, ut dicit Dionyſius, *Deus conjungit extrema per media*, inter Formas purè ſpirituales, quæ nec à materia dependent, nec ipſi uniri poſſunt, quales ſunt Angeli & Formas purè materiales, quæ non modò materiæ uniuntur, ſed etiam ab illa in ſuo *eſſe* dependent, produxit Formam mediam, ſcilicet animam rationalem, quæ poſſet eſſe ſine materia, ſicut Angeli; ideoque ab ipſa non dependeret in *eſſe* & *fieri*, & tamen poſſet informare materiam, ſicut & aliæ Formæ corporales. Vnde D. Thomas Opuſc. 45. dicit, *Animam rationalem eſſe conſtitutam in confinio ſubſtantiarum purè ſpiritualium, & purè corporearum*.

Obij. Educi de potentia materiæ eſt fieri actu in materia id, quod antea non erat in ipſa, niſi in potentia ; Sed, dum gignitur homo, anima rationalis fit actu in corpore, ſeu materia, in qua antea non erat niſi in potentia : Ergo educitur de potentia materiæ.

Reſp. Nego minorem, quòd ſcilicet anima rationalis fuerit unquam in potentia materiæ quantum ad ſuum *eſſe*, propter rationem jam dictam in confirmatione.

Reſp. 2. Majorem eſſe falſam univerſaliter ſumptam : educi enim de materia non eſt fieri in materia, ſed fieri ex materia. Licèt autem anima rationalis fiat in materia, non tamen fit ex materia, quia non habet *eſſe* dependens ab ejus cauſalitate, nec proinde *fieri*: Ita S. Thomas 1. p. q. 90. a. 2. ad 2.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Instabis. *Educi* est correlativum ad *contineri*; Sed anima rationalis, anteqcam fiat, præcontinetur in potentia materiæ: Ergo educitur de potentia materiæ. Probat minor. Omnis actus præcontinetur in sua potentia; Sed anima rationalis est actus materiæ: est enim ejus forma substantialis: Ergo continetur in potentia materiæ.

Resp. Nego minorem. Ad probationem respondeo eodem S. Thoma loco proximè citato, majorem esse veram de actu non subsistente, id est, qui non potest sola substinere suum *esse*; talis enim actus, cum habeat esse dependens à materia, est etiam obnoxium in suo *fieri* ejus causalitati, sicque censetur contineri in ejus potentia tanquam effectus in sua causa proportionata. At verò falsa est de actu subsistente, id est, qui potest solus sine consortio materiæ substinere suum *esse*. Hic enim actus cum non pendeat in suo *esse* à materia, non est obnoxius in *fieri* ejus causalitati, proindeque non censetur contineri in ejus potentia, ut ex qua fieri possit, quamvis illi communicabilis. Porrò anima rationalis est forma subsistens, ut diximus.

ARTICULUS TERTIUS.

Utrùm Formæ rerum creatarum sint eductæ de potentia materiæ.

HActenus egimus de productione Formæ in rebus genitis; nunc agendum de ea in rebus creatis. Nam plura composita sunt à Deo immediatè creata, ut cœli elementa: ut enim dicitur 1. Gen. *In principio creavit Deus cœlum & terram*: ubi per *terram* intelligitur massa elementaris, ut explicant Interpretes. Quærimus ergo, utrum Formæ talium rerum creatarum sint eductæ de potentia materiæ, an potiùs creatæ simul cum materia.

CONCLUSIO.

IN productione compositi creati Forma non fuit educta de potentia materiæ, sed simul cum materia ex nihilo creata. Ita Thomistæ omnes cum S. Thoma 1. p. q. 65. a. 3. *In prima*, inquit, *corporalis creaturæ productione non consideratur aliqua transmutatio de potentia in actum*, id est aliqua eductio; educere enim est transmutare de potentia in actum.

Probatur ratione S. Doctoris 1. p. q. 45. a. 2. Eductio Formæ supponit materiam alia actione factam; Sed productio Formæ in compositis creatis non supposuit materiam

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

riam alia actione factam : Ergo non fuit eductio. Major est S. Thomæ. *Quicumque*, inquit, *facit aliquid ex aliquo*, id est, educit, *illud, ex quo facit, præsupponitur actioni ejus, & non producitur per ipsam actionem* : unde supra demonstravimus unam ex conditionibus eductionis esse, ut supponatur materia alia actione facta. Minor verò declaratur. Non enim fingendum est, Deum partiali actione materiam produxisse, & alia Formam ex ea eduxisse, sed unica actione simplici fecit totum compositum ex nihilo, Quod patet, tum testimonio Scripturæ asserentis, Deum creasse cœlum & terram, quod dici, non posset, si sola cœli, aut terræ materia creata esset ; non enim dicitur compositum *creatum*, quia ejus materia creata est. Tum efficaciissimo isto S. Thomæ discursu 1. p. q. 66. ar. 1. Creationis terminus est ens actu ; est enim propria Dei actio, cujus proprius effectus est *esse* actu ; Atqui materia sola non est ens actu, sed solùm potentia essendi : Ergo creatio non potest ad eam solam terminari, sed ad totum compositum, quod est ens actu.

Confirmatur. Educi supponit præcontineri ; Sed Formæ cœlorum & elementorum nunquam fuerunt in potentia materiæ : Ergo nunquam eductæ sunt de potentia materiæ. Major patet. Probatur minor. Forma continetur in potentia materiæ, in quantum materia, cum sit privata Forma, potest ad eam habendam concurrere, coadjuvando agens modo superiùs explicato, ad ejus productionem ; Sed Materia compositi creati nunquam fuit sub privatione suæ Formæ, ut patet ; neque Creator fuit adjutus aliquomodo ab ea ad dandum *esse* Formæ, utpote qui dat *esse* ex nihilo, uullaque eget præsupposita essendi inchoatione, ut agentia finita : Ergo Forma compositi creati nunquam fuit in potentia materiæ.

Illustratur magis hæc ratio. Actio Dei creantis effectum suum longè alio modo attingit, quàm attingat actio creaturæ. Ista enim cum finita sit nequit profundere totum ens : unde eget aliqua entis inchoatione, nempe materia, quam format & perficit eam transmutando & ulteriùs promovendo usque ad perfectionem entis actu, nempe Formam ; quod est propriè educere Formam de potentia materiæ. At vero actio Dei, cum sit infinitæ virtutis, simul totum ens perfectum profundit, & omnes ejus partes : unde non est transmutativa & eductiva, sed subito totius entis profusiva. En verba D. Thomæ 1. p. q. 66. a. 1. ad 2. quibus rem radicitus explicat. *Natura producit effectum in actu de ente in potentia ; & ideo oportet ut in ejus operatione potentia præcedat tempore actum, & informitas formationem. Sed Deus producit ens actu ex nihilo, & ideo statim potest producere rem perfectam secundùm magnitudinem suæ virtutis.*

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Ex dictis colligitur, Formas fieri tripliciter. Primò cum materia; Secundò ex materia; Tertiò in materia. Forma compositi creati fit cum sua materia? Forma corruptibilis compositi geniti fit ex materia; Forma verò incorruptibilis fit in materia, sed non ex materia.

Obj. 1. Formam educi est eam fieri dependenter á materia; Sed formæ cœlestes & elementares factæ sunt dependenter à materia: Ergo sunt eductæ. Major videtur certa. Minor probatur. Tale est *fieri*, quale est *esse*; Sed formæ illæ in suo *esse* dependent à materia, cùm sint purè materiales: Ergo in *fieri*.

Resp. Distinguo majorem: Formam educi est fieri dependenter à materia, ut à subjecto præsupposito, ex cujus potentia producta sit, concedo; dependenter à materia, ut à comparte in qua, & cum qua fit, nego. Et ad minorem. Formæ cœlestes & elementares factæ sunt dependenter à materia; tanquam à comparte, cum qua productæ sunt, & in qua exsistunt, concedo; tanquam à præsupposito subjecto, ex quo factæ sint, nego. Licet enim Deus fecerit formam cœli simul cum materia cœli, illamque dependentem ab ista ut à comparte, non tamen fecit formam cœli ex materia cœli: unde propriè loquendo, fecit quidem formam illam dependentem á materia, non tamen eam fecit dependenter à materia.

Instabis. Quod causatur à materia, dependet ab illa tanquam á subjecto ex quo fit; Sed forma cœli v. g. in sua productione causata est à materia: Ergo dependet ab ea, tanquam á subjecto, ex quo facta fit. Minor patet: Nam forma & materia in constitutione compositi sunt sibi invicem causæ; ideoque ficut compositum, sive creetur, sive generetur, debet semper constitui ex materia & forma; ita quoque semper forma dependet á materia, tanquam à sua causa. Major verò probatur. Causalitas materiæ in hoc sita est, ut ex ea aliquid fiat: Ergo quod causatur á materia, dependet ab ea, ut à subjecto, ex quo fit.

Resp. Nego majorem. Ad ejus probationem, distinguo: Causalitas materiæ est, ut ex ea aliquid fiat; respectu compositi & formæ, quibus præsupponitur, concedo; respectu formæ & compositi, cum quibus creatur, nego. Explicatur solutio. Causalitas materiæ duo dicit munera: Primum, quòd sit subjectum, ex quo præsupposito & simul cum agente concurrente aliquid fit. 2. quòd sit potentia formæ substentativa & receptiva, ita ut cum ea componat totum: seu subjici factioni formæ, & subjici ejus informationi. Hoc secundum munus exercere debet respectu cujuscumque formæ; sed primum munus solùm exercet respectu

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ſtu formarum, quarum productioni præſupponitur, & quæ habent *eſſe* purè materiale. Vnde illud non exercet reſpectu animæ rationalis, nec itidem reſpectu formæ compoſiti creati, quia talis forma non fit ex præſuppoſita materia, ſed ſimul cum materia, cui conſentit modus ipſe loquendi; licèt enim dicamus compoſita creata conſtare materia, non tamen dicimus eſſe facta ex materia, ſed ex nihilo: quo loquendi modo apertè indicatur, materiam reſpectu compoſiti creati habere quidem rationem partis conſtituentis, & potentiæ ſubſtentantis unum *eſſe* commune cum forma; non tamen ſubjecti, ex quo præſuppoſito factum ſit compoſitum & educta forma.

Obj. 2. Et ſimul urgebis contra datam ſolutionem. Materia, ſaltem elementorum, priùs facta eſt à Deo per propriam actionem, & forma per aliam: Ergo forma elementorum facta eſt ex preſuppoſita materia, & proinde educta. Probatur antecedens. Quod conſervatur per propriam conſervationem, factum eſt per propriam actionem; Sed materia elementorum conſervatur per propriam conſervationem diſtinctam á conſervatione formæ & compoſiti: Ergo facta eſt per propriam actionem. Major patet: Quia conſervatio eſt continuata productio. Probatur minor. Ceſſante conſervatione compoſiti & formæ, perſeveravit conſervatio materiæ: Ergo materia conſervatur per propriam & diſtinctam conſervationem. Conſequentia patet. Antecedens etiam videtur non minùs certum. Cùm enim ex terra recenter à Deo creata creverunt plantæ, forma quidem terreſtris deſtructa eſt, proindeque ceſſavit ejus conſervatio: at verò materia permanſit, proindeque ejus conſervatio perſeveravit.

Reſp. Nego antecedens. Ad probationem nego minorem. Ad probationem ejus diſtinguo antecedens: Pereunte compoſito creato perſeveravit conſervatio materiæ; eadem, nego; diverſa, concedo. Nam materia, ſicut exiſtit in rerum natura per exiſtentiam totius compoſiti, ita conſervatur per conſervationem compoſiti: unde deſtructo compoſito, ceſſat actio conſervativa materiæ. Sed quia pereunte uno compoſito aliud ſtatim generatur, ita deficiente una actione conſervativa materiæ, altera ſuccedit: unde ſemper quidem materia conſervatur, ſed non per eandem conſervationem: ſicut ſervus, qui ſolet tranſire ab uno domino ad alium, ſemper quidem ſervus eſt, ſed non ejuſdem domini.

Inſtabis. Actio productiva compoſiti geniti non poteſt conſervare materiam: Ergo materia conſervatur per diſtinctam & propriam conſervationem. Probatur antecedens. Actio conſervativa eadem eſt, ac productiva; Sed actio productiva compoſiti geniti non eſt productiva mate-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

riæ: Ergo nec conservativa. Minor certa est: Nu generatio supponit materiam: Ergo illam non produc Major etiam constat: quia conservatio definitur con nuata productio.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem, distingu majorem: Actio conservativa debet esse eadem, ac pr ductiva; in iis, quæ exsistunt per propriam invaria lemque exsistentiam, concedo; in iis, quæ exsistunt p alienam variabilemque exsistentiam, nego. Ratio so tionis est, quia conservatio est quasi manutenentia in r seu exsistentia, unde ea, quæ carent propria exsistenti carent quoque propria actione conservativa; & ficut p sunt exsistere per exsistentiam diversam ab ea, quam p mó habuerunt, dum producta sunt, ita & conserva per actionem diversam ab illa, qua primó producta sun Patet autem, quòd materia non exsistit per propriam ex sistentiam, sed per alienam, scilicet per exsistentiam compositi; & ideo conservatur per conservationem com positi, licèt per eam non producatur.

Urgebis. Actio conservativa debet esse tantæ virtutis ut possit producere id, quod conservat; Sed actio gene rativa non est tantæ virtutis, ut possit producere mate riam: Ergo non potest conservare materiam.

Resp. Concessa majori, distinguo minorem: Actio ge nerativa non est tantæ virtutis, ut possit producere mate riam; in quantum talis actio est à principio creato, con cedo; in quantum talis actio est ab ipso Deo, nego. Ex plicatur solutio. Quidquid generatur in rerum natur procedit à duplici principio, scilicet ab agente creato ut ignis ab igne; & ab agente increato, seu Deo, qu operatur in omni operatione naturæ, ut dicit D. Thom 2. p. q. 105. a. 5. Vnde S. Job dicebat, *Manus tuæ Dom fecerunt me*, quamvis & ipse productus esset à sui parentibus, ut ab agentibus creatis, ut scilicet ostenderet, ge nerationem omnium rerum esse primordialiter à Deo. Di cimus ergo, quòd generatio rei naturalis, quatenus pro cedit à principio creato, non potest attingere entitatem materiæ ut producendam; attamen illa generatio, qua tenus procedit à Deo, cujus virtus est infinita, potes etiam attingere materiam: & tantæ efficacitatis est, ut possit illam producere, nisi inveniret productam.

Dices. Sancti Patres sæpe dicunt, materiam informem tempore præcessisse formas in creationis opere: Ergo materia creata fuit per actionem propriam.

Resp. Ex D. Thoma 1. p. q. 66. a. 1. Sanctos Patres accipere hanc materiæ informitatem, non secundùm quod excludit omnem formam, sed secundùm quod excludit formositatem & decorem, qui nunc apparet in corporea crea-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

creatura. Divus autem Auguſtinus, cum materiam informem ſtrictiùs acciperet per excluſionem omnis formæ, non poſuit materiam duratione & factione priorem formis creatis, ſed ſolùm ordine & origine, ſicut pars eſt prior toto.

Objici poſtremò poſſet argumentum petitum ex myſterio Euchariſtiæ, in quo, dum ex ſpeciebus generatur novum compoſitum actione agentis naturalis, videtur per propriam actionem ſubrogari à Deo materia, ex qua agens educere poſſit formam. Verùm cùm res obſcuriſſima ſit, ut advertit S. Thomas 3. p. quæſt. 77. a. 5. & variis modis ſententiæ noſtræ minimè oppoſitis (quos ad Theologiam remittimus) expediri poſſit; exinde nullum præjudicium fit doctrinæ, quam nunc defendimus. Imò quamvis in præfato caſu propria actione fieret materia, non tamen ſequeretur, propria actione fuiſſe creatam initio Mundi: quia quod fieret in myſterio Euchariſtiæ, eſſet ex conſequentia miraculi, & non ex natura rei: initio autem creationis fuit habita ratio naturæ rei, & non miraculi. Vt enim dicit S. Thomas quæſt. 6. de potentia ar. 1. ad 9. *Non oportuit, tunc aliquid miraculosè fieri contra curſum naturæ, quando natura inſtituebatur.*

Quæri hic ſolet, quomodo producantur Formæ accidentales.

Reſpondeo, eas eſſe in triplici differentia. Quædam naturaliter conſequuntur eſſentiam, ut intellectus, & voluntas animam. Quædam producuntur in ſubjecto ab extrinſeco agente naturali, ut calor & frigus in aere. Quædam demum producuntur per agens ſupernaturale, ut Gratia, Charitas, Fides, & aliæ qualitates ſupernaturales. Proprietates eſſentiam conſequentes. cum producantur per eandem actionem, per quam producitur ipſa eſſentia, juxta illud, *Qui dat eſſe, dat conſequentia ad eſſe*, ſequuntur conditionem eſſentiæ, ſeu formæ ſubſtantialis: unde ſi forma cretur, ipſæ concreantur; ſi verò educatur, coeducuntur. Accidentia verò ſupervenientia ſubiecto ex vi agentium naturalium fiunt per eductionem de potentia naturali ſubiecti, ut dum ignis producit calorem in manu, talis calor educitur de potentia naturali manus naturaliter eſt in potentia, ut tranſmutetur à frigiditate ad caliditatem. Quæ demum producuntur ab agente ſupernaturali, ut Gratia & Charitas, fiunt per eductionem de potentia obedientiali, ut vocant Theologi, ſicut enim manus naturaliter eſt in potentia ad calorem, ita quoque anima eſt in potentia ad Gratiam ſupernaturaliter recipiendam. Sed hactenus de Forma.

QVÆ-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

QUÆSTIO QUARTA

De composito naturali.

EX materia & forma fit ens simpliciter, quod vocatur *Compositum naturale*, seu *substantiale*; non quòd componatur ex pluribus entibus, (est enim unicum ens) sed quia constat duabus partibus essendi, materia scilicet, qua potest esse; & forma, qua constituitur in actuale *esse*: Quorum partium neutra propriè est ens & substantia, sed altera quidem potentia subjectumque essendi & inchoatio substantiæ, altera verò actus & complementum. Unde explicatis figillatim partibus illis, nunc agendum est de toto illo composito, circa quod tria quæri possunt. Primo, utrùm consistet materia & forma, tanquam partibus essentialibus. Secundò, quomodo materia & forma in eo uniantur. Tertio, quomodo distinguatur á materia & forma.

ARTICVLVS PRIMVS.

Utrùm tam materia, quàm forma sint partes essentiales Compositi naturalis.

ANtiqui Philosophi, fere omnes, cum ignorarent formas substantiales, putarentque, diversitatem rerum esse tantùm secundùm accidentia, consequenter censuere, materiam solam esse essentiam substantiæ naturalis, formam verò esse quid adventitium. Sed hi satis refutati sunt, cum ostendimus dari formas substantiales. Unde his omissis, Averroes contra posuit, formam solam esse essentiam rerum, materiam verò non esse nisi receptivum essentiæ, sicut vagina est solùm receptiva, non verò constitutiva gladii. Plato post Socratem idem tenuit, saltem de composito humano: docuit enim, solam animam esse totum hominem, quæ degeret in corpore, sicut Natura in navi, Peregrinus in hospitio, vel Captivus in carcere, cujus fenestræ erant sensus externi. Unde Socrates cuidam sibi ignoto dixit: *Loquere hispes, ut te videam*; indicans, hominem in corpore latentem per sensus & sermonem se seprodere: & in Axiocho: *Nos*, inquit, *anima sumus, animal immortale, mortalis inclusum monimento*. In hanc sententiam Anaxarchus, dum

jussu

juſſu Nicocreontis Cypriorum tyranni in mortario contunderetur, dixit, ſolùm veſtimentum, id eſt, corpus ſuum, non verò ſe ipſum contundi. Modo tamen omnes tenent, materiam eſse de eſsentia rerum naturalium, etiam hominis; & ideo S. Auguſtinus commendat Varonem, quòd hominem nec animam ſolùm, nec corpus, ſed animam ſimul & corpus eſse arbitraretur.

CONCLVSIO.

ETiam materia eſt de eſsentia Compoſiti naturalis.

Probatur evidenter concluſio ex principiis jam poſitis. Compoſitum naturale ex ſua eſsentia debet eſse quid completum in ratione entis & ſubſtantiæ; Atqui nec materia ſola, nec forma ſola, ſed ſolum conſtitutum ex utraque eſt quid completum in ratione entis & ſubſtantiæ: Ergo utraque illa pars eſt de eſsentia compoſiti naturalis. Major patet: quia per compoſitum naturale non intelligitur aliqua pars ſubſtantiæ & entis, ſed ens & ſubſtantia integra, ac perfecta. Minor verò conſtat ex dictis; Jam enim oſtenſum fuit, ens ſimpliciter, ſeu ſubſtantiam, eſse quid obnoxium generationi & corruptioni, proindeque debere conſtitui ex duabus partibus, potentia ſcilicet & actu eſsendi, id eſt, materia & forma, quarum conſequenter neutra eſt ſubſtantia & ens perfectè, ſed ſolùm pars entis & ſubſtantiæ. Vnde merito obſervat Boetius, quòd οὐσία *Ouſia* non ſignificat aliquid ſimplex, ſed compoſitum οὐσία verò apud Græcos idem eſt, ac *eſſentia* apud Latinos, & ut idem Boetius dicit.

Confirmatur primò ex D. Thoma Opuſc. de ente & eſſentia, c. 2. Eſsentia eſt, in qua recipitur *eſſe*; Sed *eſſe* rerum naturalium non recipitur tantùm in forma, ſed in toto compoſito: Ergo totum compoſitum ex materia & forma eſt eſſentia rei. Major patet: Nam Metaphyſici definiunt eſsentiam, potentiam receptivam *eſſe*, ſeu exiſtentiæ. Minor verò evidens eſt ex jam dictis. Demonſtravimus enim, materiam exiſtere per formam; id eſt, ex materia & forma conſtitui unicum integrum ſubjectum exiſtentiæ. Quod manifeſtum eſt præcipuè in viventibus, quorum exiſtentia, id eſt vita, nec eſt ſolius animæ, nec ſolius corporis, ſed totius conjuncti: & etiam in formis materialibus, quæ excluſæ à materia ſtatim amittunt *eſſe*, quia ſolæ non ſufficiunt ad illud ſubſtinendum.

Confirmatur ſecundò ex eodem D. Thoma ibidem, &

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

1. p. q. 75. ar. 4. Quod ponitur in definitione eſsentiæ ſubſtantiæ, eſt de ejus eſsentia: Atqui ſola forma ponitur in definitione ſubſtantiæ naturalis, ſed etiam materia: Ergo etiam materia eſt de ejus eſsentia. Min. patet: Nam definitio eſsentialis datur per principia eſsentialia: Probatur minor. In hoc enim differunt definitiones rerum naturalium à Mathematicis, quia iſtæ ſignificant ſolam formam abſque materia; at verò definitiones naturales ſignificant formam ſimul cum materia ſenſibili: unde abſurdum eſset definire hominem, Animam rationalem, ignem, formam calidam, &c.

Dices, Materiam poni in definitione non ut partem eſsentiæ, ſed ut ſubjectum recipiens eſsentiam.

Sed contra. Quod eſt proprium accidentium propter imperfectionem ſuæ eſsentiæ, non convenit eſsentiæ perfectæ & completæ, qualis eſt ſubſtantia naturalis; ſed recipere in definitione ſua aliquid præter eſsentiam eſt proprium accidentium ex imperfectione ſuæ eſsentiæ, ut dicit Ariſtoteles 7. Metaph. ergo non convenit eſsentiis perfectis & completis, quales ſunt ſubſtantiæ naturales.

Obji. 1. Sic ſe habet materia abſolutè ſumpta ad hominem abſolutè, ſicut hæc numero materia ad hunc numero hominem; Sed hæc numero materia non eſt de eſsentia hujus numero hominis: Ergo nec materia abſolutè ſumpta eſt de eſsentia hominis abſolutè ſumpti. Probatur minor. Variata hac numero materia non variatur hìc homo: Ergo hæc nnmero materia non eſt de eſsentia hujus numero hominis. Probatur antecedens. Homo enim manet idem toto tempore vitæ; Sed materia ejus continuò variatur, dum pars ejus aliqua per caloren naturalem ſolvitur, & nova quotidie per nutritionem ſubrogatur: Ergo variata materia hujus hominis, non variatur hic homo.

Reſp. Nego minorem. Ad probationem nego antecedens. Ad ejus probationem diſtinguo minorem: Materia hominis continuò variatur quaſi materialiter, concedo; formaliter, nego. Quæ diſtinctio etiam applicanda eſt conſequenti.

Explicatur ſolutio ex D. Thom. 1. p. qu. ult. a. 1. ad 3. & in ſuppl. q. 8. a. 4. Materia dicitur variari formaliter quando tranſit ab uno compoſito ad aliud compoſitum; ſic ſi anima mea relinqueret totum corpus, & novum occuparet, variaret ſuam materiam formaliter. Dicitur verò materia variari ſolùm materialiter, quando manente eodem compoſito, & eadem totali materia, quædam ejus pars abit, & nova loco ejus ſubrogatur, quæ continuatur cum aliis ſub eadem figura, diſpoſitione, ordine

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

officiis ac præexſiſtens. Dicimus ergo, quòd hæc variatio materialis non variat compoſitum, quia pars ſupervenienstranſit in compoſitum præexſiſtens, trahiturque ad præexſiſtentis materiæ unitatem, quam proinde non mutat. Vnde quæ advenit, cenſetur eadem ac præcedens, non quidem materialiter & entitativè, ſed formaliter & ſubſtitutivè, quatenus gerit eaſdem vices, quas gerebat illa, quæ abiit, & trahitur ad idem totum. Id ipſum ob oculos exhiberi poteſt pluribus exemplis: Sic enim idem eſt numero fluvius, licèt novæ partes aquæ continuò aliis fluentibus ſuccedant: Sic idem eſt Senatus & eadem civitas, licèt quotannis aliquibus morientibus novi in eorum locum ſubrogentur: Sic eadem navis eſt, licèt corruptis paullatim tabulis novæ ſubſtituantur, ut dicitur de navi Argonautarum, quæ, poſt centum annos ſuperſtes, eadem erat numero, licèt ſingulæ ejus partes paullatim fuiſſent mutatæ, &c.

Inſtabis. Reſurrectionem fore impoſſibilem, ſi materia ſit de eſſentia hujus hominis. Probatur ſequela: Cùm enim contingere poſſit, ut eadem materia fuerit ſub formis plurium hominum, cui reſtitueretur in reſurrectione?

Reſpondent quidam, nihil referre ad reſurrectionem, ut eadem entitas materiæ reſumatur, aut nova ſubſtituatur. Sed hæc reſponſio eſt falſa, nam deſtruit veritatem reſurrectionis: Vt enim arguit D. Thomas in ſuppl. q. 79. ar. 1. reſurrectio ex Damaſceno eſt ejus, quod cecidit, ſecunda ſurrectio. Cùm igitur hæc numero materia, quam nunc gerimus, cadat per mortem, oportet, ut eadem reparetur. Contrariatur etiam ſpei Fidelium, qui, ut dicitur Job. 19. ſperant ſe in hac carne, quam modò gerunt; quæ Sacramentis conſecratur, quæ pro Dei amore in Martyribus cruciatur, quæ in bonis operibus animæ collaborat, viſuros Salvatorem ſuum. Vnde rejecta hac ſententia.

Reſpondeo ex D. Thoma, Materiam in reſurrectionem dandam ei, qui primò eam habuit; alteri verò ſupplebitur ex ea materia, quæ vi caloris depaſta erat, quantùm neceſſe fuerit: nam idem homo per nutritionem multum materiæ ſucceſſivè acquirit & deperdit, itaut aliquando ſub eadem anima fuerit ſucceſſivè materia ſufficiens ad decem corpora humana. Vnde ſi aliquid de aliena materia quis habuit in morte, facilè ſuppleri poterit per aliam partem materiæ olim decurſu vitæ per nutritionem acquiſitæ, & poſtea vi caloris naturalis diſſipatæ.

Vrgebis. Fieri poteſt, ut quis puer totus conſtet aliena materia; Ergo ſi materia reſtituatur in reſurrectione illi, qui primò eam habuit, talis puer carebit materia, in qua reſur-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

resurgere possit. Probatur antecedens. Apud Americ integræ nationes sunt, quæ vescuntur carne huma tanquam delicatissima, unde venantur homines, ut lepores: Ergo filii geniti possunt toti constare ex mat hominum devoratorum.

Resp. 1. Casum esse naturaliter impossibile: Qui e comcedunt carnes humanas, non iis solis vescuntur, præterea aliquid aliud adhibent in cibum. Deinde, d casu, puer penitus non participaret totam materia nius hominis, sed diversorum particulas, quæ supp possunt ex materia, quam homines illi devorati per n tionem acquisierant. Et demum si quis dicat, natural contingere posse, ut totus homo sit ex tota materia a rius. dicendum est, quòd cùm Deus decreverit resu ctionem in eadem carne, quam in vita gestamus, ad providentiam spectat cavere, ne quis casus tali resu ctioni obstet.

Obj Sola forma est ratio quidditatis, radix propri tum, principium operandi, distinctivum specierum, Ergo sola forma est tota essentia rei.

Resp. Formam hæc omnia præstare solùm ut quo, verò ut quod. Nam in bruto v. g. sola anima est qu idem, quo brutum vivit, sentit, movetur; attamen tum compositum ex anima & corpore est id, quod viv sentit, & movetur: unde non dicimus, animam br vivere, sed totum compositum ex anima & corpore.

Obj. 2. Apostolus 2. Corint. cap. 4. dicit: *Licèt is, foris est, noster homo corrumpatur; tamen is, qui intus renovatur de die in diem*: Ergo sentit Apostolus, anim solam esse hominem interiorem.

Respondeo cum D. Thoma 1. p. qu. 75. ar. 5. ad 1. Paullum sumere hominem pro principali parte homi per synecdochen: *Illud enim*, inquit Aristoteles, *vid tur esse unumquodque, quod est principale in eo*: unde pa hominis præcipua dicitur *homo*. Cum igitur in rei verita te anima secundùm intellectum & voluntatem sit præcip pars hominis, solet vocari *homo interior*. Qui tamen s cundùm æstimationem hominum carnalium corpus cu sensibus videtur principalius, ideo dicitur *homo exteri*. Eodem sensu Scriptura distinguit duo genera hominum, nempe Animales homines, qui secundùm carnis sens vivunt; & Spirituales, qui secundùm spiritum vivunt, ac spiritu passiones carnis mortificant.

AR.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ARTICULUS SECUNDUS.

Utrum forma & materia immediatè uniantur .

NE difficultatem æquivocatio confundat, diligenter diſtinguenda eſt quadruplex unio inter materiam & formam, effectiva, diſpoſitiva, relativa, & formalis. Vnio effectiva eſt actio agentis materiam formantis, id eſt, cum forma unientis. Vnio diſpoſitiva ſunt diſpoſitiones, quibus materia fit capax habendi & retinendi formam; nam in homine v. g. datur quædam diſpoſitio, qua ſublata, corpus eſt incapax retinendi animam: unde neceſſe eſt, ut anima ſeparetur, & homo moriatur. Vnio relativa eſt reciprocus reſpectus materiæ & formæ. Vnio demum formalis eſt copulatio formæ cum materia, ſeu id, quo materia conſtituitur formaliter unita cum forma. De duabus primis unionibus certum eſt, eas eſſe quid diſtinctum à materia & forma. De tertia vero idem concedendum, ſi ille reſpectus dicatur relatio Prædicamentalis. Hic ſolum agitur de quarta unione, an ſcilicet præter actionem agentis, accidentia diſponentia, & relationem ex unione conſequentem, forma egeat medialitate ſuperaddita, qua fiat actu unita materiæ. Seu, ut res adhuc planiùs dicatur, an agens uniat materiam formæ, producendo in iis modum ab utraque diſtinctum.

CONCLUSIO.

MAteria & forma uniuntur præcisè per proprias entitates, abſque modo ab iis diſtincto, in quantum forma eſt actus materiæ & materia ſubjectum formæ.

Concluſio communior eſt inter Thomiſtas, poteſtque deduci ex ante jactis fundamentis. Demonſtravimus enim, varietatem & diſtinctionem actuum eſſendi, ſive principalium, ſive modalium: taxandam eſſe juxta varietatem mutationum: quia quælibet mutatio affert ſpecialem eſſendi actum, & viciſſim quilibet eſſendi actus terminans ſuam ſpecialem mutationem. Cum igitur unio materiæ & formæ perficiatur unita mutatione, nempe generatione ſubſtantiali, debet in ea poni unicus eſſendi actus terminans, nempe forma ſubſtantialis, ſicque gratis & ſuperfluè addunt Adverſarii alios duos actus eſſendi modales, in ſorcationem & ſubſtentationem. Sed falluntur, quòd præpoſtera ſubtilitate diſtinguant realiter tres ſubſtantiales mutationes in unione materiæ & formæ: Vnam & principalem, qua fit ex ente in potentia ens actu. Duas minores,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

res, quibus materia fit de non subsistentante subsistentia & forma de non informane informans, quæ terminent ad duos actus modales, subsistentationem scilicet & informationem, ex quibus conflet ur unicus totalis modus unionis. Falluntur, inquam, quia ad hæc omnia sufficit ca realis mutatio, nempe illa, que materia reducitur actum formæ: ea enim posita, omni alia remota modalitate, forma intelligitur informans, & materia subsistans, & ex ente in potentia factum ens in actu, Verum id accuratiùs stabiliatur.

Conclusio in primis est Aristotelis & D. Thomæ & lect. ultima, ubi reprehendunt Antiquos, quod vellent materiam & formam coligari per medium vinculum, ajunt, *Nihil esse faciens unum ex materia & forma, nisi quod movet potentiam ad actum*.

Et si dicas, illos solùm ibi negare vinculum, quod per modum tertiæ rei; sicut calx est vinculum lapidum domo, quale fingebant Antiqui mediare inter materiam & formam; non vinculum, quod sit solum modus pertium: Hec responsio gratuita est, & facile confutatur. Quamvis enim Veteres quærentes nexum, quo materiæ formæ jungeretur, dicerent ipsum esse, vel aliquod corpus subtilius, vel aliquod accidens: attamen Aristoteles & D. Thomas generaliter concludunt, *nihil esse medium uniens materiam cum forma, præter actionem agentis*: Et excludunt qualemcumque nexum: qui enim dicit *nihil* omnia excludit. Adde præterea, quod non omnes Antiqui ponebant corpus medium ad uniendam animam rationalem cum corpore, sed quidam dicebant, illam uniri per quandam modum, quem vocabant *animationem*, quæ videtur esse, ipsissima adversariorum sententia; & tamen Aristoteles & D. Thomas hunc etiam modum rejiciunt: Et secundum illos nihil mediat inter materiam & formam etiam quod sit solum modus informationis, qualem ponunt Adversarii.

Probatur ratione deprompta ex Aristotele 8. Metaph. cap. ult. & D. Thoma 2. cont. Gent. cap. 73. Actus essendi immediatè se ipso unitur propriæ potentiæ: Sed forma unitur materiæ, ut actus essendi propriæ potentiæ: Ergo ei se ipsa immediate unitur. Minor patet. Jam enim satis ostensum fuit, materiam esse potentiam essendi, cui proprius actus est forma substantialis. Major ita demonstratur. Actus essendi eo immediat unitur suæ potentiæ quo constituit eam in actu; Atqui non alio, quam se ipso immediatè constituit eam in actu: Ergo immediatè se ipso illi unitur. Minor videtur evidens. Quo enim opus est alio ad constituendam potentiam in actu, quàm eo actu cujus id proprium officium est, propriaque essentia? Nu-

jor

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

jor perinde certa eſt: Potentiam enim eſsendi eſse unitam actui, nihil aliud eſt, quam eam eſſe in actu, ſeu cum illo conſtituere unum ens actu: Ergo actu eo immediatè illi unitur, quo eam conſtituit in actu. Sed fallunt adverſarii, quod inutili ſollicitudine quærant actum actus: nec advertunt in forma ipſa jam ſe tenere, quod quærunt, nempe actualitatem, qua materia primò & immediatè conſtituatur in actu. Sed placet audire S. Thomam hanc rationem ſuiſmet verbis expendentem 1. p. qu. 76. ar. 7. *Forma*, inquit, *per ſe ipſam facit materiam eſſe in actu, cùm per eſſentiam ſuam ſit actus: nec dat* eſſe *per aliquid medium, ſed ſecundem ſe ipſam unitur materiæ, ut actus ejus: Nec eſt aliquid uniens, niſi agens, quod facit materiam eſſe in actu*. Nihil ſanè clarius, nihil efficaciùs dici potuit.

Confirmatur primo. Cùm unum ſit idem cum ente, nec ei aliquid addat, eadem omnino ſunt principia entis & unius; Atqui actus & potentia ſunt ſimpliciſſima entis principia, ut ex dictis ſatis patere poteſt: Ergo ſunt pariter ipſiſſima unius & unitatis principia, ſicque non egent aliis, quam ſe ipſis, ut unum faciant. Sed ut hæc ratio evidentior fiat, demus actum ſubſtantialem eſsendi, ſeu formam egere ulteriore actu modali, quo uniatur ſuæ potentiæ: Actus ille, cum non ſit ſubſiſtens, neceſsario eget recipi in ſubiecto, quodcumque tandem illud ſit, ſicque illi unitur, ut actus ſuæ potentiæ. Si ergo ex actu & potentia non fiat unum imediatè, nec ex iſtis fiat, ſicque egebit actus ille modalis alio, & ille alio in infinitum: ut enim optimè obſervat cum Ariſtotele D. Thom. 8. Mataph. in fine, eadem erit ratio omnium, quæ unientur ut actus & potentia. Quod ſi actus ille mondalis ſe ipſo uniri poteſt ſuo ſubjecto, forma, quæ eſt proprius actus materiæ, perinde poterit ſe ipſa immediate illi uniti, quod erat demonſtrandum. Sed Adverſarii non ſatis penetrant illud certum & tritum apud S. Thomam & Ariſtotelem, quod ſcilicet cùm ens & unum idem ſint, idem actus, eademque forma eſt unionis, quæ entitatis: ſicque ut ex actu & potentia eſsendi unum ens fiat, nihil aliud exigi, quàm agens, quod facit potentiam eſse in actu.

Secundo. Si informatio, qua unitur forma materiæ: eſt modus diſtinctus à forma, ſubſtentatio etiam, qua materia unitur formæ, erit modus diſtinctus à materia; ſicque erunt duo nexus partiales, quibus faciunt unum nexum totalem: Quæro, an uniantur immediate, vel mediatè. Si mediatè, ergo dabitur tertius nexus, & ſic in infinitum. Si vero immediatè uniantur; cur & idem dici non poterit de materia & forma, cum magis inter

re

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

se proportionentur, quàm nexus partialis cum alio tiali.

Tertio. Nulla formalitas intelligi potest in ma prior & immediatior forma; Sed modus ille unionis daretur, prius & immediatius afficeret materiam, q forma: Ergo non datur. Minor patet. Nam ille mo esset medius inter materiam & formam; forma enim afficeret materiam, nisi illo mediante tanquam prio immediatiori. Major est D. Thomæ quæst. unic. de ar. 9. & probatur ejus ratione. Omnes modi, & om aliæ formalitates supponunt *esse* simpliciter; priùs e est esse, quam modificatum esse; Sed forma dat *esse* pliciter: Ergo impossibile est, ullum modum, ullam formalitatem præintelligi in materia ante formam.

Respondent Adversarii ad principale argumentum, in hoc situm est totum eorum fundamentum) forma se quidem esse in actu primo informativam materiæ, tamen in actu secundo; ideoque ut in actu secundo ip met materiam, egere modo unionis superaddito.

Sed impugnatur primò hæc responsio. Forma corru bilis tam est informativa in actu secundo, quàm unio fictitia unitiva in actu secundo. Sicut enim totum unionis est unire, ita totum *esse* formæ corruptibilis est formate; in tantum enim est, in quantum informat: go saltem pro formis corruptibilibus non est necessa ille modus unionis, ut informet in actu secundo. Ani verò rationalis, licet non semper informet corpus, q tamen sit actualior formis corruptibilibus, hoc non defectu sufficientis actualitatis, sed defectu dispositio quæ non sunt semper in corpore; & defectu agentis applicantis, & conservantis in corpore: Ergo nec ip ut actu informet requirit fictitiam illam unionem, s solum dispositiones, & agens eam applicans corpori.

Impugnatur etiam secundo. Distinctio actus primi & cundi locum non habet in forma substantiali, sed ipsa in genere causæ formalis essendi actus ultimus & unic Ergo funditus ruit hæc responsio. Antecedens est ip sima, perpetuaque S. Thomæ doctrina: ubique enim agn scit formam substantialem, ut immediatum formale pri cipium essendi, quod statim sequitur existentia. *Form* inquit 1. p. q. 77 ar. 1. *in quantum est forma, non est ad ordinatus ad ulteriorem actum, sed est ultimus termi generationis*. Sed præterea probatur tripliciter. Prim quia alias daretur forma formæ, ipsaque forma esse s stantialiter in potentia: quod planè repugnat ejus natu ni. Secundo, cum forma sit terminus actionis, idem est facto esse, quod actio in fieri; Sed actio est ultimus act in fieri: Ergo forma quoque est ultimus actus in facto e

Ter-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Tertio, ut res dicatur adhuc profundiùs, distinctio actu primi & secundi est respectu eorum, quæ non habent plenam actuali tatem sui generis, sed solum radicem & inchoationem; quæque idcirco egent ulteriùs pati & transmutari ab agente; At qua forma substantialis ex sui ratione est perfectus actus substantialis, qui non comparatur ad agens ut subiectum perfectibile, hoc enim est proprium materiæ, sed ut terminus & perfectio subjecti: Ergo in ea locum non habet distinctus primi & secundi. Adde, quod actus secundus est semper accidentalis primo: Ergo implicat, quod habeat locum in formis substantialibus.

Dicendum ergo, formam esse de se informativam etiam in actu secundo: Quod si de facto non informet, hoc non est defectu alicujus actualitatis etiam modalis, sed defectu applicationis causæ agentis. Et ideo D. Thomas cum Aristotele perpetuo docet: *Non requirit aliud, ut fiat unum ex materia & forma nisi, agens, quod reducit potentiam ad actum*, id est, dat formam materiæ.

Obji. 1. D. Thoma 1. p. q. 76. a. 1. ad 6. dicit *quòd anima solùm secundùm se habet aptitudinem ad corpus, sicut leve ad sursum*: Ergo sicut leve ponitur sursùm per modum distinctum, scilicet per ubicationem; ita anima ponitur in corpore per modum superadditum, scilicet per unionem & informationem.

Resp. Mirum esse, adversarios adeo levem pro sua opinione authoritatem præferre expressissimis D. Thomæ locis, in quibus diligenter versans unionem animæ cum corpore, semper eam asserit immediatam esse: maximè cum hæc authoritas particularis sit pro anima rationali, cui etiam modum unionis apertè non tribuit. Unde.

Resp. 2. Cum Cajetano: D. Thomam solum velle, quod sicut corpus leve, quantumvis de se capax essendi sursùm, eget tamen aliquo, scilicet motu locali, ita anima quantumvis de se sit informativa corporis, eget tamen aliquo, ut ipsi uniatur. Cæterùm quod illud sit modus substantialis, ut volunt Adversarii, ne verbulo quidem neque hic, neque alibi S. Doctor insinuavit; quin potius ubique, dicit, ad hanc unionem nihil requiri, nisi actionem agentis & dispositionis.

Obji. 1. Quod non est de se tale, debet fieri tale per aliud; Sed forma non est de se unita materiæ, v. g. anima rationalis corpori, aliàs nunquam existeret separata: Ergo debet uniri per aliud.

Resp. Concessa majore, distinguo minorem. Anima de se non est unita corpori; effectivè & quantùm ad applicationem, concedo; formaliter, nego. Et similiter

ad

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ad consequentiam : Ergo debet uniri per aliud; form ter, nego ; effective & applicativè, concedo. Ide entitas animæ est illa ipsa formalitas, qua unitur corp iliudque informat ; attamen illa formalitas, ut sit in c pore, indiget agente illam applicante & conservante corpore, sicut ipsa unio, quam ponunt Adversari, qu tumvis unitiva, ut uniat, indiget agente ipsam causa & conservante ; causa enim formalis, quantumvis co pleta, nihil præstat, nisi detur ab agente.

Instabis. Vel actio agentis applicantis formam ma riæ, facit aliquid in forma, vel nihil: Si nihil, non gis reddit unitam, quam esset antea. Si aliquid: E modum unionis : quid enim aliud fingi potest ?

Resp. Agens, dum unit formam materiæ, facere q dem aliquid novi in forma nempe ut sit in materia: forma esse in materia non est ei de novo accidere mo lem actum, ut imaginantur Adversarii, sed potius recipi in materia, in qua antea non erat. Cum e actione agentis fit, ut anima v. g. humana á corpor bera de novo sit in corporè, hoc ipso, & præcisa o modalitate, intelligitur infigniter mutata : unde ac Cajetanus ait, quod agens unire formam materiæ n aliud est, quam facere, ut *esse* formæ sit in materia; formam uniri materiæ nihil aliud significat, quàm esse in materia.

Vrgebis. In omni mutatione necesse est, ut alic actus, saltem modalis, accedat, aut certè decedat, demonstratum est qu. 1. ar. 5. §. 1. Sed anima rationa cum in resurrectione unietur corpori, mutabitur: E go ei adveniet aliquis actus modalis, nempe modus uni nis.

Resp Distinguo majorem : necesse est, ut in mutati ne adveniat actus essendi, aut certe decedat, ei qu habet rationem subjecti talis mutationis, concedo; quod habet rationem actus & termini talis mutation nego. Et ad minorem : In resurrectione anima muta tur : ut subjectum hujus mutationis, nego ; ut actus terminus additus subjecto per talem mutationem, con do; & nego consequentiam. Verissimum est, in om mutatione requiri subjectum & actum essendi ; sed tam mutatio utrumque diversimode affieit. Snbjectum en mutatur, quantenus recipit actum ; actus vero quate recipitur in subjecto. Vnde est contra naturam ej quod habet rationem actu & termini in mutatione, ei adveniat actus: sed magis ipse actus debet adve aliqui subjecto. Manifestum est autem ; quod in mu tione, quæ in resurructione, corpus quidem habe rationem subjecti, anima vero rationem actus & termin

quin

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

quia in mutatione ſubſtantiali forma eſt terminus & actus: unde illa mutatio afficiet animam, non quidem dando ei actum modalem, ſed potiùs dando eam alicui ſubjecto, nempe corpori, ut actum ſubſtantialem.

Replicabis. Anima unita corpori alio modo ſe habet, quàm ſeparata: Ergo debet per illam unionem recipere aliquem modum.

Reſp. Animam per unionem alio modo ſe habere, non ratione modi unionis additi, ſed ratione corporis adjuncti: per hoc enim præcisè, quòd ſit in corpore, in quo antea non erat, ſatis intelligitur alio modo ſe habere.

Dices. Anima poteſt ab Angelo adduci ad ſuum cadaver, ſicque illi præſens fieri; nec tamen propterea illud vivificabit, aliàs virtute Angeli fieri poſſet reſurrectio, quod nemo concedet: Ergo vitalis unio animæ non eſt ſita in eo præcisè, ut detur corpori, ſed in modo informationis & animationis, quem dare nequit Angelus.

Reſp. Diſtinguo antecedens: Anima poteſt adduci ab Angelo ad corpus, ſicque fieri præſens illi localiter, ut ſpiritualis ſubſtantia loco, concedo; formaliter ut actus ſubſtantialis ſuæ potentiæ, nego: quæ diſtinctio aptandæ effetiam conſequenti. Atque ut id elucidetur, in anima humana duæ formalitates virtualiter diſtinctæ obſervandæ ſunt. Ratio ſubſtantiæ ſpiritualis ſuo modo locabilis, & Ratio actus, ſeu formæ. Subſtantia ſpiritualis pati poteſt à ſuperioribus ſubſtantiis, & ab illis quaſi deportari ad locum, ut dicitur de anima Lazari, *Lucæ* 16. illique applicari, imò violentè alligari, non ſecùs ac dicitur de Dæmonio Tobiæ 8. Sed illa unio manifeſtè non eſt vitalis; aliàs animæ damnatorum animarent flammas ſuas. At verò anima, ut eſt actus & forma ſubſtantialis, poteſt ſolùm attingi ab agente tranſmutante corpus uſq; ad perfectam organizationem, quod non competit Angelo: qui quidem attactus ſit, non quatenus anima ab agente patitur recipiendo aliquid actualitatis; ſed quatenus contra eſt terminus actionis agentis, & actualiter ipſa, quæ datur corpori & qua corpus ſubſtantialiter tranſmutatur, eo modo, quo cæteri actus eſſendi dantur ſubjectis ab agentibus tranſmutatis. Et hæc unio eſt ipſiſſima animatio conſiſtens non in modalitatis productione, aut in nuda præſentia animæ ad corpus, ſed in productione corporis uſq; in actum & perfectionem illam ſubſtantialem, quæ nomine *animæ* intelligitur, quod planè non facit Angelus, cum animam ad corpus adducit, ſed ſolum agens, quod corpus uſq; ad actum animæ tranſmutat.

Obji. 3. Quæ ſeparantur, diſtinguntur; Sed unio ab anima & corpore in morte ſeparatur: Ergo ab utroque diſtinguitur. Major patet. Minor etiam conſtat: Nam in

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

morte remanet corpus, remanet anima, & tamen p unio.

Resp. Concessa majore, distinguo minorem: Unio paratur ab anima & corpore, invicem communicatis applicatis per actionem agentis, nego; non invicem communicatis & applicatis, concedo: seu, quod idem unio separatur ab anima, ut dante *esse* corpori, nega anima non dante amplius *esse* corpori, concedo. Sol patet ex dictis.

Instabis. Ergo saltem illa communicatio & applicat per quam anima dat *esse* corpori, est aliquid distinc cùm anima possit esse sine hoc, quod det *esse* corpori que applicetur.

Resp. Distinguo consequens: Illa communicatio & plicatio est aliquid distinctum ab entitate animæ, præ sumpta, concedo; ab entitate animæ, ut subest actio agentis ipsam applicantis & conservantis in corpore, n quam actu in sua potentia, nego. Unio enim & com nicatio animæ nihil addit entitati animæ præter actio agentis ipsam conservantis in corpore, cum dispositio bus, quibus corpus redditur capax animæ. Sed quia dispositiones, & illa actio desinere possunt, ideo etia unio animæ & corporis potest desinere.

Ratio radicalis horum omnium est, quia causa for lis, licèt se ipsa causet, attamen non causat, nisi ut minus actionis causæ efficientis; causæ enim sunt sibi vicem causæ. Vnde quamvis anima de se habeat quidq requiritur ad hoc, ut informet corpus, eique uniat nec proinde egeat formalitate addita, eget tamen influ causæ efficientis ipsam applicantis; quo proinde cessa desinit uniri.

Obji.4. Actio uniens animam corpori debet aliquid p ducere; Sed nihil potest producere, nisi unionem ab un que distinctam: Ergo datur talis unio.

Resp. Nego minorem. Illa enim actio non producit un nem distinctam ab anima, sed dispositiones, quibus co perducitur usq; in actum animæ, sicque cum ea consti novam substantiam. Vnde id, quod propriè producit est illa nova substantia.

Dices. Homo generans hominem debet attingere a quid animæ, ut eam uniat corpori; Sed non potest tingere animæ entitatem, cum sit aliquid elevatum sup actionem corporalem: Ergo debet attingere modum un nis.

Resp. Distinguo minorem. Homo generans homine non potest attingere entitatem animæ ut producendam concedo, ut dandam materiæ, nego. Id autem quom do fiat, facilè patebit, advertendo, ultimam dispositi nem

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

nem ad quamcumque formam necessariò esse connexam cum forma; unde hoc ipso, quod agens ponit ultimam dispositionem in materia, dat illi formam. Cùm igitur homo possit ponere in materia ultimam dispositionem ad animam rationalem, potest quoque illam dare: & sic eam attingere, non quidem ut producendam, sed ut dandam corpori.

Obji. 5. Informatio est aliquid distinctum ab anima: Ergo ipsa unio. Probatur antecedens. Causalitas distinguitur à causa; Sed informatio est causalitas formæ: Ergo distinguitur ab ea.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem distinguo majorem: Causalitas est aliquid distinctum à causa; in causis efficientibus transeat; in causa formali & materiali, nego. Materia enim & forma causant sui communicationes, idest, ut datæ sibi invicem ab agente. unde ut causent de facto, non egent nisi sua entitate, & actione agentis unam alteri dantis.

ARTICVLVS TERTIVS.

Quomodo distinguatur compositum à materia & forma.

COnstat igitur, ex materia & forma immediatè unitis fieri unum ens, unamque perfectam essentiam. Nunc quærimus, distinguatur ne illud ens à suis partibus, materia scilicet & forma? Hæc quæstio paullò subtilior est, sed quæ ferè tota consistit in modo explicandi: unde authores voce magis, quàm re ipsa in illa divisi sunt. Quare satagendum nobis est, ut omni sermonis ambiguitate remota rem paullò accuratius explanemus. Atque ut fiat.

Observandum est, quòd cùm materiam & forma entitates inter se distinctæ sint, & tamen vi agentis uniantur, id est, unum ens fiant, dupliciter considerari possunt, etiam sub ipsa unione. Primò ut duæ entitates sunt inter se distinctæ: incompletæ, sese mutuò afficientes, & sic principiantes unum ens, cujus altera est potentia, altera actus; altera inchoatio, altera complementum. Secundò considerari possunt, secundùm ipsam unionem suam, ideſt, ut jam vi agentis sunt quid unum factæ: uniuntur enim, ut sint unum ens perfectum. Distinctio quidem paullò delicatior est, sed quam tamen nemo inficiari possit. Nihil enim tritum magis est, quàm materiam & formam & duas entitates esse etiam sub ipsa unione, & tamen coalescere per unionem mutuam in unum tertium quoddam, nomine *entis simpliciter*, seu *substantiæ perfectæ* ab omnibus notum. Quod quidem Aristoteles non semel docet, cùm ait, *materiam*

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

viam fieri ens actus per formam: est enim sub forma id quod fit per formam. Si igitur per formam fiat ens ab per se unum, manifestum est, quòd cum forma est illa unum ens, proindeque ambæ considerari possunt, ut sic duæ distinctæ entitates, ut in unam tertiam vi unionis co lescunt. Hoc ita constituto,

PRIMA CONCLUSIO.

COmpositum substantiale non est mera collectio du rum entitatum, materiæ scilicet & formæ, sed ter tium genus rei; unde ab illis secundùm suas entitat consideratis distinguitur, ut nova entitas ex iis cons tuta.

Conclusio est expressè Aristotelis 7. Metaph. c. 17. & li 4. c. 5. & 12. c. 3. quo in loco docet, materiam, formam & compositum esse ttes entitates. Idem tradit D. Thom iisdem in locis, & in 3. dist. 2. q. 1. a. 3. *Totum*, inquit *propriè loquendo non est suæ partes, sed aliquid ex partibus co stans*.

Probatur ratione Aristotelis. In his, quæ sunt mer collectio plurium entitatum, & non tertia res ex iis con stituta, nulla res propriè gignitur, cùm partes eor præexsistentes uniuntur; nullaque perit, cùm ita div luntur, ut post divisionem maneant; Atqui cùm mat & forma præsistens uniuntur, ut in resurrectione hom nis, nova res gignitur; cùm separantur, etsi super tes sint suæ separationi, ut in morte hominis, res ab destruitur: Ergo compositum ex illis non est mera co ctio earum, sed tertia quædam res distincta, cujus eh gni & interire. Minor patet: Generatio enim novæ s stantiæ est, cùm forma, sive præexsistat, sive non, d tur materiæ; corruptio verò, cùm separatur. Major a tem, quæ est Aristotelis 7. Metaph. cap. 17. declarari po test tum exemplo, tum ratione. Exemplo quidem: n enim dicimus, novam rem gigni, cùm coacervantur l pides, aut junguntur manus; nec perire aliquid, c istæ divelluntur, illi dissipantur: quia acervus lapid nihil aliud est, quàm collectio lapidum, non tertia e titas ex iis constituta; & manus junctæ nihil amplius sun quàm manus simul sumptæ & positæ. Ratione verò: q quod jam est non fit; Atqui entitas, quæ non est alia quàm partium, jam erat ante unionem in ipsis partib præexsistentibus: Ergo non fit, nec proinde nova re gignitur.

Confirmatur 1. Nihil est causa & principium sui; q qui entitates materiæ & formæ sunt principia & ca com-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

compoſiti, etiam, imò maximè cum uniuntur: Ergo diſtinguuntur ab entitate compoſiti.

2. Totum eſt per ſe unum; Atqui materia & forma ſecundùm ſuas entitates ſunt potiùs per ſe duo; ſunt enim res ex ſe diverſiſſimæ: Ergo Totum eſt alia res ab illis. Nec refert, quòd ſint entitates incompletæ: nam & duæ formæ incompletæ ſunt, & tamen collectio earum non eſt per ſe unum.

3. Non ſunt novæ proprietates, niſi ſit nova entitas, proprietates enim ſequuntur eſſentiam, ſuntque illius indicia; Atqui totum habet proprietates diverſas, non ſolùm à ſingula, ſed etiam ab utraque parte, ut generari, corrumpi, eſſe ut quod, operari ut quod, &c. Ergo habet aliam entitatem ab entitatibus partium.

SECUNDA CONCLUSIO.

ILla tertia entitas, quæ dicitur compoſitum, non eſt diſtincta á partibus ſuis quaſi addens aliquid ipſis, ſed ſolùm ut conſtituta ex iis. Vnde non eſt diſtincta ab illis, ut unum ſunt; ſed illud unum, quod per mutuam conjunctionem, eſt ipſiſſimum compoſitum.

Concluſio eſt contra quoſdam, qui imaginantur entitatem totius ut aliquid addititium materiæ & formæ, quod vocant *Formam totius*; nec advertunt, aliud eſſe diſtingui à partibus, ut additicium illis, & ut conſtitutum ex iis. Contra quos D. Thomas 4. contra Gent. cap. 81. *De humanitate*, inquit, *non eſt intelligendum, quòd ſit quædam forma conſurgens ex conjunctione formæ ad materiam, quaſi realiter ſit alia ab utraque*. Subditque rationem, *quia ſum per formam fiat materia hoc aliquid actu, ut dicitur 2. de Anim. illa tertia forma conſequens non eſſet ſubſtantialis.* Quippe ſupponit, quod jam demonſtravimus, formam accidentalem eſſe, quæ advenit ei, quod jam eſt ens actu & ſubſtantia.

Probatur ex illo D. Thomæ principio. Materia & forma ſufficiunt ad conſtituendum compoſitum: Ergo ſuperfluit illa tertia formalitas. Probatur Antecedens. Compoſitum nihil aliud eſt, quàm ens ſimpliciter, ſubſtantiaque completa; Sed materia per formam ſatis completur in ratione ſubſtantiæ, fitque ens actu & ſimpliciter; demonſtravimus enim, formam eſſe actum entis ſimpliciter, & ſubſtantiæ complementum, cujus materia eſt inchoatio & potentia: Ergo ſufficiunt ad conſtituendum totum compoſitum. Sed Adverſarii non capiunt naturam formæ & materiæ, formamque eſſe ſubſtantiam & ens ſimpliciter *ut quo actu*, materia verò *potentia*: unde præter

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ter illas quærunt aliam formam totalem entis & substantiæ.

Confirmatur. Illa tertia formalitas, quæ materiæ formæ addi fingitur, non potest esse nisi pars compositi. Ergo superfluit. Consequentia patet, quia in ratione partis materia & forma sufficiunt; sunt enim sola principia compositi, ut demonstratum fuit supra. Antecedens etiam non est minùs certum: Nam materia & forma sunt aliquid essentiæ totius: Ergo tertia illa formalitas, non est tota ejus essentia: Ergo non nisi pars.

Porrò quod per modum illationis adjunximus in conclusione, totum non distingui à materia & forma ut sunt unum per conjunctionem, manifestè sequitur ex dictis: enim per unionem fiunt una tertia res, nihilque aliud requiratur ad constituendum totum, ut jam probavimus illa tertia res erit ipsissimum totum.

Ex dictis primò facilè intelliguntur quædam satis intricata in aliorum sententia. Primum est, qua ratione agens verè producat aliquid, etsi nec materiam, nec formam nec modum ab iis distinctum efficiat: nam cùm ex materia & forma coalescat tertia quædam entitas, agens, eo ipso quòd formam materiæ tribuit, etsi eam non efficiat, novam rem producit, nempe compositum. Secundum est, compositum verè causari á materia & forma: nam licèt non sit entitas illis addita, est tamen nova quædam res ex iis constituta, atque adeo propriè causata. Tertium est, qua ratione compositum sit simpliciter unum, licèt duas res includat; non enim est mera collectio duarum talarum rerum, sed tertia res ex iis coalescens. Unde non censetur duplex, sed una entitas ex duabus constituta.

Habetur secundò modus expeditus conciliandi Authores, præcipuè Thomistas, qui in hac difficultate videntur divisi. Primates enim illi Thomistæ, Cajetanus 3. p. q.6.a.5. Capreolus in 3 dist. 2. q. 1. art.1. Ferrariensis 2. cont. Gen. cap. 81. cùm dicunt, totum distingui à partibus, etiam simul sumptis, nihil aliud volunt, quàm quod nos in prima conclusione diximus, totum non esse meram collectionem duarum entitatum materiæ & formæ, sed tertiam novam ex iis constitutam: sicque distingui ab illis secundùm suas entitates consideratis. Juniores verò Thomistæ, cùm contra asserunt, totum non distingui à partibus simul sumptis, illas considerant non in ratione partialium entitatum, sed ut vi unionis fiunt una tertia perfecta entitas; sicque nihil aliud contendunt, quàm quod nos diximus in secunda conclusione. Hoc modo etiam intelligendus est S. Augustinus 7. de Trin. cap. 4. cum dicit: *hominem nihil aliud esse, quàm animam & corpus*. Neque nos aliud intendimus in prima hujus op-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ris editione. Sed nunc rem explanatiùs dicendam cenſuimus.

Habetur tertiò ſolutio objectionum, quæ in hac quæſtione ſatis impeditæ proponuntur. Quæ enim probant, totum diſtingui à partibus, procedunt de partibus ut ſunt duæ partiales entitates: unde nihil evincunt aliud, quàm quod dictum eſt in prima concluſione, ubi illas adduximus tanquam germanas ejus probationes. Quæ verò contendunt, totum non diſtingui à partibus, procedunt de partibus, non ut ſunt duæ entitates ob ſuam diſtinctionem, ſed ut coaleſcunt in unum ens per mutuam conjunctionem. Sed res tanti non eſt, ut eam fuſiùs expendamus.

DISPUTATIO SECUNDA

De Natura, & Cauſis Entis mobilis.

HACTENUS de rerum intraneis Principiis, nunc de cauſis earum agendum eſt tum intrinſecis, tum extrinſecis. Naturaliter enim notum eſt, id, quod generatur, non à ſe ipſo, ſed à ſuis cauſis generari: nihil enim poteſt dare ſibi ipſi, ut ſit: unde neceſſe eſt, ens mobile habere cauſas, á quibus ſicut pendet in ſuo *eſſe*, ita quoque in ſui cognitione. Hinc fit, ut notat Ariſtoteles, quòd cum Mathematicus in ſuis demonſtrationibus ſolùm adhibeat cauſam formalem, Phyſicus arguit ex omnibus cauſis: quia ſcilicet motus & mobilia, de quibus diſputat Phyſica, ſicut pendent ab omnibus cauſis, ita per eas innoteſcunt. Cùm autem Natura, Violentia, & Ars, imo Caſus, Fortuna, & Fatum videantur habere rationem cauſæ, iiſque ſæpe homines tribuant effectus, quin in Mundo cernuntur, de ipſis quoque hic agetur: undè tota diſputatio dividetur in ſeptem quæſtiones. Prima erit de Natura, Violenta & Arte. Secunda de Cauſis in communi. Tertia de Cauſis materiali & formali; materia enim & forma non modò principii, ſed etiam cauſæ rationem habent. Quarta de Cauſa

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

efficiente. Quinta de Causa finali. Sexta de comparatione effectus ad causas. Septima de Casu, Fortuna & Fato.

QUÆSTIO PRIMA

De Natura, Violentia, & Arte.

HÆc tria consultò colligimus in hac quæstione, quia unum per aliud explicatur; siquidem violentia opponitur naturæ, ars verò naturam imitatur. Unde violentia & ars nobis innotescere per naturam. Hanc verò quæstionem dividimus in tres Articulos. Primus erit de Natura, eiusque divisionibus. Secundus de Violentia & causis eam inferentibus. Tertius de Arte & eius operibus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid, & quotuplex sit Natura.

NAturæ nomen à *nascendo* derivatur; natura enim ut D. Thoma 5. part. q. 2. art. 1. dicitur quasi *nascitura*, seu *nativitas*: unde, ut notat 1. part. qu. 29. art. 1. ad 4. hoc nomen primò impositum est ad significandam generationem viventium, quæ dicitur *nativitas*; & quia huiusmodi generatio est à principio intrinseco, *natura* nomen extensum est ad significandum principium intrinsecum cuiuscumque motus: & quia principium intrinsecum motus est materiale, vel formale, ideo materia & forma dictæ sunt *naturæ*. Rursus cum omnis essentia constituatur & distinguatur per formam, ideo nomen *naturæ* nonnunquam sumitur pro essentia, seu quidditate; præcipuè prout illa essentia est radix operationum: sic dicimus, naturam humanam differre à natura leonina; naturam divinam esse in tribus Personis, sumentes *naturam* pro essentia. Imò aliquando extenditur hoc nomen ad totam collectionem essentiarum; ut cum dicimus, aliquid esse in rerum natura, ideſt, in universo. Unde natura quatuor modis sumi solet. Primo pro nativitate: sic primogenitus dicitur ex natura, ideſt, ex ipso nativitatis ordine, prælatus fratribus; & Apostolus dicit, nos *natura esse filios iræ*, ideſt, ex conceptione & nativitate, qua

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

qua peccatum trahimus. Secundò sumitur pro materia & forma: sic homo dicitur constare duabus naturis partialibus. Tertiò pro essentia rei: sic dicimus, naturam, id est, essentiam Angelicam esse præstantiorem humanæ. Quartò demum apud physicos natura sumitur pro principio intrinseco motus & quietis rerum, quæ circa nos sunt; ideſt, pro radice intranea illorum motuum, quos non agentis externi vis extorquet à rebus, sed ipsæ res esse ultro effundere videntur, ut est casus lapidis, ascensus flammæ, palpitatio cordis & arteriarum, germinatio arborum, expulsio noxiorum, appetitio utilium, aliaque eiusmodi, quæ omnes uno ore naturæ tribuunt, ideſt, fonti cuidam interno, ac radici rebus ipsis insitæ.

PRIMA CONCLUSIO.

NAtura hoc modo sumpta rectè definitur, Principium & causa motus & quietis, eius in quo est primò & per se, & non secundùm accidens. Hæc definitio Aristotelis nihil aliud est, quàm accuratior explanatio notionis illius, quam omnes habent de natura, cùm ei tribuunt ultroneos illos motus, de quibus mox dicebamus.

Dicitur *Principium*, ideſt, radix & prima origo; & *causa*, ideſt verè influens; *motus & quietis*, ideſt, illius alternationis, qua res spontè sua modò moventur, ut lapis in centro; aut certè illius uniformitatis; qua res quædam perpetuò moventur, ut sidera; aut perpetuò quiescunt, ut globus terrestris: hæc enim verba sunt accipienda in sensu accommodo. Additur *ejus in quo est*: quia natura est causa interna & insita ipsis rebus. Dicitur demum *primò & per se & non secundùm accidens*; quia natura non qualecumque principium internum significat, sed primum, quodque non sit rei accidentale, aut in ea ad tempus hospitans tanquam peregrinum, sed insitum, domesticum & essentiale. Vnde ratione *naturæ* non obtinent habitus seu infusi, seu acquisiti, quia non sunt in re ut prima motus principia, insita & essentialia; sed ut secundaria subsidia rei additicia & accidentalia; quod idem dicendum de arte, quæ est etiam habitus. Humores quoque noxii in animali, aut extraneæ substantiæ rebus intrusæ, etsi movent, ut prima principia, à *natura* ratione excluduntur, quia non sunt de essentia rei, sed ut hospites, imò ut hostes data opportunitate expellendi.

Porrò quia eadem vis, qua res se ipsam spontè ciet, potest ad alia derivari, ut ignis eo calore, quo calet,

- Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

vicina calefacit : idcirco natura primò quidem est principium motus, qui est in re ; secundariò verò ejus quoque, quem res in aliis ciet : ut ignis natura est ei principium calendi, & calefaciendi. Attamen principium illud respectu externorum, quæ movet, non est natura, sed ipsa violentia. Licèt enim ignis naturaliter calefaciat aquam, aqua tamen ab eo incalescit violentè.

Ex his haberi potest contra Cartesium, illum non explicasse notionem communem, quam omnes habent de natura, sed eam potiùs omnino subvertisse. Non enim explanat nobis fontem illum intraneum motuum & operationum, quas ex rebus tam sponte nasci nostris oculis cernimus, quemve omnes *naturæ* nomine intelligunt; sed contrario docet, in rebus ipsis nullam esse radicem instam, nullum innatum motus & actionum fontem; omnem vim motricem esse in suo subjecto ut accidentalem & peregrinam, impressam scilicet à Deo, qui substantiæ particulas ex se indifferentes ad motum & quietem primò impulit, ita quidem ut motus ille non modò ex re non nasceretur, sed nec quidem semel impressus ulla radice illi hæreret, sed solùm ad tempus hospitaretur, donec transmigraret in aliam obviam, quod est naturæ rationem prorsus tollere ac radicitus extirpare. Nam si omnia moventur vi exteriùs accita, & ad tempus in eis hospitante, non magis naturale est lapidi cadere deorsum, quàm sursum suspendi; nec cani famelico irruere in oblatum cibum, quàm ab eo vinculis arceri; utrumque enim fit extrema vi: imò nulla natura est, sed ubique regnat casus & temeraria motus & quietis discursitatio rebus in nullam partem naturaliter inclinatis, sed ad omnia indifferentibus.

Objectiones, quæ contra datam naturæ explicationem proponi solent, libens omitto, quia jam satis præoccupatæ sunt in ejus explanatione.

SECUNDA CONCLUSIO.

NAtura rectè dividitur in materiam & formam.

Conclusio manifestè sequitur ex fundamentis suprà positis. Hæc enim sunt duo intranea & prima principia ex quibus omnis substantia sensibilis constituitur, & consequenter motus omnes ab ejus essentia nascentes primitùs originantur: ita quidem ut horum motuum materia semper sit principium passivum; forma verò aliquorum quidem passivum, eorum scilicet, quos res quidem ipsa non excitat in se, sed naturaliter exigit ab alio habere, ut forma cœli naturaliter exigit ab intelligentia motricem talem, tantumque motum: aliorum verò etiam activum,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

vum, eorum scilicet, quos ipsa res in sese excitat, ut sunt motus vitales.

Obj. 1. Si materia esset natura, omnes mutationes essent cuilibet rei naturales, ut aquæ naturale effet calefieri & corrumpi. Probatur sequela. Materia de se est in potentia ad omnes motus.

Resp. Nego sequelam. Materia enim quandiu est sub aliqua forma, ligatur ab illa & ejus dispositionibus: unde reduplicativè ut est pars compositi, & subjacet dispositionibus alicujus formæ, violentum ipsi est quidquid composito & formæ repugnat. Cæterùm si materia præcisè sumatur sic, nullus motus est ipsi violentus: unde hoc modo etiam corruptiones possunt dici *motus naturales*.

Obj. 2. Nihil potest movere se ipsum, juxta celebre illud axioma. *Quidquid movetur, ab alio movetur*; Sed si forma esset principium intrinsecum activum motus, aliquid moveret se ipsum. Ergo forma non est principium intrinsecum activum alicujus motus.

Resp. Distinguo majorem. Nihil potest movere se ipsum; *secundùm idem*, concedo; *secundùm diversa*, nego. In rebus enim, quæ propriè movent se ipsas, ut in viventibus, sunt plures partes, quarum una movet alias: ut oculus movetur à cibo præsenti, imaginatio ab oculo, appetitus ab imaginatione, facultas progressiva ab appetitu, pedes à facultate progressiva; sicque quibusdam veluti gradibus fit motus in animalibus, ita tamen ut semper illa pars, quæ movetur, ab alia moveatur. Gravia verò & levia moventur etiam quodammodo à se ipsis, non quod propriè suos motus efficiant, sed quia vis illa impellens est proprietas ipsis à generante indita. Sed de his exactiùs in fine hujus partis, explicando præfatum axioma.

TERTIA CONCLVSIO.

ETiam anima rationalis habet rationem naturæ.

Probatur. Anima rationalis est principium motuum humanorum, & vera propriaque forma corporis humani: Ergo habet rationem naturæ, uti & aliæ formæ. Quòd si habeat quasdam operationes supra naturam corpoream elevatas, ut *intelligere & velle*, in his etiam operationibus non amittit rationem naturæ; quia quandiu anima est in cõrpore, hæ operationes dependent aliquomodo à motibus corporalibus: sentimus enim, quòd ira vehementer excitata rapit voluntatem; & bona imaginatio juvat adintelligentiam. Unde etiam de intellectu & voluntate agit Physica.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

QVARTA CONCLVSIO.

TOta essentia, seu compositum, dici potest aliquomodo natura.

Probatur. Tota essentia est radix & origo motuum suorum: Ergo potest dici natura: unde hoc nomine sæpe vocatur ab Aristotele & D. Thoma. Dixit tamen *aliquomodo*; nam in rigore loquendo, ut notant Aristoteles & D. Thomas 2. Phys. lect. 2. compositum est magis à natura, ideſt, constans natura, scilicet materia & forma, quàm natura.

Dices. Essentia totalis non est primum principium motuum; rursus enim principiatur ex aliis naturis, scilicet materia & forma: Ergo non est natura.

Resp. esse primum principium totale, contra cujus rationem non est, ut constet partialibus principiis.

QVINTA CONCLVSIO.

NEc Angelis, nec Deo propriè competit ratio naturæ.

Probatur. Siquidem nec Deus, nec Angeli habent in se motus sensibiles, sed sunt supra omnem illam mutationem & vicissitudinem; sequitur, ergo non habent rationem naturæ, ut à Physicis sumitur, sed potiùs sunt supra naturam. Vnde dicuntur *entia Metaphysica*, ideſt, supernaturalia. Si ergo eorum essentia nonnunquam vocetur *natura*, hoc eo sensu intelligendum est, quo Logici & Metaphysici sumunt naturam, pro ipsa scilicet rei quidditate: vel ut natura significat radicem quarumcumque operationum: quo sensu Theologi quærunt, utrùm essentia & natura in Deo distinguantur saltem virtualiter, ideſt, utrùm radix essendi, & radix operandi sint in Deo formalitates virtualiter distinctæ. Præterea nonnunquam Physici tribunt Deo & Angelis rationem naturæ per quandam excellentiam, in quantum Deus est author, conservator & moderator naturæ, ideoque à quibusdam vocatur *Natura naturans*; Angeli verò sunt ejus ministri in gubernatione naturæ.

ARTICULUS SECVNDVS.

De Violentia & causis Violentiam inferentibus.

CVm ejusdem scientiæ sit agere de contrariis, postquàm explicuimus, quid & quotuplex sit natura, nunc

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

nunc de violentia, quæ ei opponitur, paucis agendum est. Circa quam primò quæremus, quid sit. Secundò, an inferri possit à causis universalibus creatis. Tertiò, an inferri possit ab ipso Deo.

PRIMA CONCLUSIO.

Violentia rectè definitur. Cujus principium est extra, passo non conferente vim. Definitio aperta est ex dictis de natura. Cùm enim contrariorum contraria sit ratio, sicut natura est fons intraneus spontaneæ quietis, & motus illius, quem res ex se ultrò fundit, aut certè quem ab alio quasi suo jure exigit; ita violentia est, quæ motum, aut quietem à re invita & repugnante extorquet. Vnde violentia duo dicit: quòd sit ab extra, ideſt, non ab ipsa rei essentia fluat, sed inferatur à principio extraneo & inimico; & quod inclinationi rei repugnat, ideſt, rem vertat in oppositum illius, ad quòd ex se se prona est. Quæ duo complectitur definitio tradita. Primum quidem, cùm dicitur *Cujus principium est extra*: Alterum verò, cùm additur *Passo non conferente vim*. Vt enim passum non conferat vim, non satis est, ut merè indifferenter se habeat: quia hæc tam quieta subiectio censeretur contribuere aliquid actioni, & agenti connivere, sed oportet, ut passum repugnet, vel activè nitendo in contrarium & enervando actionem agenti: vel certè passivè præbendo se se non modo indifferens, sed etiam positivè ineptum motui ab agente illato. Attamen ferè semper intervenit actio quædam; quia nulla res est tam imbellis, cui non insit aliquid vitium ad repugnandum contrariis.

SECVNDA CONCLVSIO.

Motus ille, quem superius agens nonnunquam imprimit naturæ inferiori, quantumvis sit insolitus & diversus ab eo, in quem prona est, non est dicendus violentus, sed potiùs naturalis.

Conclusio supponit, quòd, cùm natura condita sit à sapientissimo artifice, res naturales non sunt temerè inter se commixtæ & confusæ, sed aptissimè ordinatæ. Ordo autem est, cùm non omnia ex æquo se habent, sed alia aliis convenienter subiiciuntur: unde oportet, ut in naturalibus inferiora quædam sint aliis ut superioribus naturaliter subiecta, à quibus, quantum fieri potest, *esse*, inclinationem, proprioſque motus habeant. Hic ordo manifestè cernitur in corpore animalis, cuius dispositio est umbra quædam dispositionis universi. In eo enim omnia

mem-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

membra subjacent animæ; & in ipsis membris alia alia præsunt, ut cor sanguini, cerebrum nervis & spiritibus motoribus per corpus diffusis, spiritus motores musculis; & pariter in potentiis, motrix subjacet appetitui, appetitus imaginationi, imaginatio rationi. Sic igitur & in ista magna mole universi par est, ut quædam corpora inferiora sint aliis superioribus subjecta: eaque subjectio manifesta est in elementis, quæ sideribus subjacent, à quibus *esse* suum, inclinationesque sortiuntur. Hoc igitur posito dicimus, dum superiora movent motibus insolitis sua propria inferiora, nullam omninò esse violentiam: ut dum primum mobile rapit inferiores cœlos; dum Sol aquas extenuatas sursùm tollit; dum cætera sidera aerem variè immutant & cient: dum imaginatio vehementem iram accendit; dum ira facultatem motricem efficaciſſimè incitat; dum facultas motrix manum, aut pedem sursùm tollit; hi motus, etsi præter inclinationem consuetam videantur, minimè sunt violenti. Conclusio sic explicata.

Probatur ratione S. Th. 1.p.q.105.a.6. Illud dicitur violentum, quod fit passo resistente; tqui res inferiores non resistunt, sed potiùs ultrò obediunt suis superioribus: Ergo motus agentis superioris non est violentus respectu inferiori. Major patet. Probatur minor. Vt enim politica subjectio fundat & exigit politicam obedientiam; ita naturalis subjectio fundat & exigit naturalem obedientiam; Sed res inferiores naturaliter subjiciuntur suis agentibus superioribus idcirco enim *inferiores* dicuntur: Ergo etiam naturaliter ipsis obediunt, motusque eliciti ex hac obedientia censentur naturales.

Confirmatur. Ejusmodi motus non sunt contra propriam inclinationem: Ergo non sunt violenti. Probatur antecedens: Tùm quia res inferior maximè inclinatur ad obediendum superiori, cùm in tali subjectione reperiat suam perfectionem, & consistat bonum totius universi, quod omnia maximè appetunt: Tùm inclinatio rei inferioris est à causa superiori. Ergo semper remanet subdita causæ superiori, ita ut possit in quamcumque partem ab illa flecti, prout requiret bonum universi: sicut secundùm politicam bonus civis subjacet & sponte obedit Regium iis, quæ concernunt bonum universale Reipubli-cæ.

Dices. Calor à Sole impressus aquis est ipsis violentus, sicut & aliis rebus, ut capiti hominis, quod lædit; herbis, quas si nimius sit, arefacit. Similiter alii influxus cœlestes sunt sæpè noxii rebus inferioribus: Ergo falsum est, motus superiorum causarum non esse violentos inferioribus.

Resp.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Resp. Non omnia corpora cœlestia dominari omnibus sublunaribus, sed alia aliis. Ut enim in politicis, Judices à Rege constituti partiuntur inter se territoria regni; nec omnes præsunt omnibus, sed quilibet suis subditis: ita in naturalibus sidera partiuntur jurisdictionem, ut ita loquar, quam habent in hæc sublunaria, & quodlibet astrum res quasdam sibi subditas habet, quæ ipsi parent, & ejus influxibus obsequuntur. Sic Luna dominatur corporibus humidis, Sol herbis Heliotropicis, & alia aliis. Conclusio ergo intelligenda est de sideribus dominantibus: ab illis enim nunquam violentiam patitur res, nec destruitur; quantumvis nonnumquam propter commune bonum ab iis agatur motibus valdè insolitis, & consuetæ inclinationi oppositis. Ob similem causam, annotante Marsilio Ficino, docent Astrologi Saturni & Martis influxus, cùm vitæ humanæ maximè adversi sint, eos tamen fovere, qui Martiales & Saturnini existunt. Non est tamen diffitendum, astrorum dominantium influxum quibusdam causis inferioribus vitiari posse, ut nimia humiditate, vel siccitate aeris, aut soli, sicque posse nocere rebus, etiam quibus præest, ipsisque vim inferre; sed hoc est per accidens: Sicut quod in politicis dignitates & tribunalia, quæ ad bonum publicum ex se tendunt, per malitiam administrantium corrupta Reipublicæ funesta sint, & vim inferant.

Ex his inferes, Angelum, dum movet quodcunque corpus, nullam ei violentiam inferre: quia omnia corpora quoad motum localem naturaliter subjecta sunt Angelis, ut corpus vivum suæ animæ. Idem dicendum de motu, quo aqua, lapides, & alia gravia sursum feruntur, ut impediant vacuum: non enim est contra, sed juxta inclinationem, qua omnis res appetit bonum universi, sicut omnis pars bonum totius.

TERTIVM CONCLUSIO.

A Fortiori motus à Deo creaturæ impressus non est ei violentius, sed maximè naturalis.

Hanc conclusionem docet D. Thomas 1. par. qu. 105. ar. 6. & 3. contra Gentes cap. 100. & S. Augustinus lib. 26. contra Faustum cap. 3. *Illud*, inquit, *est cuilibet rei naturale, quod fecerit ille, à quo est omnis motus, numerus & ordo naturæ; Deus enim creator & conditor omnium naturarum nihil contra naturam facit*. Idem Scriptura indicat Sap. 19. his verbis: *Ignis, ut nutrirentur Justi, etiam suæ virtutis oblitus est: creatura enim tibi creatori deservit*: quasi diceret, creaturam, dum movetur à Deo ad aliquid, quod est contra propriam inclinationem, obli-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

oblivisci illius inclinationis, eamque subjicere creatori suo.

Probatur conclusio ratione D. Th. Quid Deus in creaturis facit, est juxta præcipuam earum inclinationem: Ergo non est eis violentium. Probatur antecedens. Præcipua & intimior creaturæ inclinatio est obedire creatori suo, cui connaturaliùs subjicitur, quàm corpus animæ: Ergo sicut non est contra, sed juxta inclinationem brachii, ut voluntas illud, quò placuerit, flectat: ita nec contra, sed juxta inclinationem creaturæ est, ut in ea, quidquid voluerit Deus, faciat. Vnde Propheta, *Domine omnia serviunt tibi*.

Confirmatur. Illud, quod fit in re ab eo, á quo data est & dependet inclinatio naturalis, non est violentum; Sed à Deo data est & dependet naturalis inclinatio creaturarum: Ergo quód fit à Deo in creaturis, non est violentum.

Declaratur demum exemplo rerum artificialium & instrumentorum: non enim est contra rationem artefacti, ut in eo artifex aliquid operetur & addat formæ, quam primó dedit; nec instrumenti, ut moveatur á propria principali causa, à qua pendet: Porrò omnis natura est ut artefactum divinæ Sapientiæ, omnisque creatura naturaliter Deo subjicitur ut Principi causæ: Ergo non est contra, sed juxta inclinationem creaturæ, ut Deus aliquid in ea operetur, eamque moveat etiam præter ordinem consuetum.

Ex his colliges, non fuisse violentum Soli, quód cursum suum retinuerit ad vocem Josue; aut quòd retrogressus fuerit ad imperium Isaiæ Prophetæ tempore Regis Ezechiæ; nec aquis, quòd quasi pro muro steterint filiis Israel mare rubrum transeuntibus; nec Jordani, quod conversus fuerit retrorsum ad fontes suos: quia hæc omnia operabatur supremus naturæ Dominus ex illo dominio, cui omnis creatura spontanea servitute paret.

Obji. Deus concurrendo cum causis secundis infert violentiam; ut concurrendo cum manu vim infert lapidi eum sursum pellendo: Ergo se solo etiam infert violentiam, quando idem præstat.

Resp. Nego consequens. Cum enim Deus agit cum causa secunda, sese ei accommodat: Nam in unoquoque operatur juxta propriam ejus conditionem. Vnde quia conditio ignis contrarii est, ut vim inferat suo contrario, ideo actio ejus contrarii, quamvis sit à Deo tanquam à prima causa, est tamen violenta suo contrario. Sed cùm Deus agit se solo, agit juxta modum suum, ideòque illi sic agenti omnia sponte sua obediunt.

Instabis. Quod est contra inclinationem, est violentum,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

tum; Sed Deus, dum movebat sursum Jordanis aquas, agebat contra earum inclinationem: Ergo vim illis inferebat.

Resp. Nego minorem. Nam licèt consueta inclinatio aquæ sit, ut fluat deorsum in proclive, supposito tamen, quòd Deus imperet aquis, ut ferantur sursum, maximè naturales ipsis est obedire creatori suo.

QVARTA CONCLUSIO.

PRobabilius tamen videtur, Deum, si velit agere ut agens particulare, posse, inferre violentiam creaturis.

Conclusio supponit, Deum posse duplici modo agere in creaturis. Primò per modum universalis moderatoris naturæ, rerum inclinationes, quas in manu habet, interiùs flectendo, efficiendoque, ut natura tendat ad aliquid oppositum ei, ad quod solet tendere. Secundò potest agere ad modum agentis particularis imprimendo motum oppositum inclinationi, quam interim non flectit interiùs, sed relinquit & conservat in repugnantia sua, simulque concurrit cum ea ad remittendum & expellendum hunc motum destructivum & contrarium. Hi duo modi exemplo illustriores fient: Cùm Deus Adamo costam detraxit, duplici ratione id facere poterat; Primò suspendendo naturalem repugnantiam & dolorem, quo refugit animal sui corporis laserationem, imò si placeat, inclinando naturam ad abigendam hanc partem, ut individuo superfluam. Secundò idem facere poterat conservata repugnantia & naturali horrore ac dolore, quo natura sensitiva refugit sui corporis læsionem, non secùs ac si chirurgi manu ea pars detraheretur. Dicimus ergo, quod licèt Deus, dum primo modo agit, nullam inferat violentiam creaturis; potest tamen secundo modo eam inferre, de factoque intulisset, si hac ratione costam Adamo detrax sset: neque enim ille minùs doluisset, repugnasset, clamasset, quàm si eam manus Chirurgi avulsisset: His ita constitutis.

Probatur conclusio. Primò quia, ut dicit S. Thomas 1. 2.q.10.art.4.ad 2. non omnia, quæ Deus facit in creaturis, sunt illis connaturalia, sed solùm ea, quæ Deus vult esse connaturalia: Ergo Deus potest facere in creatura aliquem motum, quem nolit esse connaturalem, sed violentum.

Secundò. Cùm Deus sit supra agentia particularia, & universalia, potest utroque modo effectum producere, & ut agens universale, & ut agens particulare: Ergo potest ad nutum suæ voluntatis temperare suam virtutem ad mo-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

modum agentium particularium, sicque inferre violentiam, non minùs quàm illa.

Tertiò nulla videtur implicantia, ut Deus possit causare motum, quem velit esse violentum, alicui rei: Ergo id potest.

Quartò demùm. Deus de facto violentiam infert dæmonibus, eos, ut inquit D. Petrus Ep. 2. c. 2. *Rudentibus inferni detractos in tartarum tradendo cruciandos*; id est, igneis catenis violentè arcendo: Ergo potest, cùm vult, non solùm à creatura spontaneam obedientiam naturali jure exigere, sed etiam illam repugnantem violentè cogere. Et sanè eadem videtur ratio de afflictione, ac de violentia; id enim solùm affligit, quod est violentum & contra naturam; Sed potest Deus immediatè se ipso creaturam punire & affligere: Ergo & illi vim inferre.

Quod si dicas, præfatam Dæmonum alligationem non esse violentam naturali Dæmonum inclinationi, sed solùm perversæ eorum voluntati, quæ est rebellis Deo. Contra evidenter instatur: Omnis pœna est afflictiva, in quantum est contraria naturæ, & inclinationi innatæ repugnat: nemo enim quamtumvis perversus torquetur ex eo, quod est conforme suæ inclinationi, sed magis ex eo delectatur; Sed alligatio illa Dæmonum est maximè pœnalis, imò talis à Deo intenditur: Ergo est violenta etiam naturali inclinationi. Adde præterea exemplum efficax: Animæ Fidelium in purgatorio detentæ, quamvis non sint rebelles Deo, sed maximè subditæ per charitatem, violentiam patiuntur & affliguntur ex alligatione ad ignem: Ergo est violenta non modò rebelli voluntati, sed etiam naturali inclinationi. Et si Deus morbum per se ipsum immediatè inferret alicui homini justo, esset sine dubio violentus & contrarius, non quidem liberæ voluntati, qua vir ille pius se Divinæ dispositioni ultrò submitteret, sed naturali inclinationi, quæ afflictivis & destructivis repugnat, nisi interiùs ab eo, qui illam dedit, flectatur.

ARTICVLVS TERTIVS.

De Arte & artificialibus.

ARs definitur *Recta ratio factibilium*, ideſt, habitus residens in ratione, illamque dirigens, cùm aliquid molitur circa materiam externam, ut circa ferrum, lignum, &c. Vnde *Artificialia* dicuntur, quæ ratio efficit in externa materia, De his quærimus. Primò definitionem & discrimen à naturalibus & violentis. Secundò, an formæ rerum artificialium possint esse fontes aliquorum mo-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

motuum. Tertiò, an aliquod opus naturæ possit fieri per artem.

PRIMA CONCLUSIO.

ARtificiale est, cujus principium est extra in ratione practica externam materiam disponente.

Definitio est evidens. Artificiale enim procedit ab arte; Sed ars est extra, scilicet in ratione practica operantis: Ergo artificiale est, cujus principium est extra in ratione operantis.

Ex hac definitione facilè deduci potest discrimen *naturalis*, *violenti* & *artificialis*. Naturale est, cujus principium est intra: Artificiale verò, cujus principium est extra, in ratione scilicet fabricantis: Violentum demum cujus principium est non solùm extra, sed etiam naturali inclinationi oppositum. Unde violentum naturæ opponitur; At verò artificiale ut tale non opponitur naturę, sed magis eam imitatur: unde ars dicitur *simia*, & *imitatrix naturæ*. Cujus ratio est, quia natura est veluti artefactum Divinæ sapientiæ, ut dicit D. Th. & ideo sicut homo, ut sit perfectus, debet imitari Deum, & humana ratio divinam; ita quoque artificialia, ut sint perfecta, debent imitari naturam. Aliam rationem tradit S. Doct. 2.Phys.lect.4. *Quia*, inquit, *omnis nostra cognitio est à rebus sensibilibus & naturalibus accepta: unde ad similitudinem naturalium operamur in artificialibus*.

Ars autem imitatur naturam præcipuè secundùm quatuor. Primò ex parte principii. Nam naturalia & artificialia in hoc conveniunt, ut sint ab aliqua ratione: naturalia quidem à ratione Divina; artificialia verò à ratione humana. Et quidem de artificialibus hoc patet ex ipsa definitione: de naturalibus verò, quòd procedant ab aliqua ratione, manifestum signum est perfectissimus ordo, qui cernitur in natura: cùm enim solius rationis proprium opus sit ordinare, necesse est opus ita perfectè ordinatum, ut est opus naturæ, esse opus rationis perfectissimæ. Unde apud Gentiles Philosophos receptissimum effatum fuit, *Opus naturæ, opus intelligentiæ*.

Secundo Ars imitatur naturam ex parte subjecti. Nam sicut Natura præsupponit materiam, ex qua agat; ita & ars præsupponit materiam suorum operum, ut Lanifica lanam, ex qua conficit pannum: unde & in arte & in natura *ex nihilo fit nihil*.

Tertiò ex parte modi procedendi: Ut enim natura ordinatè procedit, aptando & assumendo media congrua ad finem, quem intendit, ut os, dentes, guttur, stomachum aptissima fecit ad mandendum, deglutiendum & coquen-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

quendum cibum; linguam ad loquendum; oculos ad videndum, &c. ita quoque ars in suis operibus ordinatè procedit aptando instrumenta ad finem & opus intentum, ut gladium acuit ad perfodiendum; limam in dentes exasperat ad corrodendum; malleum solidum efficit & gravem ad contundendum. Ratio autem hujus est, quia tum naturalia, tum artificialia procedunt à ratione, ut mox diximus. Ratio autem ordinatè procedit & media congrua fini intento adhibet: agit enim propter finem.

Quartò demum ex parte termini. Nam sicut natura tendit ad finem, ex quo pendet tota operis ratio; ita & ars finem intendit, ex quo desumit operationis regulas. Unde, ut advertit Aristoteles, in natura & arte invenitur peccatum, quia peccatum est deviatio à fine: Cùm ergo & natura propter defectibilitatem causarum inferiorum, & ars propter inexperientiam artificis, vel defectum materiæ & instrumentorum, nonnunquam à suo fine deficiant, in illis locum habet peccatum, quod in natura dicitur *monstrum*, in arte verò retinet nomen *peccati*.

Cæterùm, licèt ars imitetur naturam, hæc tamen autem longè superat, præcipuè in tribus. Primò ex parte principii, quia procedit à ratione universaliori, sapientiori, efficaciori: unde opera naturæ sunt universaliora, & efficaciora: siquidem formæ naturales sunt principia suorum motuum, & producunt sibi simile; ut equus equum, planta plantam; At formæ artificiales sunt steriles & inefficaces, non enim possunt causare motum, ut jam dicemus, aut sibi simile producere; ut ensis ensem non generat. Secundò ex parte modi: nam natura procedit modo magis certo, & minus errori obnoxio. Tertiò ex parte finis: Natura enim intendit majus bonum, scilicet bonum substantiale & totius universi; ars verò minùs bonum intendit, nostram nempe vel commoditatem, vel delectationem, vel conservationem, ut enim dicit D. Th. 2. Phys. lect. 4. *Nos summus finis omnium artificialium*.

SECUNDA CONCLUSIO.

FOrmæ artificiales esse nequeunt principia motus; eæ tamen adjuvare possunt.

Probatur prima pars. Mens humana per artem nihil aliud moliri potest in externa materia, nisi varium materiæ naturalis situm: unde ut ex Aristotele notat S. Thomas 2.2. q.96. art.1. ad 2. Omnis forma propriè artificialis consistit vel in figura, ut forma statuæ, clavis, malleï, &c. Vel in compositione, ut formæ unguentorum & medi-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

medicaminum ; Vel in ordine, ut formæ horologii, navis, domus, &c. quæ tria ex vario materiæ naturalis situ per artem effecto resultant; Sed situs, atque hæc tria ex eo resultantia, non sunt principia motus & actionis alicujus, ut manifestum est ; non enim corpus, quod ex se nullam vim movendi habet, eam acquirit præcisè ex eo, quod in alio situ seu à natura, seu ab arte ponatur : Ergo formæ artificiales nequeunt esse principia motus alicujus.

Confirmatur. Formæ artificiales sunt ab intellectu creato, naturales verò ab intellectu divino ; Atqui intellectus divinus est quidem efficax ad extra, unde formis naturalibus indere potest vim movendi & agendi ; at verò intellectus creatus est inefficax ad extra: Ergo formis á se excogitatis, ut sunt omnes artificiales, vim & energiam dare nequit. Quod etiam patet experientia. In natura enim planta plantam, ignis ignem producit ; at in artefactis gladius gladium, aut statua statuam non giguit.

Secunda verò pars est evidens. Nam ex figura, compositione & ordine per artem inductis adjuvatur motus & actio corporum ; ut ferrum varie per artem figuratum efficaciùs agit; vires herbarum per artem aptè commixtæ feliciùs curant morbos, &c.

Objici solent plura artefacta, quæ motus habuisse feruntur; ut Archytę Tarentini columba lignea, quæ volabat; cęlum vitreum Archimedis, quod rotabatur, aurei pincernæ Hiarchæ Bracmanorum Regis, qui in convivio ministrabant, ut refert Philostratus in vita Apollonii, &c.

Resp. Motus illos fuisse à naturali quodam agente per artem applicato & scitè temperato ; ut fieri cernimus in horologiis, quorum rotæ moventur vel a gravitate ponderis centrum naturaliter repetentis, vel à lamina chalybea violenter complicata, & paullatim sese elastica sua vi explicante.

Obj. 2. Artificiales figuræ ad pleraque opera sunt efficaces; ut ad sanandas ægritudines; ad conciliandam gratiam & felicitatem; ad expellendos serpentes: Vnde Marsilius Ficinius de vita cęlitùs comparanda c. 13. refert, Antiquos fabricasse imagines sub certis constellationibus omnino efficaces, ut luna serpentarium subeunte fabricabant serpentis figuram utilem ad fugandos ve os serpentes. Et Magi ad sanandas ægritudines characteribus uti solent, ex quibus sequitur effectus. Inter illas autem imagines præcipuè sunt celebres statuæ illæ cereæ, quibus homini repræsentati fata ita adhærent, ut quidquid in immagine fit, sentiat ipse prototypus.

Respondeo in primis, Authores, qui his vanitatibus patrocinantur, fateri non in vi figuræ artificiosæ, sed cęle-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

cęlestis influxus, per figuram, tanquam per conditionem, attracti hæc omnia fieri. Sed addendum cum D.Th.Opusc. 34. eiusmodi characteres, figuras & imagines esse meras superstitiones. Vel enim nihil ad præfatos effectus conferunt, sed meræ nugæ sunt, & inania malè credulorum præsidia: vel si juvant, hoc non est virtute naturali, sed ex virtute dæmonis, qui tacitis istis pactis evocatur, & sese sponte his figuris alligat ad decipiendos homines. Vnde peccatum est his vanitatibus uti, vel in illis confidere.

TERTIA CONCLVSIO.

ARs potest efficere opera & motus naturæ, non quidem virtute propria & formas artificiales: sed utendo virtutibus naturalibus; seu, ut dici solet, applicando activa naturalia passivis, idest, proprias virtutes propriis subjectis.

Probatur conclusio tùm ratione, cùm experientia. Ratione quidem; Nam virtus naturalis quantùm ad applicationem plerumque subjacet artì: Ergo ars potest illam applicare, sicque effectus producere. Experientia quoque: Sic enim Medicus sanat adhibendo naturalia remedia per artem suam; Sic unguenta, liquores odoriferi, colores varii efficiuntur miscendo artificiosè res naturales: Sic etiam dæmones, qui exactè norunt omnes animantium, herbarum, lapillorum, metallorum & mineralium vires, varia & mira producere possunt per ejusmodi virtutes naturales; ut dum Ægypto per ministerium Magorum conficiebant serpentes, ranas, & alia hujusmodi.

QUARTA CONCLUSIO.

PLures naturæ effectus ea per artem virium naturalium applicatione fieri nequeunt; præcipuè verum aurum.

Probatur prima pars. In tantum naturæ opera per artem effici queunt, in quantum naturales vires quoad applicationem arti subjacent; Sed non omnes naturales vires arti subjacent, ut eas applicare, ac temperare ad finem possit; pleræque enim hominis industriam omnino fugiunt, ut ea vis, qua natura gignit animantes, eorumque membra format, succum in vite in vinum vertit, flores ex plantis educit, &c. Ergo hæc naturæ opera effici arte nequeunt.

Probatur secunda pars, quam non solùm Chymici, sed aliqui non ignobiles Philosophi inficiantur, magno sanè dam-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

damno plerorumque, qui ea vana auri efficiendi ſpe lacti temporis & rei jacturam miſerè faciunt. Cauſæ naturales auri non ſunt in poteſtate artis: Ergo aurum arte effici nequit. Probatur antecedens. Cauſæ naturales auri ſunt calor Solis, & certa quædam terræ, in qua gignitur, diſpoſitio; non enim ubique naſcitur: Vnde, ut de floribus dixit Anaxagoras, in informationem auri propria minera eſt veluti mater, ſed pater eſt Sol: hæ cauſæ arti non ſubjacent; non enim calorem Solis ad nutum temperare poſſumus, imò qua ratione ad hunc effectum temperari debeat, ſatisſcire nequimus; uti nec efficere, ut locus aliquis auri ferax ſit: Ergo cauſæ auri non ſunt in poteſtate artis. Hæc ratio eſt S. Thomæ in 2. diſt. 7. q. 3. art. 1. ad 5.

Confirmatur. Virtus ſolis etiam in locis aptis integra ſecula inſumit in formando auro: Ergo ridiculum eſt id brevi tempore ab arte ſperare, in quo efformando efficacior natura tandiu laborat. Vnde nemo hac arte dives effectus eſt; ſed qui vulgò fictitium illud aurum quærunt, propriasopes in fumos tandem vertunt.

Adde, quod ſi hæc ars aurifica poſſibilis eſſet, Salomonem non latuiſſet; nec proinde neceſsarium ſibi aurum ex longè diſſitis locis, ubi naſcitur, triennali navigatione quæſiviſſet, uti quæſiiſſe refert Scriptura 3. Regum c. 9. & 10. ſed compendioſiùs arte paraſſet. Itaque fruſtra quærunt alii, quod ille omniſcius tentandum minimè duxit.

Obji. 1. Authoritatem S. Thomæ 2. 2. q. 77. ar. 2. ad 1. *Si*, inquit, *per Alchimiam fieret aurum verum, non eſſet illicitum ipſum pro vero vendere: quia nihil prohibet artem uti aliquibus naturalibus cauſis ad producendum naturales effectus*. Quibus verbis rei poſſibilitatem innuit.

Reſp. S. Thomam loqui in hypotheſi, quam tamen poſſibilem non admittit, ſed qua poſita venditio illius auri eſſet licita: quia cùm non arte, ſed naturali virtute per artem applicata illud aurum fieret, eſſet ejuſdem rationis, ac naturale aurum. Cæterùm re ipſa tale aurum arte Chymica effici poſſe negat apertè in 2. Diſt. 7. q. 3. a. 1. Immò idem loco citato innuit, cùm ait, auro per artem effecto, aut potiùs, ut loquitur, *ſophiſticato*, germanas auri proprietates non ineſſe.

Obj. 2. Aurum re ipſa per artem effectum variis conſtat hiſtoriis; immo etiamnum viſitur Florentiæ apud Magnum Hetruriæ Ducem clavus ferreus media parte aureus effectus à Turneiffero.

Reſp. Facta, quæ ea de re hiſtoriis continentur, aut falſa eſſe, aut nihil aliud fuiſſe, quàm impoſturas & fraudes Veteratorum quorundam, qui incautis illuſere

ad

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ad captandam famam, aut ad decoctæ rei excusationem. Hujusmodi fuit factum Turneisseri. Qua ratione clavum illum efficere potuit, explicat Tachenius in Hippocrate Chymico: Clavo ferreo auri frustulum apto ferrumine junxit, nam etsi hæc metalla invicem cohærere non posse vulgo credantur, Tachenius tamen ibidem rationem, qua jungi possint, explicat) deinde aurum ferreo colore ita extus texit, ut totus clavus ferreus appareret; qui candens in oleo tinctus, evanescente colore, quo fucatum erat aurum, altera parte ferreus, altera aureus eductus est. Simili aliqua fraude facta cætera, quæ narrantur, contigisse censendum est. Est enim totum illud hominum genus vafrum, mendax & credulum. Sanè si Turneisserus, aut aliquis alius hanc artem efficiendi auri habuisset, non eam his ludis, sed aliquo fructuoso opere exhibuisset, nec secum frustra perire passus esset. Nec dicas, cautos homines vel metu, vel aliqua ratione alia inventum suum suppressisse: quasi verò credendum sit, qui rem tantam tot curis & impensis quæsierunt, eandem illius inventæ fructum & immortalem famam omnino abdicasse. Sed ita res est, conatus ille nihil nisi fucum & fraudem hactenus peperit. Vnde meritò Ecclesia chymicum aurum pro vero divendere prohibuit; qui divendunt, ad restitutionem tenentur. Imò B. Albertus Magnus, qui hac in parte Chymicis favere videtur, eiusmodi aurum fatetur non habere veri auri proprietates: Ergo nec naturam habet, sed in fuco consistit, meritóque à S. Th. *sophisticatum aurum* dicitur 2. 2. q. 77. a. 2. ad 1.

Objiciunt 3. Chymici. Aurum ab aliis metallis non specie differt, sed puritate ac maturitate quadam; quippe omnium metallorum una est natura, gradu solùm ac perfectione differens; Sed metalla per artem puriora & perfectiora fieri possunt: Ergo & ad auri perfectionem perduci.

Resp. Metalla, saltem præcipua, specie differre: nam etsi plumbum à stanno, ferrum à chalybe sola perfectione differre videantur; attamen ferrum à plumbo, aut plumbum ab auro specie diversa esse suadent proprietates longè diversæ. Sed, ut sola perfectione differrent, quæ in auro tanta est, ut cæteris arte tribui non possit. Nam enim ultimus naturæ conatus, ab iis pendens causis, quæ non sunt in artis potestate, ut iam diximus.

Instant alii. Etsi metalla specie differant, materia tamen conveniunt, quæ calore Solis ad auri formam perducitur; Atqui ars in manu habet calorem ignis, qui cum solari ardentior & promptior, ipsum supplere potest, & lentas eius moras in hoc opere antervertere: Ergo ars

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

teſt auri formam in aliorum metallorum matériam inducere.

Reſp. ex S.Th. in 2.diſt.7. q.3. a.1. calorem Solis aurum producere proprietate quadam, quæ ignis calori in on convenit: Vt calor naturalis in animali ſanguinem, carnem, nervos, ſemen, &c. ex ſimili materia format vi quadam propria, quæ alteri calori non ineſt. Neque enim; ullus hactenus hęc ignis calore produxit.

Dices. Ignis & Solis calor unius eſt ſpeciei: Ergo ille, perinde, ac iſte, poteſt aurum producere.

Reſp. Diſtinguo antecedens: ſunt ejuſdem ſpeciei in ratione qualitatis, concedo; in ratione virtut is inſtrumentariæ, nego. Virtus enim illa rationem ſuam & efficaciam habet à cauſa principali; Cùm itaque Sol ſit cauſa princeps nobilior, calor Solis, qui eſt virtus, qua agit, nobilior eſt in ratione virtutis activæ, quàm calor ignis. Adde, non ſolùm calore ſuo, ſed & aliis influentiis Solem aurum producere, quas ignis ſupplere nequit, uti nec vaſcula chymica mineræ, quæ etiam ad hunc effectum concurrit, fœcunditatem.

Vrgebis. Longè difficilius opus eſt productio animalis, quàm auri; Sed calor ignis, aut fimi ſupplendo calorem naturalem avis, educit ex ovo pullum: Quidni ex auri materia etiam aurum educere poterit?

Reſp. Nego minorem. Dum enim calore fimi, aut ignis ex ovis pulli excluduntur, forma pulli non eſt à calore ignis, ſed à virtute ſeminis in ovo latitante, calore illo externo ſive avis incubantis, ſive ignis, aut fimi, ſe habente ſolùm per modum foventis & excitantis hanc virtutem ſeminalem, quæ ab externo frigore tandem enecatur, aut certè torpeſcit, niſi blando externo calore excitetur & urgeatur.

Reponunt aliqui Chymici, etiam metalla ex quibuſdam ſeminibus formari. Itaque, inquiunt, auri ſemina jam cęleſtis caloris vi formata, nempe ſulphur puriſſimum, & apta huic ſemini materia, nempe mercurius, qui omnium metallorum propria eſt materia, poſſunt ita per artem adhiberi, ut in aurum coeant: Ergo aurum arte fieri poteſt.

Reſp. Aurum non habere ſemen, ex quo producatur: proprium enim eſt viventium naſci ex ſemine. Deinde, quamquam ex mercurio ut ex materia, & ex ſulphure puriſſimo quaſi ex ſemine quodam fieret aurum, exigit præterea & locum aptum, in quo hęc principia miſceri, foverique poſſunt, nempe mineram; & tempus ſufficiens, quod digerantur, nempe longam annorum ſeriem; & cœleſtes influxus, quibus maturari opus, ac tandem perfici queat: quæ ſi quis arte ſupplere tentet, nihil magis proficiet;

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ficiet, quàm si pomum acerbum è suo ramo decerptum aut embryonem è sua matrice avulsum ad debitam perfectionem ignis calore, atq; aliis artis subsidiis perduc conaretur,

Sed impensiùs hìc delirant Chymici. Ut enim dicunt in minera formari aurum ex semine quodam, non in naturali semine artis arcanum reponunt; sed in quodam factitio pulvere, cujus tanta virtus sit, ut projectum plumbi, alteriusque metalli fusi insignem copiam, in ictu oculi verum aurum efficiat. Quod quàm sit absurdum fide & ratione alienum, quis non videt?

QUÆSTIO SECUNDA.

De Causis in communi.

PRæcipua scientiarum cura occupatur in investigandis rerum causis, in quarum etiam cognitione reposita esse hujus vitæ felicitatem ex Hesiodo cecinit Virgilius:

Felix, qui potuit rerum cognoscere causas.

Unde, ut omnium scientiarum studium adjuvetur, de ipsis causis agendum est, per quas omnia innotescunt: priùs quidem in communi, in hac quæstione; deinde qualibet specialiter in sequentibus. Circa causas in communi dicendum 1. Quid & quotuplex sit causa 2. De proprietate & nobilitate causarum, tum ad effectus, tum se invicem comparatum.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid & quotuplex sit causa.

CAusæ nomen tripliciter sumi potest, Primò latiùs pro quovis principio; ita ut generaliter omne, à quo aliquid originatur & procedit, dicatur *causa*. In hoc sensu Aristoteles appellat privationem *causam generationis*. Et Patres Græci hoc modo dicunt, Patrem Æternum esse *causam* Filii, sumentes *causam* pro principio, ut notat D. Thomas Opusc. 1. cap. 2. Patres verò Latini dicunt, Patrem Æternum non esse causam, sed solum *principium Filii*, quia propriè sumunt causam. Secundò nomen causæ strictissimè aliquando sumitur pro sola efficiente, quæ est præcipua & princeps causarum in effectione, unde ab ea tanquam manifestiore, id, quod cau-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

cauſatur, dicitur *effectus*. Tertio demum cauſa ſumitur medio modo, prout eſt id, quod cauſat quocumque modo influendo *eſſe* effectui. In hoc ſenſu.

Cauſa rectè definitur, ad quam ſequitur *eſſe* alterius. Definitio, quæ eſt D.Th.1.Phyſ.lect.10.& Opuſc.31 intelligi debet non de conſecutione rationis, aut ordinis, quomodo ex una propoſitione ſequitur alia, ad punctum ſequitur linea, ad noctem dies; ſed de conſecutione Phyſica, qua ſcilicet quælibet natura pendet, & ſequitur ex iis, à quibus trahit ſuum *eſſe*.

Verùm ea definitio & notio cauſæ illuſtrior adhuc erit, ſi conferatur cum notione effectus; cum enim ſint correlativa, ſeſe mutuo illuſtrant: Eſt autem effectus id, quod fit, ut ipſa vox ſatis indicat. *Fieri* vero eſt via ad *eſſe*: unde effectus propriè eſt, qui ex non *eſſe* ducitur ad *eſſe*. Cùm autem, quod non eſt, non poſſit ſeipſum promovere ad *eſſe*, ut per ſe notum eſt, neceſſe eſt promoveri ab alio, à ſuis ſcilicet cauſis: unde cauſa propriè eſt, quæ contribuit & concurrit ad ducendum aliud in *eſſe*, atque ita rectè definitur id, ad quod ſequitur *eſſe* alterius.

Ex his habes duo ad rationem cauſæ requiſita, quæ annotavit D.Th. 1.p.q.21. art. 1. ad 1. Diſt. ſcilicet, & Dependentiam effectus ab ea. Diſtinctionem quidem, quia res, quæ emergit ex non *eſſe*, eadem eſſe non poteſt cum iis, à quibus ducitur in *eſſe*, id eſt, effectus cum cauſa. Dependentiam verò, quia ex non *eſſe* duci ab alio in *eſſe* eſt ab eo pendere ſecundùm *eſſe*. Quidam definiunt cauſam, Principium *eſſe* alteri; ſed in idem redit, ut patet ex dictis.

Obji. Filius æternus ſequitur ad Patrem, etiam per realem influxum, & veluti Perſona ab illo diſtincta; & tamen Pater æternus non eſt propriè cauſa Filii: Ergo malè definitur cauſa, ad quam ſequitur *eſſe* alterius, ſeu, influens *eſſe* in aliud.

Reſp. 1. Filium æternum propriè non ſequi ad Patrem, quia ſequi eſt poſterioris. Filius autem æternus non eſt poſterior Patre: quia in Trinitate nihil eſt prius, aut poſterius.

Reſp. 2. ex D. Thoma 1. p. q. 30. a. 2. ad 2. Filium æternum non procedere à Patre ut *aliud* ab ipſo, ſed ſolùm procedit ut *alius* ab ipſo, ideſt, ut perſonaliter diſtinctus, non ut eſſentialiter diviſus. Nam, ut advertit D. Thomas 1.p.q. 31.art.2. ad 4. Genus neutrum, utpote informe & minùs determinatum, ſignificat eſſentiam; genus verò maſculinum, utpotè determinatius, ſignificat perſonam. Unde quærenti, quis eſt iſte, qui vicit Darium? reſpondemus aſſignando perſonam, Alexander, Si verò quæratur, quid eſt Alexander? reſpondemus aſſi-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

gnando essentiam, animal rationale. Ex quo patet, quòd *alius* in masculino significat distinctionem personæ, *aliud* verò in neutro significat divisionem essentiæ. Ad rationem autem causæ non sufficit distinctio personæ, sed requiritur divisio essentiæ causatæ à causante, sine qua non stat dependentia in *esse*.

Instabis. Ad auroram sequitur dies, ad juventutem adolescentia, ad vitam mors; & tamen nec aurora, nec juventus, nec vita habent rationem causæ: Ergo male dicitur, causam *esse* principium, ad quod sequitur aliquid alterius.

Resp. Hæc omnia sequi solum impropriè & consecutione ordinis, in quantum unum est post aliud: effectus autem debet sequi ad causam consequutione physica.

Quantùm ad causæ divisionem. Quadruplex est ens mobilis causa, scilicet Materialis, Formalis, Efficiens & Finalis.

Probatur divisio. Causa est, quæ contribuit ad esse alicujus; Sed quatuor contribunnt ad *esse* entis mobilis. Ergo sunt quatuor causæ entis mobilis. Probatur minor. In primis requiritur materia, ex qua fiat, quia ex nihilo nihil fit. Secundò forma, qua fiat & constituatur in specie determinata; nam materia de se indifferens est ad omnes rerum species. Tertiò requiritur agens, à quo fiat; nam nihil fit à seipso. Quartò requiritur finis, propter quem fiat; quia res naturales non sunt temerè, sed propter finem, ut dentes ad incidendos cibos, pedes ad ambulandum, &c. Ergo quatuor contribuunt ad *esse* entis mobilis, scilicet materia, ex qua fit; forma, qua fit; agens à quo fit; finis, propter quem fit.

Confirmatur ex D. Thoma 2. Phys. lect. 10. *Esse* causatum potest dupliciter sumi. Uno modo absolutè & ut constitutum in tali specie entis, ut hominis, vel plantæ, & sic causa essendi est forma, qua aliquid constituitur in determinato modo essendi. Alio modo secundùm quod *esse* causatum reducitur de potentia ad actum, ut sulphur quod erat in potentia ignis, fit actu ignis: & sic necesse est, ipsum habere duas alias causas, scilicet materiam in cujus potentia præcontineatur, antequam fiat; & agentem, quæ reducit materiam de potentia ad actum. Quod enim est in potentia, non potest se reducere ad actum, sed reduci debet per aliquid existens in actu; ut sulphur, quod est in potentia ignis, fit actu ignis ab eo quod jam est actu ignis: Actio autem agentis sicut procedit ab aliquo determinato, ita tendit in aliquid determinatum, ut facere sibi simile, aut assequi id, quod sibi convenit; id autem, in quod tendit actio agentis, dici-

tur

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

tur *finis*; Ergo dantur quatuor iſtæ cauſæ, formalis, materialis, efficiens, & finalis,

Obji. Objectum eſt aliquomodo cauſa ſcientiæ, & idea cauſa domus, & eſſentia cauſa proprietatum, & malleus cauſa horologii, fundamentum cauſa relationis; Sed non apparet, ad quod genus cauſæ ex prædictis iſta reduci poſſunt: Ergo ſunt pluſquam quatuor genera cauſarum.

Reſp. Hæc omnia reduci ad quatuor cauſas prædictas. Objectum quidem vel ad cauſam formalem extrinſecam, quia determinat ſcientiam ad certum genus rei; vel ad finalem, quia ſcientia eſt propter objectum. Idea etiam pertinet ad cauſam formalem extrinſecam, ut dicetur in quæſtione ſequenti: eſt enim ipſa rei forma in mente artificis præconcepta. Eſſentia verò habet quaſi rationem cauſæ efficientis reſpectu ſuarum proprietatum, ut dicit D. Thomas, quia proprietates dimanant ab eſſentia, tanquam à fonte ſuo, ſed id in infra explicabitur. Similiter fundamentum relationis reducitur ad genus cauſæ efficientis propter eandem rationem: Inſtrumenta verò pertinent ad cauſam efficientem, cui deſerviunt.

ARTICULUS SECUNDUS.

De prioritate & nobilitate Cauſarum tum ad effectum, tum ad ſe invicem comparatarum.

PRIMA CONCLUSIO.

OMnis cauſa eſt prior ſuo effectu, non quidem ſemper prioritate temporis, ſed prioritate naturæ.

Probatur concluſio. Et in primis quòd cauſa non ſit ſemper prior tempore, conſtat: nam Sol non eſt tempore prior luce, quam cauſat; nec materia prior compoſito, ſub quo creata eſt. Quòd autem cauſa ſit prior natura ſuo effectu, ita demonſtratur. Prioritas naturæ in eo conſiſtit, ut unius natura pendeat ab alio, & ab illo procedat; Atqui omnis effectus pendet à ſua cauſa, & ab illa ut à principio ſuo procedit: Ergo omnis cauſa eſt prior effectu prioritate naturæ.

Dices. Correlativa ſunt ſimul natura, ut dictum eſt in Logica; Sed effectus & cauſa ſunt invicem correlativa: Ergo ſunt ſimul natura, ac proinde cauſa non eſt prior natura ſuo effectu.

Reſp. Diſtinguo majorem: Correlativa ſunt ſimul natura quantùm ad reſpectus formales, concedo; quantùm ad entitates fundantes iſtos reſpectus, nego. Et ſimili-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ter, concessa minore, distinguo consequentiam : Ergo causa & effectus sunt simul natura; quantùm ad relationem formalem, concedo ; quantùm ad entitatem, nego. Explicatur : Causa & effectus possunt dupliciter sumi. Primò relativè, seu quantùm ad relationem mutuam, quam habent ad invicem ; & hoc modo non se præcedunt, sed sunt simul, etiam natura : quia impossibile est, ut causa referatur ad effectum, nisi effectus etiam referatur ad causam. Secundò modo sumi possunt entitativè, idest, secundùm proprias entitates ; & hoc modo causa debet esse prior effectu: quia entitas effectus procedit ab entitate causæ tanquam à principio, à quo pendet, ac proinde tanquam à priore prioritate naturæ. Solutio est D. Thom. 1. p. q. 4. a. 3. ad 2.

SECUNDA CONCLUSIO.

CAusa materialis & formalis intrinseca sunt minùs nobiles, quàm effectus.

Conclusio facilè probatur. Pars est minùs nobilis, quàm totum; Sed causa materialis & formalis intrinseca causant per modum partis componendo totum : Ergo sunt minùs nobiles, quàm effectus, scilicet totum compositum. Dico autem *causa formalis intrinseca* : quia causa idealis, quæ vocatur *forma intrinseca*, est ut plurimum nobilior effectu. Sic enim ideæ Divinæ sunt nobiliores creaturis, & exemplar nobilius exemplato.

TERTIA CONCLUSIO.

CAusa finalis principalis in agentibus bene ordinatis debet esse nobilior effectu ; aliquando tamen ex defectu ordinatione operantis potest esse ignobilior.

Probatur prima pars. Quia, ut dicit D. Thomas in 2. dist. 15. art. 1. *inconveniens est, quòd aliquid sit propter aliquid minus se* (intellige principaliter, ut ipse statim se explicat ; nam secundariò & minùs principaliter potest aliquid esse propter ignobilius, ut Rex est etiam propter rusticos pro quibus regendos ;) Atqui effectus est propter suum finem : Ergo inconveniens est, ut effectus sit nobilior fine. Unde natura, quæ ordinatè agit, semper refert ignobiliora ad nobiliora tanquam ad finem, ut pluvias ordinat ad plantas, plantas ad pecudes, pecudes ad hominem, hominem ad Deum.

Secunda verò pars experientia constat. Videmus enim homines inordinatè agentes nobiliora referre ad viliora ; ut mali politici referunt religionem ad regnandum ; mali Sacerdotes dispensant sacra propter lucrum

vani

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

vni homines referunt eleemoſynam ad vanam gloriam.

QUARTA CONCLUSIO.

CAuſa efficiens principalis eſt vel nobilior effectu, vel ſaltem æquè nobilis.

Probatur ex D. Thoma 1.p. q.4. art. 2. Omnis cauſa efficiens vel eſt cauſa univoca, vel cauſa æquivoca, ideſt, vel ejuſdem ſpeciei cum ſuo effectu, ut homo generans hominem univocè convenit cum illo; vel eſt ſublimioris ordinis, ut Sol producens aurum & gemmas non eſt ejuſdem ſpeciei cum illis, ſed ſublimioris. Si cauſa efficiens ſit univoca, patet, quòd eſt æquè nobilis, quia eſt ejuſdem rationis cum effectu. Si ſit æquivoca, eſt nobilioris ſpeciei: Ergo cauſa efficiens ſemper eſt vel æquè nobilis, vel nobilior effectu.

Confirmatur ex eodem ibidem. Quidquid perfectionis eſt in effectu præexſiſtit actu in cauſa efficiente: Ergo eſt ad minus æquè nobilis, ac effectus. Conſequens patet ex terminis. Antecedens verò declaratur. In tantùm aliquid agit, in quantum eſt in actu: quia actio, ut ipſa vox ſonat, eſt actus diffuſio, quatenus ſcilicet perfectio & actualitas, cùm in ſe plena ſit, naturali fœcunditate redundat & effunditur in ſubjecta capacia: Ergo cauſa efficiens nullam perfectionem diffundere poteſt in effectum, niſi eam actu habeat vel formaliter in ſe ipſa, vel eminenter, ideſt, ut contentam in alia eminentiori.

Obji. Sæpè homo ſtupidus generat filium ingenioſum, deformis pulchrum, infirmus robuſtum: Ergo aliquando cauſa efficiens eſt ignobilior effectu.

Reſp. Has perfectiones non eſſe de eſſentiali ratione effectus, quam trahit à cauſa proxima efficiente; ſed magis conſequi complexionem, quæ non tam pendet à parentibus, quàm ex contemperatione eorum omnium, quæ ad formationem prolis concurrunt: præcipuè verò ex aſtris, quæ hac in parte defectum parentum benigniore ſupplent aſpectu; ſicut contra poſſunt maligno influxu obeſſe. Atque hinc eſt, quòd ex felicioribus ſeculis deteriora ſæpè ſequuntur, cùm contra ex deterioribus feliciora iterum emergant, ut patet ipſa præteriti temporis experientia. Nempe cauſa eſt, quòd in tanta rerum cœleſtium revolutione quædam ætates benigniore cœlo utantur, quædam deteriore.

Sed illud præterea non prætermittendum, vim productivam aliquando magis vigere in homine, in quo cæteræ facultates caſu aliquo vitiatæ ſunt; ſicque ex eo naſci poſſe prolem ejus defectibus non obnoxiam, ut ex manco naſci-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

scitur integer. Sicut contra contingit, aliquem, cæteris dotibus egregium, esse in ratione causæ imperfectissimum in quantum vis ejus productiva est languida & exhausta: inde sæpe fit, homines perfectissimos & ingeniosos gignere filios stupidos, eo quòd operationes animales consumant omnes spiritus ad ministrandum ingenio, quorum inopia facultas generativa remanet exhausta, languida & inefficax. Sic Salomon sapientissimus genuit unicum filium, scilicet Roboam, eumque stultissimum: Cicero ingeniosissimus filium reliquit hebetem. Africanus fortissimus filium ignavum, &c.

Instabis. Asinus cum equa producunt mulum; Sed mulus videtur essentialiter perfectior asino: Ergo effectus potest esse perfectior causa, etiam in ratione essentiali.

Resp. Asinum non esse causam totalem muli: unde mirum non est, si mulus superet asinum, quia id, in quo excellit, trahit à matre equa. Mulus enim est medius inter equum & asinum: Ab asino habet duritiem carnis patientiam laboris, tarditatem & stupiditatem complexionis; ab equa verò magnitudinem & robur corporis, & aliquid generositatis præ asino. Cæterùm utrum id habeat ab equa per concursum propriè activum, vel passivum nihil refert; certum enim est habere aliquomodo effectivam etiam mater reducitur ad genus causæ efficientis. Vide infra tom. 3. p. 5. in Appendice de Animal. a. 3.

Dices. Astra sunt causæ efficientes rerum viventium nam *Sol & homo generant hominem*, inquit Aristoteles, ita Sol se solo generat serpentes & herbas; Sed viventia sunt perfectiora cœlis & astris, utpotè inanimatis; ut enim ait Augustin. lib. de vera Religione c. 29. *quælibet viva substantia cuilibet non vivæ substantiæ naturæ lege præponitur*: Ergo effectus est perfectior causa.

Resp. Cum D. Th. 1. p. q. 70. a. 3. ad 1. corpus cœleste cùm sit movens motum, habere rationem instrumenti quod agit in virtute causæ principalis: unde cœli & Astra non habent præcisè ex se ipsis, sed ex virtute Angeli motoris, quòd possint causare vitam. Constat autem, cœlum cum Angelo motore esse (quid perfectius viventibus sublunaribus.

QUINTA CONCLUSIO.

CAusæ ita invicem disponuntur, ut causalitas materiæ præcedat causalitatem formæ; causalitas verò agentis præcedat utramque; & demum causalitatis finis sit prior omnibus.

Probatur conclusio quoad omnes partes simul. In cu-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ſandos is ordo ſervatur, ut agens motum à fine reducat materiam ad actum, ipſi communicando formam: Ergo finis eſt primus in cauſando; ſiquidem movet agens, à quo movetur materia, quæ proinde eſt poſterior agente; ſedtamen præcedit formam in quantum eſt ejus ſubjectum receptivum: unde forma eſt ultima in cauſando, ideo dicitur à D.Th. *terminus generationis*.

Dices. Actio agentis ſupponit materiam, ex qua agat: Ergo materia eſt prior cauſalitate agentis.

Reſp. Diſtinguo antecedens: Actio agentis ſupponit materiam; quantùm ad ejus entitatem, concedo; quantùm ad cauſalitatem ipſius, nego: ideſt, entitas quidem materiæ ſuppcnitur ad actionem agentis; illa tamen entitas nunquam cauſans, niſi priùs agens agat reducendo materiam ad actum.

SEXTA CONCLVSIO.

CAuſalitas formalis eſt nobilior materia; efficiens verò nobilior utraque; & tandem cauſalitas finalis eſt omnium nobiliſſima. Concluſio eſt communis & deſumitur ex D. Th.Opuſc.31.

Probatur quantùm ad omnes partes. Et quidem quòd forma ſit nobilior materia, patet: nam forma eſt perfectio & actus materiæ; ut autem dicit D. Thomas q. 7. de Pot.art.2.ad 9. *actus eſt ſemper nobilior ſua potentia*. Quòd verò cauſa efficieus ſit nobilior materia & forma, etiam conſtat: quia materia ſubjicitur cauſæ efficienti: forma verò eſt quidam eius effluxus, participatio & ſimilitudo. Quod demum finis habeat modum cauſandi omnium præſtantiſſimum, probatur: Tum quia modus eius cauſandi eſt ſpiritualior: Tum quia ipſa movet immota, quia modus movendi videtur maximè nobilis & divinus: Tum demum quia eſt veluti regina cæterarum cauſarum, ut enim dicit D. Thomas 2. Phyſ. lect. 5. cauſa finalis eſt cauſa omnium aliarum; ſiquidem agens non agit, niſi motum à fine, ipſaque forma ordinatur ad finem, v. g. forma navis ad navigationem: unde finis dicitur *cauſa cauſarum* quia eſt cauſa omnium aliarum cauſalitatum,& eius cauſalitas á nulla alia cauſatur, ut dicit & oſtendit D. Thomas Opuſc.30.

Obii. Finis ſæpe producitur ab agente: ut ſanitas, quæ eſt finis Medici, à Medico: Ergo cauſa efficiens eſt nobilior finali.

Reſp. Diſtinguo antecedens: Finis cauſatur ab agente quantum ad ſuam entitatem, concedo: quantùm ad ſuam cauſalitatem, nego: quæ diſtinctio applicanda eſt etiam conſequenti. Licèt enim Medicus cauſet ſanitatem, non

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

est tamen causa, cur sanitas sit finis; sed potiùs est finis & causa; cur Medicus sit Medicus, quia Medicus non exercet Medicinam nisi propter sanitatem.

Quæres quomodo intelligatur illud axioma, *Causæ sunt sibi invicem causæ.*

Resp. ex D. Th. 5. Met. lect. quòd cùm sint quatuor causæ, earum duæ sibi invicem correspondent, scilicet materia formæ, & efficiens finali. Cujus ratio est, quia efficiens est principium motus, finis verò est terminus motus. Similiter forma dat *esse* materiæ, & materia recipit *esse* à forma; Terminus autem & principium, *dare* & *accipere* sibi correspondent. Cùm ergo dicitur, quòd causæ sunt sibi invicem causæ, hoc intelligendum est de causis sibi correspondentibus; ita ut materia & forma sint sibi invicem causæ, & similiter efficiens & finalis. Hoc autem ita explicari potest, quia materia, utpotè primum essendi fundamentum, substentat formam; forma verò actuat materiam: *substentare* autem & *actuare* est causare; unde forma est causa materiæ, in quantum illam actuat; materia verò est causa formæ, in quantum eam substentat. Finis autem dupliciter considerari potest, in intentione, & in executione; seu ut loquitur D. Thomas, secundùm causalitatem, & secundùm *esse*, Finis ut intentus movet causam efficientem; finis verò ut obtentus causatur ab illa: & ideo finis est causa movens efficientem; efficiens verò est sæpe causa producens finem. Sic Medicus, cujus filius ægrotat, movetur à sanitate filii, quam intendit, ad applicanda remedia, & per applicationem remediorum obtinet sanitatem: unde sanitas intenta causat movendo Medicum, sanitas verò obtenta causatur à Medico.

QUÆSTIO TERTIA

De Causis Materiali & Formali.

EGimus in prima disputatione de materia & forma, ut sunt principia & partes entis naturalis; nunc de illis agendum est, ut sunt causæ: non enim solùm habent rationem principii, sed etiam causæ, quatenus suo modo concurrunt & contribuunt ad promovendum ens mobile ad *esse*. Sed quia graviores difficultates, quæ circa materiam

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

riam, & formam occurrere ſolent, ſupra expeditæ ſunt, ſolùm agendum ſupereſt de modo, quo cauſant: præcipuè forma extrinſeca, ſeu idea, de qua ſpecialiter ſermo fieri ſolet in hac diſputatione. Unde præſens quæſtio dividetur in duos Articulos. Primus erit de modo cauſandi materiæ & formæ. Secundus de Idea, ſeu de forma extrinſeca.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quomodo Materia & Forma cauſant.

CIrca modum cauſandi Materiæ, & Formæ quatuor queri poſſunt. Primò, per quid conſtituuntur in ratione cauſæ. Secundó, quænam ſit earum cauſalitas. Tertiò, quæ conditiones requirantur, ut cauſent. Quartò, quiſnam ſit proprius utriuſque effectus.

Porrò, ut id obiter dicamus, ratio cauſæ eſt ipſa vis cauſandi; cauſalitas verò, illius qualiſcumque vis exercitium: ſeu, illa eſt id, quo cauſa poteſt cauſare; iſta verò id, quo actu cauſat. Sed res clara eſt.

PRIMA CONCLVSIO.

MAteria & forma cauſæ rationem ex propria ſua entitate habent, & non ex aliquo ſibi addito.

Probatur concluſio. Materia & forma eo ſunt cauſæ, quo poſſunt contribuere ad promovendum effectum ad *eſſe* materia quidem ut potentia, inchoatio, & fundamentum illius *eſſe*; Forma verò ut actus, determinatio, & completoi: hoc enim pacto cauſant & concurrunt cum agente, ut explicuimus ſupra diſp.1. q.3. art.2. Atqui materia ex propria entitate habet, ut ſit potentia, fundamentum, & inchoatio eſſendi forma verò, ut ſit actus, determinatio, & completio: Ergo ex propria entitate rationem cauſæ habent.

SECVNDA CONCLVSIO.

CAuſalitas materiæ & formæ nihil quoque addit earum entitati, ſed eſt ipſamet utriuſque ſe ſe mutuo afficientis entitas: Cauſalitas v. g. materiæ nihil aliud dicit, quàm entitatem ejus ut de facto ſubſtentatem formam, quam habet vi agentis; cauſalitas verò formæ, entitatem ejus ut de facto perficientem materiam, cui datur ab agente.

Concluſio ſequitur ex dictis de unione. Cùm enim materia & forma eo actu cauſent, quo uniuntur actu, (ea-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

rum enim concurſus eſt in ipſa ſua unione, qua in actu exercito contribuunt ad *eſſe* totius compoſiti) iiſdem argumentis, quibus oſtendimus, ſe ipſis uniri, confirmatur quoque, ſe ipſis ſine addito cauſare. Sed ne huic loco ſua deſit probatio, ita confici poteſt. Cauſalitas formæ eſt, ut de facto compleat materiam, illamque eſſendi inchoationem ducat in *eſſe*; Cauſalitas verò materiæ eſt, ut de facto ſubſtentet formam, ideſt, de ſe ſinſufficientem coadjuvet ad *eſſe* totius ſubſtinendum; Atqui utraque non alio, quàm ſe ipſa, id præſtat; eſt enim ex ſe, illa quidem actus materiæ, iſta verò ſubjectum & compars formæ: Ergo earum cauſalitas non in alio ſita eſt, quàm in earum entitate. Adde præterea, quòd formæ cauſalitas in eo ſita eſt, ut informet materiam; cauſalitas verò materiæ in eo, ut ſubſtentet formam; Sed per ſe ipſam forma eſt actus materiæ, & materia eſt potentia ſubſtentativa formæ: Ergo cauſant per ſe ipſas.

TERTIA CONCLUSIO.

COnditiones requiſitæ, ut materia & forma cauſent, ſunt, primo quidem influxus cauſæ efficientis formam materiæ applicantis. Secundò diſpoſitiones tum præviæ, quibus materia præparetur ad recipiendam formam, tum concomitantes, quæ reddant materiam capacem retinendæ formam.

Concluſio patet. Et in primis, quòd requiratur influxus cauſæ agentis, manifeſtum eſt: Nam materia & forma in cauſando pendent à cauſa efficiente; eſt enim illa quidem ſubjectum, iſta verò terminus actionis agentis: Ergo non cauſant niſi ſub ejus influxu: Ut lux non informat aerem, niſi ſub influxu Solis, quo ſublato eum amplius non informat. Quòd verò requirantur etiam diſpoſitiones; patet: quia materia, cùm ſit ex ſe indifferens ad quamvis formam, eget aliquo eam determinante ad hanc potiùs, quàm ad illam. Id verò nihil aliud eſt quàm diſpoſitiones: unde experimur in nobis, animam eſſe ſolùm in corpore, cùm & quandiu ad eam diſpoſitum eſt.

QVARTA CONCLUSIO.

EFfectus proprius & adæquatus materiæ & formæ eſt totum compoſitum.

Concluſio patet. Cùm enim materia & forma cauſent, quatenus earum concurſu aliquid conſtituitur in *eſſe*, id propriè eſt cauſatum ab illis, ideſt, proprius earum effectus, quod conſtituitur in *eſſe*; id verò eſt ipſum com-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

compoſitum, cujus propriè eſt *eſſe*. Attamen præterea diſtingui poſſunt plura munera, ſeu plures inadæquatæ cauſalitates materiæ & formæ. In primis enim materia cauſat generationem per modum ſubjecti ejus; cauſat enim formam per modum potentiæ, ex qua educitur, & in qua recipitur, ſovetur, & ſubſiſtit. Forma etiam cauſat generationem per modum termini ipſam complentis, cauſat materiam per modum actus dantis ipſi exſiſtentiam; & demum præterea expellit veterum formam à materia, ut eam poſſit occupare.

ARTICULUS SECVNDVS.

De cauſa Formali extrinſeca, ſcilicet Idea.

FOrma ſolet dividi in intrinſecam & extrinſecam. Forma intrinſeca eſt, quæ conſtituit rem per modum partis componentis: Extrinſeca eſt, quam res imitatur. Hæc à Græcis vocatur *Idea*, ideſt latinè *forma*, ſeu *ſpecies*, eo quod ab illa idearum ſortiatur ſpeciem, non quidem compoſitione, ſed imitatione, ut à nobis ſupra dictum & explicatum fuit diſp.1. q.3. a.1. Circa Ideam tria quæruntur. Primò, an detur. Secundò, quid ſit. Tertiò, ad quod genus cauſæ reducatur.

PRIMA CONCLUSIO.

NEceſſe eſt, dari cauſam idealem.

Probatur ratione D.Thomæ. Idea eſt forma intelligibilis rei faciendæ in mente agentis intellectualis præconcepta; Sed neceſſe eſt, dari talem formam: Ergo datur idea. Minor probatur quatuor rationibus, quas tangit D.Th.1p.q.15.a.2.& q.3. de Verit.a.1. & in 1.diſt. 36.q.2.a.3. aliiſque in locis.

Primo, quia agens intellectuale debet habere apud ſe rationem ſui operis; aliàs ageret ignoranter & cæco modo, quod eſt contra rationem agentis intellectualis; Sed operis faciendi ratio mente præconcepta eſt ipſa idea: Ergo neceſſe eſt, artificem habere ideam.

Secundò. Artifex non agit temerè & caſu, ſed ex intentione formandi opus ad certam entis ſpeciem; Atqui non poteſt habere talem intentionem, niſi habeat formam intelligibilem operis faciendi; nihil enim eſt intentum, quin ſit præcognitum: Ergo debet habere formam intelligibilem operis, quam ut ſcopum intendat.

Ter-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Tertiò. Artifex de se est indeterminatus ad plura operum genera, ut ad navim, domum, turrim, & alia ejusmodi: Ergo debet determinari interiùs per aliquam formam intelligibilem; sicuti & materia de se indifferens, ut sit in aliqua certa entis specie, debet determinari per aliquam formam intrinsecam. Consequentia patet: Nam ab indifferenti ut tali nihil determinatum potest procedere.

Quartò. Omne agens intendit producere sibi simile: actio enim est exterior quędam diffusio actualitatis agentis. Ergo necesse est, ut similitudo rei faciendæ præexsistat in agente naturale, ut similitudo filii geniti præexsistat naturaliter in parte: intelligibiliter verò, si sit agens intellectuale.

Dices. Aristoteles 1. Met. ait: *Dicere exemplaria*, idest, ideas, *esse vaniloquium est*, & *Poetica metaphora*: Ergo secundùm Aristotelem non dantur ideæ.

Resp. Cum D. Th. in 1. dist. 6. q. 2. a. 1. Aristotelem illi solùm rejicere ideas, quales supponebat boni à Platone, idest, quæ essent substantiæ extra res ipsas & Divinum intellectum exsistentes: non enim idea est substantia, sed forma exsistens in mente artificis. Aristoteles ergo dicit, modum loquendi Platonis esse hac in parte similem Poeticis metaphoris; quia sicut poetæ fingunt fortunam, virtutem, gloriam, famam, furiam, ut quasdam res subsistentes, & quædam Numina, à quibus producantur effectus, qui hisce tribuuntur rebus; ita Plato videbatur loqui de suis ideis, ut de rebus subsistentibus. Vnde hunc loquendi modum poeticum & fabulosum meritò dicit Aristoteles.

SECVNDA CONCLVSIO.

IDea rectè definitur Forma, quàm aliquis imitatur ex intentione agentis sibi finem determinantis, seu ad quam respiciens artifex operatur. Utraque definitio desumitur ex D. Th. q. 3. de Verit. a. 1.

Explicatur. *Forma* tenet locum generis, cæteræ verò particulæ distinguunt idem ab aliis formis: nam Idea non format compositivè, sed imitativè, in quantum ad illam respiciens artifex suum opus ad instar ejus efficit. Ubi observandum, quod quia unus artifex adjuvatur ex operibus alterius peritioris ad formandam illam similitudinem intelligibilem operis faciendi, ut Pictor ex tabella formosioris Pictoris, v.g. Michelangeli aut Urbini, format sibi ideam interiorem, quam imitatur; ideo exemplar, seu idea non solùm dicitur de illa similitudine, quam artifex in mente præconcipit, sed etiam de objecto externo elegantiore, quod sibi proponit imitandum.

Col-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Collige ex hac definitione 1. Ideam non eſſe ſpeciem impreſsam ab objectis, ſed ſpeciem ab intellectu artificis expreſsam, ſeu excogitatam, ut loquitur D. Tho. q 3. de Verit. a. 2. Duplex enim in intellectu eſt ſpecies, altera expreſſa ab intellectu, in qua rem contemplatur; Idea ergo non eſt illa ſpecies, quam imprimit & format artifex adjutus aliquando ab objectis externis. Et ratio eſt, quia ſpecies impreſsa non eſt id, quod cognoſcit, ſed ſolùm id, quo cognoſcimus; at vero idea eſt id, quod cognoſcitur, & ad quod artifex reſpicit.

Colliges 2. Ideam non eſse qualemcumque ſpeciem expreſſam ab intellectu; ſed ſolùm eam, quæ dicit reſpectum imitabilitatis, ſeu ſecundùm quam artifex intendit aliquid formare, ut dicit D. Th. q. 3, de Verit. a. 3. Unde dum concipio, imo intra me exprimo conceptum floris, equi, cœli, aut alterius rei naturalis, talis conceptus non eſt idea, qui non dicit ordinem ad opus. Non enim poſſum reducere hunc conceptum ad praxim, & illum imitando producere floris, vel cœli ſubſtantiam; Sed dum intendo conſtruere domum, cujus formam in mente mea excogito, ut illam ad opus applicem, talis conceptus eſt idea.

TERTIA CONCLVSIO.

IDea magis propriè reducitur ad genus cauſæ formalis. Ita communiter omnes, qui diſtinguunt duplex genus cauſæ formalis, quarum prima formet ut quo, & per inhærentiam, & dicatur *forma intrinſeca*; altera formet ut *quod* & per imitationem, & dicatur *exemplar*, ſeu *idea*.

Probatur concluſio. Primo ex communi loquendi uſu: Nam idea ſolet vocari *forma*, ſeu *ſpecies operis*: Ergo ſi cauſet, cauſat per modum formæ. Secundo, forma eſt, quæ determinat rem ad certum eſſendi genus; Sed idea determinat rem ad certum eſſendi genus: Ergo, &c. Probatur minor. Idea enim determinat agens intellectuale, à quo res ideata procedit; Ergo determinat etiam opus, non quidem intrinſecè ipſum componendo, ſed veluti in ſuo fonte & radice; non per intrinſecam conſtitutionem, ſicut forma inhærens; ſed per imitationem, in quantum opus ex imitatione ſuæ ideæ ſpeciem ſortitur.

Obji. Cauſalitas formæ eſt informare; Sed idea non informat opus: Ergo non cauſat ipſum per modum formæ.

Reſp. Diſtinguo antecedens; ideo non informat opus per

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

per seipsam; componendo, concedo; per sui imitationem, nego. Vt enim observat D. Th. q. 3. de Veritat. & patet ex dictis, dupliciter potest aliquid informare; primò per inhærentiam; secundò per imitationem: & hoc modo idea informat, quia opus nihil aliud est, quàm imitatio ideæ.

QVARTA CONCLVSIO.

IDea etiam pertinere potest aliquomodo ad causam efficientem & finalem.

Probatur Prima pars, quæ est D. Th. a. 3. de Veritat. tum quia per ideam artifex, qui est causa efficiens, completur, determinatur, & dirigitur ad faciendum opus: Ergo idea pertinet aliquomodo ad causam efficientem: unde D. Dionysius dicit, *Ideas divinas esse rerum omnium productivas*; tum quia, ut sæpe dicit D. Th. forma illa intelligibilis ita se habet ad agens intellectuale, sicut forma naturalis ad agens naturale; Sed forma agentis naturalis est principium effectivum, quo agens agit: Ergo etiam forma intelligibilis aliquomodo est principium effectivum, quo agens agit.

Probatur etiam secunda pars. Ideatum est propter ideam; siquidem perfectio ideati & exemplati est, ut assequatur similitudinem sui exemplaris, S. Th. 3. Cont. Gent. c. 17. Ergo idea, seu exemplar habet rationem finis. Adde, quòd artifex per suam actionem intendit exprimere exterius & veluti parturire suam ideam: Ergo idea ut exterius exprimenda est ut finis agentis. Vnde idea dicitur, ad quam intendens artifex operatur; quæ verba, ut observat D. Th. q. 3. de Verit. exprimunt aliquam causalitatem finis.

Dicendum superest, in quibus operibus & agentibus locum habeat idea. In primis locum habet respectu omnium agentium intellectualium: unde omnia artificialia procedunt ab aliqua idea, quam sibi artifex proponit in operis imitandam. In naturalibus verò idea non habet locum, quatenus opus naturale procedit à causa secunda; non enim ignis ignem, aut quércus quercum producit per ideam prius excogitatam. Quia tamen, ut notat D. Thomas, opus naturæ est opus alicujus intelligentiæ, scilicet Divinæ, & totus ordo universi comparatur ad Deum, ut artefactum ad suum artificem, ideo in omnibus, etiam naturalibus, locum habet idea, quatenus totus Mundus productus est á Deo, cujus ideam in suo intellectu ab æterno præconceperat. Vnde D. Dionysius

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

hos dicit: *Omnium rerum, quæ in hoc Mundo fiunt, ideas inesse apud Deum.* Et Boetius Deum alloquens ait,

----- *Te cuncta supernо*
Ducis ab exemplo, pulchrum pulcherrimus ipse
Mundum mente genus, similique ab imagine formans.

QUÆSTIO QUARTA

De Causa Efficiente.

CIrca causam efficientem quinque considerari possunt. Primò, quid & quotuplex sit. Secundò; quodnam sit principium radicale causandi. Tertiò, quodnam sit principium proximum causandi. Quartò, quid sit causalitas causæ efficientis. Et demum quintò agendum de instrumentis, quibus utitur causa efficiens. Vnde præsens quæstio dividetur in quinque Articulos. In primo explicabimus, quid & quotuplex sit causa efficiens. In secundo agemus de principio radicali, quo causa efficiens agit. In tertio de immediato principio agendi. In quarto de causalitate causæ efficientis, ubi etiam de Resultantia, seu Dimanatione. In quinto demum de instrumentis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid & quotuplex sit Causa Efficiens.

CAusa efficiens rectè definitur Principium extrinsecum, à quo primò profluit motus; seu à quo profluit rei productio. Definitio desumitur ex Aristotele lib. 2. Phys. cap. 3.

Explicatur. Dicitur in primis *Principium*, per quod convenit cum aliis causis; additur *extrinsecum*, per quod distinguitur à materia, & forma, quæ sunt principia intrinseca; additur *à quo primò profluit motus*, ut distinguatur à privatione, & termino à quo, qui licèt sit principium, attamen non influit in motum, sed potiùs derelinquitur in motu.

Objicies. Hæc definitio convenit causæ finali: Ergo non est bona. Probatur antecedens. A fine, ut à principio extrinseco, incipit motus; siquidem agens non agit, nisi

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

nisi quatenus movetur à fine : Ergo finis est principium, à quo primò & priùs incipit motus.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem nego causam finalem incipere motum, solùm enim excitat agens ad illum incipiendum : ut oblata Pictori pecunia nec movet penicillos, nec colores applicat, nec imaginem format, sed solùm excitat Artificem ad incipiendum motum, per quem hæc omnia fiunt. Vnde artifex est, à quo primo profluit & incipit motus, seu rei productio; finis verò solùm incitat ad incipiendum. Potest etiam distingui : finis est, à quo incipit motus exsecutivè, nego ; intensivè, concedo : idest, finis est, qui causat intentionem incipiendi motum ; sed causa efficiens est, quæ prima illum re ipsa exsequitur.

Instabis: Ergo Deus solus est causa efficiens; nam ab illo incipiunt omnes motus, cùm sit primus motor.

Resp. Nego consequens. Ad probationem dico, primò intelligi debere non absolutè, sed respectu causarum alterius ordinis, formalis scilicet & materialis. Cæterum nihil vetat, ut rursus inter efficientes causas sit ordo, quatenus vis incipiendi motum ab una derivatur in aliam; imo una non movet, nisi sub alia superiore eam applicante : ut Deus applicat Angelos, Angeli cœlos, cœli plantam, planta semen suum, semen verò producit aliam plantam.

Causa efficiens variè dividitur. Primò in causam per se, & causam per accidens. Causa per se est, quæ extendit in effectum & cum eo connectitur : ut ignis dicitur per se causa combustionis, quia combustio est per se connexa cum igne; Causa vero per accidens est, cui accidit conjungi effectui. Hoc autem dupliciter contingere potest. Primo ex parte causę, cùm scilicet aliquid est accidentaliter conjunctum rationi agendi ; ut cùm quis est simul Medicus & Medicus per accidens est causa cantus, in quantum accidit medicinam conjungi musicæ, quæ est ratio canendi. Secundo ex parte effectus, quando scilicet causę effectui conjungitur accidentaliter alius effectus : Sic dum aliquis effodiendo sepulchrum invenit thesaurum, dicitur causa per accidens inventionis thesauri; quia accidentale fuit, ut thesaurus jungeretur sepulcro.

Dividitur secundo in causam principalem, & instrumentalem. Causa principalis est, quæ agit virtute propria : ut arbor est causa principalis alterius arboris, quia virtus generativa est propria arbori producenti. Instrumentalis est, quæ agit virtute alterius : unde non sibi, sed alteri operatur, sicut servus non sibi laborat, sed Domino : sic malleus producens horologium est solùm cau-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

causa instrumentalis, quia motio artificiosa, qua fit homologium, non est propria mallei, sed artificis.

Tertiò. Causa principalis dividitur in primam, scilicet Deum: & secundam, scilicet agens creatum. Causa prima efficiens est, quæ nec virtutem suam, nec usum illius virtutis ab alia causa recipit. Causa verò secunda est, quæ propriam virtutem & ejus usum recipit ab alia: sic omnes creaturæ proprias virtutes activas recipiunt à Deo, à quo etiam, quoties agunt, moventur & applicantur.

Quartò. Causa dividitur in universalem, & particularem. Causa particularis est, quæ unam duntaxat speciem effectus producit; ut ignis ignem, animal aliud animal. Causa verò universalis est, cujus virtus se extendit ad varias effectuum species, ut Sol producit plantas, metalla, animantia, &c.

Quintò. Causa dividitur in univocam, quæ scilicet producit effectum sibi in specie similem; ut leo leonem: & æquivocam, quæ producit effectum sibi in specie dissimilem; ut Sol aurum sibi solùm imperfectè simile, sed diversum secundùm specimen.

Sextò. Dividitur causa in proximam & remotam. Unius enim effectus sæpe duplex est causa, una immediata, quæ proximè influit in illum; & alia mediata, quæ solum remotè ipsum causat: sic turbatio pulsus est proximè ab immoderato calore cordis; remotè verò à febre, vel humore maligno sanguinis massam corrumpente.

Septimò. Dividitur causa in liberam, & necessariam. Necessaria est, quæ agit ex impetu naturæ, nec actionem suam consilio regit: sic Sol necessariò profundit lucem, & ignis calorem. Causa libera est, quæ agit electione & consilio, suæque actioni dominatur, ita ut possit eam ponere, vel suspendere, prout visum fuerit.

Octavò. Causa dividitur in totalem, quæ totaliter & sola in suo genere producit effectum; ut ignis est causa totalis alterius ignis: & partialem, quæ alterius societate indiget; ut dum plures equi trahunt rhedam, quilibet est causa partialis.

Nonò. Causa dividitur in physicam & moralem. Causa physica est, quæ agit per verum motum; ut ignis est causa physica comburendi domum. Causa verò moralis est, quæ solùm cooperatur excitando; ut ille, qui consuluit, vel persuasit domum comburendam, dicitur causa moralis combustionis.

Decimò. Dividitur causa in eam, quæ agit *ut quod*, & quæ agit *ut quo*. Causa *ut quod* est id, quod producit effectum. Causa *ut quo* est ipsa virtus agendi: sic artifex est causa *ut quod* operis; ars verò & industria ejus sunt causæ *ut quo*.

His

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

His omnibus addi potest divisio, quam habet D. Thomas secundo Physic. lect. 5. ubi dividit causam in perficiencientem, præparantem, adjuvantem, & consiliantem. Perficiens est, quæ stat complementum operi. Præparans est, quæ disponit materiam. Adjuvans est, quæ non operatur ad proprium finem, sed trahitur ad finem alterius. Consilians demum, quæ dat scientiam agendi: nam agens intellectivum agit per suam scientiam, quæ dum ipsi ab alio traditur, istud dicitur *consilians*.

ARTICULUS SECUNDUS.

De Principio agendi.

UT plenè dicamus de agendi principio, duo nobis duobus paragraphis conficienda sunt. Primò determinandum, quibus rebus conveniat ratio principii activi. Secundò discutiendum, quæ sit radix agendi, seu potentia activa in iis, quæ agunt. Cùm verò duo sint actionis genera, immanens scilicet, quæ nihil extra effundit, estque intranea quædam parturitio in eodem principio, ex quo germinat, remanens ut propria ejus perfectio: & transiens, quæ aliquid extra profundit, estq; ut eruptio perfectionis agentis nova subjecta invadentis; ut generalior sit doctrina, ad utramque nobis est extendenda.

§. I.

Quibus rebus conveniat ratio principii activi, an etiam substantiis Corporeis.

FVere, qui negaverint, rationem principii activi convenire ulli substantiæ corporeæ; sed solùm Deum, aut certè, juxta alios, substantias spirituales omnia efficere ad præsentiam corporum; ut illuminare circa Solem, comburere circa ignem. Cartesius in hunc errorem tandem relabitur: nam licèt 2. par. ar. 36. distinguat causam efficientem in generalem, nempe Deum; & particularem, nempe corpora, re ipsa tamen nullam vim agendi tribuit corporibus. Cum enim neget, aliquid propriè effici, præter localem motum, hujus localis motus nullum intraneum fontem agnoscit in corporibus, sed vult totum à Deo inditum transferri à corpore in corpus: quo fit, ut juxta ipsum solus Deus sit propriè causa efficiens motus, corpora verò sint ejus quidem subjecta & vehicula, nusquam tamen propriè principia effectiva.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

n. Plato, etsi concederet corporibus efficientiam ad disponendam materiam, formæ tamen substantialis productionem referebat in ideas, à quibus disposita materia illam reciperet, ut jam mollita cera à sigillo.

TERTIA CONCLVSIO.

RAtio principii activi convenit etiam substantiis corporeis; illique effectus, qui cernuntur in Mundo, sunt veræ earum effectiones. Ita D. Thomas 1.p.q. 105.a. 1&3.cont. Gen.c.69. consentiuntque non modò cordationes Philosophi, sed universum genus humanum, cui nihil tam ratum, quàm corpora invicem agere & pati.

Conclusio, etsi ex jam positis fundamentis sponte surgat, & innata quadam perspicuitate animum, nisi admodum protervus sit, persuadeat, accuratiùs tamen adhuc confirmandam est: est enim & ipsa magnum physicę nostrę columen, & Epicureæ, Cartesianæque certissima ruina. Nam quod illi parum perspexerunt, si est in rebus vis agendi, est & actio. Si est actio, fit actus; est enim actio actus affectio. Si fit actus, est & potentia, ex qua fiat, nihil enim ex nihilo fit virtute creata. Sicque emergunt duo illa germana entis mutabilis principia, potentia & actus essendi: quibus semel propalatis Physicæ nostræ fontibus, non modò obruitur tota eorum doctrina, sed etiam liberè fluunt omnes conclusionum nostrarum rivuli. Vnde, ut est apud Tullium lib. 1. de finibus: *Cùm in natura duo quærenda sint, unum, quæ materia sit, ex qua quæque res efficiatur; alterum, quæ vis sit, quæ quidquid efficiat. Democritus & Epicurus de materia disseruerunt, vim & causam efficiendi reliquerunt*: scilicet probe conscii, si hoc saxum operosiùs moverent, in suas cervices ruiturum. Cartesius verò eos ex parte imitatus, cum tantisper totum effectionis negotium, ut ab eo se liberet, Deo commiserit, qui primò efficit & materiam & motum ejus: deinceps astutè supponit ea, quæ de novo fieri videntur, non esse veras productiones, sed solùm motus à Deo olim impressi alternationes & translationes; ne scilicet concessa novæ rei productione teneantur agnoscere privatam aliquam ejus causam, item vim effectricem, actionem, actus & potentię distinctionem, aliaque hujusmodi, quibus explicandis curta est tota ejus Philosophia. Operæ pretium est igitur ad eorum dogmata funditus obruenda, ut ostendamus & novas res effici, & earum vim efficientem corporibus inesse.

Probatur ergo primo non ex tenebricosa quadam experientia, sed ex publico Mundi cursu, & clara nullique

non

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

non exaudita naturæ voce; quæ nos, cum primum emergente ratione rerum ordinem animadvertere, cœpimus, admonuit, agendi patiendique vice constare Mundi ordinem & rerum commercium: Corporibus ut intereundi necessitatem, ita & gignendi vim inesse: Mutationes novas, easque insignes in rebus contingere: Illas, ut alicujus corporis passiones, ita & alterius actiones esse: immo effectuum fontes propalavit, atque in quoque quæ vis resideret, mille monstravit experientiis; in Sole illuminandi, in igne comburendi, in plantis vegetandi, in animalibus sentiendi & movendi in omnibus, quo ad fieri potest res sibi similes producendi. De hoc naturæ fonte hausta sunt *actionis, passionis, virtutis activæ, generationis, alterationis, effectus*, aliaquæ voces hujusmodi, eæque non artis regulis, sed naturæ instinctu suis rebus accomodatæ. Quæ omnia si quis nunc labefactare velit, negando quidquam de novo produci, aut illam inesse rebus agendi vim, prius necesse est ei ipsum naturæ obstruat, aut certè nobis mentem aliam inserat, vel in alium orbem nos inducat: quandiu enim in isto vivimus, clara naturæ tuba continuo personat ad aures nostras, & *fieri*, & *facere*, & *agere*, & *pati* locum habere in rebus.

Illustre hoc naturæ testimonium confirmat authoritas Dei, qui & potuit dare corporibus vim agendi, & se dedisse apertè dicit. Scriptura enim sacra, etsi magnificè prædicet vim divinam omnia in omnibus operantem, non tacet tamen vires activas corporum Deo cooperantium. Apertè enim dicit Gen. 1. Deum dedisse vim elementis ad producenda prima viventia; viventibus vero ad gignenda sibi similia; eaque vi divinitus indita & elementa produxisse viventia, & viventia gignere sibi similia: eodemque verbo utitur, cum dicit, arbores, fructus suos facere, quo, cum dicit, Deum arbores ipsas fecisse, nempe *asah*, quod Hebræis est *facere*, ut doceat, Deum vim effectricem corporibus communicasse. Imo Is. 66. probat Deus sibi vim producendi inesse ex eo, quod generationem, idest, gignendi vim creaturis contulerit.

Resp. potest ex Cartesio, in Mundo nova nasci & interire, sicque alia dici *gigni*, alia *gignere*; non quod vero insit corporibus his aliqua effectiva, sed quia unum in aliud transfert motum à Deo primitùs effectum: sicque illud immutat non productione novæ entitatis, sed transitione veteris á Deo factæ, nempe motus. Vt cum equus equum gignit, nihil de novo efficitur ab equo gignente in equo genito; sed equus, cum ipse sit machina constans particulis certo modo dispositis & agitatis, aliquam suæ agitationis partem transfert in seminis particulas, quibus eodem modo agitatis similis machinula compaginatur,

quæ

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

quæ deinde in equum perfectum seſe explicat.

Sed hæc reſponſio non modo gratuita eſt, ſed etiam inſufficiens ad ſalvanda naturæ, Scripturæq; teſtimonia, & à nobis ſuperius abeundè confutata, cùm oſtendimus, eſſe in Mundo mutationes, præter localem. Et quod caput eſt, etiam gratis admiſſa nihil juvaret ad vitandam difficultatem, quam fugit Carteſius, ſcilicet novæ rei productionem: nam quid tandem ſibi vult per hanc ſuam motus á Deo primitus impreſſi translationem? An putat, motum eſſe ut animam materiæ, quæ Pythagorica metempſycoſi, aut potiùs quadam *metarmſi* (ſic enim græcè dicenda erit iſta motus tranſmigratio) ab uno fugata corpore aliud invadat, eandemque numero entitatem à Prioſ in hoc novum domicilium tranſportet? At illud & abſurdum eſt, & impoſſibile: non enim eſt motus res ſubſiſtens, quæ à ſuo ſubjecto ſe poſſit excludere, & variis rebus vario tempore adjungere; ſed eſt actus inhærens, id eſt, pendens á ſubjecto ſuo, & habens unum *eſſe* commune cum illo, ut reliqua accidentia, à quo proinde avelli nequit niſi pereundo. Non eſt igitur translatitia motus entitas, ſed velit nolit Carteſius, fateri debet, dum ex corporibus unum deſinit & aliud incipit moveri, illius quidem motum emori, iſtius verò de novo ex integro naſci & produci, ſicque aliquid entis de novo produci. Niſi fortè velit, motum ex ſe nihil eſſe, aut vocem ſine re; id eſt, unicam Mundi à ſe fabricati vitam & animam tandem extinguere, & in nihilum reducere. Porro ſi motus ſit de novo, quantulacumque regula ſit, eædem difficultates deglutiendæ erunt Carteſio, propter quas negat productionem qualitatum & formarum ſubſtantialium: ſicq; in ipſo ſuo aſylo, quæ fugit incommoda, reperiet. Vt enim perinde eſt difficilis creatio muſcæ ac Angeli, ita & productio motus, aut minimi actus entis, ac productio qualitatis, aut formæ ſubſtantialis, nec iſta illa minora trahit incommoda.

Replicabis motum quidem de novo fieri, non tamen vi aliqua creata; ſed immediatè ereari à Deo, quemadmodum & alia, ſi quæ fiant.

Verùm cùm nihil repugnet, Deum contuliſſe corporibus vim producendi non ſolùm motum, ſed alios effectus corporeos; Cùm Deus ipſe ſe dediſſe tam apertè inſinuet in ſcriptura ſua: Cùm tota natura id loquatur, ut jam diximus: Cùm ratio id ſuadeat, ut mox dicemus: Cùm effectus ipſi idem confirment, qui ſic pendent à quibuſdam corporibus, ut & eorum ſimilitudinem referant, & ſortem in omnibus ſequantur; ut poſitis ponantur, ut ablatis tollantur; iis vegetis vigeant, iis languidis langueant; omnibus demum indiciis ſe eorum germanos fœtus probent; mi-

gna

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

gna protervia est rem tam exploratam inficiari. Et rogo adversarios, quid aliud fieret, si Deus dedisset corporibus vim movendi & gignendi, quàm quod nunc fit? Alterne producerent plantæ fructus, & animalia fœtus suos quàm nunc producant? Cur igitur hanc vim negant, cùm omnia fiant, quæ illam probare possunt? Nihil mirum igitur, si modestissimus hominum S. Th. hanc eorum sententiam stultitiæ arguat in 2. dist. 2. q. 1. a. 4. *Quia*, inquit, *ordinem tollit universi & propriam à rebus operationem, & destruit judicium sensus.*

Probatur secundò ratione S. Th. 1. p. q. 115. a. 1. & 3. cont. Gent. c. 69. & in 2. dist. 1. q. 1. a. 4. Quod habet actum essendi habet & vim agendi; Sed substantia corporea habet actum essendi: Ergo & vim agendi. Minor patet. Corpora enim, etsi minùs nobilia sint, quàm spirituales substantiæ, habent tamen suum essendi actum, nempe formam, quæ est participatio primi actus, nempe essentiæ divinæ. Major probatur. Quod habet essentiam, habet & proprietatem; proprietas enim sequitur essentiam; Atqui vis agendi est proprietas actus essendi: Ergo quod habet actum essendi habet & vim agendi. Major constat. Minorem probat S. Thomas locis citatis. Primò, quia agere nihil aliud est, quàm in actum aliquid reducere; Atqui reducere in actum proprium est ejus, quod est in actu; omne enim agit sibi simile: Ergo agere proprium ejus est, quod est in actu. Secundò, Ens in actu se habet ad actionem ut ens in potentia ad passionem; Sed pati proprium est ejus, quod est in potentia: Ergo agere proprium est ejus quod est in actu. Tertiò, Omne ens est participatio & imitatio primi entis; Sed proprium est primo enti, ut sit summè potens & activum, quia est summè in actu: Ergo & proprium est aliis entibus suo modo agere, quia sunt modo sunt in actu. Atque ita ubique vis agendi sequitur actum essendi ut ejus proprietas.

Hęc ratio juncta experientiæ habet vim demonstrationis. Vnde nihil necesse est alias expendere ex eodem S. Doctore: ut quòd subtrahere corporibus vim agendi sit derogare divinæ potentiæ, quia virtus causæ relucet in virtute effectus. Item divinæ bonitati, cujus est res optimas facere, ideſt, suæ bonitatis diffusivas; quia perfectio boni est, ut possit se diffundere. Item divinæ liberalitati, cujus est dona sua non detruncata, sed plena concedere: vis autem activa est ut appendix & coronis ipsius *esse*; ens enim sine illa est ut mortuum & inutile. Item divinæ sapientiæ, cujus est res ordinare; ordo autem est in eo, ut alia agant, alia patiantur. Vnde Mundus Epicuri & Cartesii nihil agens, sed temerarias motuum translationes patiens, nihil aliud est, quàm confusanea pul-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

pulveris congeries, in qua turbines & vortices tumultuariam tyrannidem exercent, sine symetria, sine consilio, sine ordine, sine ratione.

Dici posset adversùs principalem rationem, ex ea sequi, quòd Angelus possit gignere Angelum. Cùm enim sit perfectissimè in actu, potest perfectissimè agere; proindeque sibi effectum exactè assimilare.

Resp. Ex eo quòd Angelus sit perfectissimè in actu, solùm sequi, ei deberi perfectissimum genus actionis, quæ est immanens; per quam etiam regit actiones transeuntes substantiæ corporeæ, & applicat ejus vires activas. Ita solvit S. Thomas in 2. dist. 1. ar. 4. ad 2. Vide quæ diximus in fine articuli primi disp. 1. quæst. 3. Neque defectus est virtutis activæ in Angelo, quòd non possit sibi simile gignere, ut animalia, sed magis summa dignitas naturæ, quòd ingenerabilis sit, & immaterialis; sicque à solo Deo creari possit.

Obj. Contra conclusionem. Primò: Agens debet esse præsens effectui; Sed corpus non potest esse præsens effectui producto in alio corpore; non enim potest esse intra aliud corpus, sed necessariò est extra: Ergo nec in eo agere. Secundò; Corporea substantia est remotissima à fonte virtutis activæ, scilicet Deo: Ergo est minimè activa. Tertio: Dei virtus omnia pervadens sufficit ad producendos effectus omnes: Ergo frustra dedisset vim activam corporibus.

Resp. Ad primum, ut corpus producat effectum in alio, non requiri præsentiam illapsus, qua agens est intra passum; sed sufficere præsentiam contactus, qua agens juxta passum exsistens partem ejus sibi continguam immutat, & ea mediante aliam, sicque succedenter actio interiora passi pervadit.

Ad secundum resp. ex S. Thoma 1. p. q. 115. ar. 5. ad 4. *Quòd non est id, quod maximè distat à Deo: participat enim aliquid de similitudine divini* esse (proindeque de vi activa *secundùm formam quam habet. Sed id, quod maximè distat à Deo, est materia prima, quæ nullo modo est agens, cùm sit potentia tantùm.*

Ad tertium dicendum ex eodem 1. p. q. 105. a. 5. Deum sufficienter operari in omnibus ad modum primi agentis, cujus est non excludere causas secundas, sed magis illis dare vim agendi: ex virtute enim agentis est, quòd det vim agendi suis effectibus, iisque utitur ad alios producendos.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

SECUNDA CONCLUSIO.

CUm duplex sit vis activa, immanens & transiens, utraque locum habet in substantia corporea.

Declaratur conclusio. Licèt actio immanens propria sit spiritualis substantiæ, attamen, cùm superius infimo debeat participare aliquid de supremo, istud tam nobile operandi genus debuit tantisper concedi nobilioribus substantiis corporeis, animalibus scilicet, quæ videmus non modò exteriùs gignere sibi simile, sed etiam aliquatenus intus agere, cognoscendo & appetendo.

§. II.

Quæ sit radix, seu principium quo *agendi. in substantia Corporea*;

CUm, ut jam dictum fuit, in agente duo distinguantur, id, quod agit, & vis, qua agit; seu Principium *quod*, & principium *quo*, in primis constat, id, quod agit, seu principium *quod*, esse Totum Compositum ex materia & forma, non verò aliquam ejus partem. Quamquam enim homo curet per medicinam, diligat Deum per charitatem, currat pedibus, loquatur lingua, non dicimus propterea medicinam curare, charitatem amare, pedes currere, linguam loqui; sed homo ipse est, qui medicina curat, charitate amat, pedibus currit, lingua loquitur.

Ratio verò in promptu est: Quia ejus est *operari*, cujus est *esse*: operatio enim est entis in actu, & ut appendix & fructus ipsius *esse*. Cùm igitur forma, aut alia pars entis non sit propriè id, quod est, sed solùm id, quo totum constituitur in *esse*; Totum verò compositum sit id, quod est & subsistit: idcircò Totum est id, quod operatur, seu principium *quod* agendi. At quæ pars sit principium *quo* & propria radix agendi, id jam determinandum nobis est.

PRIMA CONCLUSIO.

FOrma substantialis est prima radix omnium actionum naturalium, seu principium *quo* radicale agendi.

Conclusio (etsi eam aliqui videantur inficiari, qui volunt formas substantiales penitùs otiosas esse, totumque agendi negotium pertinere ad formas accidentales) sequitur tamen apertè ex principiis jam constitutis; eamque perpetuò docet Aristoteles, qui etiam ob hanc causam debet animam, Principium *quo* vitalium actionum. Expres-

cit

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

est etiam S. Thomas, cum in infinitis aliis locis, tum 1. p. q. 77. a. ad. 4. *Hoc ipsum*, inquit, *quod forma accidentalis est actionis principium, habet à forma substantiali, & ideo forma substantialis est primum actionis principium*.

Probatur. Eadem est radix, idemque fons agendi & essendi; Sed forma substantialis est primum principium *quo*, primaque radix essendi; Ergo & agendi. Minor certa est ex notione jam tradita formæ substantialis. Major verò superiùs á nobis abundè probata fuit ex eo, quod vis agendi est proprietas actualitatis essendi.

Confirmatur. Etsi quædam accidentia sint agendi principia, ipsa tamen oriuntur à forma substantiali, ut actus secundarii ex suo primario: Ergo prima radix agendi posita tandem est in forma substantiali: Quæ cùm sit participatio quædam divini *esse*, & ut ait Aristoteles 1. Phys. *Divinum*, *quoddam* hunc tam sublimem fontem pro suo modulo imitatur, estque ut ille non modò principium essendi, sed etiam omnium virium activarum sibi proportionatarum. Vide supra disp. 1. q. 3. ar. 3.

SECVNDA CONCLUSIO.

SOla forma substantialis est virtus non modo radicalis, sed etiam principalis producendi aliam formam substantialem. Accidentales verò formæ ad hanc actionem concurrentes non merentur nomen virtutis principalis, sed secundariæ, & quasi instrumentariæ.

Conclusio est S. Thomæ 3. Cont. Gent. c. 69. aliisque in locis, Hanc aliqui etiam inficiantur; sed pugnant magis de voce, quàm de re, quòd scilicet non satis callere videantur, quæ propriè dici debeat virtus principalis.

Probatur ergo facilè ex germana hujus nominis notione. Cùm plures virtutes concurrunt ad productionem effectus, illa dicitur *principalis*, quæ ratione sui dat agenti, ut possit illum producere. Illæ verò dicuntur *instrumentariæ*, quæ non attingunt effectum, nisi ut effluxus istius primariæ; Atqui forma substantialis est, quæ ratione sui dat posse producere substantialem effectum. formæ verò accidentales non attingunt substantiam, nisi ut effluxus & participatione formæ substantialis: Ergo sola forma substantialis dicenda est virtus principalis producendi aliam formam substantialem, accidentia verò sunt duntaxat virtutes secundariæ, & quasi instrumentales. Major est ipsissima notio virtutis principalis. Minor verò manifesta est ex jam dictis. Cùm enim actio transiens sit ut eruptio actualitatis essendi, quæ est in agente, agens in tantum agit, in quantum est in actu, & eo potest agere, quo est.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

in actu: Atqui est substantialiter in actu per formam substantialem, formæ verò accidentales sunt solùm effluxus & participationes illius *esse* primarii & substantialis: Ergo illa ratione sui dat posse producere effectum substantialem, istæ verò illum non attingunt nisi ut effluxus & participationes formæ substantialis.

Confirmatur. Virtus principalis est, secundùm quam agens continet & assimilat sibi effectum; Atqui agens continet & assimilat sibi effectum substantialem secundùm formam substantialem, non verò secundùm formas accidentales. Ergo illi non & istis convenit ratio virtutis principalis respectu effectus substantialis. Minor patet. Major verò fundatur in illo receptissimo principio, Omne agens formaliter ut agens continet & assimilat sibi effectum,

Responderi posset, accidentia continere posse substantiam virtualiter, seu in ratione virtutis activæ, etsi eam non contineant formaliter & in ratione entis.

Sed facilè confutatur responsio. Cùm enim actio fundetur in ente, & *agere* sequatur *esse*, illique commensuretur; hoc ipso, quòd accidens est ignobilius substantia in essendo, est etiam ea inferius in ratione virtutis operativæ, proindeque substantiam continere nequit ut virtus principalis.

Obj. Accidentia possunt sola producere substantiam: Ergo possunt dici virtutes principales illius productionis. Probatur antecedens: Tùm in sacro Eucharistiæ mysterio, in quo accidentia vini destituta forma substantiali perindè convertunt guttam aquæ in vinum ac si adesset forma vini: Tùm in grano, quod licèt non contineat formam substantialem arboris, sed solùm quædam accidentia ex ea derivata, quæ nomine *virtutis seminalis* intelliguntur, aliam tamen arborem producit.

Resp. Distinguo antecedens; accidentia sola possunt producere substantiam; sola solitudine, ut ita dicam, excludente præsentiam localem formæ substantialis, concedo; sola solitudine excludente dependentiam causalem à forma substantiali, nego; & nego consequens. Cùm enim in præfatis exemplis accidentia vini & grani agunt aliquid substantiale, etsi non habeant præsentem formam substantialem, cujus sunt virtutes instrumentariæ, attamen ei semper subordinantur in ratione causæ, nec agunt nisi in virtute illius; sicut machina ab artifice instructa, etsi agat in ejus absentia quidpiam artificiosum, ut cùm horologium signat horas, semper agit ut artifici subordinata: unde sicut effectus non tribuuntur motui machinæ ut virtuti principali, sed arti & artifici, cujus motus illi artificialis est effluxus & participatio, ita pariter effectus substantialis ab accidentibus productus in absentia formæ

sub

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ſubſtantialis non debet propterea illis tribui ut virtutibus principalibus, ſed magis formæ ſubſtantiali, cujus accidentia illa ſunt effluxus & participationes.

TERTIA CONCLVSIO.

CVm forma accidentalis producit aliam ſibi ſimilem ut calor calorem, etſi forma ſubſtantialis, cujus eſt proprietas, poſſit dici virtus radicalis, attamen ipſa forma accidentalis eſt virtus principalis illius productionis.

Concluſio patet ex eo, quod forma accidentalis habet conditiones virtutis principalis reſpectu alterius formæ accidentalis ſibi ſimilis, ut ſit per ſe ratio producendi effectum, ut illum contineat & ſibi aſſimilet: Ergo dicenda eſt virtus principalis illius productionis.

QVARTA CONCLVSIO.

POtentiæ elicitivæ actionum immanentium poſſunt etiam cenſeri virtutes principales productionis illarum, ut intellectus intellectionis, voluntas volitionis.

Concluſio videtur certa. Actiones enim immanentes non ſunt effectus excedentes ordinem potentiarum, à quibus fiunt, ſed ſunt illis omnino proportionatæ: Ergo nihil neceſſe eſt quærere virtutem aliquam altiorem potentiis illis, quæ ſit principalis earum cauſa, ſed tribui jure poſſunt ſuis propriis potentiis, ut virtuti principali, formæ vero ſubſtantiali, à qua oriuntur hæ potentiæ, ut principio radicali.

ARTICVLVS TERTIVS.

An potentia ſit immediatè operativa.

FOrmam ſubſtantialem eſſe primum fontem ac radicem agendi jam ſatis oſtendimus, atque ferè convenit inter omnes Peripateticos. At poſſitne eſſe etiam immediatum agendi principium, inſignis eſt quæſtio, circa quam duæ oppoſitæ ſententiæ verſantur.

Prima eſt Scoti, & quorumdam tum Veterum, tum Recentiorum. Cenſet hic pleraſque actiones immediatè elici à forma ſubſtantiali. Atque in primis vult in ſubſtantiis ſpiritualibus intellectionem & volitionem immediatè prodire ab ipſa ſubſtantia; proindeque intellectum & voluntatem non eſſe facultates ab anima rationali realiter diſtinctas; ſed ipſam ejus ſubſtantiam, quæ quatenus intelligit, dicitur *intellectus*; quatenus vult, *voluntas*. In ſubſtan-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

stantiis verò corporeis dicit, dispositiones quidem materiæ produci ab agente mediis accidentibus; at formam substantialem produci immediatè à forma substantiali agentis, quæ proinde fit immediatè operativa.

Secunda sententia est S. Thomæ, quem non modo Thomistæ omnes, sed & plures alii primæ notæ Philosophi ac Theologi sequuntur. Perpetuo & constanter docet, principium primum agendi, seu potentiam operativam, in solo Deo esse idem cum substantia: at in omni creatura hæc duo realiter distingui: atque ita formam substantialem esse principium operandi, non quod ipsa per se immediatè operatur, sed quod sit radix virium operativarum, quæ ex ea ut propria accidentia dimanent: sicut in arbore radix *fructifera*, dicitur licèt fructus immediate non proferat, sed solum mediis ramis & surculis ex se pullulantibus. Sic v. g. anima est quidem principium omnium vitalium actionum, nutritionis, accretionis, generationis, sensationis, intellectionis, volitionis: nullum tamen horum immediatè præstat, sed mediis propriis potentiis, motrice, nutriva, augmentiva, generativa, sensitiva, &c. Ita docet S. Thomas 1. p. q. 55. a. 3. q. 56. a. 2. q. 77. a. 2. q. 79. a. 1. atque omnibus in locis, ubi hanc quæstionem movet.

CONCLVSIO.

NVlla substantia creata est immediatè operativa; sed in omni creatura principium proximum operandi seu potentiva operativa, est accidens ab ejus substantia distinctum.

Conclusio primis suaderi potest authoritate primatum Theologorum ac Philosophorum, apud quos nihil tam tritum, quam *potentias animæ ab ea oriri, procedere, esse ejus proprietates, inter seipsas, & ab ea distingui* &c. Unde S. Dionysius cap. 11. Cœlestis Hierarchiæ, Angelos divisit in substantiam, virtutem, & operationem: sicque virtutem operativam constituit ut aliquid medium inter substantia, in qua fundatur, & operationem, quæ ex ea prodit.

Respondet Scotus in 2. Distinct. 16. q. 1. §. *sed quia*, &c. has authoritates evincere quidem potentiam operativam distingui ab essentia distinctione aliqua; non tamen realiter, sed solum formaliter: unde, inquit, potentiæ operativæ non sunt formæ accidentales essentiæ additæ, sed sunt variæ ejus formalitates *ab ea egredientes & ebullientes*, sic enim loquitur.

Sed hæc responsio vana est subtilitas, Primò enim hæc distinctio actualis non realis nulla est, ut ostendemus in Me-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Metaphyſica . Deinde ut daretur , inepta eſſet ad propoſitum; quia per eam Scotus nec authoritates illas ſalvat , nec rem ipſam explicat , nec ſuo loquendi modo concordat. Autoritates non ſalvat , quia eas exponit in ſenſu ignoto illis Authoribus , qui diſtinctionem à Scoto multa poſt ſæcula primum obſervatam nondum viderant . Rem ipſam , quam vult , non ſatis explicat, nempe verum proceſſum potentiarum ab eſentia ; nam ſi ad eum ſufficeret diſtinctio actualis non realis , attributa Dei poſſent dici verè procedere ab ejus eſſentia, cum ab illa juxta Scotum actu formaliter diſtinguantur ; & quod deterius eſt , in Deo proceſſus Filii à Patre non ſatis probaret ejus ab eo realem diſtinctionem , quippe ad illum ſufficeret actualis formalis diſtinctio . Demum ſuomet loquendi modo Scotus hic non concordat , cùm potentias aſſerit eſſe ipſam entitatem ſubſtantiæ , & tamen ab ea *ebullire* . Hæc enim barbara metaphora proceſſum unius rei ab alia ſonat, qui citra realem diſtinctionem ne quidem intelligi poteſt . Sed ad alia momenta veniamus .

Probatur itaque ſecundo experientia. Subſtantia operatur , ubi per ſeipſam non eſt , immo cùm amplius non eſt, modo adſint accidentia ab ea diffuſa: Ergo non per ſe immediatè , ſed mediis accidentibus operatur. Conſequentia patet . Nam effectus ab eo eſſe nequit , quod ipſi non abeſt , multoque minus ab eo , quod nec in rerum natura exſiſtit . Antecedens declaratur . Sic Sol aurum producit in minera , in qua ipſe non eſt , ſed ſolum calor ejus . Sic in ovo , licèt in eo non ſit gallus , aut galina , immo utroque perempto , pullus gignitur per virtutem ſeminalem ab iis deciſam: quod idem ferè in omnibus plantarum ſeminibus videre eſt .

Ptobatur tertiò ratione . Potentia operativa in creaturis non eſt ſubſtantia , ſed accidens ab ea diſtinctum : Ergo ſubſtantia creata non eſt immediatè operativa, ſed per virtutem à ſe diſtinctam . Conſequentia clara eſt ex ipſis terminis . Antecedens probatur. Potentia operativa , cujus propria operatio eſt accidens, nequit eſſe ſubſtantia . Sed in creaturis operatio eſt accidens : Ergo potentia operativa nequit eſſe ſubſtantia . Minor conſtat: Nam ſolus Deus eſt ſua operatio ; at verò in omni creatura *operari* eſt quid accidentale, poteſt enim adeſſe & abeſſe ſalva eſſentia : Unde dicitur , quod *Operari* ſequitur ad *eſſe* , ut quid accidentale , & poſterius Majorem tribus viis probat S. Thomas .

Primo . Propriæ potentiæ diſtinguuntur ſecundùm proprios actus ; cum enim potentia dicatur ad actum , eæ potentiæ dicuntur diverſæ , quarum proprii actus ſunt diverſi; Atqui proprius actus ſubſtantiæ eſt *ſubſiſtere* ; pro-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

prius vero actus potentiæ operativæ est *operari*: Ergo ut quibus *operari* non est *subsistere*, sed accidens ei adjunctum, potentia operativa non est substantia, sed accidens ab ea distinctum. Ita S. Thomas 1. p. q. 12. a. 3.

Secundò. Potentia operativa essentialiter ordinatur ad suam operationem: est enim propter ipsam: Atqui contra rationem substantiæ est, ut ordinetur essentialiter ad accidens, ut patet ex terminis: accidens enim est, quod est extra rationem essentialem substantiæ; & substantia est ens per se & in se subsistens, id est, sistens: Ergo potentia operativa, cujus operatio est accidens, nequit esse substantia. Hæc ratio est S. Thomæ 1. p. qu. 59. ar. 9.

Tertiò. In omni genere entis creati, ultima actualitas exigit potentiam proximam illius generis: unde, ut ait Aristoteles 12. Metaph. text. 26. & 28. *In omni genere est dare propriam potentiam & proprium actum, quasi principia illius generis*: Sed operatio est ultima actualitas potentiæ operativæ: Ergo si operatio sit in genere accidentis, potentia operativa debet esse in genere accidentis: proindeque esse nequit substantia.

Hæc ratio S. Thomæ 1. p. q. 77. ar. 1. cum profundior sit, ex ejus doctrina sic illustrari potest. Nulla creatura esse potest sua ultima actualitas; hoc enim solius Dei proprium est, qui est actus purus: Vnde omnis creatura, & omne genus entis creati necessarie constat ex actu & potentia; ita ut hæc se habeat in eo genere ut inchoatio, ille vero ut complementum. Vt igitur substantia creata dividitur in essentiam & *esse*, ita ut constitutivum essentiæ, nempe forma substantialis, sit ut actus primus comparatus ad *esse* ut ultimam actualitatem; ita & genus operativum dividitur in potentiam operativam, quæ est actus primus in eo genere; & operationem: quæ est in eo genere ut ultima actualitas. Cum itaque sub eodem genere sint potentia & actus, ex quibus perficitur genus, in his, in quibus *operari* est accidens, potentia quoque operativa, quæ est ejus inchoatio, ad genus accidentis pertinet. Vnde Potentia & impotentia ponuntur sub prædicamento accidentis, nempe sub qualitate.

Respondet Scotus, his evinci, potentiam operativam distingui actu formaliter à substantia, non tamen realiter. Quippe forma substantialis plures habet formalitates actu distinctas, ratione quarum plura præstat. Ratione primariæ formalitatis, nempe ut est principium subsistendi, constituit rem in genere substantiæ: ratione secundariæ formalitatis, constituit rem in genere principii operativi. Sic ille in 2. Distinct. 16. quæst. 1. §. *sed quia*, &c.

Sed

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Sed **contra**. Si forma ſubſtantialis ratione plurium formalitatum extendere ſe poſſet ad accidentariam operandi actualitatem, eodem jure ad alias accidentales perfectiones omnes extendere ſe poſſet. Ut ignis ſua ſubſtantiali forma ratione plurium formalitatum eſſe poſſet & calidus, & ſiccus, & levis, ſicque ſuperfluæ eſsent formæ accidentariæ. Itaque neceſsario dicendum, quod, cùm omnis actualitas & perfectio ſit per formam, variæ perfectiones & actualitates poſtulant varias formas. Quamquam ergo forma ſubſtantialis ſit prima, proindeque ut ſervetur ordo, ſit aliarum radix: attamen cùm limitata ſit, ſola ſatis non eſt ad omnes perfectiones, quæ rei debentur. Quo fit, ut illa quidem determinet rem ad primariam, fundamentalemque perfectionem, nempe *ſubſiſtere*, ſeu *per ſe & in ſe exſiſtere*, quæ eſt propria & ultima ejus actualitas. At verò ad alias perfectiones huic primariæ adjunctas eget formis adititiis, ſeu accidentalibus. Cùm igitur *operari* in creatura ſit ſecundaria & accidentalis perfectio, oportet ut detur immediatè à propria forma accidentali, nempe à virtute activa, cujus eſt ultima actualitas.

Replicat Scotus. Juxta S. Thomam, ſubſtantia immediatè recipit accidentales formas, ſicque comparatur ad eas, ut potentia ad ſuos actus quaſi ſecundarios: Quidni pariter poterit forma ſubſtantialis comparari ad accidentariam actualitatem ut ad ſecundariam perfectionem: & cum reſpiciat *ſubſiſtere*, ut primarium actum, reſpicere operationem, ut actualitatem ſecundariam;

Sed reſponſio & paritas nulla eſt. Aliud enim eſt recipere formam aceidentalem ut ſubjectum ſubſtentans; aliud reſpicere *eſſe* accidentarium per modum formæ determinantis ſubjectum ad illam actualitatem eſsendi. Primum non eſt contra rationem ſubſtantiæ, ſed magis proprium ejus minus: cùm enim per ſe ſubſiſtat, alia immediatè per ſe ipſam ſubſtentare poteſt. At verò ſecundum capitaliter repugnat formæ ſubſtantiali: in hoc enim differt à forma accidentali, quòd non utraque determinet ſubjectum ad aliquam actualitatem eſsendi, ſubſtantialis determinat ad *eſſe* primarium, accidentalis verb ad *eſſe* ſecundarium. Et ſanè, ut jam dixi, ſi forma ſubſtantialis poſset determinare etiam ad *eſſe* ſecundarium, cum ſua multiplicitate formali ſufficere ad omnes eſsendi modos, ad *eſſe* calidum, leve, lucidum, &c. quo nihil abſurdius.

Alias rationes adducit S. Thomas, quæ videri poſsunt 1. p. q. 77. a. 1. In 1. Diſt. 3. q. 4. a. 1. Quæſt. de Spiritualibus Creaturis, ar. 11. Sed hæc omitti non debet, quam inter alias ibi tradit: facilis enim eſt & efficax. Idem nequit eſse unum & multa realiter; Atqui una & ſimplex forma ſubſtantialis multas & realiter inter ſe diverſas poten-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

tias habet; ut anima intellectum, voluntatem, sed varios, vim loco motricem, &c. Ergo non est idem re liter cum illis. Major constat ex terminis. Minor pro tur; & quidem esse diversitatem in his potentiis non videt: At quod etiam realis sit, ex eo constat, q in his potentiis est naturaliter ordo, atque una mo aliam, ut sensus immaginationem, immaginatio intel ctum, intellectus voluntatem, voluntas appetitum sen tivum, hic potentiam loco motrincem. Porrò ordo na ralis & motus unius ab alio citra realem distinctionem ca cipi nequeunt.

Solvuntur objectiones.

OBj. 1. Idem est principium essendi & agendi; Sed, supra diximus, forma substantialis est immedia essendi princ pium: Ergo & agendi.

Resp. Distinguo majorem; Idem est principium ra le agendi & essendi substantialiter, concedo; idem utriusque immediatum principium, nego; sed sicut s sequitur *esse*, ut secundaria accidentalisque perfectio & vis agendi sequitur formam essendi, ut forma secu ria & proinde ut accidentalis.

Instabis. Cùm in tantùm aliquid agat; in quantu in actu, per eandem formam agere debet, per qua in actu, Atqui ignis v. g. non est actu ignis per acci tia, sed per suam formam: Ergo non producit a ignem per accidentia, sed per suam formam; Ergo illa productione accidentia non mediant.

Resp. Distinguo majorem: per eandem formam per quam est in actu; per virtutem radicalem & p cipalem, concedo; ut per virtutem immediatam & p mam, nego. Et pariter ad secundum consequens: dentia non mediant; ut virtutes principales, conc ut quasi instrumentariæ, nego.

Urgebis. Forma accidentalis est immediatè Prod formæ accidentalis: Ergo & forma substantialis al substantialis.

Resp. Nego consequentiam & paritatem. Disp triplex assignari potest. Prima ex ipsa utriusque na Cùm enim, ut habet S. Thomas q. de Spirit. Creat. ad 10. accidens ex sua natura sit virtus substantiæ que detur ut medium operationis, tale debuit esse, ut egeret alio modo ad operandum. Sed sicut minister & domini negotia se ipso immediatè peragit, ita & prios & substantiæ, cui servit, effectus se ipso p ret. At vero substantia cùm sit propter *subsistere*, propter *agere*, non debuit talis esse, quæ immedi

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ret. Secunda disparitas petitur ex natura ordinis operativi, qui cùm sit secundaria & accidentalis perfectio, pertinere quidem potest immediatè ad accidens, non tamen ad formam substantialem. Tertia demum petitur ex ipso effectuum ordine; ut enim egregiè observat S. Thomas q. de anima, ar. 11. oportet, ordinem principiorum agendi esse, ut ordinem effectuum, ut sic servetur similitudo & correspondentia effectus ad causam. Patet autem, quod nunquam forma substantialis immediatè fit ab agentibus creatis: sed id, quod primò fit, est accidens, postremò verò forma substantialis: ut, cum lignum igniscit, primo fit calor in eo, quo ad metam sui augmenti perducto, postremo fit forma ignis. Unde ut idem servetur ordo in principiis, oportet id, quod proximè agit, esse accidens: quod vero remotè, esse substantialem formam.

Dices. Quod forma substantialis egeret virtute additia, ut operaretur, vel esset ex perfectione, vel ex imperfectione. Non ex perfectione: quia Deus infinite perfectus non eget media virtute, ut operetur. Non ex imperfectione, quia forma accidentalis, quæ est imperfectior, se ipsa immediatè operatur: Ergo ex nullo capite substantia eget media ulla virtute, sed immediatè se ipsa potest operari.

Resp. Id esse ex perfectione mixta imperfectioni: Vnde forma substantialis nec tàm perfecta est, ut possit immediatè omnes perfectionum modos tribuere subjecto, nec tam perfecta, ut ad minores ordinetur. Vnde ut rex, cùm non possit omnia se ipso præstare, digniora sibi vindicat, ut leges condere, tributa indicere, magistratus creare, bella decernere: minora verò committit ministris: Ita forma substantialis dat quidem se ipsa immediatè id, quod præcipuum est, scilicet subsistere, minores verò & secundarias perfectiones mediis formis accidentalibus, ut *operari*, *albescere*, *calere*, &c.

Replicabis. Justa S. Thomam forma substantialis immediatè fundit ex sese suas proprietates, Quidni & suum *agere*, quod est tam affine actualitati essendi? Imò illa proprietatum effusio est quoddam actionis genus; Sed est immediatè à forma substantiali: Ergo est immediatè activa.

Resp. Nego consequentiam & paritatem. Disparitas repetenda est ex jam dictis, quod scilicet *agere*, cùm sit ultima cujusdam accidentarii ordinis actualitas, non potest tribui immediatè à forma substantiali, sed exigit formam sui ordinis, id est, accidentariam, quæ est ipsissima potentia operativa. At verò nihil repugnat, sed ordo rerum potius exigit, & potentiam operativam, & reliqua accidentia propria in sui prodectione pendere à for-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ma ſubſtantiali, ut à prima eſſendi baſi & radice, ei ita deberi & connecti, ut eadem actione, qua iſta pro citur, illa quoque producantur, in quo ſita eſt dima tio, ſeu effuſio proprietatum ab eſſentia.

Exinde patet reſponſio ad confirmationem. Negan enim eſt antecedens, quòd effuſio illa proprietatum actio elicita à forma ſubſtantiali: eſt enim ipſamet gu rantis actio ut continuatio uſque ad proprietates, prop carum cum forma ſubſtantiali connexionem. Sed res cetur accuratiùs articulo ſequenti.

Repones. Aliquando proprietates ita oriuntur à fo ſubſtantiali, ut nullam aliam cauſam præter ipſam ha re videantur: Ergo tunc ſaltem ab ea immediatè effici tur. Declaratur antecedens in aqua calida, dum ar ígne redit ad nativam frigiditatem: Hujus enim frigid tis renaſcentis quæ cauſa eſſe poteſt, propter aquæ i mam, quæ illam denuò parturit? Non generans aq quia nec præſens eſt, nec fortè ampliùs exſtat in nat Non corpus circumſtans, quia aqua etiam in tepidi lo aere infrigeſcit. Non aliquid frigoris reſidui, q ſupponitur tota incaluiſſe. Quid igitur hunc effec præter aquæ formam producit.

Reſp. Hujus frigiditatis reſtitutæ cauſam effectric juxta communem opinionem, eſſe eandem, quæ aqu genuit. Nec refert, quod non adſit in ſe; ſatis e adeſt in effectu ſuo primario, ex quo propter natura connexionem frigiditas ut ſecundarius effectus initio cuta eſt, & ſequitur ſemper remotis impedimentis. Se generans non videatur ſufficere propter abſentiam promptu adhuc ſunt cauſæ conſervantes aquam. Ut en cauſa, quæ dat *eſſe*, dat conſequentia ad *eſſe*; ita q conſervat *eſſe*, conſervat conſequentia ad *eſſe*, & fi tingat violentè tolli, amota vi, ea reſtituit eodem mo xu, quo antea conſervabat. Porrò quæ ſint hæ cau conſervantes aquam nihil attinet nunc curioſius ſcru ri; quæcumque enim ſint, perinde eſt.

Obj. 2. Duo actus ſubordinati poſſunt eſſe immedi ab eodem principio, ut amor Dei & proximi ab ea Charitate; Sed *eſſe* & *agere* ſunt actus ſubordinati: E poſſunt ab eadem forma, ſcilicet ſubſtantiali immedi produci.

Reſp. Argumentum nihil probare, quia nimis pro formam ſcilicet ſubſtantialem ſolam immediatè poſſe omnes ſecundarias perfectiones. Unde in forma diſtin antecedens: actus ſubordinati ejuſdem generis, con do; diverſi generis, nego. Eſt enim contra limita nem principii, ut ſe extendat ad actus admodum di ios. Et ad minorem, *eſſe* & *agere*, ſunt actus ſubo

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

nati, intra idem genus, nego; diversi generis & rationis, concedo: unus enim est substantialis, alter accidentarius.

Instabis. Forma accidentalis unica hęc duo in se colligit, *esse* & *agere*, ut calor *calere* & *calefacere*. Quidni & substantialis?

Resp. Nec formam accidentalem ex natura sua destinatam ad *esse*, etiam accidentale, ista duo colligere: unde primates Theologi distinguunt gratiam, quæ dat *esse supernaturale*, à virtutibus, quæ dant *agere supernaturale*. Cæterùm nihil mirum, formam accidentalem primario destinatam ad *agere*, præsuppositivè afferre aliquod *esse*; quia illud ipsum *esse* nihil aliud est; quàm *esse activum*. Sic calor, qui ex sua natura est virtus ignis ei ad agendum adjuncta, in se adunat *calere* & *calefacere*; quia *calere* idem est, ac vim ipsam calefaciendi formaliter in se habere.

Obj. Accidens nequit producere substantiam: Ergo immediata virtus productiva substantiæ est alia substantia. Probatur antecedens. Res ignobilior nequit producere nobiliorem. Sed accidens est ignobilius substantia, ut ex se notum est: Ergo nequit eam producere.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem distinguo, res ignobilior nequit producere nobiliorem; ut virtus principalis & radicalis, concedo; ut virtus proxima & instrumentaria, nego. Et concessa minore eodem modo distinguenda est consequentia. Nihil enim repugnat, duas virtutes subordinari ad eundem effectum producendum, ita ut altera sit remotior & ut princeps virtus illius productiva; altera immediatior, sed servilis. Atque in hoc casu virtus princeps debet quidem continere & æquare effectum, non tamen servilis illa & instrumentaria. Ut enim servus instrumentaliter peragit ea, quæ principaliter sunt Domini sui, etsi majora sint sua conditione; ita in subordinatis virtus instrumentaria producit instrumentaliter, quæ pertinent ad altiorem virtutem principalem, etsi sint nobiliora.

Instabis. Instrumentum debet elevari per aliquem influxum à causa principali; Sed in promptu non est; quid illud sit, quod accidens à forma substantiali recipit, ut ab ea elevetur: Ergo non potest ei subordinari ut instrumentum. Probatur minor. Quid enim id esset? Non substantiale aliquid, quia quidquid recipitur in accidente, hoc ipso degenerat ab ordine substantiali. Non accidentale, quia illud accidens perinde insufficiens esset, ac prius: Ergo nihil recipit.

Resp. Distinguo majorem: Instrumentum debet aliquid recipere à causa principali; Instrumentum *quod* & propriè di-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

dictum, concedo; Instrumentum *quo*, seu virtus ipsa instrumentaria derivata à causa principali, nego. Accidens autem non est instrumentum *quod*, sed ipsa virtus instrumentaria substantiæ: unde ad ei serviendum non eget alia virtute ab ea recepta. Sed sicut malleus quidem eget motione artificis, ipsa verò motio, quia illum artifex movet, non eget alia motione, sed se ipsa instrumentariè causat artefactum: ita nec accidens, cùm sit virtus substantiæ, eget alia virtute præter se ipsum ad producendam instrumentariè substantiam.

Urgebis. Virtus instrumentaria, juxta S. Thomam, nihil aliud est, quam motio transiens & effluxus vialis derivatus à causa principali: Sed accidentia formæ substantialis sunt in ea, non ut motiones & effluxus viales, sed ut formæ stabiles & quietæ: Ergo perperam vocantur à nobis *virtutes instrumentales substantiæ*.

Resp. Virtus instrumentaria dupliciter sumi. Primò communiùs, pro motione, qua instrumentum applicatur à causa principali, ut malleus ab artifice; de qua motione dicetur Articulo quintò: Secundò sumitur, quamvis minùs frequenter, pro virtute illa accidentaria, quam natura formis substantialibus ut immediatum agendi principium adjunxit, quæque ob id potentiæ activæ dicuntur, ut est in animali facultas generativa S. Thomas virtutem instrumentariam priori sensu accipit, non isto posteriore, cum eam vocat *motionem*, *effluxum vialem*, *formam incompletam*, &c.

Dices. Ex ipsa naturæ lege, agnoscente S. Thoma 1. 2. q. 109. ar. 1. unicuique formæ stabili & completæ debet correspondere proportionatus effectus, in ea scilicet contentus & ejus perfectionem non excedens, ultraquem nihil possit, nisi per aliquam formam superadditam; Sed effectus proportionatus calori v.g. non est nisi alius calor: Ergo ultra illum nihil potest, nisi recipiat aliquam aliam superiorem formam: Ergo nequit producere, etiam ut virtus secundaria, formam ignis, nisi aliquid recipiat ab igne.

Resp. Majorem esse veram de formis, quæ se habent ut causæ principales, & ut primi fontes agendi. His enim omnibus suis proprietatibus instructis correspondet effectus proportionatus, ultra quem nihil possunt nisi aliquid vitium accedat: ut aqua calefacere non potest, nisi accedat ei virtus ignis. At verò formæ illæ, qua se habent, non ut causæ principales & ut primi agendi fontes, sed ut virtutes adjunctæ alicui formæ superiori, ut cum ea constituant unam causam perfectam, non debent esse hujusmodi, sed contra, lege naturæ debent posse aliquid nobilius se, quia ex tali conjunctione censentur elevari ad effectum

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ctum correſpondentem formæ illi nobiliori, cui ſerviunt. Recole exemplum ſervi ad negotia Domini ſui ex ipſa ſua conditione elevari.

Replicabis. At illud tandem dicendum ſupereſt: Qui fiat, ut forma accidentalis, ex eo præcisè quod conjuncta ſit formæ ſubſtantiali, nullo alio ab ea recepto, tantum valeat, ut non modo ſibi ſimilem & proportionatam producat, ſed etiam ſubſtantialem excedentem.

Reſponderi poſſet ſolutione, quam ipſe Scotus tam frequenter uſurpat (neque enim nobis minus licet contra Scotum, quam Scoto contra alios) *hanc eſſe utriuſque naturam*. Cum enim accidens ex natura ſit adjunctum formæ ſubſtantiali, ut immediata & proxima ejus vis activa, debet poſſe inſtrumentaliter proximè quidquid illa poteſt principaliter remotè. Natura enim ea, quæ deſtinat ad aliquid, debet apta efficere ad illud exſequendum.

Sed res luculentiùs adhuc dici poteſt ex S. Thoma 3. Cont. Gent. cap. 69. q. de Anima ar. 12. Cum omne agens producat ſibi ſimile, oportet, inquit S. Doctor, ex ipſo effectu conſiderare principium, quod agit: oportet enim, utrumque eſſe conforme, niſi quod id ultimum debet eſſe in effectu, quod eſt primum in cauſa, quia in effectibus proceditur ab imperfectum ad perfectum. Quemadmodum ergo, dum producitur ignis, (res enim clarior erit in exemplo) licèt forma ſubſtantialis ſit perfectiſſimus effectus & totius hujus effectionis meta, non tamen ſtatim producitur, ſed mediat calor ut diſpoſitio ducens in formam ignis: ita pariter in igne producente: licet forma ſubſtantialis ſit principalis cauſa & fons totius efficaciæ, non tamen immediatè agit, ſed mediat calor ut virtus ſecundaria formam ignis conſequens. Unde ſicut calor productus concurrit diſpoſitivè ad productionem formæ ignis ut immediatior effectus ad ſuum principale: ita calor producens concurrit activè ut immediatior virtus ſub ſua principali, Sed quod caput eſt, ſicut quo calor productus concurrat diſpoſitive ad effectum ſe nobiliorem, non habet ex aliquo addito, ſed præcisè ex naturali colligatione, quam habet cum forma ignis producti, ut effectus præambulus cum ſuo ultimato: ita quod calor producens concurrat activè ad effectum ſe nobiliorem, non habet ex aliquo addito, ſed præcisè ex naturali colligatione, quam habet cum forma ignis, ut virtus ſecundaria cum illa principali. Atque hoc pacto clariſſimè intelligitur, quomodo præcisè ex eo, quod accidens conjunctum ſit ſubſtantiæ ut virtus ſecundaria dimanans ex primaria, poſſit producere minus principaliter ſubſtantiam, etſi nihil aliud ab ea recipiat, quàm ſe ipſum, Eaque doctrina non rationi modo, ſed etiam experientiæ congruit:

vide-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

videmus enim, nec substantias gigni, nisi mediis dispositionibus; nec gignere, nisi mediis activis qualitatibus. Vt ignis nec producitur nisi calore præcedente, nec producit nisi per calorem à sua forma dimanantem.

Dici solum potest contra hanc doctrinam. Nihil agit in distans; Sed calor, qui est in igne comburente, distat aliquando à materia, quæ comburitur: Ergo non est virtus immediata comburendi.

Sed nego minorem. Vt enim jam dictum fuit a. 1. §. 1. calor primò agit in partem materiæ sibi contiguam, & ea mediante in aliam, sicque succedenter: unde nunquam agit propriè in distans.

Obji. ultimò argumentum Theologicum. Substantia Angeli immediatè gerit vices speciei impressæ in sui cognitione: Ergo est immediatè effectiva. Probatur consequentia: quia species impressa effectivè concurrit ad intellectionem juxta communiorem opinionem.

Resp. Nego consequens. Ad probationem distinguo: species impressa concurrit effectivè ad intellectionem, ut *principium* eliciens illam actionem, nego; ut *objectum* terminans & complens potentiam cognoscitivam, concedo: nam species impressa se tenet ex parte objecti. Non repugnat autem substantiæ immateriali immediatè objicere potentiæ cognoscitivæ, quia id non affert secundariam perfectionem, sed solùm ejus entitatis, quàm habet, exhibitionem & conjunctionem cum potentia eam attingente. Sed de his fusiùs Theologi.

ARTICVLVS QVARTVS.

Quid sit causalitas Causæ Efficientis, quidve dimanatio.

IN causa efficiente duo distingui solent; virtus causandi, quæ dicitur *actus primus*; & causalitas, seu causatio, quæ dicitur *actus secundus*. De virtute causandi tum proxima, tum remota egimus supra, nunc agendum est de causalitate. Et quia dimanatio proprietatum ab essentia solet reduci ad causalitatem efficientem, sæpeque de illa fit mentio in Philosophia & Theologia, ideo dicendum quoque, quid tandem sit illa dimanatio.

PRIMA CONCLUSIO.

CAusalitas causæ efficientis est actio, seu potiùs *agere*; ut causalitas ignis est calefacere & ignire, causalitas arboris fructificare. Ita omnes, nisi quòd quidam dicunt causalitatem illam melius exprimi per *actionem*, alii vero

per

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

per *agere*. Sed quæstio est de nomine, licèt *agere* videatur melius exprimere, quia exprimit actionem ut exercitam, quo modo constituit propriè agens in actu secundo.

Probatur facilè conclusio. Causalitas causæ est id, quo constituitur causans in actu secundo; Sed per *agere* causa efficiens constituitur formaliter causans in actu secundo: Ergo *agere* est ejus causalitas. Quid verò sit agere, seu actio commodiùs explicabitur disp. 3. q. 1. a. 2. sufficiat nunc tantisper delibasse.

SECUNDA CONCLUSIO.

DImanatio, seu resultantia, nihil aliud est, quàm productio unius rei minùs principalis, ad productionem alterius principalioris, ex vi naturalis connexionis, quam habet cum illa: unde illa dicuntur ab aliquo dimanare & resultare, quæ ad ejus productionem producuntur propter connexionem, quàm cum illo habent.

Conclusio intelligi, ac declarari potest ex fundamentis jam constitutis. Cùm enim duplex formarum genus distinguimus, substantialem unam, quæ est prima essendi basis & radix accidentalis; alias, quæ isti addunt secundarias essendi perfectiones. Hæ additiciæ rursus duplicis modi sunt: Quædam communes, quæ scilicet nihil pertinent ad integritatem rei, sed forinsecùs adduntur ab agentibus extraneis, ut calor aquæ, frigus aeri, &c. Quædam verò propriæ, quæ scilicet naturaliter debentur rei, ut perfecta sit. Quamquam enim forma substantialis det primariam perfectionem, attamen cùm limitata sit, non sufficit ad omnia munera, sed eget propriis accidentibus, ut det *esse* omnibus numeris absolutum: Vt, animali, ut perfectum sit, non sufficit anima, sed opus est præterea integro exercitu virium, aliorumque accidentium, tactu, gustu, olfactu, auditu, visu, sensibus internis, appetitu, vi motrice, calore, humiditate, &c. Hæ formæ propriæ, ut ex natura sua conspirant cum forma substantiali ad unum *esse* perfectum, ita oportet, ut naturali nexu ei fœderentur: & quia unitorum est eadem sors, consequens est, ut nec esse possit, quin illa secum trahat; nec fieri, quin eadem actione illæ fiant, quatenus propter concatenationem defert & determinat actionem, qua producitur, ad illas quoque producendas: unde axioma, *Qui dat* esse, *dat consequentia ad* esse. Confentitque experientia, qua videmus, à quavis causa fiat forma substantialis, statim consequi proprietates ejus: ut à quavis causa fiat ignis, fiunt & lux, calor, levitas, raritas, &c. Hanc ergo secundariam productionem principa-

pa-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

palioris formæ, cujus appendices sunt, fundatam in naturali connexione, vocamus *resultantiam*, seu *dimanationem*.

Sed res, quo illustrior sit, placet sensibili exemplo demonstrare. Nemo negare potest, actionem motivam habere ad mobilia, ut factivam ad effectus: nam motus est aliquid *fieri*, Quid igitur valeat conexio in effectibus intelligi potest ex eo, quod valet in mobilibus. Videmus autem, cum mobilia conjuncta sunt, eadem vi, qua movetur primum, moveri & sequentia: ut qui avellit truncum, avellit & radices, ramosque cohærentes: Qui trahit primum annulum, trahit & alios: Qui movet clavum infixum trabi, movet & trabem. Quia scilicet propter connexionem fit, ut actio movens à primo ad alia connexa deferatur. Idem ergo intelligendum est in omnibus effectibus conjunctis, eadem scilicet vi, qua fit primus, fieri & alios ei naturaliter conjunctos; quia propter connexionem *esse* à primo defertur ad alios, atque proximus determinat agens ad alios sibi conjunctos secundario producendos.

Solum dicendum, qua causa hoc effectus inter se colligarit, nec hic nexus gratis à nobis poni videatur. Vt accuratiùs fiat, mens surrigenda est cum S. Thoma 1. q. 15. ar. 3. ad 4. ad ipsum Deum omnium fontem, à quo naturæ leges: omnisque rerum ordo fluxit, divinum scilicet intellectum, cujus tota natura est quoddam artefactum, ut ait S. Thomas. Vt igitur perfectus artifex cum opus aliquod mediatur, illud non dimidiatum truncumve concipit; sed quidquid ad integritatem spectat pertinet, sub una idea comprehendit: ita Deus, cum aliquid ens, ut hominem, concipit faciendum, illud non dimidiatum inteligit, sed omnes perfectiones ad suam naturalem integritatem pertinentes sub uno exemplo conjungit, proprietates scilicet & essentiam. Atque ex vi conceptionis & idea artificis ea omnia, quæ pertinent ad integritatem artefacti sortiuntur invicem eam colligationem secundùm *esse* & *fieri* artificiale; pariter ex vi divinæ conceptionis & ideæ proprietates essentia sortiuntur colligationem inter se secundum *esse* & *fieri* artificiale divinum, id est, secundum ipsissimum *esse* & *fieri* naturæ; quia natura nihil aliud est, quàm artefactum Dei, & naturalis rerum ordo idem est, quem intellectus Dei, ut prima naturæ regula præscripsit. Hæc colligatur esi prima radix hujus arctissimæ connexionis, & etiam summe necessaria erat ad bonum universi: nam si colligaretur essentia cum proprietatibus, sæpe fieret à illis, quo nihil fœdius & absurdius: at si homo fieret sine sensu & appetitu: ignis sine calore. Vi ce, &c.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Vnus tàntum supereſt ſcrupulus, quòd ſcilicet, cum ſupradixerimus, qualitates proprias produci ante formam ſubſtantialem, ut diſpoſitiones; nunc dicamus, ſequi productionem formæ ut appendices.

Sed facilè diluitur advertendo, cum fit forma ſubſtantialis, præcedere quidem aliqua fundamenta proprietatum, quibus preparatur materia, quæ dicuntur *diſpoſitiones præviæ*, ſuntque ut via ad formam, ſed iſta tandem adveniente perit vetus compoſitum, & cum eo præviæ illæ diſpoſitiones; novumquæ fit & cum eo novæ proprietates ex illa nova forma ſubſtantiali derivantes. Vnde utrumque verum eſt, quod qualitates propriæ præcedunt *fieri* formæ ſecundum ſtatum vialem & imperfectum; & quod deinde illam ſequuntur ſecundum ſuum *eſſe* perfectum, ut appendices ex ea derivatæ. Sed de his accuratiùs, cùm de generatione.

Ex his infertur primò, dimanationem non eſſe actionem diſtinctam à productione eſſentiæ, ſed ſicut qui dat *eſſe*, dat conſequentia ad *eſſe*, ita eadem actione, qua producit eſſentiam, producit & proprietates. Vnde eſſentia eſt terminus primarius illius actionis, proprietates vero terminus ſecundarius: Sicut unica motione trahitur tota catena, quæ quidem attingit primum annulum ut terminum primarium, ſecundario vero alios cum illo connexos.

Infertur ſecundo cum S. Thoma 1. p. quæſt. 77. ar. 6. eſſentiam poſſe dici cauſam efficientem proprietatum, non quidem proprie, quaſi eliciat actionem earum productivam, ſed reductivè, in quantum defert actionem generantis ad proprietates, ſicut primus annulus defert motum ad alios, vel, ut loquitur Joannes à S. Thoma, quatenus ob illam, quam ſupra explicuimus connexionem, eſt ratio, cur actio agentis ulterius ad proprietates tranſeat. Deferre enim actionem agentis, & eſſe in cauſa, cur ipſa ulterius progrediatur, reductivè pertinet ad genus cauſæ efficientis.

ARTICVLVS QVINTVS.

De Inſtrumentis Cauſæ Efficientis.

VT in Politica unus homo utitur alio tanquam miniſtro ad ſua negotia, ita in cauſis una utitur alia ad ſuum effectum; ut artifex malleo, arbor ſemine, anima fuchio, Deus Sacramentis, quibus nos ſanctificat. Vt enim homo homini ſubditur, & ideò ſervit ſecundum ordinem ſocietatis humanæ, ita cauſa cauſæ ſecundum ordinem naturæ. Hæc cauſa, quæ ſervit ſuperiori, dicitur

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

tur *instrumentum*, de quo quatuor quæri possunt. Pri quid sit, Secundò, quotuplex sit. Tertiò, an egeat tione derivata à causa principali. Quartò, an debeat bere actionem sibi propriam, qua cooperetur causæ cipali. Hæc, ut distinctiùs dicamus, duobus comp mur paragraphis.

§. I.

Quid & quotuplex sit Instrumentum.

INstrumentum rectè definitur *Causa agens in virtute rius*, scilicet causæ principalis. Definitio recepta est, & colligitur ex D. Thoma variis in locis.

Explicatur. In ea, *causa agens*, tenet locum genus instrumentum enim cum causa principe in ratione convenit. Cætere particulæ tenent locum differe nam instrumentum distinguitur à causa principali, hæc agat virtute sibi propria, illud verò virtute a id est, non sua, sed causæ principalis.

Sed ut instrumenti notio plenè habeatur, operæ tium est paullò accuratiùs dicere; quid propriè sit *virtute aliena*, quidve *agere virtute propriâ*: illud enim isto explicari debet. Vnde ut ab hoc posteriore inc mus.

Tribus modis aliquid potest dici, *agere virtute pr* Primò, in quantum virtus agendi est ejus proprie calor est proprietas ignis, lux Solis, virtus gene viventis: & hic est modus perfectissimus, quo aliqua tur *agere virtute propria*.

Secundò, hæc appropriatio fieri potest per subo tionem, in quantum virtus proxima agendi, cum proprietas, subordinatur alteri virtuti radicali, proprietas: sic lumen gloriæ, quod est proxima qua Deus videtur, & charitas, quæ est virtus pr qua Deus amatur, non sunt quidem proprietates sed tamen subordinantur animæ proprietatibus quidem intellectui, hæc verò voluntati, ut radi principiis istarum actionum. Hac subordinatione propriantur homini, ut quidquid agit seu per lume riæ, seù per charitatem, dicatur *agere propria virtu ut causa principalis*.

Tertiò demum, hæc appropriatio, sed paullò inc ctiùs, fit per substentationem, in quantum ipsa pri lis agendi virtus recipitur in aliquo ut subjecto; enim ipsi appropriatur, quia omne accidens est sui fecti, & ideo quidquid subjectum agit per tale acci dicitur aliquomodo *efficere principaliter*. Sic Luna

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

illuminat, & aqua jam calida principaliter calefa-
a Luna a Sole, & aqua ab igne recipiunt virtutem
palem illuminandi & calefaciendi.

His intelligitur principale quæsitum, quid sit *agere in*
alterius. Cùm scilicet vis, qua causa agit, nec est
proprietas; nec subordinatur ulteriori virtuti, quæ
sproprietas: nec demum est ipsa virtus principa-
quam substentet; sed est solùm participatio quædam
pleta & vialis à virtute, quæ est in causa principali
rumentalem derivata, per modum motionis actuo-
pellentis vires ejus ad aliquem conatum majorem
rio.

ac doctrina tota est S. Thomæ quæst. 37. de Verit.
. *Dicitur*, inquit, *per se agere, quod agit per formam*
inhærentem per modum naturæ completæ, sive habeat
m à se, sive ab alio, aut connaturaliter, aut violen-
: per quem modum dicuntur illuminare Sol & Luna;
facere ignis & ferrum ignitum. Et deinde explicans,
id sit *agere in virtute aliena, quando*, inquit, *aliquid*
operatur ad effectum per formam sibi inhærentem, sed
non in quantum est motum à per se agente, per motio-
m, quæ quidem est virtus aliqua, ut inquit ad 4. *sed*
non habet esse *completum, sed est quid incompletum*
generis entis; & ob id, ut subdit, dicitur *motio*.

At, inquies, quid tandem est illa motio actuosa?
ac enim ignorata, satis percipi nequit allata instru-
enti notio. Neque interim eam explanat, sed magis
bscurare videtur S. Thomas, cum vocat, *motum instru-*
enti, ens diminutum, virtutem intentionalem, fluentem,
completam, quæ fit in instrumento, ut colores in aere.
Quid enim sibi volunt hæc vocabula tam frequentia
ud S. Thomam 1. p. q. 62. ar. 5. De Potent. q. 3. ar. 7.
7. De Verit. quæst. 27. ar. 4. in 4. dist. 1. quæst. 1. ar. 4.
c.

Id ut radicitus dicatur; considerandum est ex S. Tho-
, quòd cum ens dividatur in potentiam & actum essen-
, rursus actus essendi dividi debet in duplicem statum,
pliciter enim actus potest haberi à potentia. Primò
rfectè, ut forma stabilis, fixa, quieta, non ulteriùs
ndens ad aliquid perfectiùs sui generis, sed quasi in ter-
mo sui *fieri*, suæque perfectionis constituta. Secundò
minutè, per modum tendentiæ, viæ, transitus, &,
ma dicam, impulsus in aliquid ulterius intra suum ge-
us. Sic calor, qui est in ligno jam ignito ut perfectio &
rma stabilis, erat in illo, cum incalescebat, ut motio
teriùs propendens. Cùm verò *operari* sequatur *esse*, &
tus agendi commensuretur formæ essendi, consequens
, ut hæc divisio locum habeat in virtutibus activis; sic-

que

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

que virtus activa duplici modo causæ ineſse poteſt. Prim
ut perfectio ſtabilis & completa in ſuo genere. Secund
ut impreſſio tranſiens & inſtabilis, ex altiore cauſa e
cendens in iuferiorem ſubjectam, inſtar impetus,
illa iſtius vires ſibi ſubjicit, & ulteriùs provehit; ad
ſcilicet nobilius ac ſibi proprium, qui eſt proprius h
impulſus terminus Virtus activa primo modo conſi
cauſam principaleu. Secuudò veró modo cauſas in
mentales, & eſt id ipſum, quod nos cum S. Thom
mine *motionis actuoſæ* intelligimus, Dicitur autem
tus, ſeu *motio*, quia ineſt cauſæ, non ut virtus ſtabi
ſed ut impulſus tendens ad ulteriorem terminum, ad
ſcilicet proprium cauſæ principalis. Item *ens diminu*
quia non eſt ut forma terminata dans *eſſe* fixum, ſe
impetus tranſiens, elevaus ad *facere* nobilius. Item
intentionalis, quia eſt tendentia quædam in aliud,
temporibus S. Thomæ uſus Scholæ erat entia illa di
ta nomine *intentionis* exprimere. Dicitur demum *eſſe*
ſtrumento, *ut colores in aere*, quia coloratum medio
moveus viſum non imprimit illi aeri formam ipſam
ris, ſed vim aliquam tranſeuntem immutandi oculum
ducendo in eo ſpeciem coloris, quæ proinde anal
habet cum virtute illa tranſeunte inſtrumentis imp

Ne veró diviſio, quæ non modó præſenti difficu
ſed & aliis in Schola Thomiſtica celeberrimis non
crem lucem affundit, gratis induci videatur, è re
eam paullò accuratiùs ſtabilire. Atque in primis
ſequitur ex fundamentis à nobis tam ſolidè collo
Demonſtravimus enim, actus eſſendi neceſſarib
guendos eſſe juxta varios mutationum modos: Atqui
rimur in Mundo duo mutationum genera. Vnam
perfectam, qua res ſubito defigitur in novo termin
ſendi, ut oculos ſubitó & perfectè fit ex non viden
dens. Alteram imperfectam, quæ rem non ſtatim
eſſendi termino conſtituit, ſed ſolùm in aliqua ejus
choatione ac deliberatione, cui ut plurimum coni
tur tendentia in ulteriorem perfectionem; ut cùm
tantiſper incaleſcere incipit. Igitur diſtingui debent
modi actuum eſſendi; unus completus & terminus;
iuchoatus & vialis; idque cùm in formis eſſendi, tu
virtutibus agendi, quia iſtæ illis commenſurantur.

Secundò altiùs adhuc repeti poteſt hæc diſtinctio ex
rerum ordine, qui exigit, ut perfectio ſuperiorum re
dare poſſit in inferiora ſubjecta. Hac enim fundame
lege, quam S. Thomas tantopere celebrat, ſancitur
& commercium rerum. Cùm ergo perfectio propria ſu
rioris nequeat eſſe in inferiore, niſi diminutè & pa
pativè, oportet, id, quod eſt in ſuperioribus p

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

teſt. Prin…fectum & ſtabile, eſse in inferioribus diminutum, Secundi…mpletum & viale: Sicque neceſsariò diſtinguendi cauſa e…duo illi ſtatus perfectionis á nobis memorati, non petus, …in eſsendo, ſed etiam in agendo: ut enim ens eſt it; ad …entis enti, ita & cauſa cauſæ.

prius h… ſertio demum, nequod probationis genus deſit, id …conſi…ndi poteſt ad oculum Inductione. Sic in politica uſas in…humana, quæ eſt umbra politicæ Mundi, authoritas, quæ Thoma…plena & ſtabilis in rege, eſt ut tranſiens & diminuta in autem …gato ad eadem negotia ex commiſſione facienda, quæ us ſtabi…ipſe faceret. Sic in artificialibus, ars, quæ eſt quieta …m, ad …ecta in mente artificis, eſt per modum vialis dire-*dimin*…ctionis & regulationis in inſtrumentis, quæ freta iſta dire-…m, ſed …idem artefactum extra producunt, quod artifex in-Item …ſe excogitavit. Sic in intellectualibus, ratio, quæ …ud, & …in intellectu ut fonte, redundat in ſenſitivas poten-…lla dim…, quæ idcirco aliquod opus rationale moliuntur. Sic *m eſſe* …supernaturalibus ratio meriti à charitate refluit in om-medio …ſubjectas virtutes, quę iſta participata charitatis mo-pſam …edunt actiones Deo ipſo dignas. Sic in loco mobili-culum …, vis motiva, quæ plenè & ſtabiliter eſt in motore, analo…eo derivat per modum impreſſionis tranſeuntis in cor-s impe…pora mota, quæ iſto impetu adjuta non ſolùm ipſo viam difficul…aperiunt, ſed & impellunt obvia corpora, non ſecus non …ple motus faceret. Quæ tam manifeſta nos admonent, è re …locum habere in cæteris ſubordinatis, licèt ſenſum no-imis …fugiat, quod in iſtis patentibus obſervamus, per-collo…fectionem ſcilicet, quæ eſt in uno ſtabiliter & plenè, poſ-arib…e in alio tranſeunter & diminutè; & quod nunc agi-tquir…, inſtrumenta poſſe habere per modum tranſeuntis nam f…onis eam virtutem, quæ reſidet in principali cauſa ermino…perfectio ſtabilis; imò per illam ad ipſum inſtrumenta-videnti…attingere poſſe, quod principalis cauſa per ſuam vir-tim in…em principaliter attingit.

ia ejus…Quoad alteram tituli partem, varia eſt inſtrumento-con…rum diviſio juxta varios modos, quibus unum agit in vir-cùm …e alterius. Primó itaque dividitur inſtrumentum in debent…Morale & Phyſicum. Morale eſt, quod à cauſa principali nus; …movetur ſolùm moraliter, ut mandato, pacto, preci-i, tur…, inſtitutione, &c. Sic ſervus movetur à Domino tur. …ſcere; Scripturæ ab omnibus inſtituentibus, ut tales io eri…ſignificent, & ad talia obligent, &c. Inſtrumentum um re…ſicum eſt, quod à cauſa principali vim agendi Phyſi-dame…em obtinet, ut malleus ab artifice, membra ab anima,

citur …

pria ſu…Secundo dividitur in Inſtrumentum *Quod*, & inſtru-…mentum *Quo*. Inſtrumentum *Quod* eſt ſuppoſitum agens …ſerviens alteri ſuperiori, à quo movetur, ut baculus

ho-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

homini. Instrumentum *Quo* est ipsa virtus agendi minùs principalis: & hæc adhuc duplex est. Vna propriè dicta, quam nomine *motionis* expressimus & jam latè explicuimus, quæ à causa principali derivatur in instrumentum *Quod*, ut ab artifice in malleum. Altera minùs propriè dicta, quæ est virtus aliqua quieta & plena residens in ipsa causa principali, ut proximum, sed secundarium agendi principium, alteri primario & radicali adjunctum, eaque adjunctione in consortium causandi elevatum modo supra explicato ar. 3.

Tertiò dividitur in Artificiale, quod servit artifici, ut malleus & serra: Naturale, quod servit causis naturalibus, ut manus, pedes, lingua, animæ: Et supernaturale, quod Deus adhibet ad effectus supernaturales, ut aquam baptismalem, chrisma confirmationis, ad sanctificandos homines.

Quartò dividitur in conjunctum & separatum. Conjunctum est, quod unitur causæ principali, ut manus animæ. Separatum verò, quod agit ut emissum à causa principali, ut semen emissum ab arbore gignit arborem, non virtute propria, sed impressa ab arbore, à qua decisum est. Hæ sunt communiores instrumenti divisiones.

§. II.

An sit de ratione instrumenti moveri à causa principali, & in aliqua propria actione cooperari.

PAlàm est, instrumenta quàm plurima moveri à causa principali, ut omnia artis instrumenta ab artifice. Id tamen esse de ratione instrumenti negant aliqui, rati sufficere, quòd instrumentum subordinetur causæ principali aut certè ipsi minùs principaliter cooperetur, eaque aut subordinatione, aut cooperatione, nulla accedente actuosa motione, constitui in ratione instrumenti. Addunt aliqui, nullam virtutem activam, nullamque actionem præsupponi debere in instrumento, ut à causa principali, elevari possit. Ut contra illos utrumque stabilimus, sit

PRIMA CONCLVSIO.

DE ratione instrumenti est, ut moveatura causa principali, motione illa actuosa vires ejus activas elevante, quam supra explicuimus.

Conclusio sequitur ex præcedente doctrina, estque petita ab S. Thomæ 3. p. q 62. ar. 1. *Causa*, inquit, *instru-*

mentum

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

mentalis *non agit per virtutem sua formæ, sed solum per motum, quo movetur à principali agente*. Et 2. Cont. Gent. cap. 21. *Instrumentum nunquam adhibetur ad causandum, nisi per viam: est enim ratio instrumenti, ut sit movens motum, &c.*

Probari præterea potest ex ipsa definitione instrumenti; Aliquid *agere in virtute alterius* est ab eo recipere virtutem per modum motionis actuosæ transeuntis, ut supra fusè declaravimus. Ecquid enim dici posset *agere in virtute illius*, si nullam ab eo virtutem reciperet? Atqui de ratione instrumenti est *agere in virtute alterius*; est enim vulgata ejus definitio: Ergo & recipere ab eo actuosam illam motionem.

Confirmatur argumento, quod insinuat S. Thomas 2. 2. q. 109. ar. 1. implicat, causam producere effectum, nisi habeat virtutem illius productivam vel per modum formæ completæ, vel certè per modum motionis vialis & transeuntis; Atqui instrumentum producit effectum causæ principalis: Ergo debet habere virtutem illius effectus productivam, vel ut formam innatam & stabilem, vel ut motionem transeuntem: Sed non habet illam per modum formæ innatæ & stabilis, aliàs esset causa principalis: Ergo superest, ut illam habeat per modum motionis impressæ à causa principali, vires ejus activas ad effectum illum nobiliorem attingendum elevante.

Respondebis, inesse posse instrumentis aliquas virtutes stabiles ex eorum forma dimanantes, quæ possint servire causæ principali & attingere sub ea minus principaliter ejus effectum; sicque non egere addititia aliqua motione ab ea fluenter recepta.

Sed responsio, quæ videtur esse totum Adversariorum fundamentum, facilè confutatur. Virtus activa dimanans ab aliqua forma substantiali nullum omnino effectum, nisi tali formæ proportionatum, etiam serviliter attingere potest, nisi aliquid virium aliunde accedat; Atqui effectus causæ principalis non est proportionatus formæ substantiali instrumenti, sed illam excedit: Ergo nequit illum attingere per virtutes à se dimanantes, etiam serviliter, nisi aliquid virium accedat à causa principali, motio scilicet illa actuosa provehens istas inferiores vires in aliquid earum conditione altius. Minor negari non potest: est enim de ratione instrumenti attingere effectum excedentem suam formam. Major vero est S. Thomæ 1. 2. q. 109. a. 1. & demonstrari potest ex eo, quod omne accidens dimanans à forma substantiali, ex vi suæ dimanationis, est illi commensuratum & addictum; non enim dimanant ab aliquo, nisi pertinentia ad ejus perfectionem, integritatem & conditionem, proinde illi & non aliis commensurata,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

rata, appropriata & addicta: Ergo accidentia dimanantia à forma nequeunt, etiam serviliter, attingere effectus proprios aliarum formarum & extrahi extra limites suæ substantiæ, nisi superior influxus elevans & illis utens accedat.

Replicabis. Substantiæ quædam videntur ex natura sua esse propter alias, eisque subjici; ut servas. Sic omnis substantia creata naturaliter subjicitur substantiæ divinæ; & substantia grani videtur ex natura sua destinata ad serviendum arbori generanti. Quid ergo vetat, ejusmodi substantias virtutes suæ sortis innatas habere, id est, serviles & secundario collaborantes ad effectus superiorum substantiarum: ut grano naturaliter inesse vim arborificam; & omni substantiæ creatæ vim servilem & obedientialem activam ad omnes effectus, ad quos Deus creaturam adhibere voluerit;

Sed contra. Sicut subjectio illa substantiæ ad substantiam superiorem non elevat illam ad ordinem istius, sed efficit solùm, ut obnoxia sit ejus influxibus: ita pariter subjectio virtutis ad virtutem superiorem non elevat illam ad ordinem istius, ita ut possit attingere ex se ejus effectus; sed solùm efficit, ut obnoxia sit ejus usibus, & à ea moveri possit & applicari: Ergo non obstante hac subjectione relinquitur semper necessitas additiciæ motionis, qua superiores causæ principalis vires utantur viribus causæ instrumentalis, easque elevant ad suum effectum. *Vis enim motum importat*, inquit, S. Thomas 1. 2. qu. 109 ar. 1.

Dices. Accidens præcisè ex vi suæ cum substantia conjunctionis habet, ut possit attingere minus principaliter effectum substantialem sibi superiorem, ut supra dictum fuit; nec eget additicia motione: Quidni à pari vires innatæ instrumenti, puta grani, poterunt attingere effectum causæ principalis præcisè ex vi suæ subjectionis ad illam absque additicia motione?

Sed aperta est disparitas. Nam optimè intelligitur vi naturalis conjunctionis fieri, ut virtus attingens effectum proprium immediatè, eò mediante attingat effectus ulteriores cum eo connexos. Vnde merito supra diximus præcisè ex naturali conjunctione cum substantia elevari accidens ab ea dimanans ad cooperandum illi ut principium immediatum suo primario radicali, nec requiri motionem additiciam; At nequit intelligi, imò repugnat ex eo, quòd aliqua virtus activa sit ordinis inferioris & subjecti, ut possit producere effectus suæ superioris; quin potiùs idcirco est insufficiens, nisi elevetur: Ergo subjectio illa non excludit, sed magis arguit necessitatem motionis.

Re-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Repones tandem. Etsi vires innatæ instrumenti non sufficiant ex se ad attingendum causæ principalis effectum, satis confortantur extrinseca cooperatione causæ principalis; unde illa intrinseca motione elevante nusquam indigent.

Sed hæc responsio, etsi apud Adversarios trita, omnium miserrima est. Vel enim ex eo, quod causa principalis pro sua virili parte agat & collaboret causæ instrumentali, mutantur intrinsecè vires activæ instrumenti, vel remanent interiùs immotæ, solùmque acquirunt denominationem extrinsecam *adjuti*. Si immutantur intrinsecè, habemus intentum, nempe accessum actuosæ virtutis eas immutantis. Si intrinsecè, manent immotæ: Ergo nihil magis, quàm antea possunt & quamquam effectus causæ principalis fiat, non tamen illis adscribi potest, sed tantùm causæ principali. Repugnat enim denominationem extrinsecam esse rationem formalem attingendi effectum. Adde, quod instrumentum sæpe producit effectum causæ principalis ea absente; ut granum absente, imo destructa arbore, ex qua decidit, producit arborem: Ergo non adjuvatur extrinseca cooperatione, sed intrinseci virtutis participatione.

His omnibus addendum pro coronide, etsi instrumenta naturalia haberent vires innatas attingendi effectus causarum principalium, (quod tamen satis refutavimus) id certè capitaliter repugnare instrumentis supernaturalibus. Unde virtus illa activa obedientialis, quam Adversariorum plerique tantopere inculcant, quæ innata sit creaturis ad cooperandum Deo in effectibus supernaturalibus, magna chimæra est, non modo gratis & superflue inducta sed etiam manifestè impossibilis. Oporteret enim, illam esse & supernaturalem & infinitam: supernaturalem quidem, quia cum virtus speciem sumet à propriis objectis, illa propriè versarentur circa supernaturalia: infinitam vero, quia non esset determinata ad aliquam speciem effectuum, sed extensa ad omnes effectus, ad quos Deus adhibere potest creaturam, qui sine dubio infiniti sunt. Repugnat autem, virtutem supernaturalem naturaliter inesse rebus, & infinitam finitis. *Operari* enim sequitur *esse*, & virtus agendi formam essendi: unde sicut omnis forma dat *esse* ordinis naturalis, & determinatum ad certum genus entis; ita & omnis virtus ex ea procedens respicit *agere* naturale, & ad certum effectum determinatur.

Obj. 1. Etiam causæ principales moventur à suis superioribus, ut arbor à cœlesti Corpore, & omnis creatura a Deo: Ergo non est propria ratio instrumenti *moveri à causa principali*, quod tamen nos pro fundamento habemus.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Resp. Causas inferiores non moveri à superioribus quatenus principales sunt sed quatenus habent rationem instrumenti respectu superiorum. Vnde semper stat dogma S. Thomæ, *de ratione instrumenti esse, ut moveant motum,* Sed ut responsio profundiùs percipiatur, considerandum est ex eodem S. Doctore q 3. de Potent. art. 7. quòd cùm quodlibet agat sibi simile, secundùm ordinem effectuum est ordo causarum. Vnde in quolibet effectu oportet universaliores rationes correspondere principaliter universalioribus causis, & particulares particularibus. Effectus igitur sub ratione universalissima entis correspondet Deo ut principali causæ; sub ratione verò specifica correspondet causæ totius speciei; sub ratione demum individuali, causæ huic in individuo. Vnde nec causæ creatæ attingunt rationem entis, nisi ut instrumenta Dei (quamobrem perpetuò inculcat S. Thomas, universam naturam esse instrumentum Dei, p. 1. q. 6. ar. 3. & 3. cont. Gent. cap. 100. & in 4. dist. 5. ar. 2.) Nec causæ particulares creatæ attingunt universales rationes, nisi ut instrumenta causarum superiorum: atque adeo fit, ut semper in causis subordinatis inferior moveri debeat à superiore. Sed res dicetur eccuratius Metaph. Disp. 2. Quæst. cùm de motione Dei agetur.

Instabis. Ergo propriè nulla causa principalis est præter Deum.

Resp. Nego consequens. Vt enim causa dicatur principalis, non est necesse, ut ei effectus principaliter correspondeat secundùm rationes universaliores, sed satis est æquari & correspondere secundùm rationes saltem individuales. Sicut in constructione ædificii privatus opifex, dolator lapidum, dicitur principalis causa figuræ artificiosæ, quam in lapidem inducit, licèt eam ut relatam ad totum ædificium non attingat nisi sub directione architecti, id est, ut ejus instrumentum.

Obj. 1. Instrumentum per illam motionem vel redditur proportionatum effectui causæ principalis, vel non. Si cum ea remanat improportionatum: Ergo nihil per eam habet, quod habere, non possit propriis viribus. Si redditur per eam proportionatum: Ergo transit in causam principalem.

Resp. Reddi proportionatum per modum transeuntis & elevati, ac moti ab alio, qui modus est proprius instrumenti, non vero permanenter & virtute formæ in se stabiliter residentis, qui modus est proprius causæ principalis. Vnde non propterea fit causa principalis, sicut nec legatus est causa principalis rerum ad regem pertinentium cum vi commissionis suæ jus sufficiens ad eas conficiendas accipit.

In-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Instabis. Pleraque sunt instrumenta, quæ nulla motione fieri possunt proportionata effectui causæ principalis, etiam per modum transeuntis: Ergo in iis nulla esse potest hæc motio. Probatur antecedens. Corpus potest assumi à Deo ut instrumentum ad effectum spiritualem, ut aquæ baptismi adhibetur instrumentaliter ad spiritualem animæ ablutionem; Sed corpus nulla motione proportionari potest, etiam transeunter, effectui spirituali: Ergo sunt instrumenta, quæ nulla motione proportionari possunt effectui causæ principalis. Probatur minor. Motio proportionata effectui spiritualis & ipsa spiritualis esse debet; totus enim ordo corporeus est infra spiritualem; Sed nulla in corpore spiritualis motio esse potest: Ergo corpus nulla motione proportionari potest effectui spirituali.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem, nego minorem. Ad ejus probationem, concessa majore, nego minorem. Cùm enim infima participent de supremis, nihil vetat, participationem aliquam entis spiritualis subjectari in re corporea: nam & anima humana, licèt spiritualis, recipitur in corpore; & virtutes morales infusæ, licèt spirituales sint, residunt in potentiis sensitivis, ut docent Theologi; & demum ipse Spiritus Sanctus dicitur habitare in corporibus nostris, mediantibus scilicet spiritualibus donis & motionibus, quibus regit potentias etiam corporeas.

Urgebis. Quidquid recipitur, ad modum recipientis recipitur; Sed res spiritualis nequit induere modum subjecti corporei: Ergo nec in eo recipi.

Resp. Primo, nihil prohibere, motionem illam accommodari corpori, cum ei & anima & virtutes, quæ spirituales sunt, accommodentur.

Resp. Secundo, axioma propriè intelligendum esse de iis, quæ connaturaliter & stabiliter sunt in subjecto; non verò de iis, quæ divinitus, & transeunter ei accidunt, ut habet S. Thomas 3. p. q. 62. ar. 4. ad 1. Sed de his accuratiùs Theologi.

Dices. In plerisque naturæ instrumentis nulla est à causa principe derivata motio ut v. g. in plantæ grano. Quippe si esset in eo hæc à motrice planta impressa motio, citò transiret. Deinde nunquam quiesceret, sed semper plantæ formationem urgeret; quies enim est privatio motionis; At granum separatum vim suam etiam ultra annum retinet, illaque vis otiatur, donec terræ ac Solis tepore excitetur: Ergo non est transiens motio, sed permanens grani propietas. Idem dicendum de avium ovis.

Resp. In granis à matre planta decisis novam inesse

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

plantam, cùm adhuc matri hærerent, formatam. Germen enim jam plantula est suis foliolis invicem implicatis constans, ut oculo, & melius microscopio licet observare, Vnde saltem in plerisque granis deficit obiectio. At quia fortè quædam sunt, in quibus planta nondum est actu, sed virtute solùm, uti ferè constat de avium ovis, quibus ante inchoationem pullus non visitur.

Resp. 2. Hujusmodi granis & ovis inesse virtutem per modum motionis impressam, cujus vel signum est, quòd & ipsa, ut aliæ forinsecus impressiæ motiones, sensim tandem evanescit, manente ovi & grani forma. Fateor tamen aliquandiu manere, quòd natura providerit firmissima, quibus retineretur, claustra. At vel hinc apparet, non esse innatam proprietatem, sed externam & hospitem impressionem. At, inquis, si motio est, semper movet. Fateor. Verùm nisi, cùm exteriùs urgetur, lentè movet, ut vix pregressus sensui pateat, non quia nullus, sed quia lentus. Et tamen in granis etiam terræ non inditis progressu temporis adultius germen visitur: unde vel objectis exemplis nostra firmatur sententia.

SECVNDA CONCLÚSIO.

EStratione instrumenti, ut habeat ex se aliquam vim activam, qua causæ principi cooperetur. Ita expressè S. Thomas 3. p. q. 62. ar. 2. *Instrumentum*, inquit, *non perficit actionem instrumentalem, nisi exercendo propriam*.

Probatur evidenter conclusio ex jam positis. Instrumentum est causa quædam inferior, qua superior utitur: Ergo ut sit instrumentum, debet priùs esse in genere causæ, & habere vires activas, quæ elevari possint per motionem actuosam causæ superioris. Adde, quòd si nihil virium ex se haberet, non distingueretur è puro medio: nihil enim ejus adhiberetur ad causandum, sed tantum substentaret & deferret motionem causæ principalis quæ duo pertinent ad rationem puri medii.

Obj. Sæpe instrumentum unicam actionem elicit, ut calamus unicam scriptionem: Sed non habet ex se vim activam principalem illius actionis; hæc enim est actio causæ principalis: Ergo non debet ex se habere vim activam. 2. In Instrumentis Divinæ virtutis superfluit illa virtus activa; Deus enim ea non eget: Ergo non est necessaria.

Resp. Ad primum, in illa unica actione esse aliquid respondens viribus activis instrumenti, & aliquid respondens motioni causæ principalis. Vt in scriptione forma artificiosa characterum respondet motioni artificiosæ scriben-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

tis per calamum : At quòd exaratio sit tersa, cohærens, latior, aut gracilior, ad id confert calamus sua figura, duritie, flexilitate, &c. Unde idem non eodem prorsus modò scribet diversis calamis.

Ad secundum respondeo, in instrumentis divinæ virtutis requiri vim aliquatenus activam, non ex indigentia causæ principalis, sed ut in eis salvetur ratio instrumenti, & distinctio à puro medio. Unde non superbit.

QUÆSTIO QUINTA

De Causa Finali.

ETsi finis causarum nobilissima sit, suaque causalitate cæteras præcedat, postremo tamen loco consideratur à Physica, tum quia ejus causalitas est occultior; tum quia in executione, ad quam maximè attendit Physica, est posterior. Ut enim intentio finis excitat ad motum, sic ejus adeptio terminat motum. Quæ verò de causa fini dici solent, quatuor complectemur Articulis. In primo explicabimus, quid & quotuplex sit finis. In secundo, quæ sit causalitas finis in actu primo. In tertio, quæ sit causalitas finis in actu secundo. In quarto, quænam agant propter finem.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid, & quotuplex sit Finis.

Finis vocabulum variè sumitur. Primò pro termino continui, ut punctum est finis lineæ. Secundò pro limitibus, ut Pyrenæi versùs Occidentem, & Alpes versus Meridiem sunt fines Galliæ. Tertiò pro completione operis, ut navis jam completa & apta navigationi finita dicitur. Quartò pro consumptione, ut vinum dicitur finitum, cùm exhaustum est. Quintò pro definitione, ut mors dicitur finis vitæ. Sed missis his omnibus acceptionibus, sumitur hic finis pro illa causarum, quæ allicit, & movet agens ad agendum.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

PRIMA CONCLVSIO.

CAusa finalis rectè definitur, cujus gratia aliquid fit.

Hæc definitio communis est & optima. Nam assignat proprium characterem causæ finalis, quæ distinguitur ab aliis causis. Cùm enim efficiens sit, à qua incipit motus: materialis, ex qua aliquid fit: formalis, quia aliquid fit; finalis est, quæ allicit agens ad agendum, ac proinde cujus gratia agens agit. Solùm advertendum est, *gratiam* in præsenti dupliciter sumi Primò objectivè pro gratiositate, ut ita dicam, & amabilitate: sic sumitur in his Prophetæ verbis, *Diffusa est gratia in labiis tuis*, id est, gratiositas eloquii. Secundò *gratia* sumitur quasi formaliter, pro amore & propensione ad rem gratam: quo sensu dixisse videtur Angelus Mariæ, *Invenisti gratiam apud Deum*, id est, amorem & dilectionem, qua te præ cæteris elegit. In utroque sensu sumitur *gratia* in prædicta definitione: nam finis per suam bonitatem & gratiositatem excitat sui amorem: & per illum amorem ad alia. Sic amamus Deum propter ejus bonitatem; & postea quæ placita sunt ei, facimus propter ejus amorem.

SECUNDA CONCLUSIO.

FInis est vera & realis causa.

Probatur. Causa realis est, quæ re ipsa influit in effectum; Atqui finis re ipsa influit in effectum, ipsa enim movet agens ad agendum, illud excitando & alliciendo; unde ea sublata agens non ageret, nec proinde formam materiæ daret, sicque effectus non sequeretur: Ergo vera & realis causa est. Quamobrem quærenti, propter quid aliquid fiat, ut propter quid Alexander pugnavit contra Darium, finalem causam assignamus, *ut dominetur*, tuncque veram ac realem causam nos assignasse censemus.

Obj. Causa est principium influens; Atqui finis non est principium, sed potiùs terminus ultimus: Ergo non est causa.

Resp. Distinguo minorem: Finis non est principium, sed potiùs terminus; in executione, concedo; in intentione, nego. Quamvis enim finis obtentus sit terminus & ultima quies actionis; attamen ut intentus est primum principium excitans ad agendum.

Instabis. Quod non est, non causat; Sed finis sæpe non est ante actionem, ut sanitas, quæ est finis ægroti, non est ante usum remedium: Ergo non potest realiter causare.

Resp.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Reſp. Diſtinguo minorem: Finis ante actionem non eſt; in re, concedo; in apprehenſione, nego. Proprium autem finis eſt, ut cauſet apprehenſus; ut ſanitas apprehenſa movet & excitat ægrotum ad quærenda remedia.

Dividitur autem finis primò in finem, *cujus gratia* ſpecialiter dictum; & finem, *cui*. Finis, *cujus gratia*, eſt bonum, quod volumus. Finis *cui*, eſt perſona, cui tale bonum volumus. Ut dum pater laborat ad ditandum filium, divitiæ ſunt finis, *cujus gratia* pater laborat; & filius eſt finis, *cui* pater laborat.

Dividitur 2. in finem ultimum, & intermedium. Finis ultimus eſt, propter quem cætera volumus; ipſum verò propter ſe tantùm. Finis intermedius eſt, propter quem aliquid volumus, ſed quem rursùs ad alium ordinamus. Ut dum quis affligit corpus propter virtutem, quam quærit, ut placeat Deo, Deus eſt finis ultimus hujus afflictionis; virtus verò finis intermedius.

Dividitur 3. in finem objectivum, & finem formalem. Finis objectivus eſt res, quam volumus. Finis verò formalis eſt actus, quo poſſidemus rem volitam. Ut pecuniæ ſunt finis objectivus avari, poſſeſſio verò divitiarum eſt finis ejus formalis; & Deus eſt finis objectivus juſtorum, poſſeſſio autem Dei eſt finis formalis.

Dividitur 4. in finem operis, & finem operantis. Finis operis eſt, ad quem ex natura ſua opus tendit. Finis verò operantis eſt, quem ſibi ad libitum operans præfigit. Ut finis operis in eleemoſyna eſt ſubventio pauperis: finis operantis aliquando Deus, aliquando vana gloria.

Dividitur 5. in finem principalem, & finem ſecundarium. Finis principalis eſt, qui primariò & directè intenditur. Secundarius verò, qui ſolùm intenditur quaſi conſequenter. Vt finis primarius recitationis officii debet eſſe cultus Dei: finis verò ſecundarius poteſt eſſe perceptio ſtipendii.

Dividitur ultimò in finem naturalem, & ſupernaturalem. Finis naturalis eſt, qui vires naturales non excedit. Supernaturalis verò, qui ſola Divinæ gratiæ ope acquiri poteſt. Sic ſanitas eſt finis naturalis Medici, qui eam per remedia naturalia cauſat; Deus verò clarè viſus eſt finis ſupernaturalis hominis, quia nonniſi per Dei gratiam ad ejus viſionem pervenire poſſumus. Atquæ hæ ſunt communiores finis diviſiones.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ARTICULUS SECUNDUS.

Quid sit causalitas Finis in actu primo.

CVm, ut etiam supra notavimus, in omni causa duo sint, ratio seu principium causandi, quod dici potest *causalitas in actu primo*; & ipsa actualis causatio, quæ dicitur *causalitas in actu secundo*: hic primò dicendum de causalitate finis in actu primo, seu, quæ sit ratio, qua finis causare potest.

Duæ sunt sententiæ. Prima censet, malum etiam sub ratione mali posse habere rationem finis. Ita Okam, Major, Almainùs, Scotus, quem tamen aliqui sic explicant, ut solùm censuerit malum, etiam cognitum ut malum, posse habere rationem finis, quatenus aliquam boni rationem inducere potest, nempe in quantum appeti potest ad exercendam libertatem. Alia communis sententia est, nihil nisi sua ratione boni posse causare per modum finis; adeoque solum bonum esse posse rationem causandi per modum finis.

Sed observandum, bonum duobus modis dici, verum scilicet, & apparens. Bonum verum est, quod in re sit tale. Bonum autem apparens, quod, cùm in se malum sit, apprehenditur tamen ut bonum. Vt enim videmus res omnino insipidas, ut carbones & cineres, aliquando videri sapidas gustui depravato ægrotantium; ita contingit, ut homo, cujus mens & voluntas corrupta est, ea ut bona apprehendat, quæ re ipsa sunt mala: ut ebrietas & vindicta, quæ secundùm rem mala sunt & certissima peccatoris pernicies, attamen á malis hominibus appetuntur ut bona, in quantum delectant. Vnde Psal. 10. dicitur: *Qui diligit iniquitatem, odit animam suam*; quia scilicet sibi procurat verum malum, aliqua tamen boni apparentia, scilicet voluptate, fucatum; similis stulto, qui bibens venenum melle perfusum, inter apparentem dulcedinem veram sibi perniciem procurat. Hoc prænotato.

PRIMA CONCLUSIO.

SOlum bonum, verum, vel apparens, habere potest rationem finis; nusquam verò malum sub ratione mali.

Conclusio, quatenus dicit, bonum etiam apparens, posse habere rationem finis, admittitur ab omnibus; & constat. Cùm enim voluntas feratur in bonum sibi ab intellectu propositum, fieri potest, ut intellectus erra-

id

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

id bonum judicet, quod in se malum est; atque ita fallax illa boni apparentia voluntatem moveat.

At verò quatenus asserit solùm bonum, nusquam vero malum ut malum posse habere rationem finis, est in primis S. Dionysii, qui cap. 4. de Divin. Nom. dicit, *Nemo intendendo malum operari*. Est etiam Aristotelis, qui 1. Ethi. c. 1. definit bonum, *Quod omnia appetunt*; malum verò, *Quod omnia fugiunt*. Est demum D. Thomæ, qui pluribus rationibus demonstrat, omne agens agere propter bonum, 3. Cont. Gent. c. 3. & 1. 2. q. 8. ar. 1. specialiter probat voluntatem solùm in bonum posse tendere.

Probatur autem ratione. In tantum aliquid habet rationem finis, in quantum est appetibile; Sed solum bonum est appetibile: Ergo solum bonum habet rationem finis. Major patet. Finis enim est, quem agens appetit & cujus gratia operatur. Minor probatur. Appetitus est inclinatio rei ad id, quod conveniens est; Sed solum bonum conveniens est appetitui: Ergo solum bonum est appetibile. Probatur minor. Tum ex ipsa notione boni; est enim *Id, quod est conveniens appetitur*: è contra verò malum, *Id, quod est disconveniens*. Tum etiam quia, ut arguit D. Thomas 1. 2. q. 8. ar. 1. Simile non est conveniens nisi simili; Sed omne ens quatenus tale est bonum; Ergo nihil potest esse conveniens alicui enti nisi sub ratione boni. Tum demum experientia, qua videmus omnia inclinari ad id, quod sibi bonum est, aut saltem bonum videtur, ea verò, quæ mala sunt, aut videntur, fugere & abhorrere.

Confirmatur. Finis est, cujus gratia aliquid fit; Sed gratia mali, ut malum est nihil fit: Ergo malum quatenus malum non potest esse finis. Probatur minor. Siquidem malum, ut malum, non est gratum, sed nocivum, ingratum & abominale: unde definitur malum, id, quod omnia fugunt: Ergo caret gratia, qua possit excitare ad aliquid faciendum.

Obj. 1. Eadem est potentia oppositorum; Sed bonum & malum sunt opposita: Ergo pertinent ad eandem potentiam; Atqui voluntas fertur ad bonum, ut ad finem: Ergo etiam potest ferri ad malum.

Resp. cum D. Thoma 1. 2. q. 8. ar. 1. ad 1. distinguo majorem. Eadem est potentia oppositorum, & eodem modo tendens in illa. concedo. Et concessa minore, distinguo consequentiam: Bonum & malum pertinent ad eandem potentiam: eodem modo, nego; diversimodè, concedo. Voluntas itaque respicit bonum & malum; sed bonum, appetendo, & ut finem; malum verò, fugiendo: sicut intellectus respicit verum & falsum; verum assentiendo; falsum, dissentiendo.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

lustabis. Potentia libera fertur ad oppositа, etiam prosequendo; est enim versatilis & indifferens ad utrumlibet; Sed voluntas est potentia libera: Ergo debet ferri possad oppositа, etiam prosequendo, scilicet bonum & malum.

Resp. cum D. Thoma ibidem, distinguo majorem: Potentia libera fertur ad oppositа etiam prosequendo, quatenus illa oppositа possunt subire rationem formalem objecti talis potentiæ, concedo; alio modo, nego. Nulla enim potentia fertur extra suum objectum. Objectum autem voluntatis est bonum: unde in tantum voluntas potest ferri ad oppositа, in quantum in illis aliqua boni ratio apprehendi potest: ut voluntas ferri potest ad amorem & odium, ad loquendum & tacendum, &c. in quantum in utroque potest reperiri aliqua ratio boni, veri, vel apparentis. Cæterùm ad malum sub ratione mali ferri nequit actu prosecutionis, quia sub appetibilis ratione non continetur.

Urgebis. Etiam aliqua voluntas ferri potest ad id, in quo nulla boni ratio apparere potest: Ergo nulla solutio. Probatur antecedens. In *non esse* nulla boni ratio apparere potest; Sed voluntas v. g. damnatorum appetit *non esse*. Ergo, &c.

Resp. Nego subsumptum. Ad probationem distinguo majorem: In *non esse* nulla potest apparere boni ratio, quatenus est destructivum naturæ, concedo; ut est terminativum pœnæ, nego. Nam in summa miseria, exclusa omni spe bonì, aliquatenus bonum videtur, quòd finit miseriam. Damnati autem non vident aliam viam evadendi summam miseriam nisi per propriam destructionem, & ideo appetunt proprium *non esse*, ut est terminativum suæ miseriæ. Sicut etiam videmus animantia summis malis oppressa mortem sibi inferre, ut finiant miserias vitæ; licèt enim mors in se mala sit, bona tamen videtur in quantum finit miseriam. Solutio est D. Thomæ in suppl. quæst. 38. ar. 3.

Instabis. Diabolus appetit peccatum etiam ut malum: Ergo malum ut malum appeti potest. Probatur antecedens. Diabolus appetit peccatum, ut est injuria Dei Sed peccatum, ut injuria Dei, est malum: Ergo, &c.

Resp. Nego antecedens. Ad probationem, distinguo majorem: Diabolus appetit peccatum; ut est injuria Dei præcisè, nego; ut ex illa injuria redundat aliqua quasi vindicatio, concedo. Diabolus enim odio habet Deum, ut protervus reus justum judicem: unde procurat peccata quasi ad vindictam sumendam de inimico: inferre autem injuriam inimiço & vindicta est aliquod bonum saltem apparens.

Obj.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Obj. 2. In eo differt, qui peccat ex certa malitia, ab eo, qui peccat ex infirmitate, quod primus vult peccatum ut malum morale; alter verò ut bonum sensibile: Ergo qui ex certa malitia peccat, malum ut malum intendit.

Resp. Distinguo antecedens: Qui peccat ex certa malitia, vult peccatum ut malum morale, præcisè, nego; quatenus in illo malo morali percipit aliquam delectationem & independentiam à lege Dei, concedo. Itaque, qui peccat, sive ex infirmitate, sive ex malitia, uterque bonum apparens intendit. Differunt tamen in eo, quòd peccans ex infirmitate judicat peccatum sibi bonum, non quidem ut est transgressivum legis, sed ut est satiativum passionis præordinantis: unde dicitur *peccare ex infirmitate*, quia in eo amor præcepti non est satis fortis, ut vincat passionem; at verò peccans ex certa malitia judicat peccatum sibi bonum, etiam ut est transgressivum legis, quatenus per consuetudinem transgressio ei effecta est non tantùm facilis, sed etiam suavis, ac quatenus per eam jugum legis excutit.

Instabis. Potest aliquis ad exercendam libertatem formare hunc actum, *Volo malum præcisè ut malum est*: Ergo talis habebit pro fine malum ut malum.

Resp. Nego consequens. Nam in illo etiam actu aliquid boni quærit, scilicet exercere libertatem: unde impossibile est, ut voluntas rationem boni, vel apparentis, effugiat.

Verùm, cùm in bono voluntatem movente duo sint, bonitas ipsa, & apprehensio illius bonitatis, subtilis hic movetur quæstio, quomodo hæc apprehensio se habeat ad rationem finis. Sunt, qui velint, apprehensionem illam esse formalem causandi rationem, alii verius censent, esse solum conditionem: unde fit.

SECVNDA CONCLUSIO.

BOnitas ipsa finis est ei tota causandi ratio: At verò hujus bonitatis apprehensio est solum conditio requisita, ut causet, non ipsa causandi ratio.

Et quidem, apprehensionem requiri in bonitate ut conditionem finis necessariam, nemo inficiari potest. Bonitas enim nusquam alliceret voluntatem, nisi fortè cognita: nam *Ignoti nulla cupido*. At quod non sit ipsa causandi ratio.

Probatur. In causa finali ratio causandi est id, quo res, quæ finis est, agenti gratia constituitur, id, quod agens intendit, quo obtento quiescit; Atqui hæc munera soli bonitati competunt, non ipsi ejus apprehensioni: Ergo

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

go non apprehensio ipsa, sed finis bonitas est ei ratio causandi. Major constat: hæc enim munera sunt propria fini, ut finis est. Minor declaratur: & quidem res, quæ finis est, non est grata ratione apprehensionis, cùm pleraque apprehendantur, quæ tamen grata non sunt; ut cruciatus, ægritudo, &c. est itaque solùm grata ratione bonitatis. Quòd verò agens non intendat apprehensionem finis, nec ea obtenta quiescat, evidens est: non enim avarus v. g. intendit divitias nosse, sed id habere, quod in iis bonum apprehendit; nec in earum cognitione quantumvis plenè habita, sed in earum bonitate possessa quiescit.

Confirmatur. Quod commune est fini & non fini, non est ei propria causandi ratio, ut patet ex termin s; nam ratio causandi est, quæ rem in ratione causæ constituit: unde soli & omni tali causæ convenit; Atqui apprehensio rebus, quę rationem finis non habent, communis est, ut mediis, immò ipsi malo: Ergo non est ratio causandi per modum finis.

Obj. Varietas apprensionis variat species potentiarum & actuum, qui tendunt in bonum: Ergo pertinet ad rationem formalem boni, ac proinde finis. Declaratur antecedens. Sic bonitas apprehensa per imaginationem specificat appetitum sensitivum; apprehensa per intellectum specificat appetitum rationalem, ut præsens, gaudium; ut absens, desiderium, &c.

Resp. Apprehensionem variare actus & potentias, non ratione sui, sed quòd varias species, aut status bonitatis exhibeat. Nam bonum sensibile & intelligibile specie differunt; præsens & absens diversum modum habent. Unde ex ipsa bonitate oritur hæc diversitas; apprehensio verò se habet solùm ut conditio applicans.

Instabis. Per id finis causat, quod solùm habet, dum causat: Atqui finis, dum causat, nondum ipsam suam bonitatem habet, sed solùm ejus apprehensionem; ut sanitas, movens ægrotum ad remedia sumenda, nondum ipsam suam bonitatem habet, sed nudam ejus apprehensionem: Ergo non per suam bonitatem ipsam, sed per solam ejus cognitionem causat.

Resp. Distinguo minorem: finis dum causat, sæpe non habet bonitatem; exsistentem actu in re, concedo, exsistentem objectivè in mente agentis, nego. Nam & ipsa realis bonitas finis exsistit in esse objectivo in assente, atqui ipsa est, quæ movet; exsistentia verò illa objectiva, quam habet ab apprehensione, est solùm conditio, sine qua non moveret: ut calor est ratio agendi in igne; at quòd Physicè in eo exsistat, est solùm conditio.

Urgebis. Plura causant per modum finis, quæ nullam ha-

habent realem bonitatem: Ergo in illis ratio finis non est bonitas realis. Declaratur antecedens: Sic Turcæ agunt propter Paradisum Mahometis, qui nullam habet bonitatem realem, sed totus chimæricus est. Sinenses multi, ut fertur, quotidie laborant in quærendo pharmaco immortalitatis, quod nullum est in rerum natura, nam

Contra vim mortis non est medicamen in hortis.

Item Chymistæ opes & vigilias impendunt ad investigandam rationem transmutandi alia metalla in aurum, quod tamen impossibile est arti.

Resp. Distinguo antecedens: plura causant per modum finis, quæ nullam habent bonitatem realem; veram, concedo: existimatam, nego. Siquidem illi omnes non agunt propter ejusmodi fines, nisi quia veram & realem bonitatem in iis esse putant, quam existimant adeptu possibilem, ideoque illam enixè quærunt.

ARTICVLVS TERTIVS.

Quæ sit causalitas Finis in actu secundo.

TRes sunt sententiæ. Prima tenet, causalitatem finis consistere in ostentatione propriæ bonitatis. Sed hoc fieri non potest: nam sæpe suam finis ostentat bonitatem, & tamen nihil causat, nec movet voluntatem. Vnde Medea apud Ovidium: *Video meliora, proboque; deteriora sequor.* Deinde cùm finis sit proprium voluntatis motivum, causalitas finis est proprius ejus in voluntatem influxus; porrò illa boni ostentatio non afficit voluntatem, quæ non est potentia cognoscitiva, sed solum intellectum: Ergo causalitas finis non est illa suæ bonitatis ostentatio.

Secunda sententia dicit, finem actu causare per impressionem cujusdam qualitatis, qua movet voluntatem. Sed in primis hæc qualitas gratis ponitur: & quamvis aliquam finis imprimeret, respectu hujus esset causa efficiens, & non finalis: quæ enim alia causa efficiens hujus qualitatis assignari posset?

Tertia sententia sequenti conclusione explicatur.

CONCLUSIO.

CAusalitas finis in actu secundo est amor, seu desiderium sui, quod inspirat voluntati: unde in tantum finis actu causat, in quantum per sui desiderium & amorem movet ad agendum. Ita expressè D. Th. q. 22. de Verit. a. 2. ubi sic ait: *Sicut influere causæ efficientis est agere, ita influere causæ finalis est appeti, & desiderari.*

Pro-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Probatur conclusio. Causalitas finis est id, per quod actu secundo movet & inclinat ad se voluntatem; Sed finis movet & inclinat ad se voluntatem per sui amorem: Ergo amor finis est ejus causalitas. Major patet. Nam discrimen est inter intellectum & voluntatem, quòd intellectus res ad se trahit eas intelligibiliter apprehendendo; contra voluntas á rebus trahitur, eas appetendo: appetitus enim est inclinatio ad rem appetitam; & ideo in tantum finis causalitatem suam circa voluntatem exercet, in quantum eam ad se trahit & inclinat. Minor verò probatur. Per id finis movet & inclinat ad se voluntatem, per quod voluntas inclinatur, & movetur ad finem; Sed voluntas inclinatur, & movetur ad finem per amorem ejus: Ergo finis movet & inclinat ad se voluntatem per amorem, in quantum scilicet inspirat amorem & desiderium sui. Unde S. Augustinus vocat amorem *pondus*, quia voluntatem trahit: *Amor meus* inquit, *pondus meum: eo feror, quocumque feror.*

Confirmatur. Causalitas est exercitium virtutis causandi, ut patet ex ipsa voce, & videri potest in aliis causarum generibus; Sed inspiratio amoris, seu amor; ut impressus à fine, est exercitium virtutis ejus causandi: Ergo est causalitas finis. Probatur minor. Virtus causandi in fine est ejus bonitas, seu amabilitas, ut ita dicam; Sed exercitium amabtlitatis est actu amari, seu movere voluntatem motu amoris: Ergo amor ille inspiratus à fine est exercitium virtutis eius.

Obii. 1. Amor finis est effectus finis: Ergo non est eius causalitas.

Resp. Amorem finis esse simul effectum & causalitatem eius. Effectum quidem, quatenus procedit à fine, causalitatem verò, quatenus per amorem, quem finis imprimit voluntati, exercet suam amabilitatem: sicut visio est simul & effectus potentiæ visivæ, in quantum procedit ab illa; & causalitas, in quantum est exercitium virtutis videndi.

Obi. 2. Amor est causalitas voluntatis: Ergo non est causalitas finis. Antecedens patet: nam amor est actus voluntatis. Consequens probatur: quia diversæ causæ debent habere diversas causalitates.

Resp. Amorem sub diverso respectu esse causalitatem voluntatis simul & finis: ut enim dicit D. Thomas 1. 2. q. 26. a. 2. amor potest dupliciter sumi. Primò, ut est quædam immutatio facta à fine & obiecto amato. Secundò, ut vitalis actus à voluntate procedens. Primò modo est causalitas finis, in quantum scilicet inspiratur ab eius bonitate: naturaliter enim bonitas inspirat amorem, eoque dicitur movere voluntatem. Secundo verò modo

est

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

est causalitas voluntatis, in quantum scilicet vitaliter ab illa procedit, tanquam exercita volitio.

Dices. Causalitas finis est quædam motio metaphorica; Atqui amor, seu appetitus finis, non est motio metaphorica, sed propria: Ergo non est causalitas finis.

Resp. Distinguo minorem: Amor non est motio metaphorica; quatenus est à causa ipsum effectivæ producente, scilicet à voluntate, concedo; quatenus est à fine ipsum inspirante, nego. Jam enim observavimus ex S. Thoma, amorem sumi dupliciter, ut actum vitalem procedentem effectivè á voluntate; & ut immutationem appetitus procedentem à bono alliciente. Primo modo habet rationem motionis Physicæ, ut & alii vitales actus. Secundo modo dicitur motio metaphorica & moralis, quia *Physicè movere* est motum ipsum efficere; at vero ad motum allicere est solùm moraliter ad illum concurrere, sicque impropriè movere.

Verum ut id radicaliter dicatur, proprium amoris est habere duo principia, sed in diverso ordine posita, appetitum elicientem, & bonitatem allicientem. Primum pertinet ad genus causæ efficientis, quia concurrit ut causa vitalis profundens ex se motum vitæ. At verò secundum pertinet ad aliud speciale genus causæ, quæ dicitur *finalis*, quia concurrit, non per modum agentis effundentis ex sua plenitudine aliquem ulteriorem actum, illumque patienti imprimentis; sed per modum objecti exigentis à subdita inclinatione motum sibi debitum ac commensuratum, imò ob eam cooptationem secum naturaliter connexum. Quod totum penetrantius detegemus, si intrigamus oculos ad fontem rerum, ex quo tota pendet naturæ constitutio. Is quippe est non modo ens actualissimum, sed etiam ratio ordinatissima; atque propterea rebus ab eo procedentibus duplex inest vis, duplici isti formalitati respondens: altera fundata in actualitate essendi, qua id, quod est in actu, movet id, quo est in potentia: altera fundata in ordine rationis, qua unumquodque exigit à ratione, proindeque ab inclinatione eam consequente, id, quod sibi convieniens est? id est, finis media, atque inprimis amorem, quo primò digna est bonitas & quo mediante cætera sibi vindicat. Prima vis constituit causam efficientem, estque ergo totius efficientiæ, quæ est in natura, atque adeo dicitur propriè *Physica*. Secunda verò constituit causam finalem, estque ergo totius dispositionis, quam ratio facit in appetibilibus, seu in moralibus, atque idcirco dicitur *Moralis*. Verò hanc vim metaphoricè exprimimus nomine *ponderis, inspirationis, allicientiæ, attractionis*, eo quod per eam urgeatur, impellatur, & quasi flectatur voluntas à

bono

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

bono apprehenso in bonum obtinendum. Magis autem propriè exprimuntur nomine *meriti*, *dignitatis*, cum dicimus, *finem movere voluntatem gratia sua*, *meritis sui*, *& eo quòd dignus sit amore*, *atque mediis sibi convenientibus*.

Ex his habetur apta applicatio definitionis, quæ circumfertur ex D. Dionysio lib. de Divinis Nominibus, cap. 4. *Amor est circulus à bono in bonum revolutus*. Nam circulus est, qui redit ad suum principium, seu in quo idem est principium & terminus. Amor autem idem habet pro principio & termino: oritur ex bonitate apprehensa ut á pondere inclinante: terminatur verò in eadem bonitate possessa, ut in proprio centro. Sed præclarè notat S. Thomas quæst. 9. de Potent. ar. 9. circulum illum in creaturis incipere ab extra, & terminari ad extra; quia scilicet bonum creaturæ non est ut erumpens ab intra, sed ut extra positum & quærendum. At verò contra in Deo circulus incipit ab intra, & terminatur ad intra; quia bonitas & perfectio illi est intranea & ab eo diffunditur in alia, rursusque in ipsum ut omnium finem terminatur.

ARTICVLVS QVARTVS.

Quænam agant propter Finem.

CUm finis suam vim non exserat, nisi ut est in apprehensione cognoscentis, modo unumquodque agit propter finem, quo se habet ad cognitionem finis. Manifestum est autem, quædam esse, quæ nullo modo cognoscunt finem; applicantur tamen ab eo, quod cognoscat finem: ut pedes, manus, sagitta, cùm non cognoscant finem, diriguntur ab homine illum cognoscente. Quædam verò cognoscunt quidem finem, sed imperfectè & dimidiatè: cùm enim finis duo includat, bonitatem, & proportionem illius bonitatis cum mediis ad eam obtinendam aptis, quatenus illa istis digna est, & hæc illi commensurantur. Quædam agentia cognoscitiva apprehendunt quidem, & (ut ita loquar) sentiunt bonitatem finis, & ea delectabiliter afficiuntur; non tamen ejus cum mediis proportionem penetrant: ut equus apprehendit quidem pabulum, atque motum illum jucundum, qui est in comestione, in quo posita est rudis quædam boni degustatio; sed hujus bonitatis cum utilitate mediorum proportionem nusquam percipit; id est, pabulum ratione illius bonitatis mereri media, effeque illis dignum, pura cultura & irrigatione prati, viciſſimque media ratione utilitatis proportionari fini.

Alia

Alia demum agentia sunt, quæ plenè ac perfectè cognoscunt finem, quatenus non solùm apprehendunt ejus bonitatem, quæ appetitum delectat; sed etiam percipiunt proportionem illius cum utilitate mediorum, & quam sit illis dignus, illaque illi apta: ut homo non solùm apprehendit bonitatem fructuum, sed etiam proportionem ejus cum mediis, atque ex ea cognitione movetur ad ista in illum ordinanda.

Agentia primi generis magis aguntur, quàm agunt, propter finem: unde dicuntur solùm *agere propter finem passivè* (*seu naturè*), quatenus exsequuntur quædam in finem tendentia. Agentia vero tertii generis perfectissimè, ac proprissimè agunt propter finem: in illis enim finis omnem suam vim exserit, quatenus non solùm apprehendunt jucunditatem, quæ est in ejus possessione, atque apprehensione illa excitatur affectus eorum in illum; sed etiam media ejus detegunt ac examinant, eorumque vim sentiunt ad sibi vindicanda media atque exinde moventur ad ea in finem ordinanda ut ei debita, quod est propriissimè agere propter finem. Agentia demùm secundi generis medio modo se habent ad finem: neque enim purè aguntur; neque tamen perfectè agunt propter illum: unde possunt dici *agere propter finem materialiter & quasi apprehensivè*, quatenus bonitatem rei, quæ finis est, apprehendunt & sentiunt, eaque ad agendum stimulantur; non tamen *formaliter & directivè*, quia non cognoscunt proportionem mediorum ad finem, in qua posita est finis ratio.

His ita constitutis, nunc inspiciendum est in tot tamque variis agentibus, quæ in Mundo cernuntur, atque ad Physicæ considerationem pertinent, quæ & quomodo agant propter finem. Quod ut distinctiùs fiat, rem duobus paragraphis conficiemus. Primus erit de agentibus purè naturalibus, id est, cognitione destitutis. Secundus verò de agentibus cognoscitivis, seù animantibus.

§. I.

An & quomodo agentia purè naturalia agant propter finem.

QUorundam Veterum sententia fuit, naturæ motum non tendere determinatè in aliquem finem, sed omnia agi & agere temerariis ac fortuitis concursibus. Ita placuit Democrito, Leucippo, ac deinde Epicuro, qui hanc sententiam amplexus est, non aliquo firmo ratiocinio convictus, sed ut religionis metum radicitus convelleret, sublata omni providentia, & cunctis atomorum ludo permissis: ut enim refert Cicero

lib.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

lib. 4. de Finib. Epicurus explicatione naturæ utitur tu tùm ob duas causas, *ut pellatur mortis & religionis me* Unde constantiores veritates confidenter extinguit, tantisper alterutrum inspiret, ut providentiam, anim immortalitatem, spiritualium substantiarum exsistentia &c. Sed hic error paucorum fuit, atque rudiorum: na non modò illustriores Philosophi, Aristoteles, Pla Socrates, Pythagoras, &c. sed etiam quicumque hom nes naturæ opera æquo animo inspexerunt, ut ratum manifestum habuere, illam agere propter finem; atq inde collegerunt, *Opus nature esse opus intelligentia.*

CONCLVSIO.

OMnis naturæ cursus tendit in finem, atque adeo ag tia naturalia agunt propter finem, saltem exsec tivè.

Conclusio negotiosa probatione non eget, utpote q luce meridiano clarior mentis oculos statim percell cùm primùm eos in opera naturæ convertimus. Hæc tam apta & industriè dispositа cernuntur, ut non mo protervum, sed etiam cæcum & insanum esse oporteat sapientis artificis, ac finem aliquem intendentis manu industriam non videat, non probet, non miretur. Na ut non semel ponderant Aristoteles & Galenus cùm ag peregregiè de usu partium animalium, ac de sapienti earum structura quid melius, quid aptiùs, quid sapie tius factum fuisset, si naturam summa ratio ac finis pro da dispositisset, quàm quod reipsa fieri à natura conspic mus; Sed quia res magni momenti est, & ad quam ob bilandam non leviter laborarunt divinæ providentiæ ho stes, placet eorum proterviam methodicè contundere confutare.

Probatur itaque evidenti ratione. Agentia illa ag propter finem, in quorum operibus omnes causæ propt finem agentis characteres relucent, nullumque appa casus ac temeritatis vestigium; Atqui in naturæ operib relucent omnes causæ propter finem agentis charact nullumque apparet casus & termeritatis vestigium: Er agentia naturalia agunt propter finem. Major patet. M nor declaratur: Characteres agentis propter finem s sunt, Operis cursum in aliquid certum & optimum dir gere; è multis viis eam, quæ in illud ducit, capesser illam quantumvis lubricam ac præruptam certè & con stanter tenere, quæ in ea occurrunt apta, scitè ad suum nem inflectere; quæ remotiora sunt, studiosè quærere quasi ex longinquo comportare; quæ inepta sunt, aspe re, imò repugnantia in consensum finis inclinare; obsta

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

fint vitare, aut vincere; periclitantia munire; dignio- ...accuratius providere; viliora, si necessaria sint, ... negligere; ex uno plura commoda captare; nihil ...fluè, ineptè, præposterè moliri; non tantùm ne- ...arus, sed etiam facilitati, securitati, symmetriæ, ...rnitati studere; nondum exsistentium, necessario- ...rum tamen, rationem habere, illisque providere; in- ...menta suis usibus aptare; è parvis initiis ad magna ...venire; denique, quod horum omnium fons est, to- ...tum opus adstringere & cogere intra certas leges petitas ...ra, quæ finem inter & media esse debet, proportione. ...Hoc enim potita est tota vis causæ finalis, ut jam de- ...monstravimus. Hæc ubi insunt, manifestè regnat finis & ...ratio: contra verò agentis à casu notæ sunt, in optima ...pessima irruere; è pluribus viis in quamlibet ...currere; nullum certò & constanter tenere; in præruptis ...difficilibus frustra se implicare; planas & rectas, quan- ...tumvis utiles, omittere; nihil certò providere, cavere, ...ptare, disponere, sed omnia indiscriminatim miscere, ...ta malis, media ultimis, apta ineptis, utilia noxiis, ...indignis, necessaria superfluis, &c. nulla habita ra- ...ne proportionum. Hæc ubi videntur, manifestè re- ...cat casus; Atqui in operibus naturæ nihil apparet poste- ...riorum judiciorum; sed manifestè relucent omnes prio- ...characteres: Ergo, &c. Major per se nota est. Minor ...ebit in omnibus naturæ operibus manifeste videtur: nam ...ex his, quæ in prospectu nostro sunt, unum aliquod ...ramus, placet tantisper omnes recensitos characteres ...fabrica nostri corporis commonstrare.

Atque in primis, quis nescit, in ea ex quam vilibus ac ...ibus initiis ad quam mirum & exquisitum opus perve- ...atur? Ex turpi scilicet & confusaneo humore ad pul- ...errimum animæ rationalis palatium, quo nihil divinius ...exquisitiùs ars & ratio non modò efficere, sed ne suspi- ...ari quidem possunt. Superat enim finem & cogitationem ...am audax & solers molitio, talisque est, inquit, Gale- ...lib. 19. de usu part. capit. 4. *ut, nisi quis viderit, ...ari potiùs, quam vera dicere eum putet, qui illam ex- ...ere aggrediatur*. Porrò totius operis cursus, cùm lon- ...simus sit & intricratissimus, quàm certò & constanter ...dit in id, quod optimum est? nempe in structuram ...quamlibet, sed qua commodiorem & pulchriorem ...eria non admittebat; imò quam numquam admitte- ...posse videbatur, nisi divina manu & arte tractatas. ...cùm innumeræ viæ occurrerent naturæ hoc opus ...ficienti, æque infinitis erroribus intrinsecatæ, quàm ...denter isti declinati sunt, atque ex illis, quæ opti- ...erat, quamvis difficillima, & inter innumeras oo-

tura

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

tura esset, quæsita, inventa, assumpta, constantissi
retenta? Locus operi in suis exordiis tenero delec
est, qui & molliſſimus esset, & simultutissimus, nem
materni sinus multis ante annis ad hoc munus apta
atque omnibus necessariis, quamquam infinita erant
difficillima, incredibili solertia instructi. Materia, q
ad manum erat, arrepta, partim ex loginquo per vari
labyrinthos adducta, partim ab extrinseco quæsita
eaque prius infinitis præparationibus disposita, atque
congesta ratione? ac tempore comportaretur, miris m
chinationibus provisum. Sed cùm hæc jam in loc
congesta rudis informisque tota sit, quis unquam su
miretur & laudet divinam artem & manum ex hac fo
da colluvie tot miracula eruentem, eamque dura
tem in ossa, solidantem in cartilagines, coagulante
in carnes, fundentem in humores, extenuantem i
spiritus, nentem in fibras, texentem in membranas, c
torquentem in tendines, expandentem in pelles, excav
tem in canales, producentem in nervos, dilatantem i
conceptacula, distinguentem in infinitas partes, & (
uno verbo dicam) in plusquam decem millia futuræ anim
& vitæ instrumenta transformantem, tam multa sine
perfluitate, tam varia sine confusione, tam contraria sa
dissensione, tam difficilia sine errore, tam invicem co
plicata sine impeditione, tam aptè disposita, *ut ne*
immutes, inquit Galenus lib. 11. c. 8. *totam repente utilem lætè lactatam conspicies*.

Ne vero putares, necessitate motus, qui est in u
non vero intentione finis ita fuisse aptata corporis orga
na, multo ante usum & motum tempore aptata sunt:
utero enim excavatur os, cùm adhuc nihil potest deg
tire: aperitur via respirationi, quæ est adhuc impedi
lis; articulantur manus & pedes ad motus, quos adh
edere nequeunt formantur oculi, aures, nasus, pa
tum, cùm adhuc nihil sentiri potest; & demum omn
discriminantur, articulantur, ordinantur, cùm adh
impedita cohærent, compressa, involuta, obruta, co
fusa. I nunc, & dic necessitate motus & attritione ni
ita fuisse evoluta, & non opificis ea futuris usibus des
nantis consilio & manu distincta.

At quàm potenter superata sunt obstacula! quàm cau
provisum periculis! quàm diligenter munita periclita
tia! In durissimis ossibus excavatæ sunt mollibus ven
arteriis viæ; inter exundantes undique humores a
sunt spirituum meatus; rigidiora variis articulation
facta sunt flexilia: molliora insuperabili tenacitate fa
sunt robusta; contra externos hostes constitutæ sens
custodiæ; contra internos apertæ evacuationum port

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

in omnes inditum odium, accensa ira, provisa arma, ac certè expedita fuga. Cordi constructum pectoris præsidium; cerebro circumfusum cranii propugnaculum; venis, arteriis, & nervis circumpositi carnium aggeres: omnia tam cautè communita, ut, quod prodigii instar mihi semper visum est, machina delicata fluxæ materiæ, tot injuriis exposita, tot instrumentis impedita, ad centum annos aliquando perennet, imò olim ad mille ferè annos, nam enim fertur primorum hominum ætas. Taceo servatum ubique symmetriam, dextera sinistris tam juste consonata, singula singulis tam aptè inserta, omnia omnibus tam mirè consentientia: turpibus obtensum velamen, pulchris affusum decorem, difficilibus paratum lenimen: mordacia blandis lenita, acria dulcibus temperata, dulcia acribus salita, blanda mordacibus stimulata necessaria large provisa, superflua resecata, utilia in omnem usus speciem versata, nihil neglectum, nihil præposterè collocatum, nihil temerè tentatum, nihil ineptè confectum; omnium habitam pro meritis rationem, firmitas ubique divinæ cujusdam artis leges, quas comprehendere quidem impossibile est, tantisper vero assequi humanæ sapientiæ culmen.

Sed debetur luci maturum post novem menses opus; illico solvuntur ligamina antea tam tenacia, sponte rumpuntur involucra antea tam integra, laxantur claustra antea tam obserata, dilatantur viæ antea tam arctæ, & quod prodigii instar Galenus meritò ponderat, edidicit in lucem per novæ inexpertæque vitæ munera statim callet non usu doctus, sed natura, quæ cum probè norit frustra dari instrumenta ei, qui usum ignorat *facultatem sapientiæ ipsam per sese edoctam ingeneravit puero, qui* (verba ejus sunt lib. 15. c. 7.) *si quis papillam mammæ ori ejus indiderit, confestim quidem eam suis labris constringet, deinde autem buccis dilatatis succum attrahet, post autem crassam lingua in fauces propellet perinde ac si id multò ante tempore didicisset.* Hæc si agentis propter finem indicia non sunt, ecquæ tandem erunt,

Sed hæc pauca ex infinitis tantisper indicasse sufficiat. Videri potest Galenus, qui septendecim libris, *de Usu partium* inscriptis, rem egregiè prosecutus est, non sine continua tantæ artis admiratione, quæ eo plus crescit, quo intimius naturæ opera penetramus. Unum pro argumenti specimine pondero: In toto naturæ progressu artis quidem rationem latere, at vero cujuslibet organi utilitates & fines aut in propatulo posita esse, aut facili animadversione deprehendi. Nam qua ratione fabricati, sint oculi auris aliaque sensuum organa nullius hominum comprehendit; at quàm utile ad vitam sit videre, audire, olfacere, &c.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

&c. quam apta sint his oniciis sua organa, nemo non experitur; scilicet ut opificem miraremur, ars latare debebat; sed ut beneficam in nos ejus manum grati agnoscemus, utilitas & finis clarè sentiri debuit. Itaq;jure arguuntur, qui de incomprehensibili arte illa? quasi totis oculis exploraſſent ac mensi fuissent norma & circino, et humanæ mechanicæ legibus garriunt, suaque insomnia veritatis oracula defendunt, inepti, præsumptuosi, deliri; præstitutos autem fines ac utilitates, licèt tam patentes, præsidenter negant, omnia non providò artificis sed casus temeritati, vel motus necessitati adscribentes, ingrati, maligni, protervi. Nempe illud erat præsumptionis humanæ culmen, Dei sapientiam sibi arrogare & inficiari beneficentiam.

Resp. Epicurei, naturæ opera mira quidem esse, & quibus nulla ratio, nulla providentia, nullus artifex melior, & finibus, quibus inserviunt, aptiora possit efficere; ecquis enim id non videt? non tamen inde sequi, ea in finem ab aliqua providentia destinari ac dirigi; sed, inquiebant, cùm hæc rerum dispositio tam apta & elegans lateret inter alias possibiles, casus versando corpuscula in omnem modum, in illam feliciter tandem incurrit, eamque etiam nunc servat.

Sed in primis magna protervia est, cùm omnia se habeant, ac si fuissent in finem à sapientissimo artifice directa, id tam compertum inficiari; cùm temerarias has corpusculorum agitationes nulla conjectura satis confirmet id tam chimæricum asserere; idest, contra omnes Philosophię leges sua insomnia evidentissimis rerum testimoniis anteferre. An non furere, clamares, ingratum hospitem, cui adventanti cùm domum instruxisses, omnia necessaria, aptè, lautè, providè, diligenter curasses, tuis usus beneficiis pro gratia regereret, nihil sui causa factum á te, sed cum temerè servi domum versarent, omnia adamussim casu cecidisse, ut sibi expediebat? Tu nes in hoc exemplo specimen proterviæ hominum, quibus in Mundum venturis cùm corpus tam commodum naturæ author aptarit, nunc ingrati mussitant, id non gratia, sed casu effectum.

Verùm responsio, etsi proterva ab iis tamen admodum trita, sic confutari potest. Dispositio innumerarum rerum ad omnes rationis, utilitatis, symmetriæ, commoditatis leges constanter exacta, inter casu possibiles continetur. Atqui, ut jam demonstratum est in corpore humano, dispositio operum naturæ, etsi ex innumeris particulis censtent, exactissima est ad omnes rationis, utilitatis, symmetriæ, & commoditatis leges: Ergo continetur intra casus possibiles: Ergo casus corpo-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

versando nunquam potuit in eam incurrere, utpotè po-
tam extra seriem earum, quæ casu fieri possunt.

Probatur Major, primò inductione. in omnibus enim
ecto casu versatis experimur rarò è multis unum, aut al-
erum aptè succedere, idque semper variis ineptis ac
isordinatis admixtum: unde in fortutis aliquid aptè con-
igisse stupemus; ut cùm audimus in ipso necessitatis arti-
culo occurrisse thesaurum; ruenti è tecto culcitram casu
positam occurrisse; laborantem intestino ulcere hostili
ito fuisse curatum, &c. nempe quia nobis conscii sumus,
atque naturaliter notum habemus, id, quod decet & ex-
pedit, esse positum extra potestatem casus, nec nisi in
paucis & raro posse casu evenire.

Secundò idem suadetur ex genio casus, & ejus chara-
teribus á nobis superius observatis, qui cum è diame-
tro repugnet ordini rationis, non possunt illum exactè
observare, efformando opus ad omnes rationis leges exa-
ctum. Et sanè, si rem, ut par est, æstimemus, non mi-
nor insania est perfectissimum rationis opus, nempe aptam
dinem casui tribuere; quàm perfectissimam illuminatio-
nem nosti.

Tertiò demum idem speciali ratione demonstratur. Ca-
su quàm plurima versante & miscente, eæ dispositiones
potiùs & plures evenire debent, quæ sunt procliviores
eveniendnm; Atqui dispositiones ineptæ ac defectuosæ
sunt procliviores ad eveniendum, quàm aptæ & perfectè
ordinatæ: Ergo casu versante ac miscente innumeras par-
ticulas, ut sunt, ex quibus constat corpus humanum,
semper ex iis plures debet ineptè & præposterè disponi,
quàm aptè & congrue: Ergo dispositio innumerarum illa-
rum partium omni ex parte apta, & nulla incongruitate
vitiata, est, extra vires casus. Major est per se nota: cùm
enim casus non eligat, sed sequatur cursum possibilitatis,
oportet, procliviora ad eveniendum potiùs & pluries
evenire. Minor non est minùs evidens: nam quod decet
& expedit, positum est quasi in Indivisibili; at verò ab
eo recedere latè patet: Unde uno, aut certè paucis mo-
dis contingit aptè facere, at verò infinitæ viæ patent er-
randi & à recto recedendi.

Reponunt, difficillimum quidem, ac miraculo simile
esse, quòd casus versando temerè particulas inciderit in
hanc elegantem, ac omni ex parte commodam dispositio-
nem, quam cernimus v. g. in corpore humano. Attamen
cum per totam æternitatem infinities versaverit corpuscu-
la, non genio suo, sed necessitate quadam adactum fuisse
illam, quæ quantumvis mirabilis, non poterat non
contineri in infinita immensitate possibilium.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Sed hoc effugium & chimæricum est, & vanum, & jam in argumento præclusum. Chimæricum quidem: nam quæso, undenam rescire potuerunt, fuerit ne unquam Mundi dispositio alia, quàm nunc sit; & si alia fuit, quotæ ac quales istam, quæ nunc est, præcesserint? finitæ, an infinitæ? aptæ, an ineptæ? Nonne, si sanæ mentis essemus, cùm restandem reducenda sit in infinitatis voraginem, ad infinitam potiùs sapientiam opus sapientissimè effectum revocaremus, quàm ad infinitam contingentiam, ideìt, ad infinitam insipientiam.

Sed est præterea vanus recursus ad infinitam illam contingentiam: licèt enim daretur gratis, casum infinities versasse particulas, non propterea debuit ex dispositionibus ineptis sibi propriis emergere ad hanc aptissimam soli rationi propriam: Tùm quia potuit finitas ineptas infinities per circulum repetere: Tum etiam quia sunt finitè infinities possibiles ineptæ, per quas liberè vagari potuit per totam æternitatem, ut nihil necesse esset proprium regnum deserere, atq; rationis possessiones invadere.

Est demum jam præclusum effugium. Nam, ut jam demonstravimus, dispositio innumerarum rerum omni ex parte apta & rationabilis non continetur intra casu possibiles, quantumvis fingantur infinitæ: Ergo quantumvis casus se versèt, nunquam potest in illam incurrere. Sed ut id, quòd illi crasse ignorant, adhuc magis illustretur, in immensitate dispositionum possibilium distinguenda est duplex classis. Aliæ sunt possibiles casui, aliæ verò non nisi rationi. Casui possibiles sunt, quæ emergere possunt sine delectu ex sola, ut ita dicam, proclivitate sua ad eveniendum, ita ut quæ natæ sunt frequentiùs evenire, frequentiùs eveniant: quo fit, ut quia deficere à congruo latius patet, quàm ad illius regulas adstringi, idcirco in fortuitis plura semper inepta emergunt; nullus enim est delectus castigans fruticantem eorum ad eveniendum proclivitatem. Dispositiones verò rationi solùm possibiles sunt, quæ cum delectu emergere possunt, resecando scilicet illam ineptarum multitudinem ad leges recti & congrui; atque adeo absurdas, quantumvis sponte irruentes cohibendo; aptas verò, quantumvis in sinu possibilitatis reconditas, eruendo. Igitur licèt fingamus, casum in Mundi particulis per totam æternitatem regnasse, atque eas infinitè infinities miscuisse, nihil moliri potuit præter primam classem dispositionum, ideìt, infinitè infinitas semper pluribus absurditatibus vitiatas: quia est contra ejus genium coercere & castigare hanc ineptarum combinationum proclivitatem: ad eveniendum, ut in pluribus, atque adeo partes innumeras sic collocare, ut nulla præposterè posita sit.

Reg-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Regerunt tandem, casum non statim perfeciſſe conſtructionem tam aptam, quàm quæ eſt, v. g. corporis humani; ſed initio quidem ex limo recentis telluris fungorum aut ranarum inſtar pullulaſſe innumeras corporum ſpecies quarum plurimæ erant abſurdæ & ineptæ, nempe juxta genium caſus, qui plura inepta, quàm apta partuit; ſed corpora illa inepta periiſſe, apta verò ſervata fuiſſe; ſicque non ſolùm ſupereſſe corpora animantium elegantiſſima & aptiſſima. Hoc poſtremum effugium moliti ſunt Epicurei adversùs Dei providentiam, quam aliter fugere non poterant; illudque latè & ſeriò proſequitur Lucretius lib. 3. Æſopo hac in parte fabuloſior.

Verùm hæ fabulæ ratiociniis confutandæ non ſunt, ſed magis deflendæ lacrymis, ut phreneticorum deliria. Ecquis enim furor eſt, optimum Mundi principem per tanta præcipitia fugere; atque cum elegantiſſima rerum in ſuos fines diſpoſitio illum tam manifeſte commonſtret, chimærica involucra ſibi contexere ad eum non pervidendum? Ecquid enim aliud iſta ſunt, quàm ut jure nuncupat Galenus lib. 17. de uſu patt. cap. 1. *deliramenta hominum qui principia, quæ initio male poſuerunt, turpiter tueri conantur? Quæ cum videant labefactari, ſi natura concedatur artificioſa, ejuſmodi impudenter effutire coguntur.* Addiderim tamen nec data fingendi licentia in promptu eſſe effugium ex argumento jam facto. Enim verò quis capiat ex recentis terræ luto, ſolo caſu obſtetricante, emerge-re potuiſſe corpus tam elegans, mentem tam ſolertem, animal tam perfectum, ut eſt homo? Et quæſo, ex illo luto emerſitne ſtatim homo perfectus, an infans? Hominem ſubitò perfectum formare non modò caſus, ſed ne natura quidem poteſt, ut neque id fabulatoribus illis in mentem venire potuerit. Quòd ſi infans tenet & imbellis ex illo luto prodiit, qui fieri potuit, ut ſibi conſuleret? ubi nutrix, ubi cibus, ubi veſtis, ubi præſidium adversùs ſerpentes & feras ubique è fœcundo tetræ ſinu naſcentes, quæ longè citiùs adultæ, quam puer ille, inermem hanc prædam brevi conſumere debuiſſent? An non perire debuit tum proprie, tum aliena ope deſtitutus tam fragilis fœtus, ut nunc recens infans in ſylvis expoſitus? Sed cur tam ſubitò evanuit tanta illa terræ fœcunditas, cùm interim humor & calor adhuc vigeant, ut teſtatur feracitas animantium, quæ certè valentior & diuturnior eſſe non debuit, quàm fuerit communis omnium matris? Cur ex abſurdis illis animantibus nullum ſuperfuit? maximè cum elegantia & apta fragiliora ſint, quàm inepta; ut horologium, quàm rudis ferris moles. Certè ex infantibus illis terrigenis poterant, æquè adoleſcere bifrontes, tripedes; unimani, muti, caudati, alati, aliiſque

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

modis monstrosi, truncati, redundantes, deformes, inepti, quàm qui his defectibus vitiati non erant: vivitur enim sine manu, sine lingua, &c. Magna igitur casus prudentia & providentia, ut in tanta suorum fœtuum numerositate ac diversitate, eos tantùm educaverit, qui sibi laudi futuri erant, omnibus in quibus peccaverat, maturè suppressis.

Sed ne hæc deliria fusiùs exagitem, instauro duntaxat jam factum adversùs illa ratiocinium. Tam superat genium & vires casus infinita membra conjungere in consensuum unius corporis, v. g. humani, ita ut nullum non aptissimum sit, aptissimeque aliis respondens, prout congruit vitæ, saluti ac propagationi speciei humanæ, quàm ex infinitis animantibus, quæ primò e terris erupisse ajunt, nullum absurdum & truncatum protulisse. Utrobique enim reperitur id, quod capitaliter repugnat casui, nempe in innumeris, non peccare, nullumque absurdum miscere, sed inepta etsi sponte irruentia castigare. Atqui Patroni illi casus fatentur, illum non potuisse innumera animantia effundere, quin plura inepta, monstrosa, deffectuosa miscerentur, quippe ex genio suo, quo solet plura inepta efficere, quàm apta: unde docent, initio genita esse illa monstra & portenta, quæ deinde abolita fuerint: Ergo perinde fateri debent, superare genium & vires casus unum, aut alterum infantem ita formasse, ut ex innumeris partibus, quibus constat corpus ejus, nulla prorsus foret defectuosa, nullaque non aptissimè congruens vitæ, saluti, ac propagationi generis humani: Ergo ne unus quidem infantulus omnibus membris aptè instructus prodire potuit ex officina casus, tantum abest, ut possibilis fuerit illa immensa multitudo, quam fingit Lucretius è terra erupisse, ut innumeris abolitis aliqui saltem educarentur & adolescerent in viros & fœminas: Ergo agnoscenda tandem est sapientissima & potentissima Dei manus in molitione corporis nostri, omnia membra suis usibus prudentissimè destinans, & elegantissimè coaptans.

Nihil igitur mirum, si Democritus ille omniscius, licèt proprius Epicureorum Patriarcha, cùm hocce argumentum, qua erat amplitudine ingenii attentiùs ponderaret, in eo desperatæ solutione pænitùs hæserit, ut refert Cicero lib. 1. de finibus. Non quòd vir ingeniosissimus non in promptu haberet chimæricas hypotheses, quas deinceps usurpavit Epicurus & expendit Lucretius, Terræ initio feraciores, limi benigniore cæli recentis calore fori, uterorum ex eo fungorum instar erumpentium, infantium ex illis ruptis effusorum; lactei humoris ad eos alendos opportunè è venis terræ redundantis, aeris initio Mundi cle-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

clementioris & illis adhùc teneris fœtibus parcentis, &c. Sed quod satis pervideret, & hæc insomnia esse sensui communi, ac rerum naturæ adversa, & neque per has fabulas dici satis posse, cur & quomodo res omnes, præcipuè animantium corpora, solo casu tam aptè ordinatæ prodirent, ut nunc conspiciuntur.

Sed illud minimè ferendum, Cartesium hoc divinæ providentiæ testimonium, quod ex destinatione rerum in suos fines sumitur, etiam fatente Democrito invictissimum, conari pro viribus labefactare. Nam toto suo de Principiis opere contendit, Mundum non quidem temeraria casus agitatione, sed, quod nihilo meliùs se habet, cæca motus necessitate potuisse adigi ad hanc, quam cernimus, elegantissimam dispositionem, 2. p. n. 47. jubetque 1. p. n. 28. consideratione causarum finalium exulare à sua Philosophia. Id enim nihil est aliud, quàm præcipuam impietatis arcem sponte sua miserè collabentem novis figmentis velle instaurare, hominesque omnes excæcare, ne Dei providentiam in aptissima rerum ad suos fines destinatione solaribus radiis splendidius rutilantem agnoscant & adorent.

At, inquit 1 p. n. 28. *non debemus tantum nobis arrogare, ut Dei consiliorum participes nos esse putemus*, nempe ut valeamus intelligere fines rebus à Deo præpositos. Quasi verò arrogantia sit observare, oculos esse destinatos ad videndum, aures ad audiendum, iisque satis finibus mirum in modum coaptari; ac proinde non casu, aut cæca necessitate, sed [illegible] & provida manu formari debuisse. Planè ut temeritas est consilia Dei, quæ nec factis, nec verbis ipse nobis indicat, velle divinare; ita pura protervia est, naturæ cursum in manifestos fines divina manu dirigente tendentem nolle videre; imo malignitas non ferenda, hoc tam illustre divinæ existentiæ ac sapientiæ testimonium conari, quod agit fabulis Cartesius, aut obscurare, aut corrumpere. Sed ne in re plana diutius hæream, solùm adnotabo hic præposteram Cartesii modestiam. Nam vult videre fines rebus naturalibus præpositos, quamvis ultrò incurrant in omnium oculos, ne videatur arrogantior; nec timet temeritatis notam, cum totius Mundi constructionem suæ mechanicæ legibus tam audacter subjicit; cum fabricam corporis humani, dignam illam divina manu & arte molitionem, ut machinam sua industria minimè superiorem ludendo explicat; cum gloriatur, se totius naturæ artificium tantùm non digito mortalibus omnibus demonstrasse. Scilicet ille alioquin tam certus & peritus artifex, qui nec adeo felix fuit, ut bonam conficiendi telescopii rationem, etsi omnes ingenii nervos ad id contenderit, potuerit inveni-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

re. O quàm malè nobis consultum foret, si juxta Cartesianæ mechanicæ leges opera naturæ fierent! Quàm multi cæci nascerentur! Quàm frequenter motus circino & norma destitutus erraret, dum in cæco matrum utero animantium oculos ex tam inepta materia molitur, cum harum legum excogitator Cartesius, omnibus instrumentis adjutus, in aperta luce, vitrum, commodam sanè & figuræ docilem ac tenacem materiam, nequiverit in eximia aliqua videndi subsidia satis aptare!

Objectiones, quæ à divinæ Providentiæ adversariis fieri solent, admodum infirmæ sunt: utut tamen se habent, referendæ nobis sunt ac confutandæ. Objiciunt itaque. Si naturæ præesset ratio quædam omnia ordinans in finem, nihil fieret in operibus naturæ superfluum, ineptum, defectivum; Sed pleraque in naturalibus superflua sunt, inepta & defectiva: Ergo, &c. Declaratur Minor. Et quidem superfluæ sunt tot noxiæ bestiolæ importuna fertilitate ubique pullulantes, ut serpentes, vermes, muscæ, pulices, &c. Item pluvia copiosè irrigans petrosa & deserta, cùm interim sæpe segetes in agris siti eneclas prætereat; item lingua mutis piscibus, genitalia multis sterilibus, mammæ viris, &c. Inepta verò sunt monstra illa tam absurda, quæ identidem nascuntur. Defectu verò non caret, quòd natura homini tam parcè providerit: eum enim effundit è suo sinu tenerum, egentem, nudum, inermem, ratione, consilio, viribus, omnibus demum destitutum. Item, quòd è multis naturæ operibus tot immaturè pereant, ut pueri abortivi, aut morbis præmaturè extincti, &c. Ergo naturæ opera non diriguntur consilio, sed omnia casu permittuntur.

Resp. cum Galeno lib. 17. de usu part. cap. 1. magnam esse proterviam ob pauca, quæ nobis præter rationem videntur, calumniari providentiam & destinationem rerum naturalium in finem, quam innumera aliâ, rectè ordinata magnificè demonstrant; præcipuè cùm nec supremam rationem dedeceat, in iis, quæ regit, aliquid casui & fortunę permittere, quo emergentium exindè incommodorum oppositione splendidior fiat rectè dispositorum utilitas & decor. An num potiùs, cùm videamus, casum & fortunam, ubi regnant, nihil apte moliri, sed magis naturæ opera pervertere, exindè colligere debemus, Mundum ab iis tam inepiis architectis minimè potuisse fabricari?

Sed addo præterea, quæ Adversarii reprehendunt in rebus ut superflua, inepta & defectiva, re ipsa ejusmodi non esse. Nam in primis bestiolæ illæ suo usu non carent: Mundum populosiorem reddunt, ut plebecula civitatem. Animantium genus suarum specierum varietate ornant &

com-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

complent. Authoris sui solertiam in minoribus mirabiliorem commendant. Inserviunt medicinæ in varios usus. Alunt perfectiora animantia, adeo ut id ipsum quod adversùs providentiam objiciunt, eam non mediocriter commendet; nempe verno tempore, cùm fructus & grana deficiunt, tum maximè ebullire insectorum multitudinem, ut exinde suppetat opportunus cibus aviculis, earumque pullis recenter exclusis, sine hac copia fame periclitaturis. Pluvia dispensatur non in privatum hujus, aut illius agri commodum, sed in publicam viventium utilitatem, ad quam confert, & quòd deserta nonnunquam irrigatione mitigentur, & qnòd arva periódicis siccitatibus extenuanda permittantur, ut corpus dicta. Lingua piscibus ad gustatum servit, genitalia mulis ad emittendum lotium, complendam corporis symetriam, fovendas calore suo alias partes. Mammæ viris insunt ad ornatum, ad pectus fovendum, ad alia demum officia glandulis communia. Monstra sunt in natura, ut umbræ in picturis, quæ artificiosè dispensatæ, opus ipsum non mediocriter illustrant. Homini recens nato natura non defuit, sed mirabili machinatione omnia necessaria subministrat, ut cæcum & ingratum esse oporteat, qui ejus sapientiam & beneficia hic non agnoscit. Cum enim oporteret, prolem in suis exordiis modicam & teneram esse, ut ex parentum substantia sine graviore dispendio posset elici, ne ob id periclitaretur, loco propriæ duplicem protectionem ei, donec se tueri posset, providit, utriusque scilicet parentis, quibus illam eò cariorem effecit, quò infirmiorem; ut non sine stupore videre sit naturæ sapientiam & benignitatem in diuturno & difficili negotio utile dulci tam prudenter miscentem. Quòd naturæ operum quædam præmaturè pereant, non ejus culpa est, sed defectibilium conditio. Largitur enim unicuique *vivere* & *esse*, quantum materiæ condítio & mediarum causarum facultas finit; sed ea corruptibilium ratio est, ut omnia ex æquo perennare nequeant, sed jam genita cedere cogantur de novo nascentibus, alia citiùs, alia tardiùs.

At, inquiunt, certè noverca nobis natura fuit, quos armis & vestibus privavit, subjecit verò infinitis ærumnis. Sed mera calumnia est: rationem enim nobis indidit, armorum vestiumque egregiam opificem, omnium verò ærumnarum non lenitricem modò, sed etiam in bonum commutatricem; adeo ut, etiam fatente Epicuro, quia illa rectè utitur, nunquam miser esse possit. Sed nos, cum tanto naturæ beneficio in nostram, aliorumque perniciem potiùs abutamur, ignaviæ excusationem in natura quærimus.

Obj. 2. Quæ usum præcedunt, non fiunt propter usum.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Sed membra usum præcedunt, ut oculi visum, aures auditum: Ergo non propter usum fiunt, sed iis casu sic factis usus casu occurrit.

Futile argumentum. Major apertè falsa est. Immo quæ propter usum fiunt, non ipsum in re, sed ejus solùm cognitionem in mente artificis supponere oportet: unde naturália fiunt propter usum & finem, non qui ante illa erant, sed quos per illa obtinendos præscivit naturæ opifex Deus.

Instant. Magna pars membrorum animalis ipso usu sic formata fuit: ut spiritus erumpens aperuit in molli adhuc fœtu respirationis vias; humor superfluus exitum tentans excavavit viscerum anfractus; externus irrumpens formavit cibi conceptacula, & organa, per quæ distribuitur, &c. Ergo non propter usum, sed ipso usu ac necessitate quædam fiunt naturæ opera.

Resp. Ut jam observavi, præcipua membra in utero aptari, cum adhuc nullus eorum est: unde non usu, sed propter usum fiunt. Non negandum tamen, moderato usu magis perfici ac poliri. Sed hoc ipsum ad sapientiam artificis pertinet, ut instrumenta ejus usu non alterentur, sed magis expoliantur.

Obj. 3. Etiamnum videmus, casu permiscente humorem cum terra, ex hoc luto emergere pleraque animalia, ranas, serpentes, bufones: item ex aliis putrescentibus nasci apes, muscas, mures, &c. immo post Nili inundationem in arvis Ægypti non modò varia animalia, sed & membra quædam humana, manus, pedes, &c. formari ex luto quidam narrant. Et quod ad rem propiùs attinet, fertur in Anglia ex fovea luporum dicta olim erupisse puerum & puellam toto corpore virides, qui non aliunde, quàm ex ipsa terra prodiisse videntur: Ergo hæ terræ jam effœtæ parturitiones indicia sunt primævæ fœcunditatis majoris, qua omnium animantium species initiò sponte sua effudit.

Resp. Suppositâ Providentia, quæ vires seminales suæ artis exsecutrices Mundo inseruit, nihil mirum, etiam ex vili materia, ut ex luto & putrefactione prodire opera rectè ordinata. At sublata omni ratione Mundum gubernante, nec ex vili, nec ex pretiosa materia quidquam aptum, & rationi omni ex parte conforme, fieri potest. Nos igitur, qui omnia supremæ rationi, ac providentiæ subjicimus, non miramur, muscas, ranas, apes, & si quæ alia sint, ex luto & alia putrescente materia prodire; sed meritò miramur, Adversarios, qui cùm rationem à Mundi regimine excludant, non modò hæc minutiora, sed etiam alia infinita sapientum dignissima opera è limo volunt educere: sed tamen ad-

dem-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

dendum, membra illa humana, quæ illi referunt in arvis nata, non esse vera membra, sed fungos, rude aliquod specimen humanorum lineamentorum referentes.

Quo ad pueros illos Anglicanos, ut ut vera sit historia, quam refert kircherius *libro* de Mundo subterraneo, ex ea ipsa constat, non terra, sed ex aliis hominibus fuisse genitos. Nam extincto puero, puella, cùm patriæ linguam dediciset, narravit, se parentes habuisse in regione quadam obscuriore luce perfusa; ex qua, cùm una cum fratre in speluncam altiùs penetrasset, post varios & longos errores ad locum, ubi reperti fuerant, pervenissent. Porrò quæ fuerit hæc regio, an locus subterraneus, an potiùs aliquis altissimis & impervius montibus undique septus, ad quem fugati bellis aliqui rustici per spelæarum anfractus cùm perveniissent, intercluso reditu manere coacti fuerant, nihil necesse est hic discutere.

De monstris.

DEfinitur monstrum, Effectus à recta & solita dispositione insigniter degenerans: ut si homo nascatur sine manibus; aut cum unico in fronte oculo, ut apud Poetas Cyclopes; aut cum sex digitis, ut refert Scriptura sacra de quodam Gigante; aut cum pedibus caprinis & cornuto capite, ut feruntur Satyri; vel cum intestinis Ovis, ut dicitur de quibusdam sylvestribus hominibus in Africa frequentibus, qui herbas depascunt instar pecudum; vel cum dimidio corpore equino, ut habentur Centauri. Hæc & similia *monstri* nomine intelliguntur, & se habent ad naturam, ut peccata ad artem: unde tantum abest, ut probent, illam temerè agere, quin potiùs convincunt, ejus cursum semper ex se tendere in finem, sed defectu aliquo ab eo impediti, ut sagitta à perito jaculatore emissa, cùm recta tendat ad scopum, vento, aut aliis abrepta ab illo declinat & deficit.

Causæ verò monstrosæ deordinationis sunt vel redundantia, vel inopia, vel incongruitas materiæ, vel incidens aliquod turbans naturalem generationis ordinem. Redundantia materiæ in causa est monstrorum, in quibus aliquid superfluit; fiunt enim, ut habet Aristoteles lib. 4. de Gener. Animal. c. 4. quatenus materia duplici proli præparata in unam vel ex toto, vel ex parte confunditur, quam proinde necesse est duplicatis membris nasci. Hoc monstri genus frequens est in multiparis: in apibus autem & vespis non contingit; quia cellulis accuratè di-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ſcretis earum partus continetur. Inopia materiæ cauſa eſt monſtroſi partus aliquo membro orbati, ad quod ſcilicet ſupplendum cogitur natura conſuetam corporis diſpoſitionem invertere, ut in unipedibus, unimanis, monoculis, &c. Incongruitas materiæ in cauſa eſt monſtrorum ex commixtione animalium diverſæ ſpeciei naſcentium, ut muli ex equa & aſino, leopardi ex leæna & pardo, &c. Et turbatione demum materiæ naſcuntur hi monſtruoſi partus, qui integras quidem habent, ſed præpoſterè collocatas, atq; idcirco à recta & ſolita diſpoſitione deficiunt.

Porrò id notatu dignum, hominum partus cæteris paribus frequentius monſtroſos naſci, quàm ferarum. Nempe ratio eſt, quod homo libertate ſua naturæ leges turbet, aut vi imaginationis multum in corpus valentis virtutem formatricem pervertat, aut peccatis ſuis has generis ſui contumelias provocet. At verò bruta magis vivunt ſecundùm naturam; niſi fortè accidente aliquo ab ejus legibus declinare cogantur, ut leæna inopia proprii maſculi admittit pardum, ex quo leopardus in Africa ſatis frequens monſtrum. Imo in eadem Africa, annotante Ariſtotele lib 2. de Gen. Animal. cap. 7. contingit, propter aquæ penuriam congregari circa fontes quædam diperſæ ſpeciei animantia, atque data occaſione miſceri; ex quo varia monſtra fiunt. Inde Proverbium, *Africam ſemper aliquid novi ferre*.

§. II.

An & quomodo animantia propter finem agant.

CVm nota ſit diviſio animantium in duas claſſes, homines ſcilicet & bruta, de utriuſque dicendum; explicandumque ſupereſt, an & quomodo agant propter finem.

PRIMA CONCLVSIO.

ANimantia bruta agunt propter finem modo paullò perfectiore, quàm cætera naturalia, nempe quatenus non modo exſequuntur opera in finem tendentia; ſed etiam ſe movent in illum per aliquam ejus cognitionem, nempe quatenus ejus bonitatem percipiunt, atque ſuavitate illius exſtimulantur ad agendum.

Ita ſentiunt omnes præter Carteſium, qui vitam & cognitionem omnem brutis ademit, eaque habuit ut automata, ſeu machinas ſecretis elateriis agitatas inſtar horolo-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

nologiorum. In quo quidem, ut jam ponderavimus, manifestè repugnat sensui & rationi, nullo alio fundamento nitus, nisi quòd in hoc naturæ phænomeno explicando eus principia deficiunt: unde hac in parte ne desereret sententiam, deseruit naturam; nempe generositate illa Epicureis propria, qua compertissima quæque confidentissimè negant, si malè positis á se principiis repugnent.

Probatur conclusio manifesta ratione. Eo perfectius aliquid agit propter finem, quó propiùs attingit ad ejus cognitionem. Atqui animantia attingunt ad cognitionem finis, non modó ut cętera naturæ opera, quatenus conjunguntur providentiæ finem cognoscenti, & ea in illum dirigenti; sed etiam ita ut imperfectam aliquam finis perceptionem obtineant, quatenus illum absentem imaginatione sua sibi repræsentant, atq; exinde ejus cupiditate stimulantur; præsentem verò cùm lætitiæ sensibus degustant, ipsis nostris oculis testibus: Ergo agunt propter finem, non modò exsecutivè, sed etiam perfectiore aliqua ratione, nempe quasi apprehensivè.

Confirmatur. Animalia docilia sunt: Ergo non sunt machinæ mortuæ, sed res cognitione præditæ, atque perceptionem aliquam finis habentes. Antecedens patet experientia quotidiana. Consequentia verò constat tum in machinis, quæ, quia cognitione carent, dociles nullatenus sunt. Tum ratione: Doctrina enim organa ipsa non pervertit, ut aliter moveant, sed solùm format cognitionem, ut aliter utatur organis sibi subditis: Ergo docilitas locum non habet, nisi in rebus aliquam finis cognitionem obtinentibus.

Dices cum Cartesio. In nobis experimur motus admodum appositos ad finem, qui tamen ex nulla omnino finis cognitione eliciuntur; ut cùm cadendo palmas vultui opponimus; cùm ictum in caput directum brachio excipimus: Ergo á pari brutorum motus, quantumvis ad finem appositi, possunt ab iis elici sine ulla finis perceptione.

Confirmatur. Cùm loquimur, cùm comedimus, cùm citharam pulsamus, qua ratione ad id membra aptanda sint, non modo non advertimus, sed etiam scrupolosiori observatione præpediremur: Ergo à fortiori bruta sine advertentia ulla possunt suos motus elicere.

Resp. Non repugnare, ut motus aliqui sequantur ex conformatione organorum sine ulla omnino cognitione, tum in nobis, tum in brutis. Sed hi admodum determinati sunt, & facilè discernuntur ab aliis spontaneis & duce cognitione factis. Unde sophisma est, ex iis gradum facere ad alios spontaneos, versatiles, omnibus etiam minimis objectorum circumstantiis aptè respondentes, &

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

in quibus animal sui compos manifestè apparet, utpote cùm ad minimam objecti mutationem, quæ nata non est tam insigniter mutare organa, mille modis, iisque inter se contrariis sese movet.

Sed addendum tamen, motus in argumento relatos minimè fieri aut à nobis, aut à brutis sine ulla cognitione. Eliciuntur enim ex aliqua imaginationis apprehensione, sed subita & minimè observabili; quia omnem rationis reflexionem antevertit. Unde emendata per rationem aut experientiam imaginatione, emendantur & illi; ut videre est in militiæ tironibus, qui cùm primò ad singulas tormentorum displosiones depresse capite, clausisque palpebris trepidarent, experientia & ratione firmiores facti, has inutiles paventis naturæ cautiones resecant.

Verùm ut pleniùs solvatur præcipuè confirmatio; in his motibus duo discernenda sunt, modus, & usus, seu exercitium. Cognitio distincta utriusque non est necessaria animali, ut se moveat, sed in quam pluribus motibus sufficit apprehensio secundi, ut scilicet animal imaginatione sua percipiat exercitium, v.g. comestionis, sibi esse commodum hic & nunc, atque hac apprehensione excitetur efficax ejus appetitus. Ex vi enim hujus cognitionis & appetitus statim movebit membra, ut oportet ad comedendum. Nempe quia habitu quodam aut à natura indito, ut in comestione; aut usu acquisito, ut in locutione, colligatur certa membrorum conformatio cum certis speciebus in imaginatione residentibus, quo fit, ut dum appetitus fertur in istas, sequatur & illa. Unde in forma distinguendum, ac dicendum, motus istos fieri sine advertentia modi, quo aptanda sunt membra ad illos perficiendos; non tamen sine cognitione & advertentia boni, quod reperitur in eorum exercitio, nec proinde sine aliqua finis cognitione.

SECUNDA CONCLVSIO.

BRuta non agunt propter finem directivè, quasi ipsa se regant ac ordinent per proprium judicium, accommodentque actionem, ad quam sint indifferentia ad exigentiam finis; sed eorum cognitio & appetitio regulatur instinctu, idest, judicio quodam naturali ad unum determinato, non ratione propria formato, sed ab Authore naturæ sibi indito, juxta cujus præscriptum feruntur in bonum sensu apprehensum. Ita D. Th. passim 1.p.q.81.a. 1.2.p.q.2.a. &c.

Est autem conclusio maximè contra quosdam Veteres, ut Plutarchum & Porphyrium, qui rationem brutis concede-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

redebant, qua ipſa ſe regerent, ut homines. Imò Pythagoras illorum animam habuit ejuſdem rationis ac humanam, nec niſi domicilii ſtructura differre.

Probatur. In tantum aliquid agit propriè & directivè propter finem, in quantum cognoſcit rationem finis, id eſt, uti à nobis explicatum fuit, proportionem mediorum ad finem, & quám iſte illis dignus ſit, illaque iſti commenſurata; Sed bruta ejuſmodi proportionem non cognoſcunt: Ergo nec agunt propter finem propriè & directivè. Major patet ex jam dictis; neque eam Adverſarii inficiantur. Minor verò probatur tum ratione, tum ſigno evidenti. Ratione quidem: Nam proportionum cognitio eſt opus intelligentis & ratiocinantis, ac proinde ſubſtantiæ ſpiritualis, ut Dei & Angelorum; Sed bruta non ſunt ſubſtantiæ ſpirituales; habent enim animam mortalem & corpoream: Ergo non cognoſcunt proportiones. A ſigno verò idem oſtendi poteſt: Siquidem potentia cognoſcitiva proportionum illis maximè delectatur uti omnis potentia objecto ſibi proprio: unde homines quiordinem & proportionem percipiunt, non modò delectantur, ſed etiam rapiuntur rerum ſymmetria & apta commenſuratione, quæ nomine *pulchritudinis* intelligitur; Atqui bruta nullatenus delectantur proportionibus: unde negligunt flores, picturas, muſicam, artefactaque & pulchra omnia, quorum ſuavitas poſita eſt in proportione: Ergo nullatenus cognoſcunt proportionem.

Confirmatur primò. Si bruta prædita eſſent cognitione illa ordinativa mediorum in finem, poſſent inſtituere voces & ſigna ad placitum, quibus mentem ſuam aliis ratione utentibus indicarent, poſſentque viciſſim ſigna ab aliis inſtituta de facili obſervare; Atqui manifeſtè advertimus, bruta nec poſſe inſtituere ſigna ad placitum, ſed ſolàm naturaliter inditis uti; nec ſermones noſtros, quantumvis longo tempore nobiſcum vivant, ullatenus intelligere, niſi quatenus illis adiungimus aliquod ſignum naturale, ut iræ, amoris, blanditiarum, aut aliud ejuſmodi: Ergo non ſunt prædita cognitione ordinativa mediorum in finem. Minor experientia conſtat: etenim nec ſimiæ, nec canes, nec elephantes, nec alia ſagaciſſima animalia eo unquam pervenere, ut nudum, quietumque ſermonem æquabili ſono, vultu, geſtuque prolatum ſatis intelligerent, & multo minùs ſcripturas & characteres. Maior autem exinde liquet, quòd hæc diſtinctio ſignorum in finem ſignificationis ſit connaturaliſſimum, facillimum, utiliſſimum, ac maximè neceſſarium opus agentis ratioualis.

Neq; dicas, bruta aut organis in hunc uſum commodis carere, aut ſermonem eſſe opus exquiſitioris ratiocinii.

Ete-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Etenim contra primum est, quod in plerisque eorum lingua apta est humanis vocibus exprimendis, ut in psittacis, picis, gracculis, sturnis; vixque ullum est vocale animal, cujus lingua, si ratione regeretur, sonos in varias significationes flexiles formare non posset: mutis vero animalibus in promptu ad id essent signa & nutus, ut hominibus surdis & mutis. Est vero contra secundum, quod pueri, & maxime stupidi, ac tantùm non brutis bruttiores, imo furiosi & amentes signis ad placitum utuntur, etiam sermone: Ergo ad id sufficit imperfectissima ratio. Deinde bruta in cæteris suis operibus plus rationis produnt, quàm ad addiscendam significationem vocum requiratur; Ergo si hæc opera ederent, utique & propria ratione significativas voces instituere possent.

Confirmatur secundo. Agens proprio consilio se regens, nisi sit summè perfectum, eget consultatione, experientia, instructione, exemplaribus, &c. nec eodem modo agit, sed usu proficit, ac pro variis circumstantiis variè operatur: id videre est in hominibus, qui omnes non uno modo se regunt, sed infinitas, etiam ad eundem finem, vias excogitant per studium, experientiam, instructionem, collationem conceptuum, quibus in dies adinveniunt novas rationes victus, vestitusque procurandi, ædificandi, rempublicam administrandi, &c. Atqui bruta ejusdem speciei non modo agunt, ut omnes hirundines eodem modo nidificant, nec in suis operibus egent consultatione, aut usu, experientiaque proficiunt, sed statim à nativitate omnem suam industriam obtinent: Ergo eam habent ut instinctum & proprietatem naturę, non vero ut aliquid à se excogitatum, ac proprio consilio regulatum.

Confirmatur tertio, ac speciatim contra Recentiores quosdam, qui brutis rationem aliquam imperfectam, qua se regere valeant, concedunt. Etenim vel perfectior ratio illis, quàm hominibus tribuenda est, vel omnino nulla; Sed perfectior concedi non potest, cùm in infinitis etiam facillimis deficiant: Ergo illis aliqua imperfecta perperam conceditur. Probatur. Ratio cognoscitur ex præstantia operum; Sed pleraque opera brutorum regulatiora sunt, quàm hominum, ecquis enim imitari posset alcæonum nidos, apum favos, œconomiam, officinas, araneorum retia, bombycis textrinam? &c. Ergo si hæc opera non naturæ instinctu, sed propria brutorum ratione ordinarentur, oporteret, illam esse humanam solertiorem.

Atque exinde solvitur objectio, quàm ferè unicam habuit pecudum Patroni, nempe deductam ex operibus brutorum tam scitè & appositè ordinatis, ut vincant artefacta

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

rationis humanæ. Etenim hæc ratio nimis probat, ...pe bruta esse hominibus sapientiora, quod nemo di-..., & Scripturæ manifestè repugnat: neque enim ...m ob causam refert hominem ad imaginem Dei factum, ...alibusque præpositum, quàm quòd sapientissimus sit, ...bus ratione præditus, qua valet pro suo modulo se, ...e regere, ut Deus ratione sua Mundum regit. In ...itur operibus bruta ipsa se non regunt propria ratio- ...sed reguntur instinctu indito ab Authore naturæ, cu- ...petu feruntur in commoda, fugiuntque noxia per ...m aliquatenus cognita: unde se habent, ut Citharę- ...qui sine consultatione ordinatissimè pulsat citharam ...motus persæpe sola imaginatione, & ferè vix adver- ...nisi quod ille hanc facultatem longo usu ac propria ...one discit, bruta verò inditam habent à natura. Nihil ...mirum, si persæpe agant ordinatiùs, quàm homo, ...ordo ille à ratione, quàm sit humana, præstantiore ...redit: sicut videre est expertem musicæ puerum à pe- ...mo musico edoctum cantilenam suaviorem concin- ...emque canere, quàm posset musicus mediocriter eru- ...; nempe quia in ea merè executivè se habet, re- ...que non propria, sed aliena scientia mediocrem su- ...nte.

TERTIA CONCLVSIO.

Gentia ratione prædita, ut homines, agunt propter ...finem non solùm executivè & apprehensivè, sed et- ...directivè.

...batur facilè. Nam agens intellectuale cognoscit pro- ...onem mediorum cum fine, & ponderat istius merita, ...mque utilitatem: Ergo potest ordinare media in fi- ..., eligendo aptiora, & respuendo minus apta, prout ...em consequendum expedire judicaverit. Sic quoti- ...demus, homines in suis negotiis primò certum sibi ...destinare; deinde consultare, quæ media ad illum ...ducant; postea eligere, quæ probaverint. Hoc au- ... est agere propter finem, non solùm executivè & ...henstvè, sed etiam directivè.

QVÆ.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

QUÆSTIO SEXTA.

De comparatione Causarum ad effectus.

OStendimus superius, quomodo causa & effectus se habeant quantùm ad prioritatem & dignitatem; nunc duo discutienda restant circa productionem effectus à causa. Primo, possintne plures causæ totales ejusdem ordinis simul producere eundem numero effectum. Secundo, potueritne effectus, qui ab una causa totali producitur, idem numero ab alia creata produci. Exinde enim effectus à causis dependentia meliùs innotescit.

ARTICVLVS PRIMVS.

An plures causæ totales ejusdem ordinis eundem numero effectum simul producere possint.

ETsi difficultas posset procedere de omnibus causis, v.g. utrùm duæ formæ totales possint informare unam materiam, vel duplex materia totalis substentare unam formam, vel duplex finis totalis intendi simul; specialiter tamen eam resolvemus de causa efficiente, tum quia ideo proportione dicendum erit de aliis causis, tum quia de illis specialiter redibit sermo alijs in locis. In primis constat, eundem numero effectum posse produci à pluribus causis efficientibus partialibus, ut plures equi trahunt eundem currum. Constat etiam, posse produci à pluribus causis totalibus diversi ordinis, ut idem homo producitur a parentibus, ab astris, & à Deo: á parentibus quidem, ut á causa particulari; ab astris, ut à causis universalibus omnium corporum sublunarium; & á Deo, ut à causa universalissima omnium entium: sicut idem tectum totaliter portatur & à parietibus, & á fundamentis, & à terra, quæ est basis universalis omnium gravium. Vnde difficultas est solùm de causis totalibus ejusdem ordinis, ut, possintne duæ faces eandem numero lucem simul producere, cujus quælibet sit causa totalis.

CON-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

CONCLVSIO.

Impoſſibile eſt, eundem effectum produci à duabus cauſis totalibus ejuſdem ordinis. Ita D.Th. 1. p. q.52. a.1. & Metaph.lect.7. *Impoſſibile eſt*, inquit, *ut ejuſdem effectus plures cauſæ ſecundum id*, & licèt quidam illum explicent de impoſſibilitate naturali, rationes tamen videntur convincere impoſſibilitatem abſolutam: unde.

Probatur concluſio. Si idem effectus à duabus cauſis totalibus ejuſdem ordinis produceretur, quælibet foret totalis & non totalis; Atqui id apertè repugnat: Ergo & ipſa hypotheſis. Minor conſtat ex terminis. Major probatur. Et quidem quòd quælibet cauſa totalis foret, ſupponitur: non fore verò demonſtratur. Cauſa totalis eſt, quæ in ſuo ordine eſt tota ratio productionis effectus; At neutra foret tota ratio productionis effectus: Ergo neutra foret totalis. Major eſt ipſa notio cauſæ totalis. Minor probatur. Totum eſt, præter quod nihil eſt, ut patens eſt ex terminis; atque adeo tota ratio productionis eſt in aliquo ordine, præter quam nulla eſt alia in eo ordine: Atqui neutra cauſarum ita eſſet ratio productionis, ut in eodem ordine non foret alia præter eam; ſupponitur enim, aliam fore: Ergo natura eſſet tota ratio productionis effectus in ſuo ordine.

Reſpondebis; utramque cauſam fore totalem rationem productionis, quia totam effectum attingeret; non tamen unam excludere aliam, quia non totaliter produceret.

Sed contra. Cauſa, qpæ effectum non producit totaliter in ſuo ordine, illum partialiter producit, ut patet ex terminis: Ergo jure dici nequit cauſa totalis.

Confirmatur 1. Repugnat id, quod integrè producitur, alterius producibile, aliàs eſſet ſimul ſecundùm idem potentia & in actu; Sed effectus: ab uua ex his cauſis haberet, ut eſſet integrè productus: Ergo hoc ipſo haberet, ut illa non eſſet producibilis.

2. Juxta naturæ leges quælibet cauſa producit proprios effectus ab effectibus aliorum diſtinctos, & unus effectus non niſi ab una cauſa adæquata pendet: Ergo fieri nequit, ut unus ſit duarum, niſi mutata rerum natura. Atqui hæc mutatio duobus tantùm modis fieri poteſt; Vel augendo dependentiam effectus, ita ut qui unam ſolùm cauſam exigit, duas poſtularet; Vel augendo virtutem cauſæ, ita ut una ſe extenderet ultra propriam ſphæram ad effectus alterius. Si primum, tales cauſæ non eſſent

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

sent totales; quia effectus exigeret utramque, proindeque quælibet seorsim sumpta non adæquaret exigentiam effectus. Si secundùm, aliqua non esset principalis; quia non ageret virtute suæ naturæ, sed ultra naturam divinitus extensa: Ego nec divinitus fieri potest, ut unus effectus sit à duobus causis totalibus ejusdem ordinis.

3. Demum. Effectus à causa produci non potest, nisi in ejus virtute præcontineatur; Sed, ut articulo sequenti ostendemus, effectus unius causæ idem numero non continetur in virtute alterius ejusdem ordinis: Ergo ab ea produci nequit.

Obj. Duo corpora luminosa æqualia producunt per modum causæ totalis eandem numero lucem in parte aeris æqualiter distante ab utroque: Ergo naturaliter duæ causæ producunt eundem numero effectum. Probatur antecedens. Nam in illa parte media & æqualiter distante non est nisi una numero lux; Sed illa lux producitur ab utroque; siquidem non est major ratio, cur producatur ab uno, quàm ab alio: Ergo eadem numero lux producitur ab illis duobus corporibus luminosis.

Resp. Nego suppositum, in quo fundatur tota vis argumenti, scilicet eandem aeris particulam posse ita mediare inter duas v.g. faces, ut distet æqualiter secundùm se totam ab utraque face: cùm enim omnis pars, quantumvis minima, sit divisibilis in duas medietates, secundùm unam ex illis est remotior ab una face, & propinquior alteri, unde impossibile est assignare aliquam partem, quæ secundùm se totam æqualiter distet ab illis, sed medium exactum non est nisi punctum indivisibile. Hoc posito dicimus in casu argumenti, quòd quælibet pars aeris inter duo corpora luminosa medians illuminatur a sibi propinquiore, distantiòr verò nihil penitùs producit in illa.

Dices. Dum duæ faces fulgent in duabus partibus cameræ, omnes partes mediæ magis illuminantur, quàm si unica solùm esset: Ergo quælibet fax producit aliquid lucis in omni parte aeris medii.

Resp. hujus majoris illuminationis causam esse, non quòd utraque unum numero lucem in eadem aeris parte producat; sed quia nullus aer est adeo purus & diaphanus, in quo non sint quædam imperceptibiles particulæ opacæ, ut patet in corpusculis illis, qua visuntur in aere volitare ad lucem Solis intrantem per fenestram. Hæ autem partes crassiusculæ causant aliquid umbræ in particulis aeris sibi succedentibus, quæ umbra dissipatur per lumen alterius facis; sicque illuminatio apparet major, quia omnis umbra evacuatur, & omnes particulæ aeris ex omni facie illuminantur.

Insta-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

…ſtabis. Deus poteſt facere, ut duo illa corpora lumi-
…ſe penetrent: Ergo ſaltem tunc producent eandem
…ero lucem in omnibus aeris particulis.

…ſp. In eo caſu vel duo iſta corpora ſeſe mutuò impe-
…ra; aut ſaltem unum impediturum aliud; vel, quod
…ſimilius videtur, influxum ſuum ita temperatura tali
…ione, ut ſolùm partialiter concurrant: ſicut duo
…juncti, quorum quilibet ſufficit ad trahendum cur-
…, ita temperant ſuum concurſum, ut ſolùm partiali-
…fluant.

…gebis. Duo Sacerdotes ſimul conſecrant eandem nu-
…hoſtiam, ſi pronuncient verba conſecrationis eo-
…empore, eadem intentione, & circa eandem ho-
…: Ergo duæ cauſæ totales producunt eundem nume-
…ectum. Probatur conſequentia: Nam quilibet Sa-
…os eſt cauſa totalis conſecrationis.

…ſp. Sacerdotes eſſe ſolùm inſtrumenta, quibus ad
…utitur Deus: unde indifferens eſt, ut unicus, vel
…adhibeantur; præcipuè quia, ut dicit D. Th. 3. par.
…art. 2. ad 2. omnes illi Sacerdotes uniuntur in unica
…e totali principali, & ideo unum numero effectum
…cere poſsunt.

ARTICVLVS SECVNDVS.

…ntritne effectus, qui productus eſt ab una cauſa, idem numero ab alia produci.

…ſtenſum eſt, duas cauſas totales non poſſe ſimul
…ducere eundem numero effectum; nunc quæritur,
…ſine ſaltem diviſim; nempe itaut effectus, qui ab
…productùs eſt, potuerit idem numero ab alia produci.

CONCLUSIO.

…ſſibile eſt, eundem numero effectum, qui produ-
…eſt ab iſta cauſa, potuiſſe produci ab alia: v. gr.
…otuit idem numero Alexander naſci ex alio patre,
…Philippo, aut ex alia matre, quàm Olympia. Ita
…ſè D. Th. Quodl. 3. a. 25. ubi ſic ait: *Impoſſibile eſt,*
…m numero filium naſci, ſive alius ſit pater, ſive alia.

…batur 1. Concluſio ratione jam ſupra indicata, quę
…cit, nec conjunctim, nec diviſim eundem effectum
…roduci á duabus cauſis adæquatis. Effectus, qui
…ntinetur in cauſa, nequit ab ea produci; Sed effe-

ctus

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ctus hujus numero causæ non continetur in alia : Ergo a ea produci nequit. Major constat ex terminis. Mino probatur. In tantum causa continet effectum, in quant continet virtutem ejus productivam ; Sed una causa no continet virtutem alterius causæ, ut virtus activa huj ignis non est in alio igne: Ergo nec continet effectus ej Major est evidens. Minor probatur. Quæ sunt ab invi cem divisa & numero distincta, non se continent, aliàs no ab invicem dividerentur; Sed virtus activa hujus numer causæ divisa est, & numero distincta ab alia : Ergo non continent. Et si dicas, non eandem quidem numero virt tem hujus causæ esse in alia, sed tamen ei similem ineſſ Hinc solùm sequitur, non eosdem numero, sed simil effectus posse producere.

Urgetur magis hæc ratio. Causa specie diversa ab a non continet ejus virtutem & effectus specificos ; ut, non continet effectus proprios equi ; Ergo nec causa mero distincta continet virtutem & effectus individua alterius. Probatur consequentia & paritas. Ratio, causæ specie distinctæ virtutes & effectus suos mutuò n continent, est limitatio specifica, quæ sub communi nere determinat quamlibet ad certam virtutem & effe specificos, Atqui pariter sub specie communi causæ nu ro distinctæ per individuales differentias limitantur; E virtutes & effectus proprios invicem non continent, quælibet propriam habet virtutem & seriem effectuum correspondentium, ultra quos ferri nequit.

Confirmatur. Actio unius causæ eadem numero ab elici nequit: Ergo nec effectus idem numero. Antece constat. Nam actio est actus agentis, & ultima actua virtutis ejus activæ ; immo vel secundum se totam, ut res censent ; vel saltem secundùm aliquid sui, ut infra cemus, residet in agente. Porrò concipi nequit, ut ea actualitas sit distinctarum virtutum totalium, aut idem cidens in subjectis distinctis. Consequentia verò probat Nam actio creata intrinsecè limitata est, & determin ad proprium effectum, proindeque hæc ad hunc: hæc e actio est *fieri* hujus effectus; proindeque hæc actio esse qu.t, quin hic effectus fiat & sit. Undè nec eadem ca distinctis actionibus eundem numero effectum produc sed distinctos; ut idem ignis dum extinctam facem reaccendit, non eundem ignem producit sed novum, licèt eadem sit virtus activa & idem subjectum, quia non eadem actio. Itaq; multò minùs idem erit effectus, si alia sit a & alia causa.

Obji. 1. Quælibet virtus activa potest producere om effectus intra suam speciem possibiles, ut quilibet ho quemvis hominem possibilem : Ergo & eum produc

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

; qui ab alio productus est. Consequentia legitima
robatur antecedens. *Species* est tota in quolibet in-
; proindeq; tota virtus speciei in virtute indivi-
ed virtus activa speciei respicit omnes effectus in ea
les: Ergo & virtus cujusvis individui.
. Nego antecedens. Aliàs effectus corrupti possent
umero reproduci naturaliter. Nam cùm redeant ad
possibilitatis, jam continentur, ut antea, in virtu-
ctiva cujusvis individui existentis, si hæc omnes
possibiles continet. Imo si individuum in sua vir-
ra omnes omnino effectus intra speciem positos
t, se ipsum utpote sub specie positum contineret,
effectum, quod repugnat. Vnde ad probationem
o majorem: species & virtus activa speciei est to-
ovis individuo; quantum ad rationem essentialem
ipia specifica, concedo, quantum ad extensionem
nes individuales, nego. Solutio est evidens, spe-
im non est in individuo, nisi limitatè, nec natura
s specifica hujus est in altero, sed tantùm similis:
non ii effectus, qui illi respondent, possunt ab
duci, sed tantùm similes.
is. Saltem causæ universales continent totam vir-
nferiorum: Ergo earum effectus eosdem numero
re possunt; ut, Sol calorem hunc, qui ab hoc
oducitur.
. Distinguo antecedens; causæ universales finitæ,
causa universalis infinita, nempe Deus, concedo.
um ens dividatur in creaturis, nulla continet alte-
rectè, & quantum ad omnes rationes, saltem indi-
; unde nec ejus effectus eosdem numero continet.
Deus, cùm sit causa universalis entis, continet in
ens & omnes ejus differentias etiam individuales
osdem numero effectus producere se solo potest,
avis causa creata producuntur.
is. Effectus idem specie potest produci à causis
iversis; ut idem specie calor est, qui producitur
ab igne: Ergo & idem numero effectus à causis
distinctis produci potest.
. Distinguo antecedens: si una eminenter aliam
, concedo; secus, nego. Nam Sol v. g. emi-
continet in se ignem, & ejus specificam virtutem
ivam; adeoque potest similem speciem caloris pro-
. At vero, ut dixi, causa creata nullo modo con-
iones individuales alterius, nec proinde eosdem
effectus ejus individuali virtuti correspondentes.

QVÆ-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

QUÆSTIO SEPTIMA.

De Fortuna, Casu, & Fato.

EX iis, quæ in rerum natura fiunt, plura tribui solent casui & fortunæ, imo etiam fato; quamvis ista vocabula propriè non significent certas & proprias rerum, quæ illis tribuuntur, causas; sed potiùs quendam causarum efficientium conflictum & concursum, qui ut est respectu agentium particularium improvisus & per accidens, dicitur *fortuna & casus*; ut verò est præordinatus ab aliqua superiori causa, dicitur *fatum*. De his igitur agendum suscipimus in calce istius disputationis, idque duobus Articulis subsequentibus; quorum primus erit de Fortuna & Casu, secundus de Fato.

ARTICULUS PRIMUS.

De Fortuna & Casu.

VAna Gentilium superstitio putavit. Fortunam esse quodam numen, á quo res istæ sublunares, præsertim humana negotia, cæco impetu versarentur: unde Fortunam fingebant cæcam, furenti similem, super volubilem globum altero pede stantem, coronas, divitias, egestatem, carceres, victorias, &c. indiscriminatim spargentem: Vnde Horatius:

Fortuna sævo læta negotio,
Ludum insolentem ludere pertinax
Transmutat incertos honores,
Nunc mihi, nunc aliis benigna.

Sed ab isto errore aliena Philosophia Fortunam & Casum sumit pro causis per accidens concurrentibus, ex quibus oritur quidam inopinatus effectus; quamvis aliquando hæc nomina tribui soleant ipsis effectibus improvisis: sic dum dicimus, casum infelicem nuper accidisse in Anglia, dum penè totum Londinum conflagravit. Et contra, Hispanam fortunam obtigisse Hispanis; dum præterito secundo duce Columbo; vela dantes, versus Occidentem in mari Atlantico, incerti quò fata ferrent, inciderunt in regiones ditissimas Americæ. Imò metaphoricè transferuntur ad res insensibiles, ut cum Plutarchus dixit, lapides, qui-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

bus fuit altaria, esse fortunatos, quia honorantur, alii ejusdem speciei conculcentur.

PRIMA CONCLVSIO.

Fortuna & Casus propriè sumpta definiuntur, Causæ per accidens efficientes, ex quibus effectus præter intentionem sequitur.

plicatur. In primis dicuntur *causæ efficientes*, in quo aliis conveniunt; cæteris verò particulis distinguun- ab aliis causis efficientibus. Dum enim causa effectum rum sortitur, non est fortuita & causalis; ut si sa- scopum attingat, si ignis calefaciat, non est fortu- casus: sed si sagitta vento deturbata occidat ami- dicitur *fortuitum & casuale*.

SECVNDA CONCLVSIO.

rtuna & Casus differunt, quòd Fortuna propriè lo- um habet in causis liberis, Casus, verò in natura-

plicatur. Fortuna & Casus propriè significant causas er intentionem agentes, & à fine intento deficientes. m est autem supra, quòd & natura & voluntas agit er finem. Dum igitur causa naturalis deficit à fine ecit ad effectum minimè intentum. Casus est: dum causæ liberæ, ut homines in suis negotiis, deficiunt propositio, & impingunt in aliquid aliud inopina- sive bonum, sive malum, dicitur *Fortuna*. Sic v. ab aliquibus annis mare intumescens circa littora ca ruptis obicibus proximos campos cum innumera udine hominum & ædificiorum usque in hodiernam bsorpsit; dum effusa imbrium copia intumescentia domos & agros abripiunt, hæc & similia dicuntur Casu: non enim finis tumoris maris est absorptio um, sed purgatio aquarum; nec finis pluviæ est gorum, sed humectatio terræ. Dum vero Absa- iens implicato ramis arboris capillamento suspen- sit; dum Bajazet Thamerlanem declinans, in tran- vii rigescentibus ex aquæ frigiditate jumenti sui ultrà fugere non valens, ab hosti li equitatu ca- ; hæc, & similia Fortunæ tribuuntur: non enim finistros hos eventus, sed fugam & salutem bat.

tamen notandum, quòd aliquando eventus in com- entus, dicitur in particulari fortuitus, quando evenit ex actione, à qua minimè separabatur: si- Plutarchus de eo, qui lapide canem petens,

per-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

percussit novercam sibi infestam : huic enim in communi nocumentum optabat , non tamen inferre per talem ictum intendebat : unde fertur lepidè subjunxisse, *Etiam si lapis non malè cecidit* . Et similiter omnes felices eventus , licèt in communi sint voliti , dicuntur tamen fortuiti , dum ex aliqua actione eveniunt , quæ ad illos non destinabatur ; ut sanatio intestini ulceris ex ictu inimici, & inventio thesauri ex fossione agri .

TERTIA CONCLUSIO.

FOrtuna & Casus locum habent etiam respectu Angelorum & Cœlorum, non tamen respectu Dei .

Probatur prima pars . Nam etiam plura evenire possunt in his , quæ ab Angelis & à Cœlis fiunt , præter intentionem : ut dum Angelus bonam cogitationem inspirat clienti , v.g. eundi ad Ecclesiam , fieri potest , ut inimicum obvium interficiat : tunc talis eventus censetur fortuitus respectu Angeli Custos ; non enim illum intendebat . Similiter dum Cœlum atrahit sulphureas exhalationes , quæ accensæ & in fulmen condensatæ cadentes comburunt sylvam , vel interficiunt homines , talis combustio & occisio est casualis & præter intentionem causæ cœlestis ; non enim fulmen ordinatur ad destructionem sublunarium , sed ad aliquas naturales utilitates .

Probatur secunda pars ratione D. Th. 2. Phys. lect. 10. Nihil fit, quod à Deo non sit prævisum , & vel permissivè vel effectivè præordinatum: Ergo respectu Dei locum non habent fortuna & casus .

Obj. 3. D. August. se corrigit 1. Retract. c. 1. quod usus fuerit nominibus *casus* & *fortuna* .

2. In rebus nihil accidit præter intentionem causarum saltem universalium , præcipuè Dei : Ergo non datur fortuna & casus .

Resp. ad 1. D. August. ista vocabula retractare in sensu Gentilium usurpata , nempe pro numine præsidente fortuitis eventibus .

Resp. ad 2. Solùm probare , quod nihil fit casuale & fortuitum respectu Dei : cæterùm respectu causarum secundarum plura eveniunt præter intentionem , ideoque dicuntur *casualia* & *fortuita* .

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ATICULUS SECVNDVS.

De Fato.

Ntiqui variè circa fatum erraverunt: cum enim fatum deduci videantur *à fando*, nomine fati intelligi- quædam immobilis eventuum præordinatio ab aliquo nte præscripta & præfata. Quidam inter veteres, ut a retulimus, negabant Mundum providentia regi: confequenter tollebant fatum, dicentes omnia casu merè evenire. Alii fatum quidem admittebant, sed ad corpora cœlestia reducebant, dicentes esse inebilem astrorum impressionem, cui omnia etiam humana negotia, subiiciebant: quæ sententia inferius imbitur agendo de influxu cœlesti. Stoici vero fatum onebant in quadam causarum serie, & concatenatio- supponente omne, quod in Mundo fit, causam habere; posita autem causa, necesse est poni effectum; & a non sufficiebat, plures concurrentes ponebant, ex inferebant, omnia necessario evenire. Horum opie refert D. Th. & ex eo impugnat, quod necesse non posita causa poni effectum: nam impediri potest per cursum fortioris, qui non est necessarius, sed contingens. Alii demum fingebant, fatum esse necessitatem dam, omnibus, etiam Diis, dominantem, quam are nefas esset. Unde Homerus inducit Thetin & m deflentes futuram Achillis mortem, quam, quod atis exarata esset, avertere nequibant. Fabulantur m Poetæ, leges huius fatalis necessitatis descriptas esse ulis æneis, quas Dii nosse poterant, sed non emenda- Hæc omnia falsa sunt & fabulosa, ideoque merito es reiiciunt fatum istud Gentilium. Pro veri & Chriani explicatione.

PRIMA CONCLVSIO.

Datur Fatum legitimo sensu explicatum.

Conclusio est certa. Nam per Fatum intelligitur, tuum contingentium præordinatio ab aliqua causa riori certo præscita; Sed datur talis præordinatio, enim ab æterno omnia certo præordinavit & præit: Ergo datur Fatum.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

SECUNDA CONCLUSIO.

FAtum propriè nihil aliud est, quàm ipsa Divina prædordinatio, sive dispositio quædam rebus contingentibus impressa, per quam Deus exsequitur decreta suæ providentiæ. Vnde rectè definiri potest cum Boetio: *Immobilis rerum mobilium dispositio, per quam providentia suis quæque ordinibus nectit*. Vel brevius cum D.Th.1.p.q. 116. a.4. *Ordinatio causarum secundarum ad effectus divinitus intentos*.

Probatur conclusio tum authoritate D.Th. & Boetii, ex quibus sumitur utraque definitio, tum S. August. 5.de Civit.c.1. ubi ait: *Si propterea quisquam res humanas fato tribuit; quia ipsam Dei voluntatem fatum appellat, sententiam teneat, & linguam corrigat*: nolebant enim Patres usurpare hoc vocabulum *Fatum*, ne viderentur cum Gentilibus consentire. Tum demum ratione: nam omnia, quæ hic à nobis temporaliter aguntur, Dei providentia disposuit, & ab æterno præscivit: Ergo talis dispositio potest propriè dici Fatum.

TERTIA CONCLVSIO.

ETiam cœlestis dispositio, quam siderum conjunctio & influxus causat in rebus sublunaribus, aliquomodo Fatum dici potest.

Explicatur. Cùm enim hæc sublunaria siderum influxui subjaceant, quælibet res in prima productione quædam à cœlo dispositionem recipit, per quam conservatur, & qua dissipata perit, ut probat D. Th. Opusc. 20. & lib. de Cœlo & Mundo. Hæc ergo dispositio potest aliquomodo dici *Fatum*, eo quòd vita & duratio rerum sublunarium ab ea pendeat & mensuretur: Propriè tamen non dicitur Fatum, quia Fatum significat aliquid immobile, hæc autem dispositio non est ita immobilis, ut nunquam careat effectu: sæpe enim anima & mors sublunarium accelleratur per casum & formam, aut etiam prolongatur eorum duratio per artem & remedia, ut dicit D.Thomas citatus.

Dices Omnia disposita sunt à Deo: Ergo nihil contingit casu & fortuito.

Resp. Nihil quidem evenire fortuitò respectu Dei, bene tamen respectu causarum secundarum. Id egregiè D. Thomas explicat exemplo domini, qui mittit duos servos per diversas vias ad eundem locum, uno de altero ignorante: Occursus eorum, si quidem ad illos referatur, est fortuitus, quia evenit præter ipsorum intentionem, si verò

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

referatur ad dominum, non est fortuitus, quia non fit
ter ejus intentionem & præscientiam. Ita pariter con-
sus causarum secundarum, ex quo fiunt eventus for-
ti, respectu illarum est quidem inopinatus; respectu
b Dei, qui casus secundas dirigit, est & præscitus &
ordinatus, proindeque non casualis, aut fortuitus.

DISPUTATIO TERTIA

De Proprietate Entis mobilis, scilicet Motu, circa sex ultimos Libros Aristotelis.

HActenus principia & causas entis mobilis lustravimus, nunc investiganda est ejus proprietas, scilicet motus. Sint autem quidam Veteres eo protervæ devenerint, ut garent, dari motum; attamen ad oculum cernimus, mobilia corpora motui subjici, eamque rerum omnium naralium individuam proprietatem esse, ut non immeritò ogenes Sosph mata Zenonis, quibus motum impugna-, non aliter quàm obambulando confutanda censue-. Quidquid verò circa motum disputari solet, sex quæonibus comprehendimus. Prima erit de ipso Motu, & ione, ac Passione individuis ejus comitibus. Secunda infinito; motus enim potest esse finitus, vel etiam inatus, si Mundus nunquam desineret quantum ad geneones & corruptiones. Tertia de Tempore, quod est nsura motus. Quarta de Loco, in quo fit motus. nta de Continuo: motus enim continuus est, & fit in quo continuo. Sexta de Conditionibus ad motum re-ntis.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

QUÆSTIO PRIMA

De Motu, & Actione ac Passione.

HÆc tria iungimus, quia cùm omnis motus sit ab aliquo movente, & in aliquo passo, necesse est, ut eum comitetur actio & passio: unde utraque simul cum motu explicanda est. Itaque dicemus 1. De natura motus, eiusque distinctione ab actione & passione 2. De subiecto motus & actionis 3. De eius termino 4. De unitate & distinctione motus 5. De eius contrarietate 6. Demum de motu locali speciatim agemus.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sit Motus, & quomodo ab Actione & Passione distinguatur.

MOtus tripliciter sumitur. Primò latissimè pro omni operatione etiam immanente; sic *vivere*, *intelligere* & *velle* dicuntur *motus*: unde motus sic sumptus etiam Deo tribuitur; eoque sensu, ut notat D. Thomas 1. p. q. 9. art. 1. intelligendum est illud S. Augustini: *Spiritus Creator movet se nec per locum, nec per tempus*; & Platonis: *Primum movens movet seipsum*. Secundo sumitur motus paullo strictius pro omni mutatione sive corporea, sive spirituali: in quo sensu Deus dicitur immobilis, quia est immutabilis, omnes vero Creaturæ dicuntur mobiles, quia sunt mutabiles. Tertio sumitur propriè motus pro illa speciali mutatione sensibili, quæ regnat in corporibus.

PRIMA CONCLVSIO.

MOtus propriè sumptus rectè definitur, Actus entis in potentia prout in potentia.

Hæc Aristotelis definitio, licèt prima fronte paullo videatur obscurior, clarissimè tamen explicatur ex D. Thoma 3. Phys. lect. 1. observando, quod in subiecto respectu formæ duplex est potentia, una ad formam, & alia ad *fieri* formæ; ut aqua respectu caloris duplicem habet potentiam, unam ad *calefieri*, & aliam *ad calidum esse*: prius enim debet calefieri, quàm sit calida; nam *calefieri* est

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

via ad *calidum esse*, quo acquisito cessat calefactionis
tus. Hæc via, seu acquisitio & *fieri* formæ vocatur
tus: proinde dicitur *actus*, quia actuat primam poten-
, quam habet subjectum, nempe ad *fieri* formæ. Sed
itur *actus entis*, seu existentis, *in potentia*, quia *fieri*
via tendens ad formam quietam & stabilem, ut ad suum
mum actum: unde quandiu subjectum est in motu, seu
nexistit adhuc in potentia ad formam habendam. Ad-
prout in potentia, tunc enim subjectum formaliter &
imè est in potentia ad formam, cùm est in *fieri* for-
: sic aqua, dum est in *calefieri*, censetur formaliter
roximè esse in potentia ad calorem, ad quem ducit
factio, sicut via ad terminum.

Alius modus facillimus explicandi hanc definitionem,
em in motibus successivis, tradi potest, advertendo,
rum natura esse quasdam formas, quæ non statim to-
unt & acquiruntur, sed per gradus procedunt ad de-
m perfectionem, ut quantitas, qualitas, & ubi. Non
lignum in instanti recipit perfectum calorem, neque
suam quantitatem, sed quibusdam gradibus, ita ut
erfectus sit via ad ulteriorem perfectum, donec perve-
ur ad ultimum, in quo terminatur acquisitio. Hanc
r paullatim crescentem formæ acquisitionem Philo-
i vocant *motum*, qui dicitur *actus entis in potentia*.
licèt subjectum, dum est sub primo gradu, habeat
quid de actualitate formæ; attamen in illo non sistit,
per illum ad perfectiorem sibi viam sternit. Alio modo
ariùs definiri potest motus, Actualis tendentia mo-
ad terminum: quæ definiri potest ex dictis, & coin-
cum prima.

Colligitur 1. Duplicem esse motum, scilicet instantane-
& successivum. Eorum enim, quæ acquirunt alti-
formam, & transeunt à potentia ad actum, quæ-
id consequuntur in instanti, ut aer orto Sole in in-
fit lucidus; oculus in istanti recipit speciem objec-
; materia in instanti veterem formam substantialem
rdit, & novam acquirit: alia verò paullatim & suc-
è ad formam perveniunt, ut lignum paullatim cale-
puer successivè crescit, & viator paullatim ad ter-
m pervenit. Prima mutatio vocatur *motus instanta-*
; secunda verò *motus successivus*. Quamvis autem mo-
definitio successivæ mutationi potius, quàm in instan-
e conveniat, accommodari tamen potest etiam istis
rationibus repentinis; ut sunt generatio, corruptio,
minatio. Licèt enim in illis *fieri* & *factum esse* sint in
em instanti reali, attamen distinguimus duos status,
que instantia naturæ; unum, in quo forma concipi-
fieri, & alterum, in quo concipitur facta: utiin ge-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

neratione hominis distinguimus unum instans naturæ, in quo materia acquirit formam hominis, & aliud, in quo quietè & stabiliter est sub illa, sicque salvatur ratio & definitio motus, in quantum primum instans est quasi via ad alterum.

Colligitur 2. Definitionem motus non convenire actionibus immanentibus, ut visioni, auditioni, imaginationi, &c. Quamvis enim in illis intercedere soleat quidem corporalis motus, v.g. receptio speciei, actio tamen ipsa formaliter sumpta non est motus propriè dictus, & ut à nobis definitur: quia non significat aliquid tendens ulteriùs, sicut generatio & illuminatio significant tendentiam ad aliquos actus ulteriores, scilicet ad formam substantialem & ad lumen, sed significat actum ultimum ulteriùs non ordinatum. Nam visio ultimus potentiæ visivæ actus est: unde non convenit ei, ut sit actus existentis in potentia ad ulteriorem actum, nec proinde motus definitio.

SECUNDA CONCLVSIO.

MOtus, Actio, & Passio, licet sint idem entitativè modaliter tamen videntur distingui. Conclusio est communis præcipuè inter Thomistas, quam expressè tradere videtur D. Th. 1. p. q. 45. a. 2. Vbi ait: *Actio & passio conveniunt in substantia* (ideſt entitate) *motus, & differunt solum secundùm diversas habitudines*, quod idem sæpe alìs in locis repetit.

Prima pars, quòd scilicet sint idem entitativè, patet. Nam una & eadem entitas, v. g. calefactio, prout concipitur egredi ab igne ut diffusio caloris ejus, est actio ignis, prout vero recipitur in ligno ut immutatio ligni, dicitur ejus passio; prout demum est via & tendentia ad terminum, scilicet ad calorem, dicitur motus: Ergo ista omnia entitativè sunt idem. Vnde S. Th. sæpè dicit, *quòd actio & passio sunt unus numero motus*.

Secunda verò pars, distingui scilicet modaliter, probatur; tùm quia actio & passio constituunt distincta prædicamenta, motus verò excluditur à prædicamentis: tùm quia motus est tendentia ad terminum, actio verò est expressus effectus ab agente, passio demum est receptio effectus in passo; quæ tria diversos saltem modos significant: unde sæpe ait S. Thomas, actionem, passionem & motum esse quidem eandem substantiam, seu entitatem, distingui tamen secundùm habitudines. Hoc declarari potest familiari exemplo. Sic licèt idem sit vinum, quod effunditur à lagena in scyphum; attamen egressio à lagena, receptio in scypho, & tendentia à lagena in scyphum

sunt

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ſt diverſæ eius modalitates : ita pariter licèt ſit eadem ctefactio, quæ egreditur (non quidem localiter, ſeu cau-ter) à virtute ignis , & recipitur in potentia ligni , demque ducit ad calorem ut ad terminum , attamen nt modalitates diſtinctæ ; prima conſtituit actionem, ſe-unda paſſionem, tertia motum .

TERTIA CONCLVSIO.

MOtus , ſaltem modaliter, diſtinguitur à termino . Probatur . Via & tendentia diſtinguitur ab eo , ad od tendit ; Sed motus eſt via & tendentia ad terminum: go ab eo diſtinguitur . Deinde forma eſt in diverſo ſta-, dum acquiritur , & dum habetur ; acquiritur enim , habeatur : unde acquiſitio ordinatur ad habendam rmam ; Sed motus eſt ipſa forma ut in *acquiri* , ſeu ac-uiſitio eius : terminus vero eſt ipſa forma ut habi-: Ergo motus ſaltem modaliter à termino diſtingui-r.

ARTICVLVS SECVNDVS.

De ſubjecto motus & præcipuè actionis cum motu identificata .

FRequenter aſſerunt D. Th. Ariſtoteles , & alii Phyſici, actionem identificari cum motu , ſolùmque modaliter ſtingui ; idque conſtare ſatis videtur ex dictis , Ex hoc tiam facilè inferri videtur , eſſe in eodem ſubiecto. Quæ unt ſunt idem entitativè , nequeunt dividi & eſſe in di-erſis ſubiectis : attamen cùm circa ſubiectum motus vix lla ſit difficultas , circa ſubiectum actionis controverſia nter Authores, cui locum feciſſe videtur æquivocatio hæc vox *Actio* in diverſis ſenſibus uſurpata , ut magis fra dicendum eſt .

PRIMA CONCLVSIO.

MOtus ſubiectatur in paſſo , ſeu mobili. Concluſio eſt communis contra paucos , qui volunt motum , ſal-m localem , in ſpatio ſubiectari .

Probatur . Proprietas ſubiectatur in eo , cuius eſt pro-rietas ; Sed motus eſt proprietas corporis mobilis : Er- ſubiectatur in mobili . Deinde motus ſubiectatur in , quod movetur ; ſeu mutatur : Sed mobile , ſeu paſ-m , eſt id , quod mutatur : Ergo motus in eo ſubiecta-r .

Circa ſecundam & præcipuam difficultatem de ſubie-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ctio actionis recolendum, quod non semel diximus, actionem esse duplicem. Una dicitur immanens, alia transiens. Imanens est, quæ intra principium, á quo elicitur, ita manet, ut nihil extra producit: sic visio, intellectio, volitio manet intra potentias, à quibus eliciuntur, nec aliquid extra pariunt. Actio transiens est, quæ aliquid in externa materia producit, ut *comburere*, non manet in igne comburente, sed transit ad stuppam, quæ comburitur. Omnes concedunt, actiones immanentes subjectari in agente, ut visio in oculo, & intellectio in intellectu.

Cæterùm circa actiones transeuntes, de quibus modò est difficultas, triplex est opinio. Prima Scotistarum, qui dicunt, actionem subjectari in agente, & passionem in patiente: ita sentiunt, quòd putent, actionem nihil aliud esse, quám relationem agentis ad passum. Et quidem si sumeretur pro tali respectu, profecto esset in agente; Sed falsum est fundamentum; Relatio enim agentis ad passum consequitur & fundatur in actione: Ergo non potest esse actio nisi consequenter. Quidam Thomistæ idem tenent, sed alio motivo: quia scilicet sumunt actionem pro actu secundo perficiente & intrinsecè complente virtutem activam ad agendum. Secunda sententia vult actionem originaliter quidem esse ab agente, subjectivè tamen esse in passo, estque communior inter Thomistas. Tertia demum est Joannis a S. Thoma, qui ut utramque opinionem conciliet, & graves D. Th. authoritates solvat, duas in actione formalitates distinguit, quarum una in agente sit, altera in passo.

Sed ut æquivocatio tollatur, priùs determinandum, quid nomine *actionis transeuntis* intelligi soleat, ac debeat. Et quidem ferè patet ex dictis, hoc nomine significari externam eruptionem ac communicationem ejus, per quod agens est in actu; ut calefactio sonat externam diffusionem, & eruptionem caloris: idque satis innuit nomen ipsum; est enim actio quasi *actus fusio*, & *diffusio*, seu, *ductio in actum*. Sed quia in tantum aliquid agit, & seipsum diffundit, alia perficiendo, in quantum in se actu perfectum est, virtus activa creaturæ, quæ non est sua ultima activitas, sed solùm activa in actu primo, ut agat in actu secundo, eget aliquo vigore sibi à causa prima, quæ est perfectissimè in actu, transeunter communicato, quo constituatur in ultima agendi activitate; quem quidem vigorem dari per Praemotionem Physicam latè dicemus in Metaphysica, q. 4. Ob hanc causam D. Th. 1. Cont. Gent. cap. 25. dicit, ad actionem requiri, ut agens aliquomodo mutetur, nempe quatenus reducitur de actu primo ad secundum, seu de

otio

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ito ad exercitium. Exinde fit, ut ad actionem duo concurrant; unum ex parte agentis, nempe ultima illa actiuas, qua virtus agentis constituitur in actu secundo & ipso agendi exercitio; alterum ex parte patientis, nempe factio ipsa actus in patiente, seu reductio ejus in actum. Caterùm licèt *actionis* nomen quandoque tribui soleat, etiam à D. Thoma, illi ultimæ activitati agentis, attamen illa potiùs est principium actionis, quàm actio; neque hoc nomine censeri debet, nisi fortè nihil fit aliud, cui commodè tribui possit, ut dicetur in calce articuli, unde *actio* propriè est ipsa factio actus in patientes, seu motus patientis, ut descendit ab agente tanquam diffusio activitatis ejus. Itaque fit.

SECVNDA CONCLUSIO.

ACtio propriè & physicè sumpta, licèt sit originativè ab agente, est tamen subjectivè in patiente.

Conclusio est Aristotelis 3. de Anima, text. 528. *Agens*, inquit, *motus operatio in ipso patiente suscipitur, unde mest*, & in hoc 3. lib. cap. 3. id expressè probat. D. Thomas pluribus in locis idem dicit, præcipuè 3. Phys. lect. 5. *Licèt*, inquit, *actio sit ab agente, ut à quo, est tamen in patiente tanquam recepta in eo*: quod idem dicit 2. Met. lect. 9.

Probatur 1. Ratione, quam hic profert Aristotelis. Actio est in eo, in quo recipitur motus; Sed motus recipitur in patiente: Ergo & actio. Minor patet ex dictis, nec vix ab ullo negatur. Major verò probatur. Quæ sunt realiter idem, & solùm modaliter distincta, in eodem subjecto esse debent; Sed motus & actio physicè sumpta identificatur, ut patet ex dictis: Ergo debent recipi in eodem subjecto.

Confirmatur. Oppositorum opposita est ratio; Sed actio immanens & transiens sunt veluti oppositæ inter se: Ergo debent fortiri oppositam rationem: Ergo cum una sit in agente, altera debet esse in passo, ut etiam insinuant ipsæ voces. Nam *immanens* dicitur, quasi *manens in agente*; *transiens* verò, quasi *egrediens ab agente*, ut in passo recipiatur: unde D. Thomas 1. 2. q. 3. a. 2. & q. 31. a. 3. discrimen inter illas constituit, quòd immanens sit actus & perfectio agentis: transiens verò sit perfectio patientis; quod esset, si hæc in agente reciperetur. Si verò dicas, actionem dici *transeuntem*, non quod ipsa, sed quòd ejus terminus in passo recipiatur: Contra est. Nam actio Dei creativa ponit terminum ad extra, & tamen non dicitur formaliter transiens, sed solùm virtualiter: Ergo actio formaliter, transiens non solum

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

lùm quantum ad terminum, sed etiam quantum ad entitatem, debet esse extra agens.

Probatur 2. Actio est veluti reductio ad actum, seu actus diffusio; Atqui talis reductio ad actum, talisque diffusio non recipitur in agente, sed in patiente: Ergo actio est in patiente. Probatur minor. Reductio ad actum & diffusio est in eo, quod reducitur ad actum, & in quo diffunditur actus; Sed patiens reducitur ad actum; Ergo in ipso recipitur actio, & solùm ab agente originem habet.

TERTIA CONCLUSIO.

SI actio sumatur causaliter pro activitate agentis, seu pro illa formalitate, qua virtus activa transfertur ab actu primo ad actum secundum agendi, sic recipitur in agente. Et idem dicendum si sumatur relativè, id est, prorespectu agentis ad passum.

Hæc conclusio conciliat diversas Thomistarum sententias, & patet. Nam activitas agentis, cùm sit intrinseca perfectio virtutis activæ, ipsamque transferat ab actu primo agendi ad actum secundum, debet informare & actuare ipsum agens, ac proinde in illo subjectari:

Obj. contra secundam conclusionem. 1. Ex Aristotele 3. de Anima, Text. 26. actus est in eo, cujus est actus; Sed actio est actus agentis: Ergo est in agente.

Resp. cum Aristotele hic, distinguo minorem: Actio est actus agentis; *ut à quo*, concedo; *ut in quo*, nego. Id est, actio dicitur actus agentis, quia ab illo procedit; non verò quia in illo recipitur.

Obj. 2. Difficiles D. Thomæ authoritates. Nam in 1. dist. 40. quæst. 1. ar. 4. *Dicendum*, inquit, *quòd cùm actio sit in agente, & passio in patiente, non potest esse idem numero accidens*. Et 2. Contra Gent. cap. 9. *Actio, quæ non est substantia agentis, inest ei, sicut accidens subjecto? nam actio inter novem accidentium prædicamenta computatur*; quod idem aliis in locis reperit: Ergo censet D. Thomas, actionem esse in agente. Hæ authoritates expressè omnino sunt; sed cùm etiam D. Thomas agendo de actione dicat cum Aristotele, eam identificari cum motu, & recipi in passo, ut concilientur hæc omnia loca.

Resp: D. Thomam loqui de actionibus immanentibus, non verò de transeuntibus. Nam in primo loco loquitur de malitia actionis crucifigentium Christum; quæ quidem, licèt exsecutivè fuerit actio transiens, attamen imperativè fuit actio immanens, nempe actus

malæ

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

nis voluntatis Judæorum. Similiter in secundo loco loquitur de actionibus immanentibus, ut sunt *intelligere* & velle, quæ in solo Deo sunt ejus substantia, in creaturis vero accidentia.

Quod si aliquando loqui videatur de actione transeunte, dicendum secundò, tunc sumere actionem pro activitate agentis, seu pro illa formalitate, qua agens reducitur ab actu primo ad secundum: in quo etiam sensu dicit, actionem causæ subordinatæ esse passionem illatam à causa superiore, in quantum causa superior influit activitatem primam causæ inferiori, ipsam reducendo de actu primo in secundum. Cæterùm cùm sumit actionem propriè & physicè, ut 3. Phys. lect. 5. & 11. Metaphys. lect. 9. semper asserit, eam indentificari cum motu, & recipi in passo.

Obj. 3. Constitutivum in eo, quod constituit, esse debet; Sed actio constituit agens actu causans: Ergo est in agente.

Resp. Distinguo majorem: constitutivum est in eo, quod constituit; constitutivum intrinsecum & per modum perficientis, concedo; constitutivum extrinsecum, & per modum originati, nego. Actio autem transiens constituit agens, non quatenus est in eo & per modum perficientis ipsum, sed quatenus est ab eo, ut sæpe dicit D. Thomas.

Instabis. Actio denominat agens: Ergo est in eo.

Resp. Actionem denominare agens per modum principii, à quo est; non verò per modum subjecti, in quo est: sicut rivulus denominat & constituit fontem fluentem, & fructus arborem fructiferum, non quòd rivulus sit in fonte, vel fructus in arbore tanquam in subjecto sed quia rivulus est á fonte, & fructus ab arbore ut à principio,

Urgebis. Forma denominans aliquid extrinsecè, debet aliud denominare intrinsecè; sicut visio, quæ denominat parietem extrinsecè visum, denominat oculum intrinsecè videntem; Atqui actio nihil potest denominare extrinseca præter agens; quid enim assignari potest? Ergo intrinsecè denominat agens.

Resp. Actionem transeuntem denominare intrinsecè passum, in quantum constituit ipsum actuatum & affectum actione. Actio enim duo denominat, scilicet principium, à quo est; & subjectum, in quo est, diversimodè tamen: nam subjectum, in quo est, denominat *actuatum*; principium verò, à quo est, denominat *agens*. Sed quia actio, formaliter ut actio, non dicit *esse in aliquo*, sed *esse ab aliquo*, ideo formaliter ut actio denominat principium, à quo est, scilicet agens.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Obj. 4. Agens est propter suam actionem: Ergo debet ab illa perfici intrinsecè, ac proinde actio est in agente.

Resp. Negando consequentiam, res enim est propter suam perfectionem: ut autem dicit S. Thomas, perfectio rei non solùm in eo consistit, ut in se perfecta sit, sed etiam ut alia perficiat. Imo, ut inquit Christus: *Beatus est dare, quàm accipere*; idest, perficere, quàm perfici: per actionem autem transeuntem res perficit alias: unde potest esse propter illam, quamvis ipsi non sit intrinseca.

Instabis. Id, per quod agendi potentia reducitur ad actum, est in ipso agente; Sed agendi potentia per actionem reducitur ad actum: Ergo actio est in agente. Probatur major, Nam potentia non potest reduci ad actum, nisi per id, quod intrinsecè recipit.

Resp. Nego majorem absolutè sumptam. Ad probationem distinguo: Potentia non reducitur ad actum, nisi per aliquid in ea intrinsecè receptum; potentia passiva, seu recipiendi, concedo; potentia activa, seu dandi, nego. Hæc enim per hoc præcisè reducitur ad actum ultimum, quòd communicet & det suam perfectionem aliis: unde actio, quæ reducit potentiam activam ad actum non debet in illa recipi, sed ab illa ad alia diffundi. Quia tamen omnis creata virtus activa quidpiam passivę potentialitatis admixtum habet, nec est ex se activa nisi in actu primo, ideo antecedenter ad actionem debet aliquid intrinsecum recipere, quo fiat in actu secundo activa & profundens actionem. Cæterùm ipsa actio non recipitur in virtute activa, sed solùm in passo: unde Aristoteles dicit, quòd agens agendo non mutatur per suam actionem, quia illam non recipit.

Quæres, quomodo actio transiens tribuatur Deo.

Resp. ex D. Thoma, discrimen esse inter Deum, & agens creatum, quòd omne agens creatum agit cum motu & transmutatione subjecti, ipsum reducendo de potentia ad actum; Deus verò agit sine motu & transmutatione, quia non supponit subjectum, sed ipsum etiam producit: unde in agentibus creatis aliquid medium inter virtutem activam, etiam in actu secundo institutam, & effectum reperitur, scilicet motus ipse, qui, quatenus procedit ab agente & est reducio patientis ad actum, vocatur *actio agentis*. Sed inter virtutem Dei activam & effectum nihil est medium, quod possit constituere actionem Dei: unde ratio actionis tribuitur ipsi virtuti Dei, seu actui immanenti, quo effectus ad extra producit. Et quia ille actus non exit extra Deum, sicut motus causæ agentis, sed manet in ipso Deo, imò est ejus substantia ideo actio Dei dicitur *formaliter immanens, & solum virtualiter transiens*. Verùm quia nihil vetat, Deum aliquando

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ugere movendo & transmutando subjectum, ut si per ipsum immediatè calefaceret lignum, fortè alicui videtur, quòd tunc saltem motus ille ut à Deo posset dici actio Dei; sicque duplex esset actio in Deo, una immanens, alia etiam formaliter transiens. Attamen dicendum, quia actus immanens jam præoccupavit nomen & munus actionis divinæ, ideo solus propriè dicitur actio Dei; quidquid verò extra ponitur in vi illius, magis effectus Dei, quàm actio dicitur.

ARTICVLVS TERTIVS.

De termino Motus.

QUæritur hìc de motu successivo, cui propriè convenit ratio motus, quippe est tendentia successiva ab ente externo ad aliud: ex quo patet, debere versari inter duo extrema quorum unum deserat, ut aliud acquirat. Hæc extrema vocantur *termini motus*: ille quidem dicitur, *terminus à quo*; qui verò acquiritur, *terminus ad quem*. De illis, præcipuè de termino ad quem, ut principalior est, duo quæruntur. Primò, quas conditiones habere debeant. Secundò, quænam entia, seu prædicamenta, possint per se præstare munus termini respectu motus.

PRIMA CONCLUSIO.

TRiplex est conditio requisita in terminis motus. Prima, ut inter illos mediet latitudo successivè decurrenda: Secunda, ut sint positivi. Tertia, ut sint oppositi aliquomodo contrariè, & non purè privativè, vel contraditoriè.

Probatur prima conditio. Motus successivus est successiva progressio à termino à quo ad terminum ad quem: Ergo necesse est, ut inter illos mediet aliqua latitudo in infinitas partes divisibilis, ut dum paullatim exhauritur, procedendo à priore parte ad ulteriorem, fiat successio in motu; nam successio est à priori ad posterius progressio.

Probatur etiam secunda conditio, quæ sequitur ex prima. Inter ens & non ens nihil cadit medium: Ergo motus successivus nequit esse inter ens, & non ens. Et proinde eadem ratione, qua exigit latitudinem mediam inter sua extrema, exigit etiam terminos, seu extrema positiva: Dicimus mutationes, quæ sunt inter ens & non ens, ut inter generationem & formam, sunt instantaneæ, ut generatio, corruptio, illuminatio, &c.

Pro-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Probatur demum tertia conditio, quæ sequitur ex prima. Et in primis, quod termini motus debeant opponi, patet: Nam acquisitio termini ad quem est derelictio termini à quo: ergo debent opponi, id est, esse incompatibiles. Quód vero debeant opponi contrariè, probatur. Nam oppositio contraria est, quæ petitur ex distantia duorum extremorum sub uno genere contentorum; Sed extrema motus debent hoc modo inter se distare: Ergo debent inter se aliquomodo opponi contrariè.

Hæ omnes conditiones patent in motu, v. g. navis solventis à Gallia in Americam. In primis enim inter Galliam & Americam, qui sunt termini à quo & ad quem, mediat immensum illud spatium interjacens inter littora Galliæ & Americæ, quod dum successivè & per partes decurritur à navi, constituit successionem in ejus motu. Deinde Gallia & America sunt termini positivi, ut patet; sunt etiam oppositi quasi contrariè, quia inter se distant, & propter illam distantiam, dum unus acquiritur, alius deseratur necesse est.

SECUNDA CONCLUSIO.

MOtus non datur ad substantiam, id est, substantia non potest per se terminate motum. Ita Aristoteles, & D. Thomas hic, & 11. Met. lect. 2.

Probatur eorum rationibus. Primò, inter duas formas substantiales nihil cadit medium, sed una immediatè succedit alteri; cum enim forma substantialis det primum *esse*, necesse est, materiam, dum unam deserit, immediatè acquirere aliam: aliàs in duratione media esset sine *esse*, quod est impossibile.

Secundo, Formæ substantiales non oponuntur contrariè: Non extrema motus dicuntur contraria, in quantum inter illa datur determinata distantia, quæ dum exhauritur, facit mutationem successivam; Sed duæ formæ substantiales non habent istam distantiam: (quælibet enim immediatè potest succedere cuilibet (Ergo non opponuntur contrariè.

Tertiò demum. Mutatio substantialis est de non *esse* simpliciter ad *esse*, vel è contra: Ergo non est per se inter terminos positivos, sed inter privationem, & *esse*. Vnde si per impossibile materia posset privari omni forma, mutatio ab ista privatione ad formam esset mutatio substantialis.

Adde præterea cum D. Thomas. 5. Phys. lect. 3. quod si daretur motus ad substantiam, materia prima esset subjectum istius motus. Porro materia non potest esse subjectum motus; nam subjectum motus debet esse ens actu: quod ens

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

enim non est, quomodo moveri potest, saltem propriè? ad materia non est ens actu: Ergo, &c.

Obj. 1. Nutritio est motus successivus; non enim in instanti fit, sed successivè dirigitur, disponitur, & convertitur cibus in substantiam aliti; Atqui nutritio terminatur ad substantiam: est enim acquisitio novæ substantiæ: Ergo datur motus successivus ad substantiam.

Resp. Distinguo majorem: Nutritio est motus successivus; ut habet secum adjunctam alterationem & augmentationem, concedo: ut præcisè ad substantiam terminatur, nego. In nutritione enim tria sunt. Primò alteratio cibi. Secundo conversio ejus in substantiam animalis. Tertio acquisitio novarum partium quantitativarum; animal enim dum nutritur, non nudam substantiam acquirit, sed simul cum ea novas partes quantitatis. Dicimus ergo, quod alteratio cibi fit quidem successivè, similiter additio novarum particularum quantitatis fit successivè; sed conversio cibi in substantiam aliti, quæ formaliter est nutritio, fit in instanti: nam sicut particulæ ligni, postquam per calorem satis dispositæ sunt ad formam ignis, in instanti ingnescunt; ita particulæ cibi, postquam satis per successivam alterationem dispositæ sunt, instanti recedunt à forma substantiali cibi ad formam substantiæ animalis.

Obj. 2. Inter duas formas dantur plures mediæ successivè decurrendæ; ut inter formam cibi & pueri mediat forma seminalis, vegetativa & sensitiva; iis enim velut gradibus materia cibi procedit ad animam rationalem: ergo à forma cibi ad formam pueri potest dari motus successivus.

Resp. Has formas mediare solùm secundùm ordinem naturæ, non verò secundùm necessitatem generationis si enim in cibi materia ponerentur dispositiones ad formam pueri, immediatè succederet formæ cibi. Adde præterea, quod quælibet forma media acquiritur per propriam & distinctam mutationem: unde formæ mediæ non possunt constituere unum medium unius motus successivi.

TERTIA CONCLVSIO.

AD relationem, situm, habitum, & quando, non datur motus.

Probatur. Tum quia ejusmodi predicamenta non fiunt per se, sed resultant ex aliis, ut dictum est in Logica. Tum quia non servant conditiones requisitas ad motum. Nam enim fiunt ex termino à quo positivo & contrario, per quem, ac ipsa sit quoddam medium successivè decurrendum, sed in instanti resultant; relatio quidem ad

pos-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

positionem fundamenti, ac termini; situs ad dispositionem partium in loco; quando ad positionem rei in tempore; & habitus ad applicationem vestium.

QUINTA CONCLUSIO.

AD actionem & passionem non datur motus.

Probatur facilè. Tum quia actio & passio identificantur cum motu: Ergo si daretur ad illas motus, daretur motus ad motum. Tum quia vicissim motus est idem cum actione: Ergo si daretur motus ad actionem, daretur actio ad actionem, & fieret processus in infinitum.

QUINTA CONCLUSIO.

TRia solum prædicamenta possunt per se terminare motum, scilicet quantitas, qualitas, & ubi. Ita D. Th. & Aristoteles 5. Phys. c. 2.

Probatur. Nam tria hæc prædicamenta omnes conditiones ad terminandum motum requisitas habent. In primis enim datur in illis quædam latitudo successivè decurrenda; ut inter minorem & majorem quantitatem mediat latitudo extensionis in plures partes divisibilis; inter duo ubi, seu duo loca, mediat latitudo distantiæ, quam corpus exhaurit, dum ab uno loco ad alium pergit; & in qualitatibus datur latitudo perfectionis, per quam subjectum transit, dum ab uno statu qualitatis ad alium procedit, ut inter minimum calorem & maximum sunt diversi gradus, per quos necessario transire debet subjectum, dum calefit; & inter duas contrarias qualitates dantur plures mediæ, quas subjectum decurrit, dum à contrario in contrarium transit, ut inter album & nigrum mediat color fuscus, pallidus, &c. Hæc etiam prædicamenta fiunt ex terminis positivis, ut major quantitas ex minori, unus locus ex alio, & perfectior qualitas ex imperfectiore. Extrema demum horum prædicamentorum opponuntur, etiam contrariè, non quidem contrarietate stricta, quæ est solùm inter duas qualitates maximè distantes, sequemutuó à subjecto pellentes; sed saltem contrarietate impropria, quæ est inter duo extrema invicem distantia: nam & duo loca, & major minorque quantitas inter se distant, ut patet.

Hinc solvitur objectio petita ex eo, quod diximus in Logica, contrarietatem non habere locum in quantitatibus: hoc enim intelligitur de contrarietate strictè sumpta, quæ est maxima distantia inter extrema sub uno genere posita, & inter se repugnantia; non verò de contrarietate lato modo sumpta pro incompatibilitate duorum

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

um terminorum positivorum, inter quos mediat determinata distantia: hæc enim contrarietas reperitur etiam in quantitatibus & locis.

ARTICVLVS QVARTVS.

De unitate, & distinctione tum generica, tum specifica, tum numerica Motus.

TRiplex est in rebus distinctio & unitas, generica, specifica, & numerica: unde circa motum quæritur, à quo desumantur istæ distinctiones & unitates. Porrò hic urgi non debet rigorosum genus & species: cùm enim motus sit solùm ens imperfectum, non habet perfectè genus & speciem, sed solùm imperfectè, Ut ergo explicetur, à quo desumat illam imperfectam & qualemcumque unitatem.

Nota, res esse in duplici differentia. Quædam enim essentialiter sunt propter se, ut substantiæ omnes. Quædam verò sunt essentialiter ordinatæ ad aliud, ut visio ad colores, potentiæ ad actus suos, &c. Quæ sunt propter se, specificantur à se ipsis, ideſt, à sua forma; ut homo ab anima, & lapis á sua forma. Quæ verò ordinantur ad aliud, ab eo specificantur, in quantum scilicet natura, quæ sapienter agit, talem essendi modum & speciem illis tribuit, qualem exigit rem, ad quam ordinantur: ut quia oculus est propter colores, talem dispositionem ac speciem sortitur, qualem exigit visio colorem. Constat autem, motum ordinari ad aliud; est enim tendentia ad terminum: unde non à seipso, sed ab alio specificatur, ideſt, speciem & distinctionem desumit. His prænotatis, quæ adhuc accuratiùs explicanda redibunt 4. p. Phys. q. 5. ar. 5.

PRIMA CONCLVSIO.

UNitas & distinctio motus tum generica, tum specifica desumitur á termino, ad quem tendit,

Probatur. Motus ab eo habet unitatem genericam & specificam, á quo habet *esse*; Sed motus non habet *esse* à termino ad quem: Ergo habet etiam ab illo unitatem genericam & specificam. Major declaratur. Ut enim sæpe dicit D. Thomas, unitas sequitur ens; unde ab eo res desumit unitatem, à quo desumit *esse*. Hinc tritum illud Axioma: *Quæ ordinantur ad aliquid ab eo habent unitatem & distinctionem*. Minor verò constat, quia motus est tendentia ad terminum: Ergo desumit *esse* per ordinem ad terminum, quem respicit. Cæterùm terminus, à quo re-

ce-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

cedit, propriè non pertinet ad ejus essentiam, sed se habet solum materialiter & præsuppositivè.

Ex his collige, tria esse genera motus juxta prædicamenta, quæ terminant motum. Primum genus est motus ad quantitatem. Secundum motus ad qualitatem, qui dicitur *alteratio*. Tertium motus ad ubi, qui dicitur *latio*. Motus ad quantitatem subdividitur in augmentationem & diminutionem. Motus ad qualitatem, in intensionem, remissionem, & alterationem specialiter dictum, de quibus infra. Motus demum localis in rectum, circularem, & mixtum.

Obji. Idem terminus diversos specie motus terminat: Ergo motus non desumit speciem à termino ad quem. Declaratur antecedens. Nam media pars montis terminare potest motum descensus, si quis moveatur à culmine ad medium montis; & eadem terminare potest motum ascensus, si quis feratur a radice ad medium montis. Similiter in motibus alterationis calor mediocris terminare potest & motum remissionis, si aqua summè calida deferveſcat usque ad mediocritatem; & motum intensionis, si aqua tepida mediocriter calefiat.

Resp. Distinguo antecedens: Idem terminus potest terminare motus specie diversos; idem terminus materialiter sumptus, concedo; formaliter sumptus, nego. Terminus motus sumitur materialiter, quando sumitur secundùm suam entitatem, sumitur verò formaliter, quando consideratur, ut tali vel tali modo acquiri potest. Dicimus ergo, quód eadem entitas termini, ut diversimode aquirenda, potest terminare motus specie diversos, ut patet in allatis exemplis. Sed in hoc casu, licèt sit eadem materialiter & in ratione entis, est tamen diversa formaliter & in ratione termini.

SECVNDA CONCLUSIO.

UNitas & distinctio numerica motus desumitur ex tribus, scilicet ex unitate subjecti, termini, & temporis. Vnde ut motus sit idem numero, necesse est, illum habere idem subjectum, eundem terminum & continuari in eodem tempore absque interruptione. Vt autem varietur numericè, sufficit vel mutatio subjecti, vel variatio termini, vel interruptio temporis.

Probatur conclusio. *Motus* tria dicit; est accidens, est tendentia ad terminum, & est aliquid continuum. Vt est accidens, petit unitatem subjecti; quia omne accidens individuatur à subjecto: ut est tendentia ad terminum, unitatem termini petit; nam eadem via non potest ducere ad terminos disparatos: ut verò est aliquid continuum, petit

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

unitatem temporis; nam continua unitas solvitur interruptione, continuum enim divisum non est amplius unum.

Obj. commune argumentum. Variato subjecto non variatur motus: Ergo non sumit unitatem numericam à subjecto. Probatur antecedens in cane, qui præcipitatus alta turri, moritur in medio spatio: est enim motus eum numero à vertice ad pedem turris, & tamen subjectum variatur: transit enim de vivo in mortuum.

Resp. Nego, esse eundem numero motum canis & cadaveris; sed sicut moriente cane cadaver subrogatur animali, ita quoque desinit motus animalis, & statim subrogatur motus cadaveris.

Instabis. Motus non interruptus est idem numero, Sed motus nunquam interrumpitur à vertice ad pedem turris: Ergo manet idem numero.

Resp. Distinguo minorem: Motus non interrumpitur, interruptione temporis, concedo; interruptione subjecti, nego. Quamvis enim motus animalis & motus cadaveris immediatè sibi succedant, ac proinde nullam admittant temporis interruptionem, attamen non continuatur idem subjectum; unde ex illa parte interrumpitur motus. Quod autem variatio subiecti sola sufficiat ad variandum motum, patet ex hoc exemplo. Si enim dum lapis molaris caderet ex alto, Deus destrueret in medio spatio hunc lapidem, & immediatè subrogaret alium; motus utriusque lapidis, quamvis mediam temporis interruptionem non admitteret, non esse tamen idem numero, sed duplex: Ergo sola subiecti variatio sufficit ad variandum motum.

Vrgebis. Si canis gestaret torquem in collo, motus torquis esset idem numero à vertice ad imum turris: quidni etiam motus cani vivi & mortui.

Respondeo. Nego paritatem. Torquis enim manet idem toto tempore, & ideo ex illa parte non debet variari motus eius. At vero canis non manet idem, sed ex illo fit cadaver, & ideo sicuti canis mutatur in cadaver, ita motus canis desinit, & incipit motus cadaveris.

Quær. hic solet, deuterne quies in puncto reflexionis; ubi dum lapis sursum proiectus recidit, dum pila ad parietem alliisa resilit, utrum inter ascensum & descensum, vibrationem & resilitionem mediet brevis morula, in qua lapis nec ascendat, nec descendat; pila nec vibratur, nec resiliat.

Respondeo, per se loquendo dari talem quietem per brevem morulam; quia scilicet in flexione fit quædam velut lucta inter virtutem impellentem & virtutem repellen-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

lentem. In puncto autem reflexionis vires utriusque reducuntur ad æquilibrium: unde pro illo breviſſimo tempore, in quo neutra vincit, neceſſe eſt, ut nobile quieſcat. Sed quia ſtatim virtus depellens vincit, ſtatim etiam quies illa interrumpitur; quamvis in quibuſdam corporibus apertè patet ad ſenſum: nam baculus ſurſùm projectus, antequam recidat, pendulus & anceps per brevem morulam eſſe vìdetur; & pila antequam reſiliat, paulliſper parieti quaſi affixa perſiſtit. Per accidens tamen talis quies interrumpitur, v.g. ſi baculo ſurſùm aſcendenti occurrat lapis molaris deorsùm cadens, ſine dubio abſque media quiete baculus deorsùm rapietur: ſi enim quieſceret, neceſſe eſſet, etiam lapidem cadentem quieſcere; quod eſt abſurdum.

ARTICULUS QUINTUS.

De contrarietate Motus.

CIrca motus contrarietatem, in primis notum eſt, eam ſumi ab oppoſitione terminorum, motus enim dicuntur contrarii, qui tendunt ad contrarios terminos.

Certum eſt itidem, idem mobile poſſe vel ſucceſſivè, vel etiam ſimul, ſed ſecundùm varias partes, affici motibus contrariis, ut homo frigere poteſt in manu, & calere in pede. At quæri poteſt an ſimul & ſecundùm eandem partem.

PRIMA CONCLUSIO.

IDem mobile, etiam ſecundùm eandem partem, poteſt per accidens moveri ſimul motibus localibus contrariis. Dico localibus, quia id ſolùm videtur contigere circa motum localem.

Probatur. Corpus contentum movetur per accidens ad motum corporis continentis, ut mota navi movetur homo in navi exiſtens; & nihilominus eodem tempore poteſt per ſe moveri versùs quamcumque partem: Ergo fieri poteſt, ut, dum corpus continens movetur ad unam partem, corpus contentum per ſe moveatur ad oppoſitam, ſicque habeat duos motus oppoſitos, unum per ſe, & alium per accidens. Sic Nauta in navi motu proprio ambulare poteſt ad Orientem, & ſimul ad motum navis abripi versùs Occidentem. Sic Sol ad motum primi mobilis rapitur ſingulis diebus ab ortu ad occaſum, & motu proprio ſingulis annis rapitur ab occaſu ad orientem.

SE-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

SECUNDA CONCLUSIO.

IDem mobile non potest per se affici motibus contrariis secundùm idem.

Probatur. Impossibile est, idem per se simul tendere ad unum terminum, & tamen per se ab illo recedere; Sed ex motibus contrariis unus accedit ad terminum, á quo alter recedit: Ergo impossibile est, idem per se moveri motibus contrariis. Minor est certa. In hoc enim consistit motuum contrarietas, ut unus recedat à termino, ad quem alter accedit. Major etiam constat. Nam per se tendere ad terminum, & per se tendere ad recedendum à termino contradictoriè opponuntur.

Dices. Qualitates contrariæ saltem in gradu remisso possunt se compati, ut frigus & calor ad mediocritatem reducta se compatiuntur: Ergo etiam motus calefactionis & frigefactionis in gradu remisso se compati poterunt.

Resp. Quòd sicut qualitates illæ in gradibus remissis non sunt formaliter contrariæ, ideoque invicem conciliari possunt; ita quoque motus ad qualitates illas non videntur contrarii. Quamvis difficilius sit conciliare motus illos, etiam in gradibus remissis, quàm qualitates; quia oportet, ut eadem pars eodem tempore subjaceret agentibus contrariis, quod videtur repugnare.

ARTICVLVS SEXTVS.

De Motu locali.

CUm localis motus cæteris notior sit ac nobilior, neq; de eo, ut de aliis, ex professo alibi dicturi simus, hic de illo accuratiùs tractandum est; utque fiat, dicendum 1. De ejus natura. 2. De causis ejus. 3. De quibusdam ejus affectionibus atque speciebus, ac primùm de motu Gravium & Levium. 4. De motu Elastico. 5. De motu Sympathetico & Antipathetico. 6. De motu Projectorum. 7. De motu Reflexo, seu de Resilitione. 8. De motu Pendulorum. 9. De Acceleratione motus. 10. De Legibus motus.

§. I.

De natura Motus localis.

UT natura localis motus explicetur, in eo tria distinguenda sunt. 1. Vis ipsa motrix, seu impetus. 2. Alternatio loci, quæ propriè nomine localis motus intel-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

telligitur 3. Determinatio tum motus ipsius, tum vis motricis ad hunc, ut illum terminum. Videmus enim hæc tria in omni motu. Primò, quæ moventur, vi quadam niti ad alium locum, qua obstantia quęque pellunt, immo sæpe frangunt, ut viam sibi aperiant. Deinde ex illa vi, nisi quid obstet, statim sequi loci variationem. Demum hanc vim, illamque variationem loci determinatè ad certum aliquem terminum tendere. De his tribus ut dicamus.

In primis quid sit illa loci alternatio, quidve inducat in corpore, ut illud mutatum constituat, intelligi potest, observando, corpus ratione suæ quantitatis exsigere locum sibi commensuratum, non tamen illum potiùs, quàm istum. Vnde, uti illi potiùs, quàm isti addicatur, necesse est aliquid corpori & quantitati accedere, nempe modum quendam, quo ad hunc potiùs, quàm ad illum locum determinetur. Nam concipi nequit, ut id, quod de se indifferens est, determinetur, si nihil omnino ei accedat. Modus ille *ubicatio* dicitur, atque adventu suo rem mutatam; ideſt, aliter, quàm antea, se habentem constituit. Itaque perficitur motus localis variatione ipsius *ubi*, nempe modi illius, quo res ad hunc potius, quàm ad alium locum determinatur.

Quantùm ad vim, seu impetum, quo motus perficitur, in primis certum est, esse aliquid reale; nam effectus habet insignes, qui nihilo competere nequeunt. Constat itidem, impetum non idem omnino esse cum ipso actuali motu: nam sæpe in corpore est impetus, seu vis ad motum sine motu; ut cum lapis suspensus irrito conatu deorsùm nititur; cum homo magna vi majus suis viribus pondus movere frustra conatur. E contra quædam corpora moventur, in quibus nullus est ad motum impetus: nempe quæ moventur per accidens ad motum alterius; Vt cùm à bajulo lapis sursum tollitur, cùm eques equo vehitur; lapis enim & eques vim non faciunt ad hos motus, sed bajulus & equus. Nec refert quòd ea, quæ vi extrinsecùs impressa moventur, ubi primùm cessat motus, vi ipsa motrice spoliantur: non enim id fit, quod illa vis extrinsecùs impressa idem sit cùm actuali motu, sed quòd ab eo extinguatur, à quo motus ipse impeditur. Verùm sitne itidem distinctus impetus à corpore, cui inest, ambigunt aliqui. Fuere, qui existimarint, hanc vim se movendi esse quoddam vitæ genus; nempe censebant, omnia corpora vivere, sed vita somni & vigiliæ alternationibus obnoxia, ut est animalium vita, Hujus itaque vitæ quasi vigiliam esse; cùm corpus aut ab aliis excitatum, aut à seipso veluti expergiscens moveri conatur; somnum verò cùm quiescit.

Car-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Carteſius cùm hoc commentum rideat in ſuis ad Henrium Morum reſponſis, nihil tamen affert melius. Vim motricem, ſeu impetum vocat *modum*, atq; hoc nomine satisdictum putat, quid ipſa ſit. At rurſus quæri ab eo rectò poteſt, quid ſit modus ille; an aliquid novi affert corpori, an nihil? Si nihil, mirum eſt, corpus antea impetum, ut globum ferreum tormenti bellici, cùm nihil ei de novo acceſſerit, adeo ſævire ut obices repellat, muros dejiciat, tantas ſtrages edat. Si verò aliquid addat corpori, dicendum Carteſio quid illud ſit, an ſubſtantia, an accidens, an aliud genus entis? Herent hic planè Carteſiana principia.

Dicendum, itaque, vim illam, ſeu impetum, nec eſſe omnino nihil, cùm adeo inſignes effectus edat in rerum natura; nec eſſe ſubſtantiam à corpore diſtinctam; cùm ipſius non ſit, nec res per ſe ſubſiſtens, ſed quædam affectio corporis, nec idem omnino eſſe cum ſubſtantia corporis, cùm ei adveniat, ac ea manente pereat; ut globus ferreus inſignem impetum de novo acquirit, eumdem paulatim deperdit; Sed eſſe accidens reale, nempe qualitatem ſubſtantiæ corporeæ addititiam, cujus proprius effectus eſt conſtituere corpus in eo ſtatu nemini non noto, a quo nititur ad quærendam novam diſpoſitionem locarum, vincendaque obſtacula. Porrò ea qualitas aliquando eidem naturaliter ineſt, ut gravitas lapidi; aliquando verò extrinſecus imprimitur, ut cùm idem lapis ſurſum projicitur. At ut ſit, ſemper aliquid reale eſt, & realiter ab illo ſubjecto diſtinctum.

Quantùm ad determinationem motus, evidens eſt, eam eſſe tendentiam motus & impetum ad certum terminum. Duplex eſt in genere, recta & circularis. Utraque varias continet ſpecies, quarum aliæ diſparatæ ſunt, aliæ rurſum contrariæ ſunt, quæ fiunt inter terminos oppoſitos, ita ut terminus à quo unius ſit terminus ad quem alterius, aut contra, ut deſcenſus & aſcenſus. Diſparatæ ſunt, quæ tendunt ad terminos minimè oppoſitos: ut motus horizontalis, puta ambulationis, diſparatè ſe habet ad aſcenſum & deſcenſum. Hæ determinationes aliquando miſceri poſſunt. Hinc fiunt motus compoſiti: ut cùm lapis ſupra planum inclinatum ex alto ruit, is motus eſt compoſitus ex horizontali & perpendiculari.

Quæres 1. Quomodo determinatio ſe habeat ad motum, an ut differentia eſſentialis, an ut accidens.

Reſp. Pertinere eſſentialiter ad motum. Motus enim ſpeciem ſumit à termino, ut ſupra diximus: unde variato termino neceſſe eſt, ut varia ſit ſpecies motus.

Dices. Determinatio variatur eodem manente motu, pila eodem motu inſilit in parietem, & deinde reſilit; aqua

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

aqua eodem fluxu nunc recta movetur, nunc occursu rupis in vortices agitur.

Resp. Non eundem motum esse, sed in aliam speciem degenerare. Nec refert, quod uterque motus continuetur; nam & diversæ species suis extremis jungi possunt: ut in Iride videmus diversos colores invicem continuari, uno in alium sensim degenerante; ita sæpe contingit in motibus diversæ speciei.

Quæres 2. An itidem determinatio sit essentialis impetui, seu vi motrici; adeo ut quælibet sit determinata ad movendum ad unum terminum.

Resp. Vim motricem esse duplicem. Aliam superiorem &, ut ita dicam, imperantem; Aliam inferiorem, participatam, & quasi exsecutivam. Id videre est in nobis: nam in anima est vis quædam motrix superior & imperans, quæ variè membra movet. Porro ab illa vi quidam derivatur in membris, quo ad motum cientur, quodque *vis motrix participata*, ac propriè *impetus à vi superiore impressus* dici potest. Vis illa motrix superior non est determinata ad certum terminum, sed ad plures se extendit, ut manifestum est in vi motrice animæ, quæ per se in omnem sensum, & ad omnem terminum movere corpus suum potest. At quia, quæ sunt unita, & latiùs patent in superioribus, divisa sunt, & limitata in inferioribus, par est, existimare impetum ab ea vi corporibus impressum ex se ad unum terminum determinari: atque ita cuilibet impetui unam ei propriam determinationem naturaliter inesse: ut gravitas recta movet ad centrum, levitas recta ad circumferentiam, impetus cœlestibus corporibus insitus circulariter circa centrum. Quia tamen impetus, ut omnis causa, pendet in suo effectu à dispositione subjecti, medii, & aliis pene multis, non eam semper, quam naturaliter affectat, determinationem in suo motu causat, sed per accidens etiam aliam: sic corpus grave funi appensum, atque abductum ad latus tenso fune, si dimittatur, affectat quidem recta linea descendere; at ea adductum à fune ad circularem per accidens determinatur: sic corpus quodvis, dum recta impellitur in aliqua sui parte, si impulsus fiat secundùm lineam directionis, quæ nempe illud secat per centrum gravitatis, ut in subjecta Figura est linea.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

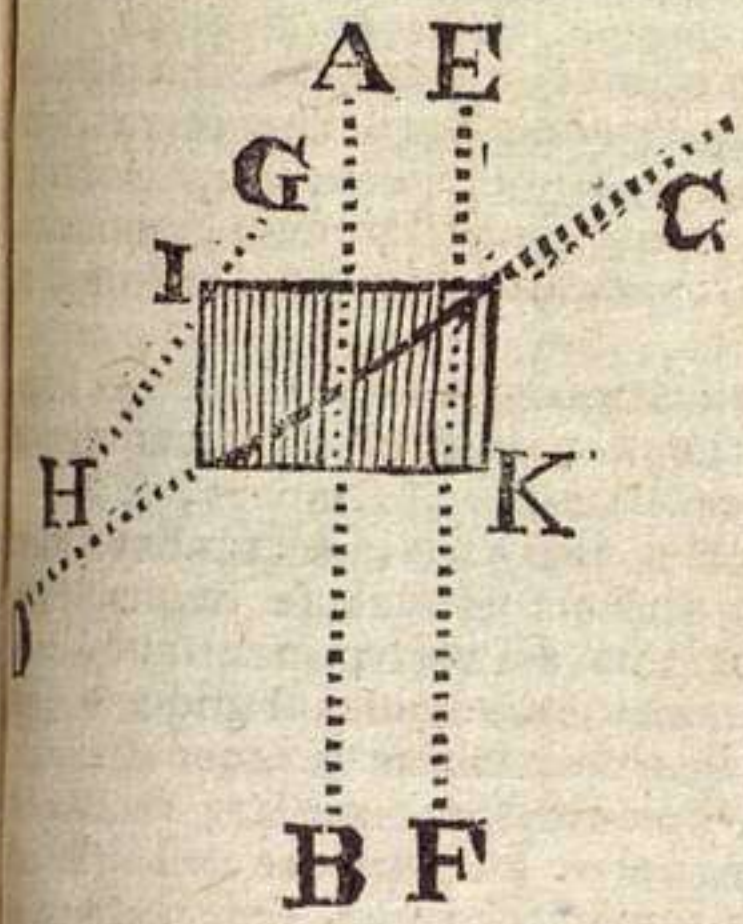

A B, vel C D, recta movebitur totum corpus ab A in B, vel à C in D. Tunc enim impetus æqualiter omnes partes afficit, & ad terminum suum ducit. At si impetus imprimatur parti alicui extra lineam illam directionis, ut ab E in F, aut G in H, feretur corpus motu partim recto, partim circulari: nam tunc impetus non omnes partes æqualiter afficit, sed fortior est in ea, quæ impellitur, puta in I, quàm in K. Porrò pars I ferri nequit citius à G in H, nisi pars K feratur versus C, & centrum inter hos motus oppositos medium maneat immotum: Ergo fieri necesse est motum extremorum circa centrum, qui est circularis.

Fiunt etiam determinationes mixtæ, cum ad eundem motum concurrunt impetus varii: sic dum è navi celeriter mota globus sursum recta projicitur, movetur motu mixto ex horizontali navis, & motu recto sursum quo impellitur. Nam & navis ea, quæ in illa sunt, horizontaliter movet secum, atque adeo manum, qua projicitur globus; & manus ipsa alio impetu movet sursum globum. Itaque globus duabus fertur mixtis determinationibus, nempe sursum, & interea nihilominus horizontaliter: unde in eandem navis partem recidat necesse est, quod experientia confirmat.

Quæri 2. potest, an omnis impetus naturaliter determinatus sit ad lineam rectam, nec ad circularem deflectat, nisi per accidens.

Ita putat Cartesius, sed mendosè. Nam motus naturalis est præcipuè propter bonum universi; Atqui ad bonum universi necessarii sunt, non solum motus recti, sed etiam circulares; nam ut bonum est gravia deorsum, levia sursum recta ferri, ut suis massis uniantur; ita & Solem circa terram gyrare, ut omnes ejus partes suo calore & influxu foveat, & plantæ animaliaque ubique gigni ac conservari possint: Ergo ut naturaliter gravia deorsum, levia sursum tendunt, ita naturaliter Sol circa terram gyrat, sicque dantur motus & impetus naturaliter tenden-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

tes ad motum circa centrum, seu circularem. Et si quis dicat, non Solem circa terram, sed terram circa Solem gyrare, ea hypothesis proposito non nocet: nam si vera esset, motus ille circularis foret naturalis terræ, cum ejus bono sit necessarius. Itaque, ut ut sit, dantur in natura motus naturaliter circulares. Deinde, cùm motus circularis non solùm universo expediat, sed etiam in se omnium perfectissimus sit, absurdum videretur, omnem vim motricem ab eo naturaliter abhorrere.

Dices cum Cartesio. Omne corpus circulariter motum nititur recta linea recedere à centro sui motus, & nisi retineatur, re ipsa recedit commutato in rectum motu circulari; Ergo omnis motus & impetus ex se determinatur ad lineam rectam, ad circularem verò non nisi per accidens. Probatur antecedens experientia lapidis á manu funda circumacti, qui ut à centro motus recedat, funem tendit, & si elabatur, non amplius circulari motu, sed recto fertur: ut lapis A motus circulariter ab H in C, si elabatur, non perget circulariter in G, sed linea recta feretur ab A in B.

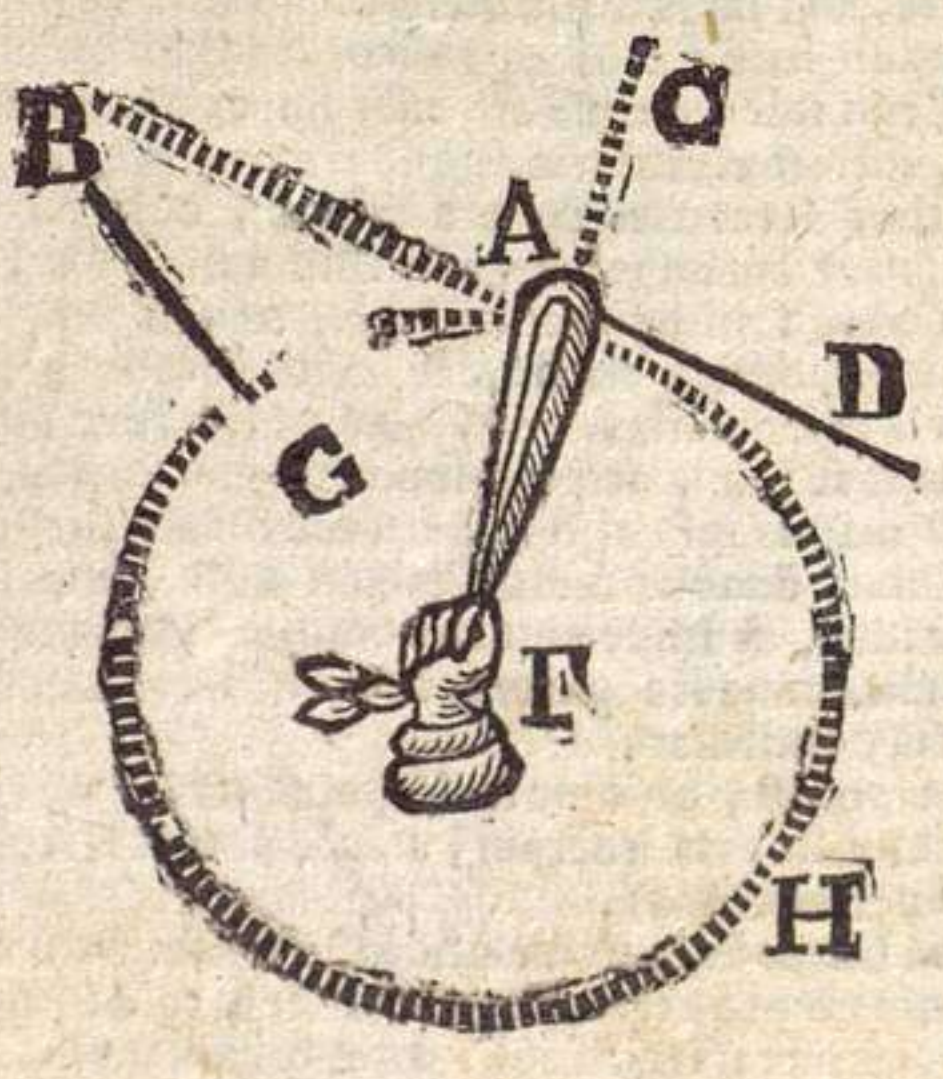

Resp. Distinguo antecedens: corpus circulariter motum nititur recedere à centro sui motus per rectam lineam; eo impetu, quo circa centrum movetur, nego: alio impetu isti sæpe adjuncto, concedo. Itaque dico: quòd si in corpore sit tantum impetus circulariter movens, eo tam corpus ita determinabitur ad motum cir-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

rcularem, ut non affectus rectum, quo à centro rece-
. Id videre eſt in trocho puerorum, vulgò *une Tou-*
: is enim dum circa ſuum axem turbinatim movetur,
terim magnos gyros errabundus agit, á quorum centro
edere non affectat, cùm liberè poſſet nulla vi reten-
; ſed ſponte ſua impetu circulariter movente circa
trum fertur, quòd nulla ſit vis, quæ ab eo illum pel-
. Quòd itaque corpus circulariter motum à centro ali-
ndo recedere nitatur, id ei accidit, non ex impetu
ulariter movente, ſed ex alio iſti ſæpe adjuncto, quo
entro recta pellitur: ſic contingit lapidi funda gyrato.
enim ad hunc motum cogatur, duos impetus à manu
pit; unum, quo ab ea repellitur, ac vibratur; (nam
repelleretur à manu, ſurſum vectus in eam propria
vitate decideret) alterum gyrationis, quo ſic repul-
vibratus impellitur circa manum. Primus impetus
ſe lineam rectam affectat, & per eam lapis nititur re-
ere à centro motus, ut dum eſt in A, tendit ad C,
que iter, niſi à funda retineretur, quam eo niſu ten-
. Secundus verò impetus per ſe affectat circularem li-
m, & per eum lapis circa centrum gyratur, ac, dum
in A, tendit in G.

Porrò in eo lapide duos illos eſſe impetus, ac utrique
illas determinationes reſpondere manifeſto conſtat
ſcio ab ipſo Carteſio 3. p. n. 37. obſervato. Nempe
lapis, ſi è funda elabatur, dum eſt in A, neque
in C, quò tendit primo impetu, neque in G, quo
ur ſecundo impetu, ſed media inter hunc utrumque
minum via feretur ab A in B. At enim, fatetur Car-
us, in lapide illo is motus non cauſatur ex aliquo ter-
impetu, qui tendat in B, ſed ex duobus illis invicem
mixtis: nam cum lapis elapſus jam poſſit ire in C, quo
fertur impetus repulſus, eo quidem pergit; verùm
in eo adhuc viget impetus alius, quò circulariter fe-
tur in G, eò etiam declinat. Porrò ex iis duobus
ibus permixtis & ſe ſe temperantibus conſurgit ille
ius ab A in B, ut hoc etiam exemplo Carteſius ob
los ponit Finge loco fundæ regulam extenſam ab F
C, ſupra quam formica poſita in A motu recto eat ad
dum regula motu circulari circa centrum F movetur
in B, Formica iis duobus affecta motibus, nempè
prio recto, & circulari regulæ, media via procedet
ectam ab A in B, nempe ut lapis elapſus: Ergo ut
formica, ita & in lapide duæ ſunt determinationes,
ibus invicem mixtis & ſe ſe compenſantibus conſur-
motus ille medius.

a quo à Carteſio conceſſo infertur contra ipſum, da-
mpetum, qui per ſe tendat ad motum circularem:

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

nam si omnis præfati lapidis impetus tenderet ad rectam lineam, nec nisi à funda retinente determinaretur ad circularem, lapis elapsus ac ejus impetus jam sui juris compos recta pergeret ad C, nec ullum circulari hujus determinationis vestigium retineret; At constat ex dictis in lapide illo remanere circularem determinationem, qua tendendo in C, adducitur ad G, ex quibus motibus permixtis & compensatis coalescit medius inter C & G: Ergo non ex fune retinente, sed ex propria natura hæc determinatio suo impetui convenit.

Instabis. Natura ubique via compendiosiore & simpliciore progredi affectat; Atqui motus per lineam rectam simplicior est, & brevior: Ergo eam natura affectat in motu; sicque omnis naturalis motus & impetus tendit ad terminum per lineam rectam.

Resp. Distinguo majorem: natura progreditur via compendiosiore, simpliciter, nego; habito respectu ad finem; quem intendit, concedo. Et ad minorem pariter, motus per lineam rectam est compendiosior, ad eundem à centro ad circumferentiam, aut contra, concedo; ad circumeundum centrum, nego: ad id enim est potius ineptus. Itaque si corpori expediat tendere ad centrum aut ad circumferentiam, natura ad hunc finem eligit motum & impetum per lineam rectam, quæ est brevior non per spiritualem, aut aliam longiorem: unde videmus gravia & levia recta moveri. At si utile sit aut corpori aut universo, ut corpus gyret circa centrum, ut Sol circa terram, inepta foret natura, si illi inderet impetum determinatum ad lineam rectam, & non potiùs ad circularem. Impetus itaque ac motus naturaliter inditus tali corpori erit determinatus ex se ad lineam circularem.

§. II.

De causa Motus localis.

CVm in motu duo sint, motus ipse, & impetus ille ciens, palàm est, impetum comparari ad motum, ut causam ad effectum. At rursus quæri merito potest, à quo fonte hic impetus affluat in corpora: nam omne corpus, qua tale, passivè se habere ad motum, ferè per notum est; atque adeo impetum, quo movetur, non se habere, sed aliunde mutuari. Hinc illud Axioma: *Quidquid movetur ab alio movetur.*

CON-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

CONCLVSIO.

Causa primaria & per se movens corpora, est substantia spiritualis: unde omnis impetus, & motus, qui est in corporibus, ab aliqua spirituali substantia derivatur. Sic docet S.Th. 3. Cont.Gent. c.24.

Probatur. Quod est in potentia, non à se ipso, sed tantùm ab alio reduci in actum potest; Atqui omne corpus, qua tale, est in potentia ad motum localem; mobilitas enim secundùm locum est proprietas omnis corporis naturalis: Ergo non à se, sed ab alio motum habet; At præter omne corpus nulla est substantia, nisi spiritualis: Ergo necesse est, ut ab ea motus in corpora descendat.

Confirmatur. Cum impetus & motus per se tendat ad disponenda inter se corpora, & ad applicanda agentia corporalia propriis passivis, ab eo primò & per se descendit, cujus est ordinare corpora, illis præesse, eorum viribus activa uti; Atqui primò & per se competit substantiæ spirituali præesse corporibus, ea disponere, iis uti; *præesse* enim, *ordinare*, *uti* per se sunt actus cognoscentis & volentis: Ergo à substantia spirituali per se descendit motus, qui est in substantia corporea, ejusque impetus nihil aliud est, quàm impressio & participatio quædam virtutis illius primariæ loco motricis, quæ in substantia spirituali ut in proprio fonte residet, ab ea descendens & impressa corpori ad exsequendum illum ordinem localem, quem ipsa mente præconcepit. Vnde meritò supra notavimus, vim loco motricem aliam esse superiorem, imperantem, ac primariam, à qua per se descendit & imperatur motus; aliam participatam, quasi exsecutivam, à qua motus ipse exsecutioni demandatur. Ista substantiæ spirituali propria est, hæc corporibus imprimitur.

Accedit experientia, illaque insignis. Etenim quia in homine substantia spiritualis corpori jungitur, illa præcipit, istud paret; illa movet, istud movetur; illa disponit, istud disponitur: illa demum est proprius fons omnium motionum, totiusque impetus spontanei, qui in corpore cernitur. Cùm itaque homo sit compendium quoddam universi, ut exigua illa corporeæ substantiæ portio per se subditur substantiæ spirituali, cui jungitur, ut proprio motori, & ab ea impetum & motum habet; ita par est existimare, totam corporum molem subjacere universali substantiæ spirituali, á qua motus & impetus suos participat. Vnde perpetuò docet Aristoteles: *Nullum corpus moveri nisi motum ab alio*; atque inde concludit dari primum motorem incorporeum, á quo primo & per

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

se omnis motus descendat. Idem Plato docuit, cui, inquit Cicero lib. 2. de Natura Deor. placuit, *duos esse motus; unum suum, alterum externum: esse autem divinius, quod ipsum ex se sua sponte moveatur, quàm quod pulsu agitetur alieno. Hunc itaque motum in solis animis ponit, ab hisque principium motus esse dictum.*

Porrò cùm immaginatio aliquatenus accedat ad substantiarum spiritualium ordinem, utpote suprema inter materiales potentias, juxta illud: *Supremum infimi attingit infimum supremi*, idcirco & ipsa movet eam materiæ portionem, cui præest: unde animalia, quæ illam habent ut spontanei motus causam & dispensatricem, non uno determinato modo moventur ut res cognitione carentes, sed innumeris: quia nempe non solùm in se habent impetum executivum sui motus, qui, ut diximus supra, ad unum modum motus ex se determinatur: sed insuper habent in se ipsam vim loco motricem imperantem, à quâ varii impetus profluere possunt, ut ab uno fonte varii rivuli.

Atque inde redargui potest error Cartesii, qui habet animalia ut machinas cognitione carentes, quæ solo impetu moveantur: nam cùm impetus ad unum motus rationem determinatus sit, quæ solo impetu absque cognitione moventur, ea per se ad unum motum tendunt; nec nisi per accidens ad alium deffectunt. Potrò animalia ad omnem motum & terminum perinde ac hominem movere se videmus, idque infinitis modis: Ergo in seipsis fontem ipsum motus & impetus habent, nempe potentiam cognoscitivam, & non solùm quendam impetum ab ea forinsecùs impressum. Idque confirmari potest ex ipsis Cartesii principiis. Nam cùm habeat impetum & motum, ut viaticam pecuniam, ex qua viator tantum detrahit, quantum progreditur, an non brevi èxhauriretur impetus v. g. hirundinis, cùm ex eo singulis alæ motitationibus tantum decederet, quantum aeri, quem continuò & infinitèr movet, accedere necesse est? At id urgere nihil nunc attinet.

Colliges, meritò docere Theologos, omnia tempora quantùm ad localem motum subesse Angelis. Nam cùm substantia corporea per se sit mobilis à spirituali, istaque illius per se motrix, substantia spiritualis nulli proprio corpori addicta, ut sunt Angeli, jus habet movendi omnia corpora.

Obj. Plerique in Mundo sunt motus, qui à substantia spirituali oriri non videntur. Nam ut motus naturales tribuantur intelligentiæ divinæ, motus animales animæ cognoscenti, motus cœlestes Angelis; certè dici nequit, quæ sit illa substantia cognoscens, quæ movet globum à tor-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

mento bellico tanta vi excussum, aut sagittam arcu issam, aut ventum tanto impetu concitatum, &c.

Resp. Hos si similes motus, aut naturales esse, aut certè naturalibus proficisci. Unde omnes ab ea substantia spirituali, quæ naturæ præest, ut à proprio fonte, oriuntur: sic lapis, naturali suo impetu deorsum tendens, rotas horologii movet: sic pyrius pulvis concepta flamma naturaliter sese in majorem locum explicans, globum è mento excutit; exhalatio calore rarescens, atque ab illis corporibus, ne se omnem in partem liberè diffundat, impedita, qua faciliùs potest via irruens ventum facessit: arcus vi elastica sese in situm naturalem restituens sagittam excutit.

Porrò quo ad motus naturales id observandum, eos à natura rebus inditos esse ad tuendam localem earum inter se dispositionem: unde tales & tanti sunt, ut requiritur omnes res in sua naturali dispositione collocandas. Porrò tria requiruntur ad hanc dispositionem. Primò, ut res sint in proprio loco. Secundo, ut in eo naturæ suæ conformem partium explicationem ac situm habeat. Tertiò, ut rebus amicis se se associet, & inimicas fugiat. Unde in rebus tria genera impetuum naturalium distinguenda sunt. Inclinativus, quo unaquæque res proprium locum petit, ut gravia centrum, levia circumferentiam. Elasticus quo nititur ad retinendam, aut si ab ea per vim dimota fuerit, ad repetendam connaturalem partium explicationem, ac situm, qualis cernitur in arcu inflexo, in aere intensio, aut compresso. Demum sympatheticus, & antipatheticus, quo res quædam aliis se adjungere, aut à rebus recedere nituntur, ut ferrum magneti adjungit, aut ad illum certum situm affectat; cucurbita propagines suas versùs aquam dirigit, ab oleo verò declinat, &c. eaque vis latiùs regnat, & in longè pluribus, quàm vulgò videatur. Sed de his accuratius agendum.

§. III.

De Motu Gravium & Levium.

GRavia deorsum ad centrum ferri experientia constat. At quæ vis illa moveat, quæritur. Variæ sunt sententiæ, quæ ad duo genera reduci queunt. Nam aliis placet moveri ab extrinseco, nempe vel à substantia subtili impellente, ut videtur Cartesio; vel à terra ea à se trahente, ut existimat Gassendus. Alii censent moveri impetu sibi intraneo.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

CONCLVSIO.

GRavia moventur impetu intraneo sibi à natura insito. Ita censent Peripatetici omnes.

Probatur. Et quidem quod impetus ille sit à natura, nemo negat. Viget enim ubique ac semper; proindeque non ex accidente, sed stata & fixa naturæ lege, ut necessarius ad naturale rerum bonum, quod per illum procuratur ac conservatur, quatenus eo impetu gravia communem globum componunt & tuentur, atque in eo suis quæque locis disponuntur.

Quod vero hic impetus non ab alio corpore manet ad gravia, sed ipsis intraneus sit & naturaliter inditus, sic probatur. Cùm impetus naturales ab Authore naturæ sint rebus impressi, iis rebus potiùs, quàm aliis inferi debent, ad quarum bonum tendunt; melius enim est, rem propensionem ad proprium bonum in se habere, quàm ad illud ab alio impelli. Vnde si artifex suo artefacto inserere posset principium motus ad ejus perfectionem & conservationem necessarii, id potiùs præstaret, quám eum ab extrinseco arcesseret; Atqui gravitatis impetus tendit ad bonum gravium, nempe ut invicem unita propitium globum componant, & in eo suis quæque locis disponantur: Ergo illis ipsis inest hic impetus, ut naturalis propensio ad proprium bonum.

Confirmatur. Nullum apparet corpus, á quo gravibus imprimi possit hic impetus: Ergo illis ineſt ut dos naturalis. Consequentia patet. Probatur Antecedens.

Atque in primis gravia non possunt trahi deorsum à terra, ut vult Gassendus. Nam quod ait, terram ex se emittere corpuscula, quæ implicata corpori gravi, cùm hac præda ad eam revertantur, id absurdum est. Hæc enim corpuscula impetu quodam vibrata priùs gravia repellerent, aut certè sursum tantisper sustinerent. Deinde, ut deorsum traherent secum, vel ipsa sponte decidere, vel à terra retrahi deberent. Unde difficultas integra manet, à quo, quave ratione hæc corpuscula, cùm ad corpus grave pervenerint, aut à terra trahantur, aut ipsa in eam recidere incipiant.

Non possunt etiam pelli deorsum ab aliqua subtili substantia, ut contendit Cartesius. Vult ille, circa centrum & polos terræ subtilem materiam una cum terra & gravibus aliis ab Occidente in Oriente gyrare: sed cùm major in ea subtili materia, quàm in gravibus, sit impetus, majore conatu niti recedere à centro, atque ita gravia ad centrum reppellere, ea loco sui posit se substituendo. Nihil ad rem ineptius fingi potuit: nam.

Pri-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Primò Corpus; quo gravius eſt, eo majori impetu nititur recedere à centro, circa quod torquetur; ut corpus funda gyratum, quo gravius eſt, eo fortiùs funem tendit, & elapſum longiùs excurrit: Ergo in ea hypotheſi gravia potius, quàm ſubtlis materia, recederent à centro.

Secundo, ſi materia ſubtilis concitatiori motu excurreret à centro, incurrens in gravia, quorum tardior eſt motus; ea potiùs ante ſe urgeret, non infra ſe detruderet: ut ventus concitatior navim tardiorem non poſt ſe repellit, ſed anterius urget, eo validius, quo eſt concitatior.

Tertio, ſi materia ſubtilis poſt ſe truderet corpora gravia, non caderent ad perpendiculum. Nam, ut ſupra oſtendi, fatetur Carteſius, corpus circa centrum motum ac ab eo recedere nitens, dum re ipſa recedit, non pergit per lineam rectam centro perpendicularem, ſed per tranſverſalem: ut in figura ſupra poſita; lapis elapſus in A non pergit ad C, ſed ad B. Cùm ergo materia ſubtilis in oppoſitam ſui motus partem gravia pelleret, non ferrentur linea perpendiculari ad centrum, ſed tranſverſali.

Quartò, in ea hypotheſi impetus gyrantis materiæ ſubtilis penè nullus eſt circa polos, at validiſſimus ſub linea æquinoctiali: itaq; gravia ſegnius ſub polis deſcenderent, validiſſimè ſub æquinoctiali linea, quod experientia repugnat.

Demum, ne cætera urgeam, juxta Carteſium, ut majori impetu materia ſubtilis nititur recedere á centro, quàm gravia; ita majori, quám ea, impetu circa centrum gyrat; Atqui eo gyrationis impetu gravia non repellit in adverſum ſuæ gyrationis partem, aliàs turres dejiceret, aut certè arbores, quod facillimum eſt, currendo velocius in Occidentem, curvaret ad Orientem: Ergo nec eo receſſus à centro conatu ea pellit ad centrum, ſed uterque motus fictitius eſt. At hæc nimis.

Obtrudunt hic pro ſe Carteſiani hanc experientiolam. Aquam vaſe contentam, cui injectus ſit pulvis corporis gravis ac ſolidi contriti, ut ceræ obſignatoriæ, ſi manu, aut baculo circùmagas, partes aquæ in gyrum motæ pulverem hunc graviorem ad centrum motus pellent. Quidnì & pari ratione materia ſubtilis in gyrum mota, gravia cogeret ad centrum?

Reſp. Experimentum illis potius obeſſe. Nam cùm rapidior eſt hic motus, pulvis eo dejicitur ad latera, quod ob gravitatem, & ſoliditatem fortiùs moveatur. At ubi motus fit placidior, pulvis citiùs moveri deſinit motu proprio, atque tum ab aqua adhuc gyrante & à

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

lateribus vasis undique repercussa pulsus versùs centrum minores ac minores gyros agens tandem in eo colligitur & acquiescit. Nusquam tamen per rectam lineam, ut postularet opinio Cartesii, sed per spiralem huc fertur.

Mitto hìc refellere, quas alii afferunt, extrinsecas motus gravium causas, ut cœlum ea repellens, ætheream substantiam omnia pervadentem, aerem ambientem. Hæc enim cùm nulla probabili ratione nitantur, superest, ut is impetus innatus sit ipsis gravibus, nempe inditus ab Authore naturæ suis quæque locis destinante. Hinc dicitur Sap. 11. *Omnia in mensura, & numero, & pondere disposuisse*. Ubi per *pondus* intelligitur inclinatio, qua res ad id, quod sibi expedit impetu indito fertur, ut notat. S. Th. 1.p.q.5.a.5. Hoc sensu gravia dicuntur moveri à generante, quia impetus ille naturam eorum sequitur, & ab eo est, à quo & natura.

Obj. Eadem est ratio gravium ac levium; ut enim illa deorsum, ita ista sursum naturæ lege feruntur: Atqui levia sursum ex se non tendunt, sed ab aliis corporibus impulsa: ut lignum ex aqua emergit, quod eo subeunte sursum feratur: Ergo & gravia non ex se, sed ab aliquo alio corpore deorsum traduntur.

Resp. Distinguo minorem: levia ex se sursum non tendunt: si sint absolutè & simpliciter levia, nego; si sint absolutè gravia, & solùm respectivè & secundùm quid levia, concedo. Itaque dico, sicut corpus grave innato impetu tendit deorsum, ita leve sursum. At pleraque sunt solum levia respectivè, cùm in se simpliciter gravia sint: ut lignum simpliciter grave est, (deorsum enim ex se tendit) at respectu aquæ leve dicitur, quòd hæc gravior illo sit. Fateor, hæc levia respectivè ex se nunquam sursum tendere, sed ab extrinseco pelli: ut lignum ex se non tendit sursum, sed ab aqua eo graviore subeunte pellitur. At corpus simpliciter leve innato impetu sursum tendit. Verùm: an sit aliquod corpus absolutè leve, quodve illud sit, an potiùs omnia sint gravia & ad centrum ex se tendant, sed alia aliis fortiùs, illaque ob id solùm eorum respectu levia dicantur, alibi discutiemus.

Instabis. Omne corpus, quod movetur, ab alio movetur: Ergo gravia ex se ipsis non moventur, sed ab alio pelluntur.

Resp. Distinguo: movetur ab alio; ut à corpore impellente: nego; ut ab agente hunc impetum illi tribuente, concedo. Nam si omne corpus ab alio corpore moveretur, esset processus in infinitum: itaque in motu corporum pervenitur ad aliquem impetum corpori à natura inditum, à quo ut supra notavi, oriantur

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

tur motus & impetus alii. Et hujus generis est impetus gravium.

Urgebis. Hic impetus gravium non est semper in actu secundo, non enim grave semper movetur: Ergo ut exeat in actum, debet saltem determinari ab aliquo,

Resp. quidam, gravia habere quidem in se principium illi motus sed incompletum, & quod compleatur & determinetur ab ipsa terra. Hinc gravia è terra longiùs remota parùm gravitate: ut Milvi etiam absq; motu alarum sint immobiles in altiori aere; & nubes, licèt graves, sustinentur in aere pendulæ.

Sed meliùs dicendum, impetum gravium semper esse in actu. Actus enim huius impetus est nisus ad centrum, qui gravibus semper inest: nam extra centrum posita nituntur continuò ad illud petendum; in centro verò, ad illud retinendum, unde ægrè ab eo divelluntur. Porrò milvi & nubes in alto sustinentur, non quòd minùs gravitent, sed quòd à ventis ibi perpetuo validè flantibus, aut exhalationibus ascendentibus veluti portentur: unde nubes cùm gravidæ remittente vento statim in pluviam decidunt. At cur milvus, si sustineatur à ventis, ab illis non rapitur? Quia ipse motu proprio nititur in contrarium venti; sic pisces in fluente aqua stant aliquando immobiles, nitendo motu proprio in contrarium cursûs aquæ.

Hic nota Dei sapientiam, quæ tam simplici via globum elementorum tornavit & tuetur; nempe eorum nisu ad centrum. Eo enim elementa communem globum efficiunt & servant, ac dum pro ratione suæ gravitatis ad illud proprius aut longius accedunt, suis quæque locis congruè disponuntur.

Circa gravia quædam quæri possunt. Primò cur in statera, vulgò *la Romaine*, minus pondus, si á centro, seu centro stateræ longiùs abducatur, majus pondus attollit? Resp. Quia tardior motus facilius imprimitur, quàm velocior; & contra ad velociorem motum major vis requiritur, ut per se notum est: at dum corpora appensa in statera simul moventur, illud, quod magis distat, citiùs moveri necesse est, quàm illud, quod centro proprius est, etiam per se notum est: Ergo majori vi opus est, ut rectius à stateræ centro moveatur, minori, ut proximius: Ergo quo minus pondus à centro remotius est, eo majori impetu opus est, ut impedatur, ne cadat, aut ut cogatur ad ascensum. Itaque adeo removeri potest, ut majoris ponderis gravitas non prævaleat ad illud sustinendum, eaque sua licèt minore gravitate cadit, & cadendo aliud non gravius attollit; quod erat demonstrandum.

Huic principio nititur omnis augendarum virium mo-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

tricium peritia. Nempe in ea sita est, ut duo corpora sic aptentur; ut eodem tempore unum velociùs, aliud tardiùs moveri necesse sit. Vt in Rota mota partes extremæ citiùs, mediæ tardiùs moventur; in Vecti, vulgò *un Levier*, pars brevior ac fulcro vicinior lentè ac parùm movetur, dum longior cito & multùm movetur. Itaque maxima vi opus est, ne brevior longiorem, eique appensum pondus moveat; at minore, ut longior breviorem, eique appensum pondus attollat.

Quæres 2. Cur metallum, licèt aqua gravius, si ducatur in tenuissimas lamellas, aut acus, non mergatur.

Resp. Quia corpus grave in aquam descendere nequit, nisi eam dividat; quod sine aliqua vi fieri nequit. Porrò acus, aut lamella tantam vim non habet, ut subjectam aquam dividat. Hinc animalia, licèt aqua graviora, natando non merguntur: repetitis enim ictibus aquam suæ divisioni resistentem pellendo se sustinent. Eodem modo aves volatu in aere feruntur. Ob eandem causam pulvis, plumæ, festucæ lentiùs cadunt in aere; præcipuè crassiusculo & vapido, ægriùs enim illum dividere possunt. Hinc globus è tormento trans flumen explosus languidiorem ictum edit, nam à vapido fluminis aere ægriùs diviso vis ejus frangitur.

Quæres 3. Cur lignum, licèt aqua levius, ei tamen aliqua sui parte immergatur.

Resp. Quia majus pondus minus pellit, ut centrum petat. Porrò totius ligni majus pondus est, quàm modicæ copiæ aquæ: Ergo lignum aquæ portionem pellit, quæ ipsa minus ponderat; atque adeo usque mergitur, donec tantum loci occupet, quantum paris ponderis aqua occuparet; at ubi eo ventum est, ultra non mergitur, sed reliqua sui parte eminet. Hinc naves in graviori aqua minus merguntur, ut in marina minus quàm in fluviatili. Hinc quæ sunt latioris carinæ minùs aquam subeunt, quia latior carina parùm immersa multum aquæ extrudit. Hinc fieri potest navis, quæ aquam tota subeat, & ad nutum deprimatur, emergat, aut in mediis aquis perstet. Nempe si undique aquæ impervia, ponderibus ita libretur, ut tantum loci occupet, quantum æqualis sibi aquæ moles, immergetur quidem, sed immersa eodem in loco stabit. At si levior reddatur, emerget; si gravior, descendet. Porrò gravior effici potest appensis in laqueari ponderibus; levior verò, si hæc pondera demittantur in mare per foramina saccis corii mollioris instructa, qui cum illis ponderibus nunc in mare trudi, nunc ex eo in navim reduci possint atque stringi, aut laxari, ut opus fuerit.

§. IV.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

§. IV.

De Motu Elaſtico.

ELaterium, vulgò *Reſſort*, dicitur corpus, quod a ſuo ſtatu dimotum in eum ſe reſtituit. Impetus, quo id fit, dicitur *vis elaſtica*; motus verò ille, *motus elaſticus*. Tribus modis maximè contingit. Primò, cùm corpus vi compreſſum ea vi amota ſe extendit, ut preſſus aer ſe explicare nititur. Secundo, cum vi tenſum ſe reducit, ut fides teſtudinis per vim tenſa longius fit, ea amota ſe ad minorem longitudinem reducit. Tertio cùm violentè flexum ſe erigit, ut arcus inflexus, Lamina Chalybea complicata, lignum viride curvatum de ſe amota vi ſponte erigunt. Hic motus, eaque vis elaſtica in pluribus corporibus conſpicua ſunt; at unde oriantur, quæſtio eſt ſolutu non facilis.

Carteſius hic adhibet materiam ſubtilem, quæ poros corporis inflexi in convexa ejus ſuperficie ampliores factos, in concava anguſtiores, eos ſubingreſſa qua partes ampliores exſiſtunt, difficiliorem exitum habet ea parte, qua ſunt anguſtiores: Itaque nititur eos dilatare, ut liberè tranſeat, iſtar cunei in foramen adacti, ſicque corpus erigit. Hic modus non ſufficit; nam ex eo dici nequit, cur aer compreſſus ſe extendat, aut chorda tenſa ſe reducat, quæ tamen fiunt vi elaſtica. Deinde hic ſibi non conſtat Carteſius. Nam ſupponit, elaſtici corporis poros eſſe rectos, quos ſubtilis materia liberè trajiciat: quod ſi eſſet, foret Diaphanum, ex ejus principiis. Vide ſupra diſp. 1. q. v. art. 5. §. 2. Demùm, ut alia mittam, vel materia ſubtilis recta movetur, vel in omnem partem. Si in omnem partem, pari niſu, quo anguſtiores meatus ampliare, eodem ampliore magis dilatare conabitur, ſicque tam impediet, quam promovebit arcus inflexi erectionem. At ſi recta movetur, in poros, qua parte ampliores ſunt, non incurret, niſi dum ejus curſui obvertuntur, ideſt, cùm arcus convexa ſuperficies opponitur motui materiæ ſubtilis, non verò cum concava ei obvertitur. At arcus in omni ſitu ſe reſtituit. Finge v.g. pori latera, eo ſitu, quo ſunt bacili S T materiam ſubtilem tendere versùs V X, fortè eo impetu ſpatium V X ampliabit. At ſi materia ſubtilis alio ſenſu impingat in bacillos, puta tendendo recta ab Y in S, aut a Z in T, aut ab V X in Z & Y, hunc effectum non creabit.

Alii

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

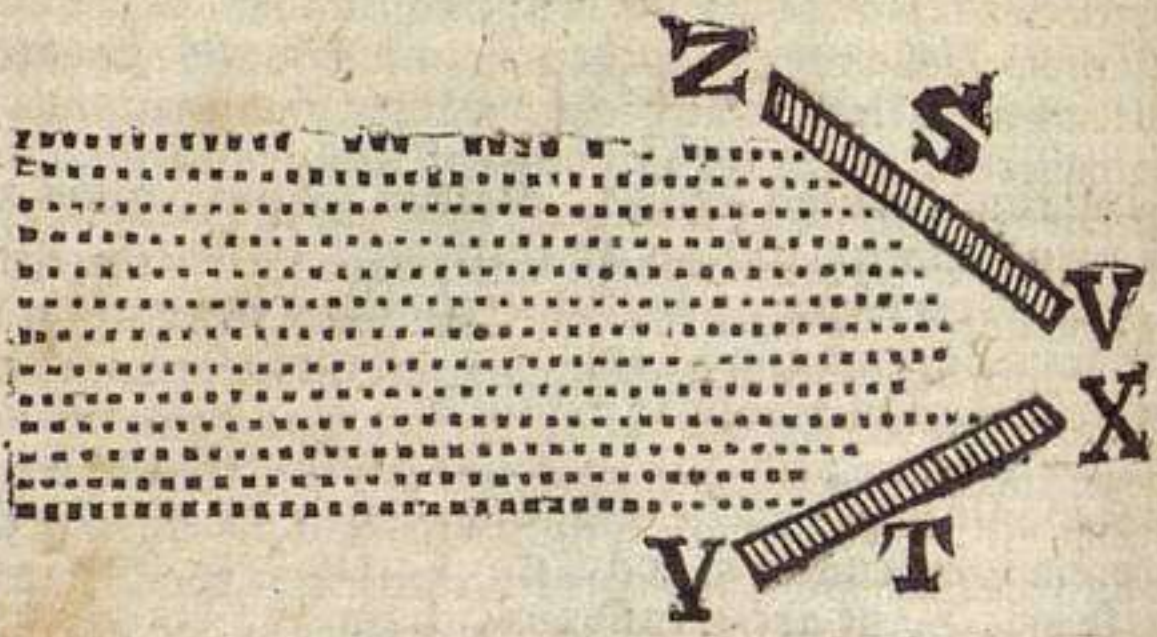

Alii vim elasticam aeris ac tenuioris alterius substantiæ ponderi adscribunt, ut videmus, grave pondus incumbens ligno inflexo illud erigere. Verùm nec ea ratio esse potest, cur aer compressus, aut chorda tensa se se restituant; id enim potiùs impediret. Deinde omnia perinde essent elastica, ut plumbum æquè ac chalybs: nam æque in illud hæc fluida substantia gravitaret. Missis itaq; his & aliis sententiis.

CONCLUSIO.

VIs elastica aliorum corporum est ab aere, seu spirabili corpore, poris incluso, presso, aut tenso, qui dum se restituere nititur, illis pristinum statum restituit. Vis verò elastica aeris, qua nimis pressus, aut tensus in proprium statum redit, est ipsi intrinseca & innata.

Declaratur conclusio. Atq; in primis hunc esse genium aeris, ut vi comprimi aut dilatari possit, eaq; amota, magno impetu ad connaturalem extensionem redeat, mille constat experimentis. Catapulta pneumatica, vulgo, *Arquebuse à vent*, ea ratione constat: nam in ejus tubo magna vi aer compressus data copia erumpit tanta vi, ut plumbea glans ab eo pulsa longissimè feratur, & in dura quæque altè penetret. Idem fit in ludicris Sclopetis puerorum, cùm plumæ aut ligni excavati cubum infarciunt, frustulis succulentis radicis, aut stupeis, aere intercepto; cum enim embolo unum versùs aliud pellitur, medius aer pressus istud magna vi expellit. Porrò ut premi, sic tendi posse aerem, videre est in scyphone, vulgo: *syringue*, cujus obstructo inferiori foramine, adductoque altiùs embolo, tensus aer medius embolum, amota vi retinente, cùm impetu reducit. Idem experiri licet in Machina Pneumatica, de qua alibi dicam.

Por-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Porrò, quòd ea vis elaſtica ſit aeri intrinſeca & innata robatur. Primo, quia nulla apparet cauſa extrinſeca, a ſaltem preſſus aer dilatetur: immò omnes cauſæ extrinſecæ huic dilatationi potiùs obſtant, cùm preſſus aer ſe explicare nequeat, niſi pellendo,& premendo corpora ambientia: unde eo impetu agit potiùs in illa, non ec in illum. Deinde, natura in neceſſariis non deeſt: a, cùm aer violenta preſſione, aut tenſione à debita extenſione dimoveri poſſit, ut ex dictis conſtat, exigit illam petere: Ergo à natura ei ineſt vis, qua eam repetat. Demum inclinatio in bonum proprium cuique rei a natura indita eſt, unde *naturalis* dicitur; Sed vis & impetus, o aer preſſior aut tenſior redit ad naturalem ſtatum, ndit ad bonum ejus naturale, ut patet: Ergo ei ineſt à atura.

Quod autem aliorum corporum motus elaſticus ſit ab re incluſo, ſuadetur. Cum cauſa ſufficiens & præſens deſt; fruſtra quæritur alia. Porrò aer præſens eſt,& ſufficiens ad motum corporis elaſtici: & quidem præſens eſt; am ut conſtat, & concedunt aliæ ſententiæ corpora elaſtica poros habent, atq; in illis aerem, non enim ſunt vacui. Eſt etiam ſufficiens: nam cùm corpus illud vi dimovetur a proprio ſtatu, puta cùm arcus lunatur, pori versùs nexam ſuperficiem ampliores, versùs concavam angu- ores fiunt, ut omnes concedunt; proindeq; incluſus aer illis extenditur, in iſtis premitur; ut per ſe notum eſt: it preſſior, aut extenſior nititur redire ad priſtinum ſtam ut ex dictis conſtat: Ergo amota vi arcum flectente, reibit ad priſtinum ſtatum, ſicq; arcum eriget, quod erat deonſtrandum.

Dices. In omni penè corpore pori ſunt, & in illis aer: rgo omnia perinde forent vi elaſtica prædita.

Reſp. Vix ullum eſſe corpus, quod ea vi, aliqua ratione, non ſit præditum: non tamen omnia ex æquo, ui non eadem eſt aeris incluſi & pororum, quibus contietur, conditio. Terra, pulvis, farina, multum aeris cludunt; at dum premuntur, foras elabitur per granulorum interſtitiola; unde in iis non comprimitur; itaq; i elaſtica carent. In mollibus corporibus, ut cera, butyro, &c. aer non premitur; nam eorum partes preſſioni dnnt. Lapides vim elaſticam habent, nam colliſi invicem reſiliunt, quod ad vim elaſticam pertinet, ut diceus: unde flexi ſe erigent, ac potiùs rumpuntur. Eadem eſt ratio vitri: ejus laminæ tamen tantiſper flectuntur, faciliùs, ſi pars convexa calefiat, ut concava frigeat; contra ægriùs, ſi concava calefiat, ut convexa friefiat; nam ut corpus flectatur, aerem in poris convexæ perficiei dilatari oportet, quod calor promovet, fri-

gns

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

gus vetat; concavæ verò comprimi, quod frigus juvat, calor vetat: nam aer frigore contrahitur, calore dilatatur. Aqua compressa se restituit ob aerem inclusum; at ægrè contrahitur, quod aer in ea maximè compressus sit: aeris enim elastica vis ab humido enervatur. Hinc ob humorem in ligno viridis vis elastica debilior, contra in sicco vegetior. In metallis plumbum minùs elasticum est, quia parum aeris includit, unde ponderosius est; deinde mollius cum fit, rugatur in concava superficie, in extima dilatatur, sicque partes ipsæ, non aer, pressioni & tensioni cedunt: eadem ferè ratio est auri, quod sit maximè ductile, & minimè porosum. Itaque metalla sunt magis elastica, quorum partes rigidæ, duræ, minùs ductiles cum sint & multum aeris includant; cum premuntur aut flectuntur, non ipsæ suis dimoventur locis, sed potiùs inclusum aerem ad minus aut majus spatium cogunt, maximè si aere sicciore pleni sint pori; nam, ut dixi, humidior minus est elasticus. Hinc chalybis moderatè cadens in frigidam mersus ea vi magis pollet, quod arctatis repentino frigore poris exterioribus multum sicci & ignei spiritus in intimis maneat: unde fit turgidior: nam si ex duobus filis chalybeis atque crassis unum igni admotum intingat in aquam, crassius evadet, nec per idem foramen, ac alterum duci poterit. At chalybs temperatus, etsi maximè elasticus, ægrè flexilis est; facilius enim frangitur, maximè si nimis candens aquæ immergatur. Hinc temperatas horologiorum portatilium laminas igne recoquunt, ut hæc nimia rigiditas ignis calore molliatur; tum flexiliores evadunt. Sed longum foret omnia persequi. Id tamen non omittendum, vim elasticam minui diuturniore violentia, ut arcus diutius inflexus minori vi se erigit: nam aer inclusus diuturno nisu partes ipsas tandem sibi accommodat; aut pressus sensim transpirat, aut tensus alium adsciscit, quo quantum opus est subeunte, qui priùs erat, citra vacui periculum propriæ dimensioni restituitur.

Repones. In arcu flexo aer, qui est in poris arctatis, potest ad eos, qui fiunt ampliores, commigrare: Ergo non premitur.

Resp. Poros elasticorum cæcos esse, nec invicem communicantes, saltem plerosque; nam si quæ corpora poros habent ita dispositos, ut aer ab uno in alium migrare possit, ac tandem foras liberè erumpere, ea elastica non erunt, ut cinis, terra, farina, lana, gossypium, spongia, ob eandem causam pro ratione aeris inclusi non sunt, ut oporteret, insigniter elastica: is enim pressus è massa elabitur, attamen filamina earum rerum sunt singula elastica ob oppositam causam. Hinc ex illis ali-

liquod maſſæ elaterium; nam dum ſingula ſeſe preſſa eri-unt, maſſam ipſam erigunt.

Inſtabis tandem. Vt aeris, ſic aliorum corporum hic genius eſſe poteſt, ut preſſa, aut tenſa priſtinam dimen-ionem, aut figuram innata vi repetant: Ergo non recte orum elaterium aeri tribuitur.

Reſp. Cùm, ut oſtendimus, ea vis elaſtica ab aliis aeri eſſe nequeat, & poſſit convenire aliis ratione aeris, im-o ita eſſe varia convincant indicia ſupra recenſita, gra-is afferi, hanc aliis perinde ac aeri eſſe innatam. Porro hic aeris nomine intelligo quamlibet ſpirituoſam ſubſtan-iam: nec enim aſſero, quæ eſt in poris ſolidorum, eam eſſe purum aerem. At quidquid ſit, eſt hac in re genii eris.

§. V.

De Motu ſympathetico & antipathetico.

PLeriſque rebus ineſſe motum, quo aliquibus accedere ab aliis recedere affectant, innumeris conſtat experi-entis: ſic ferrum & magnes ad invicem accedunt: Hy-rargyrius ad aurum, adeo ut propriæ obſitus gravitatis, er erectam auri virgulam ultro aſcendat. Idem ferrum, uprum, vitrum, lignum refugit; unde his admotus ſeſe globulos colligit. Sales varii generis aqua ſoluti, ea alore leni exhalata, ſimiles ſimilibus coiviſſe deprehen-untur. Succuſsæ in vaſe arenulæ, quæ ſimiliores ſunt nvicem congregantur. Electrica corpora, ut ſuccinum, era obſignatoria, vitrum, gemmarum magna pars, pa-eas & minuta quæque ad ſe trahunt. Cucurbitæ propagi-es, ſi vas aquæ proximiùs admoveris, ad illud accedent; i olei, declinabunt. Mitto innumera alia. Quod itaque hi motus coitionis & fugæ rebus inſint, conſtat. Hos ympathiæ & Antipathiæ vocamus. Vnde ſint, quæritur. Omnes ad aliquid occultum tandem confugiunt: nam dam alii eos tribuant occultæ qualitati, alii corpuſculis inſenſibilibus, utrumque ſanè ſenſus noſtros perinde fu-git. Vt ea res explicetur.

CONCLVSIO.

INeſt rebus intraneus & à natura inſitus impetus, quo cognatis & amicis adjungi affectant, & á contrariis re-edere: atque ab illo impetu ſunt illi motus, qui propriè ecuntur ſympathiæ & antipathiæ.

Secuuda pars conſtat. Nam ſi rebus inſit hic impetus, ulla eo aptior horum motuum cauſa eſſe poteſt.

Pri-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Prima itaque pars probatur. Natura in necessariis non deest; Atqui ad rei perfectionem & conservationem necessarium est, ut amicis & cognatis conjungatur, à contrariis recedat: Ergo natura ad id non defuit, sed aliquod medium providit; porrò nullum aptius videtur, quàm ille innatus impetus.

Dices. Hic motus accessus ad cognata, recessus á contrariis, ut esse potuit ab impetu innato, ita & ab impulsu extrinsecus causato.

Resp. Utroque modo fieri à Deo potuisse; at commodius & naturæ conformius erat, ut fieret impetu rebus innato: Atque ita re ipsa esse ex eo colligitur, quòd horum motuum externa causa non apparet, cur v. g. Hydrargyrius aurum quærat, magnes ad ferrum feratur; nam quæ hactenus excogitatæ sunt, non satisfaciunt. Fateor tamen, hunc impetum sæpe juvari à causis extrinsecis: nam res à Deo sic sunt inter se dispositæ ac connexæ, ut aliæ ab aliis ad id, quod sibi expedit, juventur. Verùm ea externa subsidia non obstant, quin rebus necessaria sint aliqua interna principia, quibus tendant ad id, quod sibi & universo expedit: nam si à natura inest rebus vis quædam ad aliarum bonum promovendum, quantò potiori jure inerit vis ad proprium bonum quærendum & servandum.

Repones: Si rebus inesset hic impetus, omnibus inesset: nam eadem esset omnium ratio; Atqui in rebus admodum paucis hi sympathiæ & antipathiæ motus visuntur: Ergo non sunt ab impetu rebus innato, sed ab aliqua causa extera.

Resp. Hunc impetum omni rei aliquatenùs inesse; at in aliis obscurior est & mollior, in aliis clarior & fortior, pro mensura, quam ille solus novit, qui rebus eum indidit. Deinde ab aliquo aut externo, aut interno fortiori sæpe impeditur. Magnes ad ferrum tendit eo impetu: at proprio pondere, ne coeant, impediri possunt. Halitus humidi affectant loca & corpora frigida: hinc sudor marmorum & scyphorum in æstate: hinc in locis arboribus consitis aer humidior; at ventis alò abripi possunt. Terrena terrenis non solo communi gravitatis, sed etiam sympathiæ nisu jungi affectant: hinc turbida aqua citiùs clarescit, cujus in fundo lapilli aut arena est, quod immixtus aquæ pulvis ad hæc cognata feratur; at is nisus adeo imbellis est, ut minimo aquæ motu impediatur.

Insistes. Si adnato impetu res ad alias cognatas ferrentur, ad eas in quavis distantia tenderent; quod non fit.

Resp. Hunc impetum non ita completum in iis esse, quin egeant aliqua immutatione à cognatis propiùs admotis

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

is causata. Sic, ut refert illustris Anglus D. Boylæ, duæ phialæ, quarum in altera sit spiritus salis non adeo fortis, in altera spiritus urinæ fermentatæ, aut salis ammoniaci probè rectificatus; si ab invicem remotiores sint liquores, quieti manent; at iis propiùs admotis, statim è liquoribus densior fumus erumpit, nempe liquoribus ad hunc motum se mutuò excitantibus. Quo exemplo docetur, plerosque motus ex principiis intraneis non prodire, nisi iis ab aliquo externo excitatis.

Addes tandem. Non videtur, quo innato impetu pabula, immo quævis leviuscula res ad electrica corpora feruntur; quove ferrum ad magnetem jungi affectet. Quid enim boni ea junctione quærunt?

Resp. Electrica corpora per se trahere halitus, sive quos ipsa affrictu excitata emittunt, quique remittente calore ad fontem suum redeunt; sive qui circumdant alia corpora: nam omne quantumvis minutum corpus aliquid continuò ex se exhalare, eoque veluti fumo circumdari constat ex odoribus, ut uberiùs suo loco expendemus. Unde per accidens minuta illa trahunt, ut spongia aviditùs aquam combibens, minutiora propiùs natantia sibi cum aqua adjungit.

Quantùm ad ferrum & magnetem, nota est utriusq; coagmatio: nam ex eadem fodina eruuntur, ac magnes ipse ferro ex parte constat. At de eo tantisper dicendum.

De vi Magnetica.

MAgnetis omnia persequi longum foret. De eo integra volumina edidere Gilbertus, kircherus, & alii; sed omnium primus & egregiè Gibertus. Præcipua perstringemus.

In eo tres præcipui sunt motus. Primo, se ad polos dirigit; adeo ut in magnete duo poli sint, æquè ac in terra eorum unum ad Austrum, alium ad Boream obvertit, cum in vase igneo aquis innatans liberè id potest. Idem præstat acus magnete tacta, eoq; motu polum indicat, magno navigantium commodo nuper detecto vel à Lusitanis, vel apud Gilbertum lib. 1. c. 1. à Joanne Goia cive oppidi Melphitani in Regno Neapolitano, circa annum 1300. quo subsidio destituti veteres Stella Polari navigationem ægrius regebant, ea, ut sæpe fit, nubibus tecta. Nec solùm magnes eo motu ad terræ polos se dirigit, sed eos illis unire affectat: nam sub æquinoctiali linea uterque magnetis polus stat in æquilibrio, quòd æquè distent à polis terræ: at dum acceditur ad alterum terræ polum, magnetis polus eum respiciens deprimitur, alter elevatur.

Se-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Secundò, magnes magneti propiùs admoto accedit, atque adhærere nititur. Is motus magneti cum cæteris sympatheticis communis est, at in eo magis conspicuus: idq; peculiare habet, ut certum situm affectet; nempè servata inter se polorum dispositione. Hinc admotis invicem duorum magnetum polis iisdem, jungi recusant; non quòd se fugiant, ut vulgò creditur, sed quod uniri nitantur alio sensu, nempe ita ut polus australis unius boreali alterius sit junctus, atque ita utriusque poli polis terræ aptè respondeant.

Tertiò demum, magnes ferrum & chalybem, non alia quævis, sua virtute imbuit; adeo ut ferrum jam eadem, qua magnes, vi polleat, eosdemque motus tum ad magnetem, tum ad aliud ferrum habeat.

Cartesius eos motus refert ad particulas materiæ subtilis instar cochleæ intortas, quæ ab uno polo ad alteram terram recta trajiciant per poros apto sibi modo intortos, & egressæ circa eam gyrantes ad alterum ferantur polum, ut per eum subeuntes iterum perenniter fluant. Vult, easdem particulas, dum incurrunt in magnetem, (quòd ejus pori eadem ac terræ ratione sint dispositi) pares gyros agere; idemq; fieri, cùm magnes magneti admovetur, ut vides in subjecta figura, in qua ex magnetibus A B particulæ, quas striata supponere debes, à polo M egressæ, per gyrum ad polum alterius magnetis S delatæ per eum ingressæ perenniter fluunt; porrò ferri meatus non ita quidem esse dispositos, at facilè disponi incursu hujus materiæ eos sibi aptantis, hinc magnetem suis motibus illud imbuere.

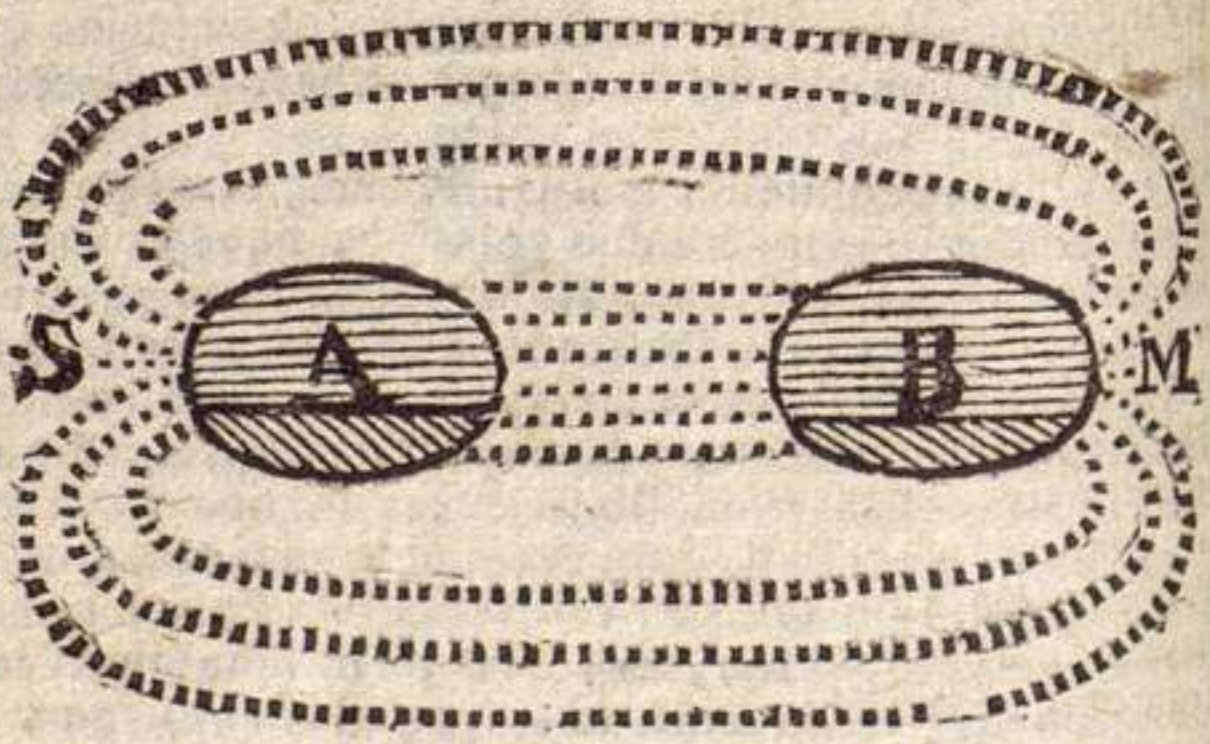

Hæc sanè gratis finguntur, & innumeris refelli possunt, nec interim rem conficiunt: nam iis positis intelligi nequit ab ea subtili materia ferri, aut magnetis molem insignem ad aliam impelli. Deinde causa & ratio motus ac figu-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

figuræ harum particularum ægriùs percipitur, quam ipsius magnetis motus, ut ostendi supra Disp. 1. Quæst. 1. a.4.§.1. in fine. Itaque res obscura obscuriore frustra explicatur.

Alii alias externas causas fingunt, sed quæ nulla certa ratione constant. Quidam magneti animam tribuunt, a qua sit ejus motus. Scilicet & ferro tribuenda erit simili ratione. His itaque missis.

Reliquum est, ut motus magnetis sit ab impetu intrinseco & innato, ut alii sympathetici. Cùm enim in corpore motum cernimus, cujus nulla exterior causa afferri potest, impetum, quo cietur, illi á natura, seu naturæ Authore ineſſe merito colligitur; At talis est magneticus motus; diù & anxiè quæsita est ejus causa exterior, nec illa certo hactenus detecta fuit: Ergo est ab ipsa rei natura.

Dicendum supereſt, quo fine, & quibus insit hìc impetus. Quantùm ad primum, finis præcipuus hujus impetus est, ut per eum corpus suum & aspectum quendam obtineat ad polos; hunc enim quærit illo motu, & in eo quiescit: Ergo is est proprius ejus finis, ut gravitatis, esse in centro. Habent quidem magnetica motum alium, quo mutuo uniri affectant; sed & hic quoque tendit ad hunc præcipuum finem: non enim quovis modo uniri affectant, sed servata polorum dispositione quadam, ut communem axem efficiant, ad polos sibi correspondentes directum.

Quantùm ad res, quibus ea vis inest, primò ac præcipuè interioribus terreni globi partibus, ac ejus veluti nucleo ineſſe docent, qui de vi magnetica diligentiùs scripsere, Gilbertus, Galilæus, Carteſius & alii. Idque eo constat experimento, quod magnetica se habent ad terram, ut minus magneticum ad fortiùs; ejus enim polis suos jungere affectant: unde idem contingit acui nauticæ, dum longa navigatione circa terram fertur, ac dum circa magnetis globum movetur. Vni terræ polorum vicinior, ad eum suum polum inclinat: cùm æquè distat ab utroque, ejus poli stant in æquilibrio. Accedit ratio. Finis magnetici impetus, ut dixi, est certo situ & aspectu disponere ad polos: At id maximè necessarium erat globo terrestri, ut eundem ad cœli polos aspectum situmque servaret, aliás non satis tuta esset regionum distinctio: Ergo vi magnetica imbui debuit, qua illum situm constantius teneret. Nec enim id illi satis præstat gravitas; nam ea terræ partes affectant quidem uniri centro, at globus ipse hanc potiùs, quàm aliam ad cœli polos partem convertere non exigit.

Dices. Si terra vi magnetica polleret, omnis terræ pars

ea

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ea polleret : At quam calcamus, ea non pollet, ut constat. Deinde omne ferrum ea imbueret. Demum, si aliqua vi à gravitate distincta opus esset, ut terra ad cœli polos eundem servaret aspectum, ita & ut idem ejus punctum respiceret immobiliter occasum v. g. Non enim id ei tribuit vis magnetica, quæ solum ad polos dirigit At terra sola gravitate eundem ad ortum & occasum situm tenet : Ergo ad polos.

Resp. ad 1. Terram exteriorem calore Solis, ac variis alterationibus ab ea dispositione, quam sequitur vis magnetica, esse dimotam : sic calor nimius magneti eam eripit, ut experientia constat ; immo si Sol & pluviæ diu exponatur, paullatim eam deperdit.

Resp. ad 2. Vim magneticam in abditis terræ partibus latentem, ad exteriores ejus partes non adeo vegetam diffundi, ut brevi, facilè, ac insigniter ferro communicetur ; lapsu tamen temporis id valet. Hinc virgæ ferreæ, si eodem situ diutiùs supra jaceant, ea imbuuntur ; imò virga chalybea subito, si candens aquas ad perpendiculum uno sui, extremo immergatur.

Resp. ad 3. Vi magnetica terram habere non solùm, ut eadem puncta vertat ad polos, sed etiam ad ortum & occasum : nam certis constat experimentis, globum magneticum mercurio innatantem, non modò axem dirigere ad polos, sed etiam idem semper punctum ad ortum, idem ad occasum convertere.

Inest etiam ea vis magneti, seu in eo sit aliqua hujus terræ interioris portio, seu dispositio, qua facilè à terra eam hauserit. Hinc notante Gilberto, eum situm affectat, quem habuit in sua fodina ; ac extractus si diu alio, quàm exigit, situ ad terram jaceat, vim suam paullatim amittit.

Ferro verò non actu ea vis inest, sed aptitudine ; seu in eo veluti torpeat, nisi à magnetico potentiori excitetur, seu in illo nulla sit, sed solùm quædam ad eam dispositio, ut sulphuri ad formam ignis.

Cæteris rebus actu, vel aptitudine inesse vix ullo constat experimento. Refert tamen P. Honoratus Fabri Tract. 7. phys. Propos. 120. lateres plus æquo coctos, qui ferrugineum quendam colorem induxerint, successu temporis eam contrahere. At id ob ferri aliquid admixtum esse potest. Fertur etiam, ut idem habet ibid. Propos. 263. discum ligneum ex arboris serrato trunco aquæ liberè innatantem ad eosdem aspectus cardinum cœli se componere, quos ante in arbore vegeta habebat. Quod si sit, ea vis latiùs patebit, quàm vulgò credatur. Nec forte à vero abit, naturam inseruisse rebus vim, ut se componant ad eum siderum aspectum, qui ipsis magis propitius est.

Quæ-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Quæres, cur magnes & acus eo tacta variis in locis à ...declinet, immo eodem in loco ſucceſſu temporum. ...Reſp. Id contigere ob fodinas ferri, aut magnetis, quæ ...in locis latent. Hinc in mari acus declinatio eſt verſus ...ras viciniores. Nempe omne magneticum alteri in di... ...tia proportionata poſito uniri affectat: unde cætera ...dem polos terræ per ſe affectant, terra vero polos cœ... At illa ab aliis alio abduci poſſunt. Porrò eodem in ...ſucceſſu temporum abducuntur á fodinis ferri, aut ...gnetis, quæ aut de novo fiunt, aut aperiuntur, aut alia ...one vim ſuam efficaciùs exſerunt. Sed de his hacte...

§. VI.

De Motu Projectorum.

PRojecta á motore ſeparata motum ſuum continuare videmus, ut lapidem manu vibratum, ſagittam ab ...u, globum á tormento bellico. Quæritur, quæ cauſa ...hujus continuati motus. Quidam cenſet, pulſum an... ...is aerem retro recurrentem projecta deferre. Alii, ...c eſſe naturæ legem, ut eo, quos res eſt, ſtatu perma... ...t: itaque projecta ſemel motu conſtituta in eo perſe... ...are, non tamen ſemper, quod tantundem illius motus ...rdant, quantum in illud, puta in aerem, transfe... ...t. Ita Carteſius.

CONCLVSIO.

PRojecta moventur impetu illis á projiciente impreſ...ſo.

...robatur. Et quidem impetum illum eſſe à projiciente, ...ari nequit. A quo enim eſſet? Deinde impetus mobi... ...eſt à movente; Sed projiciens eſt movens, projicere ...m eſt movere: Ergo ab eo eſt impetus. At quód pro... ...inſit, probatur. In eo eſt impetus, quod vim facit ...ut loco cedant, eaque pellit; Atqui non aer vim facit ...di, ſed lapis aeri eum pellendo antrorſum, ac dividen... ...unde lapis eſt ut agens, aer ut patiens & reſiſtens; ...per denſius medium difficilior eſt motus projecto... ...: Ergo impetus eſt in projecto, ut propagatio quædam ...vis motricis, quæ eſt in projiciente.

...onfirmatur. Aer retro recurrens non movet projecta, ...quatenus antrorsùm pellitur ab iis: Ergo impetus ...eſt in projecto ad pellendum aerem. Deinde, aer ...is aptus eſt, ut recipiat impetum à projiciente; nam ...alidior eſt projectionis impetus, quo projectum gra...

...vius,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

vius ac solidius est, ut in lapide, quam in ligno: porro aer mollis, levisque exsistit. Demum projecta moveri possunt in contrarium aeris, ut cum adverso & in contrarium flante vento projiciuntur.

Non inficior tamen, aerem pressum anteriùs a projecto, ac cum impetu retrorsum recurrentem adjuvare ejus motum. Hoc sensu Aristoteles lib. 7. Phys. c. 2. & aliis in locis, motum projectorum ei tribuit, nempe ut juvanti.

Obji. Plura solo aeris impulsu projiciuntur, ut glans plumbea ex pneumatica catapulta; pila per fistulam solo flatu. Nec videtur alia vis globum è tormento excutere, quam ventus igneus.

Resp. Hæc non moveri ab aere medio, per quem feruntur, sed a vi elastica, qua aer inclusus se explicans pellit obstantia, iis impetum communicando. Unde & hæc moventur impetu intrinseco ab elaterio aeris causato, ut quævis alia ab elateriis pulsa.

Instabis. Lapis a manu projici nequit, quin manus anteriorem aerem pellat, isque recurrens retro urgeat lapidem: Ergo videtur sufficere.

Resp. Ab ipsa quidem manu pelli anterius aerem, illumque retro recurrere; at is impetus in hoc fluxo corpore dispersus mollior est, quam ut diu perseveret, & lapidi tantum motus conferat. Unde motus lapidis est præcipuè ab impetu illi impresso, ac diutius perseverante, quo ipse aer continuo pellitur.

Urgebis. Si lapidi inesset impetus, quo movetur, moveret se ipsum; At nullum corpus movet se ipsum, alias esset in actu & in potentia.

Resp. Impetum, quo movetur lapis, esse in eo ut passionem ab alio illatam; & ideo non a se ipso, sed ab alio moveri dicendus est. Nec vero est simul in actu & in potentia respectu ejusdem; sed in actu impetus, quia eum actu habet; in potentia vero ad locum, quem non habet, sed ad quem eo impetu tendit.

Dices. Nullus est in corpore moto hic impetus; Sed eo ipso, quod aliquid est in motu, exigit in eo perseverare: Ergo nec projectum, nec aliud movetur ab impetu.

Resp. Percipi non posse, corpus in instanti, quo est in uno loco, exigere alium; idest, moveri, nisi aliqua sit hujus exigentiæ causa. Porro hoc non exigit ratione propriæ substantiæ, aliás semper exigeret moveri; nec ratione loci, in quo est, in eo enim potiùs exigit quiescere, nisi moveatur; nec ratione loci, ad quem tendit, is enim nihil habet, quo absens corpus ad se ire cogat; immo cùm jam sit plenus alio corpore, non sine vi aliqua ab eo disjungitur, ut alteri uniatur. Itaque super-

est,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

eſt, ut illam variationem loci corpus exigat ratione alicujus ſibi adjuncti, quod nos *impetum* vocamus.

Repones. Eo momento, quo projecta ceſſant moveri, ceſſat eorum impetus: Ergo nihil eſt niſi ipſe actualis motus.

Reſp. Nego conſequentiam. Hinc enim ſolùm ſequitur, impetum projectorùm ab ea cauſa perimi, à qua eorum motus impeditur. Differt enim ab impetu innato, quòd hic habeat neceſſariam cùm natura proprii mobilis connexionem; & ideo tandiu eſt, quandiu natura ipſa, nec niſi cum ea deſtruitur. At impetus impreſſus ab extrinſeco non eſt ita connexus cum natura ſubjecti, quæ ei potiùs repugnat; unde in ea non conſervatur, niſi quandiu vincit hanc repugnantiam. Porrò hæc repugnantia juvatur à medio, & ab aliis corporibus, in quæ projectum incurrit. Si ergo projectum incurrat in corpus, cujus tanta eſt reſiſtentia, ut vinci nequeat ab impetu illo impreſſo, is ab ea vincitur ac perimitur, ſicque ceſſat motus projecti, diſſo impetu, à quo erat.

Addes. Duo contraria ſimul eidem ineſſe nequeunt: Sed ſi quis ineſſet impetus lapidi ſurſum projecto, eſſent in eo duo impetus contrarii, nempè impreſſus ſurſum tendens, & innatus deorſum: Ergo in eo nullus eſt impetus.

Reſp. Diſtinguo majorem: contraria eidem ſimul ineſſe nequeunt; ſecundùm id, quo ſunt formaliter contraria concedo; ſecundùm id, in quo non ſunt formaliter contraria, nego. Porrò impetus actualis ſurſum non eſt formaliter contrarius habituali impetui innato deorſum, ſed ſolùm ejus actui, qui eſt ferri deorſum. Actus enim actui contrarius eſt, at non ejus principio, ſaltem formaliter. Ut actus injuſtitiæ eſt contrarius actui juſtitiæ, at non ejus habitui, aut potentiæ, à qua procedit; unde nec illum, nec iſtum à ſubjecto excludit. Ita pariter impetus ſurſum excludit quidem á lapide actualem impetum & motum deorſum: at ipſam vim innatam, ſeu radicem, à qua eſt talis actus, non abolet, quia hic impetus ab extrinſeco additus contrariam radicem non imprimit lapidi, qua vim illam radicalem, quæ nomine *impetus innati* intelligitur, excludat. Verùm quia hæc vis otioſa eſſe nequit, continuò nititur ad ſuum actum, proindeque adversùs eum impetum, quo impeditur; atque adeo, ubi ceſſat cauſæ illum inducentis influxus, eum paullatim infirmat, donec tandem nullus evadat: ſicque deſtruitur impetus projectorum à vi innata ei, non formaliter, ſed effectivè contraria.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

§. VII.

De Motu Reflexo, seu de Resilitione.

CORpus cum impetu vibratum, dum alteri duro allidit, resilire docet experientia: ut pila parieti allisa, etsi fortè non cum tanto, cum insigni tamen impetu resilit; recta quidem, si incidat ad perpendiculum; obliquè verò, si oblique incidat, ita sanè ut obliquitas reflexionis par semper sit obliquitati incidentiæ, ac utraque parem angulum efficiat. Queritur causa hujus motus reflexi. Cartesius, ac plerique censent, in reflexione eundum motum & impetum perseverare, sed variari determinationem. Nempe, inquit, paries occurrens pilæ non opponitur ejus motui, sed solùm determinationi, ne scilicet ulteriùs pergat: Itaque motu ejus adhuc vegeto manente regredi, ac reflecti necesse est.

CONCLVSIO.

IN reflexione novus est motus, novus quoque impetus, productus ab elaterio corporis aut reflexi, aut reflectentis, aut ab utroque.

Probatur prima pars. Motus & impetus esse nequit idem cum motu & impetu sibi contrario; nihil enim est sibi contrarium; Sed motus & impetus reflexus est contrarius directo; sunt enim inter terminos directè oppositos, saltem in reflexione perpendiculari; ut pila ad perpendiculum cadens supra planum, eadem linea remigrat ad terminum, à quo cecidit; Ergo motus & impetus reflexus est alius à directo.

Confirmatur. Motus & impetus directus destruitur à corpore occcurente: Ergo in reflexione novum produci necesse est. Consequentia est evidens. Probatur antecedens. Corpus occurrens pro rata suæ resistentiæ minuit motum & impetum projecti: Ergo si omnino resistat, omnino eum perimit. Consequentia constat. Antecedens verò experientia ipsa docet. Videmus enim, impetum & motum projectorum eo magis frangi, quo magis resistit corpus, in quod incurrunt. Hinc diutiùs & fortiùs moventur in puro aere, quia minùs resistit; non ita diu, nec tanto impetu in aere vapido, quia magis resistit; minore in aqua, quæ magis resistit, quàm aer; minore in luto, &c. Ergo corpus occurrens pro rata suæ resistentiæ frangit motum & impetum projecti: Ergo cum occurrit directè corpus omnino resistens, puta paries marmoreus pilæ, ejus motum & impetum omnino pe-

ri-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

rimit; atque adeo moveri desineret, nisi aliquid ei novum motum & impetum tribueret.

Respondent, Corpus mobilius occurrens minuere motum & impetum projecti, quòd aliquid ejus motus & impetus in illud transferatur: At cùm corpus durum & immobile occurrit, in quo nihil sui motus & impetus projectum imprimere possit, tunc motu & impetu in eo integrè perseverante reflecti.

Sed contra. Pila in aquam projecta eam magis ac latius movet, quàm lutum, si in illud projiciatur; atque adeo plus sui motus in eam transfert; Hinc in aqua tot circuli, in luto nulli à pila illa creantur. Et tamen diutiùs ac longiùs in aqua movetur, quàm in luto: Ergo mendosè ajunt, motum projecti minui à corpore occurrente, quòd in illud transferatur, non quòd ei corpus illud resistat; quin potiùs, quo faciliùs projectum movet corpus occurrens, eo minùs impetus ejus frangitur; eo verò magis, quo istud magis resistit.

Secunda verò & præcipua pars; quam peregregiè tractat clarissimus Vir D. Mariotte lib. De Percussione supposuit, quæ supra diximus, de vi elastica. Quibus positis explicatur facilè. Nam cum corpus durum alteri duro colliditur, ea collisione partes, vel utriusque, vel alterutrius comprimuntur; at compressæ vi elastica mox se restituunt eadem vi, qua fuerint pressæ, atque ita projectum repellunt novo motu & impetu in eo producto. Id experiri licèt ad sensum. Si supra chordam arcus exactè dimissis pilam eburneam, cernes illam deprimere directo illo impetu chordam; sed mox effœto illo impetu chordam vi elastica se restituere, atque vicissim pilam sursum repellere ad eandem ferè altitudinem. Itaque pilæ illius motus & impetus reflexus manifestè est à vi elestica chordæ & arcus. Eandem, proportione servata, causam dicimus omnis motus & impetus corporis reflexi:

Probatur 1. Quia nulla connaturalior ac aptior causa hujus motus reflexi proferri potest. Et sanè ea vi elastica reflexum motum fieri, saltem sæpe, nemo inficiari potest, cum id ad oculum cuivis pateat in exemplo allato pilæ & arcus.

2. Quia omnis motus reflexus servat leges reflexionis à vi elastica causatæ. Ut enim pila cadens ad perpendiculum supra chordam recta resilit; obliquè verò cadens, resilit quoque obliquè: ita fieri cernimus in omni motu reflexo, immo ita fieri necesse est, si reflexio sit ab elaterio repellente. At secus, dici nequit, cur projectum modò recta, modò obliquè reflectatur. Nam esto corpus occurrens motum & impetum projecti non elidat, sed solùm ejus determinationem; quid impetui illi sua determinatio-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ne priori mulctato novam tribuet, atque talem, potiùs, quam aliam, & ad eos potiùs, quàm ad alios angulos?

2. Demum motus reflexus in iis solùm corporibus locum habet, quæ vi elastica pollent: in quibus verò aut nulla est, aut segnior, nulla itidem est, aut segnis resilitio. Globus chalybis temperati ex alto demissus in incudem, egregiè resilit. Item globus eburneus, marmoreus, vitreus, quòd in iis præstet vis elastica. At minùs resiliet ferreus non temperatus, minùs aureus, minùs stanneus, minùs plumbeus, minimè demum ex argilla molli conflatus, ob contrariam rationem. At si hi non in duram incudem, sed chordam arcus incidant, resiliunt; quòd ejus mollius elaterium horum pondere depressum se se restituendo illos repellat. Globus ferrens è tormento vibratus in murum sacco laneo munitum, nec penetrat, nec resilit, sed effœto impetu ad muri pedes cadit. Quid ita? Non deest impetus, non deest corpus ejus determinationi obstans: cur ergo non resilit: Quia mollioris lanæ elaterium inertius est, quàm ut valeat tantam molem repellere. Si idem globus in corpus elasticum incidat, puta in marmoream rupem, sed tanto ictu, ut ejus partes atterat, non resiliet; at si leniori ictu, quo non valeat duritiem marmoris violare, resiliet: nempe in primo casu elaterium fractum suam vim non exserit; at in altero integrum, sed pressum, exserit. Si æquales globos chalybeos, aut alterius corporis elastici, filis paralellis juxta se appensos altius adducas, dimissi in se incurrentes ad eandem altitudinem resilient, quòd ictu pressæ partes se restituendo mutuò globos repellant. Si globi sint ex argilla paullulum siccata, quòd hæc elastica vi careat, invicem collisi non resilient, sed elisso vicissim motu & impetu immobiles consistent. Quo vili & levi experimento clarè docemur. 1. Motum & impetum perire, licèt non transferatur in aliud corpus, contra Cartesium, ut supra notavi. 2. Non solam determinationem, sed impetum ipsum projecti elidi ob occursu corporis aut immobilis, aut motu contrario affecti. 3. In ipsis duris nullam fore reflexionem, si nulla foret vis elastica: nam hi argillæ globuli satis duri sunt, ut alter alterius motui obstet; nec tamen vel tantisper causare valent motum reflexum, quòd elaterio careant. 4. Demum id, quod nunc agitur, omnem motum reflexum esse ab elaterio: nam eum nec durities propriè promovet, nec mollities destruit. Mollia enim, sed elastica, invicem collisa resiliunt, ut duo utres inflati, licèt molli ac cedente aere tantùm pleni. Lapis quoque, immo glans plumbea è catapulta explosa obliquè feriens aquam resilit, ut suo damno experti sunt plerique, sauciati globulis ictu obliquè admodum in aliam

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

vibrato reſidentibus in adverſam ripam. Quippe ſuum, licèt mollius, elaterium aquæ ineſt: preſsa enim aſſurgit; hinc in fluctus criſpatur. At globi illi ex argilla, licèt duriuſculi, non reſiliunt, quòd elaterio careant.

Obj. Cum Gaſsendo, non videri qualemnam depreſſionem poſſit efficere pila ex panno laneo alliſa parieti marmoreo.

Reſp. Non quidem marmoris, ſed pilæ ipſius partes deprimi, & ſeſe reſtituendo pilam repellere. Nam, ut dixi, perinde eſt ad reflexionem, ſeu corporis occurrentis, ſeu corporis projecti, ſeu utriuſque partibus inſit elaterium: cujuſvis enim premantur ac ſe deinceps reſtituant, reſiliet projectum.

Dices. Non videri corporis duriſſimi, puta chalybis egregiè temperati, partes comprimi poſse, cum eo globus incudem ſimilis materiæ ex mediocri altitudine demittitur.

Reſp. Ita tamen eſse. Si dubites, experire. Incudem ſebo paullulum inunge, Quo ex altiori loco in eam cadet globulus, eo majus veſtigium ſui imprimere videbis; atque ita intelliges, majori ictu magis fuiſse compreſsum & complanatum ea parte, qua colliſus fuit; nec tamen plagam ullam in eo deprehendes, quòd preſsæ partes ſtatim ſe reſtituerint.

Repones: Ergone duriſſima corpora, ſi elaterio carerent, invicem colliſa non reſilerent?

Reſp. Ita fore. At nullum inſigniter durum apud nos corpus eſt omni elaterio deſtitutum, ſaltem eo quod partes ejus preſsæ ſe reſtituant, quod unum ſatis eſt ad reſiliionem.

Hic nota, in reflexione valde obliqua impetum directum non prorſus extingui, ſed ex eo & elaſtico corporis repellentis, fieri mixtum. Hinc motus reflexus quo eſt obliquor, eo, magis durat, licèt elaterium tunc minùs agat, quia minor eſt preſſio. Imo fieri poteſt, ut percuſſio adeo obliquè fiat, ut in corpus occurrent nihil fere impetus contribuat, ſed ſolùm à via ſua directum tantiſper deflectat; ſicut planum inclinatum ſolùm determinat impetum gravitatis, ut non ſit exactè ad perpendiculum, quod tamen naturaliter affectat gravitatis impetus. Sed in hoc nulla eſt difficultas.

§. VIII.

De Motu Pendulorum.

NOtum eſt, corpus grave è funè pendulum altiùs abductum à perpendiculo, in quo quieſcebat, ac dimiſ-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

missum, innata gravitate præcipitari quidem deorsum, non recta linea, quia prohibetur à chorda retinente, sed obliqua circuitione; at ubi attigerit perpendiculum, non quiescere, sed emergere sursum ad parem prope altitudinem á qua descenderit; Idque variis vicibus, donec sensim languescente impetu, post crebras emersiones ac immersiones, itus & reditus sensim minores, ac tandem nullos, quiescat. Quæritur, quæ causa sit illius impetus, quo corpus illud pendulum propria retinente gravitate sursum emergit.

Duæ videntur causæ, quarum vel altera, vel, ut verisimilius reor, utraque hanc emersionem efficit.

Prima est impetus in descensu acquisitus. Nam, ut mox dicam & constat, grave deorsum ruens singulis momentis actualem impetum majorem acquirit. Et quidem hic impetus, cùm sit à gravitate, naturaliter tendit deorsum linea perpendiculari. Verùm á fune determinatur ad lineam circularem. Cùm itaque hic impetus sic determinatus in fine descensus validissimus sit, & corpus pendulum facillimè á perpendiculo abduci queat, eo impetu, quà via patet, abductum pendulum emergit, donec gravitate, cùm ascendere incipit, minùs favente, immo tandem repugnante, sensim fractus, nullus evadat. Tuncque incipit alius ab ipsa gravitate causatus, quo pendulum deorsum pellitur, ac ubi perpendiculum attingit, pari jure ac antea emergit, idque alternis vicibus, sed continuo minoribus propter gravitatem aliquid exaltationi cuilibet detrahentem, donec tandem nulla fiat, atque pendulum in perpendiculo quiescat.

Dices, non videri impetum è gravitate ortum posse affectare ascensum gravitati contrarium.

Resp. Id verum esse, cùm impetus ita est á gravitate, ut nihil aliunde contrahat; sicut, si à genio gravitatis dispositione aliqua fuerit abductus. Nam omnis causa effectum producit non sibi semper, sed conditionibus subjecti accommodatum. Cùm itaque corpus grave ita dispositum est, ut ad centrum recta moveri nequeat, sed tantùm obliquè ei accedere, gravitas emcit obliquum impetum, qui dum viget & nihil obstat, semel cœptam viam, quantum potest, terit: sic lapis per inclinatum planum ruens, puta ex alto monte, ubi planum horizontale attingit, in eo non quiescit, ut postularet gravitas, atque ut fieret, si recta caderet, sed satis diu ulteriùs volvitur motu horizontali, ad quem montis inclinatio ejus impetum determinavit.

Altera causa ascensus penduli est aer retro urgens. Nam pendulum eo impetu, quo descendit, aerem antrorsùm pellit, usque recurrens ipsum in eandem partem retro vi-

ciſſim

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

cissim urget: atque ita non finit quiescere in perpendiculo, sed ulterius pellit; quamquam fateor, si ea solæ causæ foret, ascensum penduli minorem longè futurum, quàm re ipsa sit. Non enim tantus est recurrentis aeris impetus, ut tantùm evehere sursum queat corpus grave: At potest tamen cœptum impetum juvare.

Quæres 1. Cur, quo pendulum è longiori filo pendet, eo plures edat vibrationes.

Resp. Quia tunc ascensus est facilior. Nam corpus grave pari impetu faciliùs ascendit per lineam magis inclinatam. Hinc grave pondus homo unus movet sursum per planum inclinatum, quod plures movere vix possent per erectius. Porrò quo longior est funis, eo ascensus fit per arcum magis inclinatum, ut constat.

Quæres 2. Cur in machina pneumatica, exhausto crassiori aere, pendula diutiùs suas continuent vibrationes.

Resp. Quia aer rarior perinde juvat illas vibrationes, ac densior. At id præ illo habet, ut à corpore pendulo faciliùs dividatur, atque ita minùs ejus vibrationi obsistat. Hinc in crassiori & vapido aere minus diu pendula vibrantur.

Quæres 3. Cur ejusdem peduli vibratione omnes, licèt aliæ aliis majores, æquali ferè tempore fiant at longioris penduli omnes tardius, quàm brevioris.

Resp. Quia idem pendulum, quo vegetior est ejus impetus, citius quidem movetur sed ampliùs decurrit spatium; quo languidior fit, tardiùs quidem movetur, sed minus spatium decurrit. Porrò porportione servata inter velocitatem & spatium, tardior motus eodem tempore minus spatium conficit, quo velocior majus. At cùm longior est funis, longius spatium æquali velocitate pendulum corpus conficit, quam cùm brevior exsistit: Ergo majori eget tempore.

Quæres 4. Cur pendula, ita & pleraque alia, vibrationes illas edant: ut chorda arcus à loco quietis violentè adducta non solùm ad eum redit, sed ulterius progreditur, neo deinde regreditur, nec nisi post multas vibrationes quiescit. Idem fit in acu pixidis magnete tacta, cùm á polo fuerit abducta. Idem in bilance æqualibus affecta utrinque ponderibus.

Resp. Quia in his eadem est ratio, ac in pendulis. Eorum impetus actualis á vi innata, qua tendunt ad locum quietis, productus continuè acceleratur; unde, cum attingit locum quietis, concitatior est, quàm ne in eo possit comprimi. Itaque ulterius progreditur. Ut videmus pueros in prato incitato cursu abreptos, ubi fossa improviso occurrit, etiam invitos in eam ruere, quod impetum

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

in seipsis concitatum, etiam si nitantur, subitò cohibere nequeant. Simile quiddam accidit vi innatæ. Majorem impetum producit, quàm cum statim posiit reprimere. Hinc mobile fertur extra metam, ad quam vi illa innata tendit; at rursus eo nimio impetu paullatim represso, alio ab eadem vi innata producto ad metam reducitur, idque alternis vicibus, donec tandem reciproco excessu illo impetus actualis sensim imminuto succedat quies in loco naturali. Porro, ut dixi in pendulis, ita & in aliis, juvatur hic impetus ab aere, modo supra explicato.

§ IX.

De Motus Acceleratione.

VUlgo notum est, hanc esse porportionem vis naturalis loco motricis, ut celeriorem impetum causet in progressu quam in principio. Sic lapis decidens initio quidem segniùs fertur, in progressu vero celeriùs celeriùsque descendit; atque adeo tanto validius percutit, quantò ceciderit ex altiori loco. Idem contingit in omni motu naturali. Inflexus ramus dum se restituit, celeriùs movetur in progressu. Idem fit in arcu, in pendulis dum descendunt, in ipso motu acus nauticæ, quo à polo abducta ad eum redit. Quæritur causa hujus accelerationis. Quidam censent, gravium descensum accelerari, quod terræ vicinia roboretur gravitas. Ita Simplicius apud Gassendum. Alii: gravia trahi à vi magnetica terræ, quæ quo propior, eo validiùs trahit. Alii, quod cum grave propriùs ad terram accedit, minus aeris sit inter utrumque, atque adeo minùs resistat. Sed hæ similesque opiniones vel eo refutantur, quòd acceleratio perinde fiat sive in majori, sive in minori à terra distantia. Non enim solùm ramus inflexus, aut arcus tensus motu accelerato se restituunt nulla habita ratione ad terram; sed etiam gravium motus pari ratione accelerat ur, sive fiat à vertice turris ad medium, sive à medio ad imum, licèt iste sit illo terræ vicinior. His itaque similibusque sententiis rejectis.

Germana hujus effectus causa repeti potest ex illo principio, ratione ac experientia certo. Vis movens æqualis validiùs movet corpus, quod jam est in motu, quàm quod est in quiete. Hoc, inquam, principium constat ratione; Nam ut minor calor est dispositio ad majorem, ita minor impetus ad majorem: Vt ergo ignis non subitò totum, quem potest, calorem confert, sed imperfectum primò collatum auget: ita vis loco motrix conjuncta mobili non statim omnem actualem impetum ei confert, sed

priùs

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

prius imperfectum, deinde perfectiorem: nam cum influat continuò, aliquid semper addit, donec totum, quem potest, impetum contulerit.

Accedit experientia. Sic natura æquali usus conatu cymbam quiescentem ægriùs ac lentè movet, at jam emotam pellens eadem vi, ejus motum urget. Sic equi jam concitatum currum facilius trahunt, quem quiescentem vix dimovent: unde Rhedarii dum grave pondus in arduo loco trahunt, cavent, ne motus interrumpatur. Sic incitato priùs cursu longior fit saltus. Sic rotatus aliquandiu funda lapis longiùs projicitur. Sic æquali flante vento navis è littore solvens segniùs fertur, at in progressu celerius. Sic globum supra planum constitutum si repetitis ictibus æqualibus urgeas, senties velocius moveri secundo, quàm primo ictu; tertio, quàm secundo, sicque succedenter, donec impetus celerrimus evadat.

Cum itaque vis loco motrix gravium, aliorum, quæ naturali motu moventur, quævis illa sit, semper adsit & influat impetum actualem necesse est, ut segniorem priùs productum augeat, idque continuò, donec talem contulerit, quo majorem conferre nequit. Unde hæc acceleratio non in infinitum augetur, sed ad æqualitatem tandem devenit, cum scilicet tantus est impetus actualis, ut vis innate majorem producere nequeat: non enim infinitum producere valet.

Porro, ut eorum, quæ vi innata moventur, acceleratur impetus in progressu; ita & omnium, quæ vi motrice sibi conjuncta moventur, sive violentè, sive naturaliter. Nam istorum ac illorum eadem est ratio, nempe quod vis movens conjuncta, cum nunquam feriatur, impetum continuò augeat, donec talem, quo maiorem non potest, contulerit. Consentitque experientia in exemplis iam allatis, cymbæ, currus, lapidis funda proiecti, navis, globi. Hæc enim violentè moveri, palam est. At ubi vis violentè movens separata est à mobili, è contra motus eius continuò debilitatur. Tunc enim abest causa, quæ impetum urgeat; & adest causa, quæ illi resistat, nempe gravitas mobilis & medii resistentia, quibus sensim impetus à vi motrice impressus debilitatur.

Obj. Æqualis impetus æqualem motum, quantum est ex se, ciet; Atqui toto tempore descensus æqualis est impetus gravium; moventer enim impetu innato, seu gravitate, quæ in illis semper est eadem: Ergo, nisi quid aliud ea urgeat, non accelerantur.

Resp. Impetum habitualem, seu innatum, qui est ipsa vis naturalis, seu potentia motrix, in gravibus & aliis, quæ naturaliter moventur, semper æqualem esse. At impetus actualis ab ea procedens, quo actu moventur,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

in progressu augetur, & cum illo motus.

Instabis. Idem manens idem, facit semper idem; Sed vis illa innata, à qua procedit impetus actualis, eadem semper est: Ergo idem semper impetus ab ea procedit!

Resp. Idem facere idem in subjecto æqualiter disposito; at si istud melius disponatur, aliquid in eo perfectius producet: ut idem ignis lignum fortius continuo calefacit, quia minor calor est dispositio ad perfectiorem: Sic vis innata paullatim in mobili suo majorem efficit impetum actualem, quia minor jam productus disponit ad perfectiorem.

Urgebis. Impetus actualis non producitur effectivè ab impetu innato, ut calor ligni ab igne, aliás mobile ageret in se ipsum; procedit ab eo, ut effectus formalis secundarius à suo primario. Effectus enim primarius vis innatæ est propensio habitualis ad locum naturalem, à qua sequitur actualis impetus ad illum absentem remotis impedimentis, nisus vero actualis ad eum retinendum, cum corpus in eo fuerit; Atqui effectus secundarius, quantum potest, remotis impedimentis statim sequitur ex primario. Ergo remotis impedimentis statim grave movetur, quantum potest moveri vi innata: Ergo non accelleratur, nisi aliquid aliud ipsum urgeat. Sanè, quòd lignum non statim ab igne calefiat, quantum potest, in causa est quod qualitas contraria repugnat calori, eaque repugnantia paullatim vincenda est. At lapis suspensus non ex se repugnat motui deorsum, quin potiùs illum exigit pro ratione suæ gravititatis, unde funem toto suæ gravitatis nisu tendit: Ergo, remoto prohibente, vis innata subitó totum, quam potest, actualem impetum ex se profundet; ut lux, remoto opaco, subitò quantum potest illuminat aerem, quod in eo nihil sit, quod repugnet luci, sed mera ejus privatio.

Resp. Impedimentum, quo fit, ne gravitas statim totum, quem exigit, impetum actualem habeat, fortè non peti ex corpore gravi, ut probat argumentum & confirmat experientia: nam in machina pneumatica, exhausto aere crassiori, grave subito rapide descedit, immo pluma tanto ferè impetu decendit, ac plumbum, nec motus, saltem sensibiliter, acceleratur in descensu. Itaque impedimentum illud videtur potius peti ex medio: nam grave moveri nequit deorsum, nisi scindat & moveat suppositum aerem, cogendo, ut cedat anterius, & recurrat posterius. Porrò, aer initio quietus ac repugnans huic motui, ægrius illo movetur, præcipuè si sit densus. At illum eius motum corpus grave continuò urgens efficit in progressu celeriorem, ac proinde medio minùs resistente, immo tunc favente, quod quantum urgetur anterius

tan-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

tantum recurrendo urgeat posteriùs, corpus grave quo magis progreditur in descensu, eo maiorem impetum actualem ab innata gravitate consequitur.

Porro qua proportione acceleretur motus gravium, viri solertes cum variis experimentis quæsiverint, reperere, accelerari juxta progessum numerorum imparium: adeo ut si corpus grave primo sui descensus tempore, puta quo movetur arteria, unam confecerit exapedam spatiis, secundo pari tempore tres conficient, tertio quinque, quarto septem, &c. Verum id scrupulosiùs discutere nostri non est instituti.

§. X.

De Legibus motus & impetus.

QUas finxit Cartesius, supra satis refutavimus, ac nunc ferè ab omnibus rejiciuntur, ut experientiæ minùs consonæ. Alii alias statuunt. Nos hic quasdam ex his, quæ de motu jam diximus, deducemus.

Prima. Impetus innatus nunquam nisi cum natura ipsa destruitur; est enim proprietas naturæ, quæ illam semper sequitur. Aliunde verò impressus, non est stabilis in mobili, sed destruitur citiùs aut tardiùs, juxta proportionem ejus cum vi contraria, à qua destruitur. Id videre est in projectis; quorum impetus tandem cessat, citiùs aut tardiùs juxta resistentiam aut mobilis, aut medii, aut corporis occurrentis, ut supra ostendimus.

Dices. Vt projecti, ita & gravis corporis motus cessat: quiescit enim, ubi locum naturalem attigit.

Resp. Motum gravis cessare, at non ejus impetum destrui. Nam quo impetu locum petit, eodem nititur ad eum retinendum; & si ab eo iterum removeatur, eodem quo priùs impetu ad eum redibit: quod in projectis non fit.

Secunda. Omnis impetus est sui ipsius propagativus. Constat tum in impetu naturali, tum in impetu aliunde impresso. Vt enim lapis deorsum cadens obviis suum impetum imprimit, ita & sursum projectus.

Tertia. Impetus impressus dum communicatur aliis, minuitur in se ipso. Constat experientia. Cartesius censet, id fieri, quòd motus ab uno in aliud migret; ac proinde tantum uni detrahatur, quantum alteri tribuitur. Mendosè sanè. Nam motum unius ad alterum migrare impossibile est. Deinde, sæpe fit, ut corpus motum occurrens alteri, illud minùs moveat, tamen plus sui motus amittat, ut ostendi §. 7. Verùm itaque ratio est resistentiæ corporis occurrentis, quæ pro sui rata frangit

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

impetum illius á quo movetur : unde corpus magis resistens corpori violentè in ipsum impulso minùs ab eo movetur, & tamen plùs minuit eius impetum.

Quarta. Impetus impressi contrarii se se destruunt. Sequitur ex prima. Nam sibi resistunt; Sed destruutur ab eo, quod illis resistit : Ergo se se destruunt. Hinc si globus elaterio carens, puta ex argilla mediocriter siccata, incùrrat in alium æquali impetu motùm, ambo consistent immobiles, elisо viciſſim utriusque impetu. At si unus alio maiori impetu moveatur, hic alium secum trahet elisо eius impetu, sed eo segniùs movebitur uterque, quo propius eorum impetus ad æqualitatem accedunt; nam minoris impetus minor est resistentia : Ergo maiorem ex toto non elidit, sed pro rata suæ virtutis.

Hìc nota, vim impetus ex duobus censeri. Primo ex velocitate : nam cæteris paribus, impetus quo velocior, eo fortior : hinc corpus minus, sed velociùs motum, maius movet. Secundo ex pondere : nam quo ponderosius est corpus, eo maiori vi opus est, ut moveatur : hinc cum æquali velocitate corpus, quo gravius, eo maiorem ictum infligit, ut malleus ferreus validius percutit, quàm ligneus æquali velocitate motus. Itaque id conflictu impetuum habenda est ratio, non solùm velocitatis, sed etiam ponderis : ex utroque enim pendet vis movendi aut resistendi : hinc variæ leges percussionis & conflictus impetuum deduci possent, quas persequi longum foret.

Corpora elastica quasdam proprias leges habent, quæ omnes ex duabus fere pendent.

Prima. Elaterium, qua vi pressum fuerit, pari se restituit; ut chorda arcus, quo maior conatu fuerit tensa, eo validiori impetu se restituit, atque adeo longiùs sagittam pellet.

Secunda. Vis elastica agit in eam partem, quia minus ei resistit : ut in Catapulta pneumatica, aer pressus se explicans, totum impetum in globum exserit, nullum ferè in ipsam catapultam. Idem contingit in tormento bellico.

Ex his variæ deduci possent leges motus & impetus reflexi, quem ab elaterio esse supra ostendimus. Aliquas breviter attingemus.

1. Corpora elastica æqualis ponderis æquali impetu collisa, æquali motu resiliunt : nam, ut dixi, qua vi partes eorum præssæ sunt, eadem se restituunt, atque hoc impetu se repellunt : Cùm ergo æqualis est utriusqua resistentia, æquali impetu se repellunt.

2. Si sint inæqualis ponderis, aut impetus, ita resilient, ut debilius maiori impetu repellatur : nam, ut dixi, vis elastica agit in partem, quæ minus resistit. Porrò de

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

bilius ſecundùm motum directum minus reſiſtit impetui laſtico reflectenti: Ergo fortiùs repelletur.

3. Si corpus elaſticum in aliud quietum æquale impingat, illud conſiſtet immobile, iſtud verò ſolum movebitur, nam cùm illud eo impetu, quo in iſtud irruit, reſiſtit vi elaſticæ repellenti, totus hujus vis impetus in iſtud quieſcens, proindeque minus reſiſtens, ſeſe exſeret. At ut id fiat, validus, ac ſubitus ictus eſſe debet: nam ſi mollior ſit, quo elateria corporum premi nequeant, perinde ſe habebunt, ac ſi elateria carerent: nempe corpus motum illud, quod quieſcebat, ſecum ducet, imminuto impetu.

Porrò ſi corpus motum incurrat in duo, aut tria, aut quatuor quieſcentia & ſeriatim juxta ſe poſita, ſolum ultimum movebitur; nam primum quieſcens eodem impetu, quo premitur, premit ſecundum, iſtud tertium, & ſic deinceps, Unde ultimum ſe habet ad priora, ut ſe haberet ad corpus motum, ſi ab eo immediatè pelleretur; At eo caſu eo immobili conſiſtente moveretur: Ergo & prioribus immobilibus conſiſtentibus moveri perinde debet. At ſi duo mota in plura quieſcentia ſeriatim contigua incurrant, duo quoque ultima ſola movebuntur: nam ultimum movebitur à corpore moto, quod priùs incurrit in quieſcentia; at cùm aliud ſuccedens iterum incurrat, neceſſe eſt, ut ſuo jure moveat illud, quod ultimo jam moto ex aliis quieſcentibus eſt ultimum. Hæc experiri quiſque poteſt in globis eburneis ludi Tudicularii, vulgo *Le Billard*; aut in ſcrupis eburneis, vulgo, *Des Dames*. Sed de motu locali hactenus.

QUÆSTIO SECUNDA

De Infinito.

INfinitudo tribus modis ſpectat ad motum. 1. Ex parte durationis: nam motus in æternum durare poteſt. 2. Ex parte diviſionis: nam motus eſt de genere continuorum, quæ, ut infra dicemus, in infinitum diviſibilia ſunt. 3. Ex parte principii: nam motum ab aliquo principio infinito eſſe, fere omnes docuere. Vt Epicurei ab infinitis Atomis; Anaxagoras ab infinitis particulis, Ariſtoteles & alii a primo motore, Deo nempe, qui eſt infinitus. Itaque hic de Infinito cum Ariſtotele agendum,

ac

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ac discutiendum. 1. An sit aliquid infinitum. 2. An sit possibilis creatura infinita secundùm essentiam. 3. An secundùm magnitudinem molis. 4. An secundùm numerum. 5. An sit possibilis qualitas infinitè intensa.

ARTICVLVS PRIMVS.

An detur aliquid actu infinitum.

INfinitum duobus modis dici potest, actu, & in potentia. Infinitum actu est, quod secundùm id, quod actu habet, nullis clauditur terminis. Vocari solet *infinitum categorematicum*.

Infinitum in potentia est, quod secundùm id, quod habet, terminis clauditur; at non secundùm id, quod habere potest. Dici solet *infinitum syncategorematicum*. Vt numerus hominum actu finitus est, at in potentia infinitus: nam ei addi semper possunt alii & alii homines.

Constat, dari aliquod ens actu infinitum, nempe primum ens; seu Deum optimum maximum, est enim fons & causa omnium, atque ita omnem possibilem essendi perfectionem continet. At de hoc Theologi, nosque in Metaphysica.

Solùm dubitari posset, an aliquid præter Deum sit actu infinitum. Negant ferè omnes, habeturque satis perspicuè ex Scriptura Sap. 11. ubi dicitur, *Deum omnia in numero, pondere & mensura disposuisse*: Ergo cætera præter Deum finita sunt; nam infinitum caret numero pondere & mensura. Deinde, ut infra ostendemus, repugnat creatura infinita actu: Ergo non datur.

Attamen, infinitum in potentia locum habere in creaturis, constat: nam quantitas in infinitum augeri potest, nulla enim adeo magna existit, qua major esse nequeat. Nullus rerum adeo magnus numerus, cui addi alius non possit. Nulla adeo perfecta creatura, qua perfectior creari non possit.

Dices. Potentia in actum reducta nullum sequi absurdum: Ergo si naturaliter datur infinitum in potentia, dari poterit & in actu.

Resp. Distinguo antecedens, potentia in actum reducta; suo modo, concedo; alio, nego. Porrò infinitum in potentia est, cui semper absque fine addi potest: unde modus, quo reducitur in actum, est ut ei semper addatur. Quod si fiat, nullum quidem, inconveniens; at non propterea fit infinitum actu. Ita solvit S. Thomas 1. p. q. 7. ar. ad 1.

Instabis. Infinitum actu est, quod nullos fines habet; Atqui Mundus re ipsa nullos fines habet; nam ubivis ejus

fines

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

nes fingantur, non solùm imaginatione, sed & mente ercipimus ulteriora parere spatia, quæ re ipsa sunt liquid positivum ad rerum universitatem pertinens: Er- Mundus actu infintus est, aut certè indefinitus.

Resp. Hæc spatia mente sana concipi, non ut aliquid sitivum, sed ut possibilem quandam extensionem; qua- us concipimus, Mundi finitam molem à Deo posse ul- ùs extendi, quàm re ipsa sit extensa. Unde Cartesius ndosè, immo erroneè hinc concludit 2. par. num. 22. undum esse re ipsa infinitum, aut certè indefinitum. am si quid hoc ejus argumentum probat, perinde pro- aret, Mundum ne quidem volente Deo finitum creari otuisse, quod & fidei & rationi palàm adversatur. Pro- aret itidem tempus esse ab æterno, quia ante Mundi reationem dies & annos in infinitum concipimus; immo nte hujusce universi creationem fuisse corpus, quia spa- ium, quo nunc Mundus est, concipimus perinde ex- nsum tunc fuisse, ac illa, quæ ultra cœlos concipimus patia.

ARTICVLS SECVNDVS.

An dari possit creatura secundùm essentiam actu infinita.

INfinitum est, quod caret fine. Porrò quatuor modis aliquid carere potest fine. 1. Secundùm perfectionem ffendi. 2. Secundùm extensionem molis. 3. Secundùm ultitudinem numeri. 4. Secundùm intensionem virtutis. Hinc quatuor modis dicitur infinitum, perfectione essen- iæ, extensione molis, multitudine numeri, intensione irtutis: Quærimus, an saltem possibilis sit creatura ali- uo ex his modis infinita; quidem in hoc articulo, an finita secundùm essentiam, seu perfectionem essendi.

CONCLVSIO.

REpugnat creatura secundùm essentiam infinita. Ita docet S. Thomas 1. p. q. 7. ar. 2. & cum eo ferè om- es Theologi, ac Philosophi.

Probatur ejus ratione. Quod constat actu potentiæ per- ixto, non est infinitum secundùm essentiam; Sed de ra- one entis creati est, ut constet actu permixto potentiæ: Ergo est contra ejus rationem, ut sit infinitum secundùm ssentiam. Minor constat: quia solius Dei proprium est, ut sit actus purus; id est, ut sit ens in actu tantum & nullo odo in potentia ad aliquam essendi actualitatem. At vero mne ens creatum in suo conceptu essentialiter includit

po-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

potentialitatem, saltem ad esse, & non esse, cùm possit esse & non esse, creari & destrui: unde non est essentialiter suum *esse* actu, sed essentia capax essendi & non essendi, quod apertè aliquid potentiale importat. Major verò demonstratur. Quod est imperfectum in ordine entis, non est actu infinitum secundùm essentiam, seu perfectionem essendi, ut constat ex terminis; Atqui ens, cui miscetur aliqua essendi potentia, est imperfectum in ordine entis, ut etiam constat ex terminis nam potentia se habet ad actum ut imperfectum ad perfectum: Ergo quod constat actu permixto potentiæ, non est infinitum in ordine entis.

Confirmatur. Infinitum secundùm essentiam, seu quod idem, est in ratione entis, debet continere omnem essendi perfectionem; nam si aliquam solum continet, limites essendi habet, quibus ad certamentis rationem ita definitur, ut ad alias se non extendat; Atqui repugnat creatura, quæ contineat omnem essendi perfectionem: Ergo & quæ sit infinita secundùm essentiam. Probatur minor. Tum quia creatura est essentialiter ens participatum: porrò participare est partem solùm capere, ut constat ex terminis, Tum quia creatura illa esset omnipotens, immensa, immutabilis, omniscia, æterna, &c. hæc enim pertinent ad perfectionem essendi: Itaque esset Deus, & non creatura. Demùm omnis creatura potest non esse; At posse non esse arguit maximam essendi imperfectionem: Ergo nulla dari potest, cui insit omnis essendi perfectio.

Respondebis, Creaturam, ut sit infinita, non debere complecti omnes omnino perfectiones, ut illas quæ sunt Deo propriæ; sed solum omnes perfectiones entis creati: sic enim erit infinita in ratione entis, non quidem simpliciter, sed entis creati.

Sed contra. Repugnat creatura, quæ contineat omnes perfectiones, etiam entis creabilis: Ergo nulla responsio. Probatur antecedens. Primo, quia Deus potest creaturas in infinitum perfectiores creare, immo in eo consistit ejus infinita potentia: Secundò, quævis creatura est solùm pars collectionis creaturarum possibilium: Ergo repugnat ei continere omnes perfectiones creabiles, aliàs totum contineretur in parte. Tertio, si dari potest creatura continens omnes perfectiones creabiles, dari poterit & alia uno gradu ea imperfectior. Quæro itaque, an hæc quoque sit infinita, vel finita. Si finita, ergo & prima finita erit: quod enim finitum superat finito excessu, non est infinitum, ut per se notum est. Si dicas, hanc uno gradu imperfectiorem fore nihilominus infinitam, pari jure concedere debes, & aliam infinitam fore, et si centum, si mil-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

mille, ſi millies mille, & ſic deinceps: Ergo dari [illegible] prima poterunt imperfectiores & perfectiores, abſque ne, quæ tamen ſingulæ erunt infinitæ, quo nihil fin- poteſt abſurdius. Hoc argumentum planè peremptorium eſt.

Itaque hic conſtat, eſse contra rationem creaturæ, ut ntineat in ſe omnem poſſibilem perfectionem, proinde ut infinita ſit. Creatura enim nihil eſt aliud, quam eterminata quædam participatio primi entis: unde poſ- biles ſunt creaturæ in infinitum aliæ aliis perfectiores on quod ſit poſſibilis aliqua, quæ infinitè participet primum ens, ſicque infinita ſit; ſed è contra, quia nulla ud adeo plenè participare poteſt, quin ſit adhuc in infinitum magis ac magis participabile.

Obj. 1. Quo maior eſt virtus cauſæ, eo perfectiores effectus producere poteſt; Sed virtus Dei eſt infinita: Ergo poteſt producere effectum infinitum.

Reſpondeo, diſtinguo maiorem eo perfectiores effectus producere poteſt: intra ſeriem poſſibilium concedo ntra, nego. Eſt autem contra rationem effectus, ut ſit ctu infinitus in ratione entis: quia omne ens creatum eſt rticipatum, ac proinde finitum. Ita ſolvit S. Thomas 1. p. q. 7. ar. 2. Et de Potent. q. ar. ad. 2. ad 4. Itaque non ſt de ratione virtutis infinitæ, ut, infinitum producat ffectum, ſed ut perfectiores in infinitum poſſit produ- ere.

Inſtabis. Effectus proportionari debet ſuæ cauſæ; Sed Deus eſt cauſa infinita: Ergo ei debet correſpondere effectus infinitus.

Reſp. Diſtinguo maiorem; effectus univocus, concedo; effectus æquivocus, nego. Porrò Deus eſt cauſa æquivoca, quia in infinitum excedit omnem effectum à ſe roductum. Ita ſolvit S. Thomas 1. p. q. 25. ar. 2.

Reſp. 2. Etiam divinæ virtuti correſpondere effectum o modo infinitum, nempe creaturas perfectiores ac perfectiores abſque fine. Immo quivis effectus à Deo creatus ſi finitus quoad rem, eſt tamen quod ad modum, quo fit, finitus, cum à Deo producantur ex nihilo, quod ſola irtus infinita poteſt, ut oſtendemus in Metaph. quæſt. 3. r. 2.

Urgebis Nefas eſt vel cogitare, aliquid eſse Deo impoſſibile; At ſi nequeat producere creaturam infinitè perfectam, aliquid eſt ei impoſsibile: Ergo.

Reſp. Diſtinguo maiorem: nefas eſt vel cogitare, aliquid Deo eſse impoſſibile; defectu virtutis ex parte Dei, oncedo; defectu poſſibilitatis ex parte objecti, nego. orrò, quod creatura infinita produci nequat, non eſt defectu virtutis in Deo, ſed defectu poſſibilitatis ex parte crea-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

creaturæ: unde, ut notat S. Thomas, convenientiùs dicitur, quòd talis creatura non possit fieri, quàm quod Deus eam facere non possit, 1. p.q.25 ar.3.

Repones. An non potest Deus formare hunc actum. Fiat creatura omnium perfectissima? Sed hæc infinitè perfecta esset: Ergo.

Resp. Repugnare hunc actum, quia nulla talis est intra seriem possibilium. Vt repugnat, Deum, velle, ut producatur ultimus dies possibilium, quia quocumque producto alii & alii sunt possibiles.

Dices. Si Deus ageret necessario, produceret effectum infinitè perfectum: tunc enim ageret toto suæ virtutis conatu; Sed libertas non derogat divinæ potentiæ: Ergo liberè potest illum producere.

Resp. Dato uno impossibili sequi aliud. At præterea dicendum, Deum agendo necessariò non productuum effectum actu infinitum, quia repugnat; sed perfectiores & perfectiores absque fine: nam cum ejus potentia exhauriri nequeat, etsi ageret necessario, nunquam effectum adeo perfectum produceret, ut ei perfectiores producendi non supereſſent.

Obj. 2. Si actu essent productæ omnes creaturæ possibiles, aliqua foret actu infinitè perfecta: Ergo hoc ipso, quod sunt possibiles infinitæ, aliqua infinita est possibilis.

Resp. Ex impossibili suppositione non probari aliquid possibile, nisi apud illos, qui admittunt illam suppositionem possibilem. Porrò impossibile est, omnes creaturas actu produci. Vnde in forma distinguo consequens: Ergo quædam infinita est possibilis, si sint infinitæ possibiles; potentia, quæ exhauriri queat, & ad omnem suum actum reduci, concedo; potentia, quæ exhauriri nequeat, nego. Nam est contra rationem potentiæ, quæ exhauriri & ad omnem suum actum reducit nequit, ut perfectissimum, ac proinde infinitum effectum profundat. Deinde, si potest Deus unam creaturam infinitè perfectam producere, eodem jure & aliam saltem ipsi æqualem. Itaque neutra erit atu infinita, cùm una actu non contineat alterius perfectiones, utpote ab ea actu distincta.

Dices. Si in creaturis possibilibus nulla sit infinita, omnes sunt finitæ; Ergo non sunt infinitæ: Ergo non sunt in infinitum perfectiores & perfetiores possibiles.

Resp. Distinguo: omnes sunt finitæ, disjunctivè sumptæ, concedo; collectivè, nego. Id est, quælibet à collectione extracta est finita: at ipsa collectio est infinita, quia ex nulla creatura adeo perfecta sumi potest, quin in ipsa aliæ infinitum perfectiores superſint: un-

de

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

collectio ipsa est infinita, non quod aliquam infinitam ineat, sed quòd nullam ultimam habeat.

Repones. Collectio, cujus quælibet pars dicit imperfectionem finitam non continet partes in infinitum perfectiores & perfectiores: Ergo, si quælibet creatura possibilis sit finita, ipsa collectio non dicit creaturas in infinitum perfectiores & perfectiores.

Resp. Distinguo antecedens; si perveniri possit ad ullam collectionis, concedo; si nequeat perveniri ad ullam aliquam perfectissimam, subdistinguo; non est infinita actu & categorematicè, concedo; in potentia & incategorematicè, nego, Hæc enim infinitudo in eo sita est, non quòd aliquid actu infinitum dicat, sed quòd nullum ultimum habeat.

ARTICULUS TERTIUS.

An possibilis sit magnitudo actu infinita.

CONCLUSIO.

Impossibilis est magnitudo, seu extensio actu infinita. Ita S. Thomas 1. p. q. 7. ar. 3. ac aliis in locis. Idem tenet major Philosophorum pars contra Scotum, Nominales aliquos, ac paucos ex Recentioribus.

Probatur 1. Ratione S. Thomæ. Substantiæ finitæ proprietas esse nequit infinita; Sed extensio est proprietas substantiæ finitæ: Ergo nequit esse infinita. Minor constat: nam extensio est affectio subjectiæ corporeæ, quæ infinita esse nequit, cùm constet materia per formam determinata ad aliquam rei speciem. Major est perinde certa. Infinitum enim in subjecto finito nequit recipi, nec ab eo profluere; Sed proprietas recipitur in substantia, vel ab ea profluit: Ergo, si substantia finita sit, ejus proprietas infinita esse nequit.

Probatur 2. Extensio infinita esset omnium maxima; sed nequit dari extensio omnium maxima: Ergo nec infinita. Major est notio infiniti; est enim quo majus esse nequit. At si quis eam protervè neget, sic demonstrari potest. Si extensio infinita non est omnium maxima, detur & alia major itidem infinita: sint v. g. duæ lineæ infinitæ, parallelæ, quarum una sit minor altera: dico, minorem fore infinitam, ut supponis, & tamen finitam, quod demonstro. Nam linea, quæ alicubi desinit extendi, est finita; huc usque enim extenditur, & non ulterius: Ergo ibi finitur, ut patet ex terminis; Atqui linea minor alicubi desinit coextendi majori; nam si ubique ei coextendatur, æqualis ei erit, ut per se notum est;

æqua-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

æquales enim rectæ lineæ sunt, quæ applicatæ sibi congruunt, seu coextenduntur, ex Axiomate 8. lib. 1. Euclidis; Ergo hæc minor erit finita.

Dices, minorem illam coextendi majori infinitæ pro omni spatio determinabili, & ideo esse infinitam; non tamen pro omni spatio indeterminabili. Sed verba sunt, immo nugæ: nam certè Deus scit quousque minor linea majori applicata ei coextenditur. Quis hoc neget? Scit ergo, ubi desinit; ac sic videt ejus finem. Deinde potest Deus resecare excessum majoris lineæ infinitæ, ut æqualis fiat minori, quam dicis infinitam. Punctum, ubi fiet hæc sectio, erit finis utriusque: hucusque enim minor extendebatur, ac major æqualis ei jam facta extendetur, & non ultra: Ergo utraque finita est: Ergo infinita & finita, quod repugnat: Ergo manifestè repugnat, lineam infinitam esse minorem altera infinita. Et cum eadem sit ratio cujusvis extensionis continuæ ac lineæ, repugnat pariter, extensionem alia minorem esse infinitam; proindeque extensio infinita deberet esse omnium maxima, quod erat demonstrandum.

At verò minor argumenti, nempe dari non posse extensionem omnium possibilium maximam, ex eo constat, quòd Deus omni data extensionem majorem efficere possit. Verùm si id protervè neges, alia via sic demonstrari potest. Repuguat extensio finita simul & infinita; Sed extensio omnium maxima essent finita & infinita: Ergo repugnat. Major constat ex terminis. Probatur minor. Et quidem fore infinitam. Nam Deus omni saltem finita extensione majorem pruducere potest, ut omnes concedunt: Ergo ea solùm esse potest maxima, quæ est infinita. At finitam fore, sic demonstro. Ex illa maxima extensione aliquid finitum: detrahat Deus, puta cubitum; non erit ampliùs maxima, quia antea major erat: Ergo nec infinita, quia, ut demonstravi, extensio non est infinita, quæ non est omnium maxima: Ergo antea non erat infinita, quia, extensio major finita finito excessu non est infinita, ut per se notum est; Atqui se ipsam nunc finitam antea superabat solùm finito excessu, nempe cubito, ut supponitur: Ergo non erat infinita.

Possent alia argumenta afferri, sed fere omnia eo nituntur argumento jam facto, ut illud. Detur, si possit, longitudo infinita, puta virga infinitè longa; frangatur, atque utrinque abscissis unius palmi segmentis, iterum jungantur mutilata extrema: sanè invicem accedere non possunt, ut consumpto illo bipalmari spatio uniantur, nisi utrinque alicubi tantundem spatii deferant, ut per se notum est. Dico, spatium utrinque relictum jam finire longitudinem virgæ; nam desinet illud occupare, proindeque

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ibi finietur ejus extenſio : Ergo jam erit finita ; immo antea ; neque enim adeo modicæ partis detractione infinita finita fieri potuit .

Idem illud . Detur , ſi poſſit . corpus infinitum . Ab uno ejus puncto ducantur angulariter duæ lineæ in infinitum . Dico , ſpatium inter eas lineas contentum fore infinitum , & tamen ſemper finitum . Et quidem fore infinitum ; nam lineæ angulariter protractæ , quo magis recedunt à puncto anguli , eo magis ab invicem diſtant , ut ſe notum eſt ; Atqui illæ lineæ recederent in infinitum à puncto anguli , ut ſupponitur : Ergo tandem in infinitum diſtarent ab invicem : Ergo ſpatium ab illis interceptum tandem foret infinitum . At , quòd ſit tamen ſemper finitum , ſic oſtenditur . Spatium terminis clauſum eſt finitum , ſeu , quod idem eſt , terminatum , ut conſtat ex his vocibus ; Sed ſpatium illud ubique clauderetur illis terminis , ut etiam conſtat : Ergo ubique foret finitum .

Nec dicas , dari poſſe ſpatium utrinque terminis infinitis diſtantibus clauſum . Id enim omnino repugnat . Nam ubi terminus , ibi finis ; hæc enim in extenſione idem ſunt : Ergo repugnat , terminos ab invicem infinitè diſtare , cum terminent diſtantiam . qua à ſe recedunt ,

Urgetur ampliùs. Si poſſibile ſit inter eas lineas angulariter protractas ſpatium infinitum , poſſibilis erit & linea tranſverſalis infinita , nam ſpatium illud menſuratur linea tranſverſalis in eo ducta; Sed inter illas lineas angulariter ductas nulla dari poteſt tranſverſalis infinita : Ergo nec ſpatium infinitum : Major conſtat . Minor probatur . Omnis linea excedens aliam finitam finito exceſsu , eſt finita , ut patet ; Sed omnis linea tranſverſalis , quæ duci poteſt inter duas angulariter protractas , excedit præcedentem finitam finita magnitudine , ut etiam conſtat ex data ratione illarum linearum : Ergo omnis linea poſſibilis inter illas angulariter ductas eſt finita .

Adverſarii vix ullum habent argumentum . Itaque obtendunt incomprehenſibilem Dei potentiam , cui facilia ſint , quæ nobis videntur impoſſibilia . Id ſanè fateor , ac mihi ſeo admodum ſobriè ſapiendum in his , quæ movendis quæſtionibus , ſitne aliquid divinitus poſſibile , nec-ne ; imò vellem , nec eas quidem moveri quæſtiones. Verùm ſi moveantur , viri Philoſophi eſt , ut neget , ea eſſe abſolutè poſſibilia , quæ apertè repugnant ; nec aſſerat aliquid poſſibile , niſi ſolvi queant contradictiones , iis ? me docet fides , exceptis : nam quæ fides non revelat ; in nihil niſi rationis lumine judicare poſſumus . Porrò Id , quod contradictionem involvit , nulla potentia fieri poſſe videns eſt . Itaque illud impoſſibile rectè cenſemus , tam , ſi non negemus in divina potentia , quam non capimus ,

la-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

latere posse modum aliquem, quo absque contradictione fieri queant ea, quæ nobis etiam evidenter repugnare videntur.

Objiciunt authoritatem Aristotelis, qui ait, lineam infinitam posse poni sub prædicamento quantitatis.

Verùm loquitur in hypothesi impossibili. Vt baculus ligneus, etiam si careret extremis, foret sub prædicamento substantiæ. At nihilominus dari sine extremis non potest.

Instant. Potuit esse tempus ab æterno: Ergo potuit esse infinita extensio successiva: Ergo & permanens; utriusque enim par videtur ratio,

Resp. Nos non admittere, tempus, uti nec alia entia successiva, potuisse esse ab æterno: unde nihil nos urget argumentum. At si fuisset, non propterea esset infinitum actu, seu categorematicè; sed in potentia & syncategorematicè. Partes enim entis successivi non sunt simul actu. Vnde etsi fluxisset ab æterno, nusquam actu fuisset infinitum, sed solùm syncategorematicè, quatenus ante quodlibet aliud fuisset.

Vrget. Extensio infinita non repuguat ex parte Dei, qui omnia potest. Nec ex parte sui, quia de se in infinitum augeri potest; Ergo dari potest.

Resp. Repugnare ex ipsa extensionis natura: constat enim partibus finitæ magnitudinis. Porrò finitum additum finito nequit efficere infinitum. Nec refert, quod partes aliæ finitæ in infinitum addi possint; nam quæ adduntur, partes sunt: Ergo finitæ: Ergo quantumvis semper addantur, nunquam efficient actu infinitum: Ergo ex eo, quòd quantitas in infinitum augeri possit, potiùs sequitur, actu infinitam esse non posse. Repugnat etiam ex ipsa Dei potentia, non ex defectu, sed ex plenitudine virtutis ejus, qua potest majorem & majorem quantitatem efficere in infinitum; quod non posset, si adeo magna dari posset, ut ea majorem nec Deus ipse posset efficere. Et ideo extensio est solùm in infinitum possibilis syncategorematicè, seu in potentia, quæ nunquam ad actum adæquatum reduci potest.

Dices. S. Thomas Quodlibet. 12. ar. 2. dicit, infinitum actu non importare contradictionem: Ergo fieri potest à Deo.

Resp. S. Thomam ibi non asserere, nullam involvi contradictionem in infinito actu creaturarum; sed solùm quòd contradictio illa non se tenet ex parte rei, sed solùm ex modo, quo fit á Deo: quatenus omne, quod fit á Deo, hoc ipso determinatur ad aliquam sui generis speciem, atque eo ipso finitur. Vnde licèt in Deo contineantur effectus possibiles in infinitum, hoc ipso tamen, quòd

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

fiunt extra Deum, finiuntur actu, quia vaga & in fi- illa potentia tunc ad aliquid certum determinatur, terùm aliis in locis expresse asserit, infinitum actu in turis involvere contradictionem, ut Quodlib. 9. art. 1. in aliis locis.

ARTICVLVS QUARTVS.

An sit possibilis multitudo actu infinita.

CONCLVSIO.

Possibilis est multitudo actu infinita. Ita S. Th. 1. p. q. 7. a. 4. contra Avicenam & Algezelem Arabes, quos sequuntur Scotus, Nominales, & pauci alii.

Conclusio sequitur ex præcedenti. Nam eadem est ratio rerum quantitativarum ac aliarum: dari nequit multitudo actu infinita; efficeret enim molem infinitam, quæ, ostendi, dari nequit: Ergo nec in aliis rebus dari potest. Sed præterea.

Probatur 1. Multitudo, qua major dari potest, non est actu infinita; Sed quacunque data multitudine major dari potest: Ergo nulla dari potest infinita. Minor est evidens. Deus cùm potentia Dei nequeat exhauriri, quavis posita multitudine majorem creare potest. Deinde ad divisionem continui augetur multitudo; Sed continuum potest semper dividi: Ergo & multitudo augeri. Demum, si esset infinita multitudo hominum, major esset multitudo oculorum. Major verò argumenti constat ex dictis. Nam eadem est ratio quantitatis continuæ, ac discretæ; Sed, ut supra demonstravi, quantitas continua, qua majori quam potest, non est infinita: Ergo idem censendum de discreta.

Confirmatur. Detur, si possit multitudo infinita, sed cui addi possint plures unitates. Addatur una. Hæc determinabit alias ad novam speciem numeri, & excludet anteriores species; Atqui hoc est finire numerum; huc usque enim extendetur, & non ultra: Ergo finita erit illa multitudo.

Dices. Homines possibiles sunt infiniti, perinde ac oculi; & tamen possibilium oculorum multitudo est major, quàm hominum, cum pro quolibet homine sint duo possibiles oculi: Non ergo repugnat multitudinem aliam majorem esse infinitam.

Sed contra. Vt ut sit de infinito in potentia, repugnat tamen infinitum actu esse, quod minùs est alio. Nam infinitum in potentia in eo solùm consistit, ut nunquam tot esse sint, quin semper plura esse possint, quod sanè in- per de

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

de convenit hominibus, ac oculis possibilibus. At infinitum actu in eo consistit, ut tot actu sint, ut plura nec esse, nec concipi possint. Si enim ultra extendi potest, habet finem, seu terminum, quousque extenditur & non ultra;

Atqui in ea multitudine, quæ minor est alia, non sunt tot, quin plura esse possint, ut per se notum est: Ergo non est infinita.

Hinc colligo, nullam partem esse infinitam, quia minor est toto. Item, quod constat partibus, non esse infinitum actu; nam detracta parte minus fit: Ergo finitum est; immo erat antea finitum, quia finitum finito additum, non facit infinitum. Demum infinitum in potentia nunquam posse fieri actu infinitum; nam cum semper augeri possit, semper actus minus est, quam esse possit. Ex quibus variæ conclusionis probationes deduci possunt; quas non expendo.

Probatur 2. Detur, si possit multitudo actu infinita. In ea duplo plures erunt unitates, quàm binarii, ut per se notum est. Quæro, an binariorum multitudo sit infinita, vel finita. Si dicas, esse finitam: Ergo & multitudo unitatum erit finita: nam quod solùm duplo majus est finito, finitum est. Si dicas, esse infinitam: Ergo multitudo infinitè minor alia erit infinita: nam multitudo binariorum minor est multitudine unitatum medietate sibi æquali, quam dicis infinitam. At omnino repugnat, illud infinitum esse, quod infinitè minus est infinito.

Mitto urgere alia absurda hujus multitudinis infinitæ. At aliud non omittendum, in ea omnes numoros fore simul finitos & infinitos; nam si seriatim ascendas ab infinito ad supremum, nullus supra primum finitum occurret infinitus, cùm proximum finitum superat tantùm unica unitate, quæ finito addita non facit infinitum. Et rursus si descendas à supremo, nullus infra maximum occurret finitus; nam detracta unitate ex infinito numero non fit finitum. Itaque cum omnes numeri in illa multitudine excogitabile sint supra infimum, & infra supremum, erunt finiti & infiniti. Finiti quidem, si series sumatur ascendendo gradatim á primo ad supremum; & è contra infiniti, si eorundem series à supremo descendendo consideretur: nec enim Deus ipse videt illum, qui ex proximè finito evadit infinitus, aut ex infinitio finitus.

Obj. 1. D. Thomas Opusc. 27. dicit, non esse adhuc demonstratum? quòd Deus non possit facere infinita esse actu: Ergo id non implicat.

Resp. Ex hac authoritate ad summum sequi, D. Thomam non existimasse rationes, quibus probatur repugnantia infiniti actu, esse perfectè demonstrativas prorsùs in-

solu-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ſolubiles; attamen quia efficaciſſimæ ſunt, ideo huic ſententiæ cum D. Thoma adhæremus.

Obj. 2. Deus poſſet creare unum Angelum in omni inſtanti unius horæ; Sed in hora ſunt inſtantia infinita: Ergo illi Angeli eſſent infiniti.

Reſp. Diſtinguo majorem: Deus poteſt creare unum Angelum in omni inſtanti unius horæ: deſignabili, & indeterminato, concedo; indeſignabili & indeterminato, nego. Creatio enim rei determinatæ debet fieri in inſtanti determinato. In hora autem non ſunt infinita inſtantia deſignabilia.

Inſtabis. Ariſtoteles poſuit Mundum ab æterno, & ſaltem probabiliter cenſent aliqui potuiſſe creari ab æterno: Sed hoc poſito dari poſsent infiniti Angeli; potuiſset enim Deus quolibet anno creare unum Angelum: Ergo jam Angelorum multitudo eſset infinita.

Reſp. Sententiam, quæ tenet, Mundum potuiſse creari ab æterno quantùm ad entia ſucceſſiva, miras pati anguſtias: unde poteſt deſeri. Sed res accuratiùs infra examinabitur.

Cæterùm, qui tenent poſſibilitatem ſucceſſivorum ab æterno, fugiunt hoc argumentum, dicendo, Deum potuiſse creare Angelum quolibet anno disjunctivè, non collectivè; id eſt, nullus eſse deſignabilis annus, in quo non potuiſset Deus creare Angelos; attamen fieri non potuiſset, ut de facto creaſset in omnibus, ita ut nullus eſset annus, in quo non fuiſſet productus aliquis Angelus. At hæc tueri nihil ad nos attinet.

Obj. 3. Deus poteſt producere quidquid cognoſcit cognitione practica; Sed Deus cognitione practica cognoſcit infinitam multitudinem: Ergo poteſt illam producere. Maior videtur certa. Nam cognito Dei practica eſt rerum effectiva. Minor etiam probatur. Deus practicè cognoſcit quidquid poteſt facere, id eſt, totam collectionem creaturarum poſſibilium: Sed illa collectio eſt infinita: Ergo.

Reſp. Diſtinguo minorem; Deus cognoſcit infinitam multitudinem; infinitate categorematica, negó; infinitate ſyncategorematica, concedo. Unde non ſequitur, quod poſſit producere infinitum actu; quia infinitati ſyncategorematicæ repugnat reduci in omnem ſuum actum.

Inſtabis. Cogitationes Beatorum futuræ per totam æternitatem omnes actu exiſtunt præſentes in æternitate. Sed illæ cogitationes ſunt infinitæ; Ergo datur multitudo actu exiſtens infinita, ſaltem in æternitate.

Reſp. 1. cum Complutenſibus, quòd ſicut cogitationes Beatorum eſse præſentes æternitati non impedit, quin ſint in ſe ipſis futuræ, ita, quamvis omnes actu exiſtant in

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

æternitate, non impedit, quin in se ipsis sint solùm infinitæ in potentia: quia ejusmodi actualis præsentia totum id, quod habet de actu, emendicat ab æternitate: & ideo non impeditur propria potentialitas & successio.

Resp. 2. cum Joanne à S. Thoma, distinguo consequentiam: Ergo datur aliqua multitudo infinita: ut contenta in aliquo infinito increato, concedo; ut posita extra aliquid increatum infinitum, nego. Quamvis enim in æternitate & potentia Dei lateat infinita multitudo, nunquam tamen potest extra existere infinita: quia & potentia Dei & æternitas exhauriri nunquam possunt; & ideo extra illas infinita multitudo actu nequit existere.

Objici solet, partes continui esse infinitas. Sed illud argumentum infra discutietur quæst. 5. ar. 1.

ARTICULUS QUINTUS.

An possibilis sit qualitas infinitè intensa; ubi etiam agitur de terminis magnitudinis rerum.

CONCLUSIO.

IMpossibilis est qualitas infinitè actu intensa. Ita S. Thomas 3. p. q. 7. ar. 11. ac ferè omnes, etiam qui alia actu infinita dari posse contendunt.

Probatur ex principiis jam positis. Nam si dari posset qualitas infinite intensa dari poterit ex minùs intensa uno, aut altero gradu, ut constat; potest enim minui ejus intensio: Atqui hæc minor non erit infiinita, cum non intendatur quantum potest, sed aliquo usque, & non ultra, quod est terminari & finiri; Ergo nec prior; nam quæ finitam superat uno aut altero gradu, sanè infinita esse nequit, ut per se notum est.

Confirmatur. Qualitas infinitè intendi potest solùm potentia syncategorematica, quatenus data quavis intensione major dari potest; Sed, ut ex dictis constat, est contra rationem potentiæ infinitè syncategorematicè, ut reducatur ad omnem suum actum, proindeque ad actum infinitum: Ergo, &c. Adde ex S. Thoma 3. q. p. 7. ar. 11. Subjectum finitum non esse capax qualitatis infinitè perfectæ; nam infinitum in finito recipi repugnat; Sed omnis qualitas est in subjecto finito, nempeun substantia creata: Ergo infinita esse nequit.

Dices. Gratia & merita Christi sunt infinita actu: Ergo datur qualitas infinitè intensa.

Resp.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Resp. Esse infinita in esse moris, non verò in esse entis; id est, quantum ad valorem, non tamen quantum ad entitatem. Gratia enim Christi est quidem entitatis finitæ, attamen propter conjunctionem cum suppositò Divino dignificatur infinitè, sicuti & omnes Christi actiones. Sed de his ad Theologos.

Quantum ad secundam tituli partem quæritur, utrùm res naturales habeant terminos suæ magnitudinis & parvitatis, infra quos minui & ultra quos augeri non possint. Ejusmodi terminos vocant Philosophi *Maximum, quod sic, & minimum, quod sic.*

Respondeo, in primis pro certo censeri res omnes naturales habere terminum parvitatis: dari enim potest adeo parva quantitas, qua minorem nulla forma naturalis admittat. Cuius ratio est. Tum quælibet forma exigit dispositiones determinatas in materia, quam occupat, ut sit apta ad exercendas operationes sibi connaturales; Sed dari posset tam parva quantitas: qua minor sufficere non posset ad exercendas operationes alicuius formæ: Ergo minorem pati non posset. Tum quia videmus, multa perire per nimiam divisionem, sicut dicit D. Thomas in 4. dist. 11. quæst. 2. ar. 1. de forma panis.

Quantùm verò ad viventia, dicendum est ea non solùm habere terminos suæ parvitatis, sed etiam magnitudinis quos ubi attigerunt, ultra crescere non possunt. Id patet: Tum experientia, quia videmus viventia, ut homines, boves, plantas, &c. crescere usque ad certam quantitatem, quam ubi attigerunt, cessat incrementum. Tum etiam ratione: nam viventia crescunt per vim nutritivam, quæ paullatim langueſcit, donec totaliter deficiat iuxta tempus à natura statutum.

Dices. Crocodillus semper crescit, ut refert Aristoteles: Ergo non habet terminum suæ magnitudinis.

Resp. Nego consequentiam. Habet enim terminum magnitudinis, ut alia viventia; Sed in illo idem est terminus magnitudinis, qui & vitæ; quod non contingit in aliis animantibus, nisi fortè in quibusdam serpentibus, & monstris marinis, quæ toto vitæ suæ decursu augeri videntur.

Quantum ad non viventia: ut sunt ignis & aqua, in primis certum est ab extrinseco saltem habere limites sui augmenti. Tum quia producuntur á causis quarum virtus est determinata ad certam sphæram: Tum quia habent determinata loca suæ conservationis, à quibus si exeant, diu conservari non possunt; sicut patet de igne elementari, qui limitatur ad certam sphæram intra concavum Lunæ, & convexum aeris, infra quam si procedat, diu non conservatur, sed brevi extinguitur. Tum

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

demum quia habent solùm certam materiam, quam possint occupare; ut omnia elementa habent materiam sublunarem, ultra quam diffundi non possunt. Attamen ab intrinseco nullos suæ terminos magnitudinis habere videntur, quia cùm crescant per appositionem sui similis, ut aqua per appositionem alterius aquæ, sicut, in infinitum potest apponi aqua aquæ; ita quoque in infinitum aqua crescere potest. Unde quando D. Thomas dicit, omnem formam habere determinatam quantitatem, loquitur de illa, quam actu habet, non vero de illa, quam habere potest per appositionem sui similis.

QUÆSTIO TERTIA

De Tempore.

DE Tempore acturi meritò præfari possumus cum S. Augustino 11. Conf. cap. 14. *Quid est tempus? Si nemo quærat à me, scio: Si quærenti explicare velim, nescio.* Licèt enim tempus sit notissimus notitia confusa & experimentali, cum in eo perpetuo versemur; attamen propter minimam suam entitatem vix mente deprehendi potest & explicari. Vt tamen aliquam ejus notitiam tradamus, in primo articulo agemus de Duratione in communi. In secundo de natura, divisione, & modo exsistendi temporis. Adjungemus his tertium articulum de modo incipiendi & desinendi rerum tum successivarum, tum permanentium.

ARTICVLVS PRIMVS.

De Duratione in communi.

CIrca Durationem tria occurrunt eplicanda. 1. Quid sit. 2. Quotuplex sit. 3. Quomodo distinguatur à re durante.

Quantum ad primum. Duratio rectè definitur, Permanentia rei in esse. Definitio est communis, & per se nota: nam res censentur durare, quandiu permanent in suo *esse*. Ergo duratio nihil aliud est, quàm persistentia, seu permanentia rei in *esse*, Sumitur autem hic permanentia, non ut opponitur variationi, sed ut opponitur defitioni.

Quan-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Quantùm ad ſecundum. Duratio eſt triplex, ſcilicet æternitas, ævum, & tempus.

Explicatur diviſio ex D. Thoma 1. p. q. 10. ar. 5. Cùm enim duratio ſit permanentia rerum in *eſſe*, tot ſunt durationes, quot modis aliquid permanere poteſt in *eſſe*; ſede tres ſunt modi permanendi in *eſſe*: Ergo & tres ſpecies durationis. Probatur minor. Rerum enim quædam non permanent in *eſſe*, ut ſint omnino immutabiles in illo. Ejuſmodi eſt Deus, qui de ſe dicit: *Ego Deus & non mutor*. Talis, permanentia in *eſſe* omnino invariabili vocatur *æternitas*. Quædam verò habent *eſſe* variabile, ut motus & ſubſtantiæ corruptibiles, quæ perpetuæ mutationi ſubjacent. Duratio earum dicitur *tempus*. Quædam medium tenent; nec enim omnino invariabiles ſunt, nec omnino variabiles, ſed quantùm ad ſuum *eſſe* nullam patiuntur mutationem; quantùm vero ad operationes variantur, ejuſmodi ſunt Angeli, animæ rationales, & cœli. Duratio talium rerum vocatur *ævum*.

Ex his colliges definitionem iſtarum durationum: Æternitas enim eſt duratio rei omninò invariabilis: unde dicitur à Theologis cum Poetio *Interminabilis vitæ totæ ſimul & perfecta poſſeſſio*. Tempus eſt duratio rei tam ſecundùm *eſſe*, quàm ſecundum *operari*, variabilis: cujuſmodi eſt motus, & illud, cuius *eſſe* ſubjicitum motui. Ævum eſt duratio rei ſecundum *operari*, vel ſecundùm alia accidentia variabilis, ſed invariabilis ſecundùm ſubſtantiam; cujuſmodi ſunt Angeli, & cœli, qui ſecundùm ſubſtantiam ſunt incorruptibiles, ſecundùm accidentia verò variantur.

Quantum ad Tertium. Duratio in creatis diſtinguitur à re durante, ſaltem modaliter, Ita D. Thomas 1. p q. 10. ar. 2. *Nulla*, inquit, *alia res præter Deum eſt ſua duratio*.

Probatur. Quod advenit rei creatæ, diſtinguitur ab illa; Sed duratio advenit creaturæ: Ergo diſtinguitur aballa. Probatur minor. Duratio eſt permanentia in *eſſe*; Sed adventitium eſt creaturæ, ut permaneat in *eſſe*; poteſt enim deſtrui: Ergo duratio advenit creaturæ.

Confirmatur, præcipuè circa tempus, ipſum diſtingui à motu, cujus eſt duratio. Tum authoritate; nam Ariſtoles 4. Phyſ. text. 98. dicit, *quòd tempus non eſt motus, ſed aliquid ejus*: & S. Thomas Opuſc. 36. cap. 1. *Tempus*, inquit, *habet eſſe per motum, ſicut accidens per ſubjectum*. Tum etiam ratione D. Thomæ & Ariſtotelis; nam motus & tempus differunt ſecundùm proprietates: Ergo & ſecundum eſſentiam. Conſequentia patet; nam proprietates notificant eſſentiam. Probatur antece-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

dens. Si quidem proprietas motus est, quòd sit velox, vel tardus; at, vero tempus nec tardum est, nec velox. Adde præterea, quod motus possunt esse æquales secundum se, & inæquales quantum ad tempus, ut si testudo & equus conficiant unum stadium, motus utriusque secundum se erunt æquales, sed secundùm tempus inæquales, quia equus conficit suum motum brevissimo tempore, testudo vero longissimo.

ARTICULUS SECUNDUS.

Quid, quotuplex sit tempus, & quomodo sit præsens.

PRæcipua Physicorum cura est circa tempus, quia est duratio & mensura motus, rerumque mobilium: omnia enim moventur in tempore, & quæcumque nascuntur, aut intereunt, ab illo mensurantur, ut patet de vita nostra, quam diebus & annis mensuramus.

PRIMA CONCLUSIO.

TEmpus rectè definitur, Numerus seu mensura motus secundum prius & posterius.

Explicatur hæc definitio, quæ est Aristotelis. In primis tempus dicitur *Mensura*, seu *numerus motus*, quia diuturnitas, vel brevitas exsistentiæ motus mensuratur tempore; dicitur enim motus brevis, qui brevi tempore decurrit: longus vero, qui longo tempore perseverat. Aristoteles usus est nomine *numeri*, quia mensuramus motum numerando tempus: nempe assumimus notam aliquam & determinatam temporis extensionem, puta horam, quam sæpius replicando tandem exhaurimus successionis quantitatem, sicque numeratione quadam illam mensuramus. Additur *secundùm prius & posterius*, quia cùm motus essentialiter consistat in successione, seu fluxu continuo partium, quorum prior præcedit & posterior succedit, extensio numerabilis illius successionis est ipsum tempus: unde meritò dicit Augustinus 11. Conf. cap. 14. *quod si nihil præteriret, non esset præteritum tempus; & si nihil adveniret, non esset futurum tempus; præsens autem, si semper esset præsens*, id est, successivè non flueret, *jam non esset tempus, sed æternitas*. Atque inde fit, quod, cùm vel nullo modo, vel vix advertimus successionem illam numerabilem propter vehementi animi adhæsionem ad aliquid gratum vel magni momenti, non sentitur tempus; sicut contingit hominibus profundè aliqua contemplantibus, vel occupatis circa gravia negotia, vel

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

vel quorum animus voluptate allicitur. Ob hanc causam nec dormientes sæpe advertunt tempus; quia, ut inquit Aristoteles, conjungentes finem vigiliæ cum initio evigilationis, prætermittunt mediam successionem, quam propter somnum non adverterunt. Exemplum hujus rei, si verum sit, famosum refertur de septem Fratribus dormientibus, qui tempore persecutionis in caverna inclusi, & divino quodam somno correpti, cùm post aliquot secula evigilassent, vix integram noctem se dormivisse putabant.

SECVNDA CONCLUSIO.

ETsi plura sicut tempora particularia & intrinseca, est tamen unicum tempus universale & extrinsecum, á quo motus omnis mensuratur, scilicet tempus circulationis primi mobilis, quæ perficitur spatio viginti quatuor horarum.

Probatur prima pars. Tempus enim est mensura, seu duratio numerabilis motus; ut enim advertit D. Thomas, non est numerus numerans, sed numerus numeratus, vel numerabilis; Sed quilibet motus habet propriam durationem numerabilem: Ergo dantur plura tempora particularia, sicut & plures motus. Unde D. Thomas in 2. distin. 12. quæst. 1. ar. 5. ad 3. ait, numerum cujuslibet successionis dici largè *tempus*, & Aristoteles lib. 5. Phys. text. 132. *Tempus*, inquit, *est numerus cujuscumque motus*.

Probatur etiam secunda pars ratione D. Thomæ 1. p. q. 10. ar. 5. Nam omnia tempora particularia dependent à tempore primi mobilis tanquam à propria mensura, sicut omnes motus dependent ab illius motu. Ergo datur unicum tempus universale, scilicet tempus primi mobilis, à quo cætera particularia mensurantur.

Confirmatur ex eodem D. Thoma. Tum quia primum in unoquoque genere est mensura cæterorum; Sed tempus primi mobilis est primum, à quo dependent & causantur durationes rerum inferiorum: Ergo ab illo etiam mensurari debent. Tum quia quod est uniformius, debet esse mensura aliorum; Sed motus & tempus primi mobilis sunt maximè uniformia; primum enim mobile movetur ab oriente ad occasum regularissimè spatio viginti quatuor horarum: Ergo debet esse mensura motuum & temporum aliarum rerum. Hæc igitur duratio motus primi mobilis est, quæ propriè dicitur *tempus*, quod distinctum in dies, menses & annos, mensurat spatium vitæ nostræ & aliarum rerum corruptibilium: unde Apocal. c. 10.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

c. 10. dicitur, post judicium *non fore amplius tempus*, quia motus primi mobilis cessabit.

Quæres, utrùm tempus locum habeat etiam in substantiis spiritualibus, ut in Angelis.

Resp. ex D. Thoma 1. p. q. 55. ar. 4. Tempus reperiri in Angelis, sed aliud à nostro. Cùm enim tempus sequatur motum, & motus rerum spiritualium sit diversæ rationis á motu rerum corporalium, necesse est, etiam tempus in illis esse diversum. Porrò tempus illud Angeli cum potest esse vel continuum, vel discretum; Angelus enim moveri potest & motu continuo, ut si continuè moveat aliquod corpus; tunc enim successivè & continuè mutat locum: vel motu discreto, ut cum ab una cogitatione, vel operatione procedit ad aliam. Hæc enim successio dicitur tempus spirituale, non continuum, sed discretum, quòd cogitationes & operationes sibi succedentes non sint invicem continuæ, sed discretæ: non enim una operatio aliquo vinculo communi colligatur alteri, sicut partes quantitatis corporeæ. Ex hoc intelligitur illud S. Augustini: *Deus movere creaturam spiritualem per tempus*: non nostrum, sed spiritualibus proprium, consistens in illa successione operationum, vel etiam motus localis Angelici.

TERTIA CONCLVSIO.

TEmpus non est præsens & exsistens ratione partis, sed solùm ratione instantis, Et idem proportione dicendum de aliis rebus successivis.

Conclusio supponit, in tempore, ut in aliis continuis, duo distingui, indivisibilia scilicet & partes. Partes, sunt quæ participant aliquid de extensione illa continui, atque invicem copulatæ conflant totalem extensionem. Indivisibilia verò sunt, quæ quidem in se extensa non sunt, sed sunt solùm extrema extensionis partium. Porrò hæc indivisibilia in tempore dicuntur *instantia*. Igitur contendimus, temporis nihil omnino per se præsens esse & exsistens, nisi instans, nempè *Nunc* carens omni successiva extensione, juxta illud Senecæ: *In puncto fugientis temporis pendemus.* Ut tamen globus plano impositus verè dicitur illud tangere, quamvis non tangat in parte, sed solùm in indivisibili partis extremitate: Sic tempus dicitur verè præsens & exsistens, quamvis nihil præsens illius teneatur, præter extremitatem illam, quæ est finis præteriti & initium futuri, quæque copulando utrumque facit tempus exsistere.

Conclusio sic explicata est Aristotelis 5. Phys. text. 105. *Nihil*, inquit, *est temporis, nisi nunc, quod est indivisibile*;

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

le; & postea dicit, partes temporis esse præsentes, in quantum terminantur & incipiunt per illud nunc indivisibile. Idem dicit & probat D. Thomas 1. p. q. 46. ar. 3. ad 3. 8. Opusc. 44. cap. 1. &c.

Probatur 1. ratione D. Thomæ. Nullum successivum potest esse præsens & exsistens per partem, sed solùm per aliquid indivisibile sui; Atqui tempus est successivum, ut patet: Ergo non est præsens & exsistens, nisi per indivisibile, seu per instans. Major probatur. Implicat, ens successivum habere plures partes simul: Ergo non potest esse præsens & exsistens per partem. Major certa est. Ens enim successivum essentialiter consistit in successione partium, quarum una fluit post aliam, unde simultas partium capitaliter illi repugnat. Minor verò probatur. Quælibet pars entis successivi, quantumvis minima, componitur ex aliis partibus, & est divisibilis in illas, ut infra ostendetur de omni continuo tàm permanente, quàm successivo: Ergo si ens successivum aliquam partem ratione sui præsentem haberet, plures etiam haberet præsentes, illas nempe omnes, ex quibus ista componeretur.

Dicere autem, quod pars temporis est quidem præsens, non tamen secundùm se totam, sed secundùm aliquid sui minimum & minimum in infinitum, est solùm differre in verbis à conclusione. Si enim illud minimum non sit pars, solùm esse potest indivisibile partis. Si autem sit pars, urget adhuc ratio: Cùm enim omnis pars sit divisibilis in alias, necesse est, illam quantumvis minimam, componi ex aliis; quæ proinde simul exsistent, si illa pars, in qua sunt, ratione sui exsistat.

Probatur 2. ex definitione temporis. Tempus est mensura prioris & posterioris, seu successionis partium motus; Sed in præsenti non est prius & posterius: Ergo in præsenti non est tempus, saltem ratione sui, sed solùm ratione instantis, quo pars prior cum sequenti copulatur.

Et si dicas, hanc rationem nimis probare, scilicet partes temporis nunquam exsistere, quia non possunt esse in præsenti, utpote indivisibili.

Resp. Partem præteritam & sequentem non posse quidem esse in præsenti ut contentas in illo, bene tamen ut copulatas per illud, in quantum instans præsens terminando partes præteritas, & futuras inchoando, utrasque conjungit; sicque continuas efficit, non continuitate permanenti, sed successiva; quæ in hoc consistit, non quidem ut unum sit cum alio, sed ut unum alteri immediatè succedat.

Probatur 3. ratione facillima. Nihil est per se præsens, nisi *nunc*; Atqui *nunc* non est pars temporis, sed ali-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

aliquid indivisibile ipsius: Ergo non est tempus præsens ratione partis, sed solùm ratione indivisibilis. Major est Aristotelis, & per se patet. Nam *ante & post* non sunt præsentia; Ergo solùm *nunc* per se præsens est. Minor vero evidenter probatur. Divisio successivorum est in prius & in posterius; Atqui *nunc* non est divisibile in prius & posterius, ut de se patet: Ergo in genere successivorum est aliquid indivisibile.

Dices. Quomodo fieri potest, ut *nunc* constituat tempus exsistens & præsens, nisi sit pars temporis.

Resp. Quia tempus consistit in fluxu prioris & posterioris, ut patet ex ejus definitione. Porrò *nunc*, seu instans præsens copulat partem priorem cum posteriori, terminando priorem, & inchoando sequentem: Itaque facit exsistere tempus; sicut unio, conjungendo annulum cum annulo, facit exsistere catenam.

Aliam profundiorem explicationem tradit D. Thomas variis in locis, ut Opusc. 44. & 1. p. q. 10. ar. 4. ad 2. Notat itaque *nunc* duobus modis spectari posse, scilicet ut stans invariabiliter, & ut fluens variabiliter: *Nunc* stans invariabiliter constituit æternitatem: quid enim est aliud æternitas, nisi *nunc*, seu *præsens* invariabiliter stans; Vnde D. Thomas quæst. cit. ar. 1. *In apprehensione*, inquit, *uniformitatis ejus, quod est omnino extra motum, consistit ratio æternitatis*. At verò *nunc* variabiliter fluens constituit tempus, quod nihil est aliud, quàm fluxus ipsius *nunc*. Id verò totum peregregiè illustrat ar. 4. exemplo motus, his verbis: *Nunc temporis est idem subjecto*, (id est, entitativè) *in toto tempore, sed differens ratione*, (id est secundùm modum se habendi, seu modaliter) *eo quod sicut tempus respondet motui, ita* nunc *temporis respondet mobili. Mobile autem est idem* (id est, entitativè) *in toto decursu temporis, sed differens ratione*, (id est, secundùm modum se habendi) *in quantum est hic & ibi; & ista alternatio est motus. Similiter fluxus ipsius* nunc, *secundùm quod alternatur ratione*, (id est, secundùm modum se habendi) *est tempus.*

Ex his ergo D. Thomæ verbis tria ad illustrandam præsentem difficultatem egregia eruuntur. Primum est, tempus nihil aliud esse, quàm ipsius *nunc*, id est, ejus, quod exsistit & præsens est, fluxum, id est, continuam successivamque variationem: cùm è contra æternitas sit ejus, quod exsistit & præsens, est, constans, perpetua, invariabilisque uniformitas. Secundò & præcipuè habetur, quòd cùm in *nunc* fluenti, fugaci, ac rapidè dilabenti duo sint, scilicet præsentia, seu exsistentia, & illius præsentiæ ac exsistentiæ fuga continua, lapsusque ac fluxus perennis, si solam præsentiam exsistentiamque momentaneo mentis intuitu accipiamus, eamque ab omni

fluxu

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

fluxu ſucceſſioneque, id eſt, ab omni *ante* & *poſt* præſcindamus, (quomodo propriè ac rigorosè ſolet per *nunc* designari ac intelligi (erit merum indiviſibile in genere ſucceſſivæ quantitatis, quia hoc modo caret omni latitudine ſucceſſiva, quæ extenditur in *ante* & *poſt*. Si vero fluxum ac ſucceſſivum illius præſentiæ exiſtentiæque lapſum & fugam attendamus, tunc tempus ipſum intelligimus & habemus. Tertiò demum habetur, qua ratione tempus, licèt illius nihil exactè præſens & exiſtens ſit, nihilominùs exiſtere poſſit, aut potiùs decurrere. Nempe cùm præſens, ſeu *nunc* non ſtet, ſed continuo ſucceſſivèque fugiat; conſtituit ſucceſſivam illam extenſionem, quæ nomine *temporis* intelligitur. Scilicet, ut mox dictum fuit, res ſe habet ut in mobili, puta in globo: ſi ſtet uniformiter in loco, facit quietem: ſi inſtabili perennique fuga labatur à loco in locum, conſtituit motum: ſi in fugienti velis momentanea cogitatione deprehendere præſentiam ad certum locum, abſtrahendo à locis, in quibus ante fuit, & poſt erit, non motum intellige, ſed indiviſibile motus, ſeu ut vocant, *mutatum & fore*, id eſt, terminum totius motus præcedentis, & initium totius immediatè ſequentis. Si verò fluxum ejus ac perennem fugam à priori loco in poſteriorem cogites, habebis motum exiſtentem, aut potiùs labentem. Ita res ſe habet in *nunc* temporis. Sed ad objectiones.

Soluntur objectiones.

OBj. 1. Tempus habet partes præteritas & futuras: Ergo & præſentes. Probatur conſequens. Nam præteritum eſt, quod fuit præſens: Ergo ſi pars temporis eſt præterita, aliquando præſens fuit.

Reſp. Diſtinguo conſequens: Ergo tempus habet partes preſæntes; vel ratione ſui, vel ratione alicujus indiviſibilis, concedo; ratione ſui, nego. Non enim diffitemur tempus habere partes præſentes, ſed dicimus hanc præſentiam ipſis ſolùm competere ratione alicujus indiviſibilis, quo invicem copulantur; ita ut illa pars temporis dicatur præſens, quæ immediatè terminatur, vel incipit per inſtans præſens.

Inſtabis. Partes temporis etiam ratione ſui ſunt præteritæ: Ergo & ratione ſui præſentes fuere; nam eo modo dicitur aliquid præteritum, quo fuit præſens.

Reſp. Nego conſequentiam & paritatem. Diſparitas eſt; quia in præterito datur ſucceſſiva latitudo, ut dum recogito annum præteritum, recogito etiam quandam ſucceſſivam latitudinem, quæ effluxit, & in qua diſtinguo plures partes, ut plures dies & horas ſibi ſuccedentes.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

At in præsenti strictè sumpto nulla datur latitudo successiva: unde in præsenti solùm potest esse aliquid indivisibile temporis, quamvis in præterito & futuro sint partes divisibiles.

Vrgebis. Nihil transit ab extremo ad extremum nisi per medium, ac proinde nisi fuerit in medio; Sed inter præteritum & futurum mediat præsens. Ergo partes temporis, ut transeant de futuro in preteritum, debent fuisse in præsenti, & proinde tempus est præsens ratione partium.

Resp. Distinguo majorem: nihil transit ab extremo ad extremum nisi per medium; si medium sit capax continendi illud, quod transit, concedo; si sit incapax, nego. Et ad minorem: præsens mediat inter præteritum & futurum; & est capax continendi partes temporis, nego: & est incapax illas continendi. concedo. Nam omnis pars temporis est tempus, ac proinde divisibilis in prius & posterius; præsens autem est divisibile in prius & posterius: unde pars temporis non potest esse in præsenti, ut exsistens per in illo, sed solùm ut per illud terminata, vel inchoata. Itaque in præsenti nihil est temporis nisi terminus partium, qui vocatur *instans*.

Illustrantur magis hæc omnia. Eodem modo, & proportione loquendum est de quantitate successiva, quale est tempus, sicuti loquimur de quantitate permanenti: unde sicut impossibile est, quantitatem permanentem exsistere secundùm ullam sui partem in indivisibili, v. g. in puncto; ita impossibile est, ullam temporis partem ratione sui esse in præsenti. Attamen sicut quantitas potest transire ab uno extremo ad aliud, absque eo quòd fuerit in punctis mediis secundùm ullam sui partem, quia puncta sunt incapacia continendi partes; ita tempus potest transire à futuro in præteritum absque eo, quod fuerit in præsenti secundùm sui partem ut contentam in illo: Ut jure pronuntiare potuerit D. Bernardus de omni re successiva & temporali Serm. 31. in Cant. *Transitum habet per* est, *sed omnino non est: nam quomodo est, quòd nunquam in eodem statu permanet?*

Obj. 2. & simul instabis. Post instans præsens vel immediatè sequetur pars, vel aliud instens. Si sequatur aliud instans; Ergo duo instantia sibi immediatè succedent. sicque tempus componetur ex solis instantibus. Si verò sequatur pars: Ergo transacto instanti immediatè præsens erit pars.

Resp. 1. post instans sequi partem, non quidem permanenter existentem, sed fluenter transeuntem; cum & ipsa sit tempus, de cujus ratione est, quod fluat, & cui capitaliter opponitur, quòd fiet. Vnde in illa parte, etiam

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

etiam immediatè sequenti post instans, nihil potest esse ut præsens & exsistens, nisi aliquid indivisibile.

Respondet 2. Complutentes & bene, post instans partem sequi, non quidem in ratione præsentis, sed in ratione præteritæ; quia cum non detur medium successivum inter præteritum & futurum, necesse est, ut ubi primò pars desinit esse futura, fiat præterita. Sicut si linea flueret sub puncto, partes posteriores isti puncto fierent immediatè illi priores; absque eo quòd unquam possit designari aliqua pars, quæ neque sit prior, neque posterior puncto, sed immediate ipsi coresponderat.

Respondent alii, sequi partem indeterminatam, minorem & minorem in infinitum. Sed illa solutiò difficultatem fugere potiùs videtur, quàm eam explicare.

Obj. 3. Si tempus exsisteret per instans, pars prior & posterior exsisterent simul: Hoc est impossibile. Ergo. Probatur major. Nam exsisterent in eodem *nunc*, quod continuat partem immediatè præteritam cum futura.

Resp. Nego majorem. Ad probationem distinguo, Pars prior & poterior exsisterent in eodem *nunc*; æqualiter afficiente utramque, nego; diversimodè afficiente utramque, concedo. Licèt enim sit idem *nunc* conjungens priorem partem cum posteriori, attamen diversimodè illas afficit, nam priorem terminat, & posteriorem inchoat: inchoari autem & terminari ab eodem *nunc*, non est simul exsistere, sed sibi immediatè succedere.

Obj. 4. Tempus non potest exsistere per exsistentiam indivisibilem; Sed exsistentia est indivisibilis: Ergo tempus non potest exsistere per instans.

Resp. Distinguo minorem: Exsistentia instantis est indivisibilis, formaliter & in se, concedo; virtualiter & in ratione termini, nego. Quamvis enim instans sit indivisibile, est tamen terminus & copula entis divisibilis, cujus conjungendo partes facit successionem divisibilem, quæ vocatur tempus.

Instabis. Nihil exsifiit per suum non *esse*; Sed instans est non *esse* temporis: Ergo tempus non potest exsistere per instans. Major videtur certa. Minor verò probatur. Nam ideo dicetur infra tempus incipere per sui *non esse*, quia incipit per instans Ergo instans est *non esse* temporis.

Resp. Distinguo minorem: Instans est non *esse* temporis; quantùm ad ipsam essentiam: concedo; quantùm ad exsistentiam, nego. Licèt enim essentia temporis non salvetur in instanti ut constituta in illo, ideoque instans dicatur *non esse* temporis; attamen nullam potest habere exsistentiam in præsenti, nisi per illud instans, quamvis ab illo terminatur & inchoatur; id est, de illa essen-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

sentia nihil possumus habere stans & præsens, nisi *nunc* indivisibile. Vnde meritò Eusebius lib. 11. de Præp. Ev. c. 8. hanc. Platonis sententiam laudavit: *Duo sunt, quorum alterum semper est, & nunquam fit, scilicet Deus; alterum nunquam est, & semper fit, scilicet tempus.* Esse enim propriè non convenit nisi præsentibus: unde quia nihil est per se præsens de essentia temporis, ideo dicitur, quòd *nunquam est*; sed quia continuò, fluit & causatur ex successione partium motus perpetua serie labentium, ideo dicitur *semper fieri*.

Dices tandem. Per illud tempus exsistit, per quod durat; Sed non durat per instans: Ergo non exsistit per instans;

Resp. Nego majorem. Exsistentia enim non est ipsa duratio, sed potiùs duratio est continuatio exsistentiæ: unde tempus quidem exsistit & præsens est per ipsum *nunc*, quod præcisum ab omni *ante* & *post* est quid indivisibile, proindeque *instans* dicitur; durat vero per fluxum continuum ipsius *nunc*, qui fluxus habet successivam latitudinem.

ARTICULUS TERTIUS.

De modo incipiendi & desinendi rerum tum successivarum, tum permanentium.

POstquam egimus de duratione, nunc paucis explicandi sunt ipsi durationis termini, qui solent vocari *initium* & *finis* rerum, seu *inceptio* & *desitio*. Et quia res, quarum duratio incipit vel definit, vel sunt successivæ, id est, quarum essentia in successione consistit, ut motus & tempus; vel permanentes, id est, quarum essentia est tota simul, ut homo & lapis, ideo de utriusque procedit difficultas, pro qua.

Notandum 1. Terminos durationis debere esse indivisibiles. Cùm enim omne divisibiliter extensum habeat initium & finem, si termini essent divisibiles, egerent aliis terminis, & sic in infinitum, donec perveniretur ad aliquid indivisibile terminans: unde necesse est, terminos durationis rerum esse instantia indivisibilia, sicuti termini, qui incipiunt & finiunt lineam, sunt puncta indivisibilia.

Notandum 2. Instantia illa terminativa dupliciter se habere posse ad rem incipientem & definentem, scilicet intrinsecè & extrinsecè. Si enim illa res, quæ incipit, aut definit, salvetur secundùm suam essentiam in instantibus illis terminativis, talia instantia dicuntur *intrinsi-*

ca,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ta, eo quòd res intra ipsa sit. Si verò talis res non sit secundùm essentiam suam in instanti terminante ejus inceptionem, aut desitionem, sed solùm fuerit toto tempore præcedenti illud instans, vel futura sit toto tempore sequenti, tunc tale instans sive inceptionis, sive desitionis, vocatur *extrinsecum*, eo quod ita incipiat, vel finiat rem, ut tamen res in illo non sit; sed solùm in toto tempore vel sequente, si res incipiat; vel præcedente, si res desinat.

Notandum 3. Philosophos quatuor vocabulis designasse illa instantia tam intrinseca, quàm extrinseca inceptionis & desitionis rerum. Nam instans inceptionis intrinsecum, id est, in quo jam res primò est, vocant *primum esse rei*, eo quod in illo res primùm exsistat, cùm non esset toto tempore præcedenti. Instans inceptionis extrinsecum vocant *ultimum non esse res*, eo quod res in illo quidem nondum sit, sed toto tempore sequenti post illud instans futura sit; ideoque meritò illud instans vocatur *ultimum non esse res*. Instans verò desitionis intrinsecum vocant *ultimum esse res*, quia in illo quidem res adhuc salvatur, sed ultimo, ita ut toto tempore sequente ampliùs non exsistat. Instans verò desitionis extrinsecum vocant *primum non esse res*, quia res in illo quidem amplius non est, sed primò, quia toto tempore illud instans præcedente exsistebat, sed in illo instanti incipit primò non exsistere. Unde illa dicuntur incipere per *primum esse sui*, quæ jam sunt in instanti suæ inceptionis; illa dicuntur incipere per *ultimum sui non esse*, quæ quidem non sunt in instanti inceptionis, sed tota durationesequenti erunt. Illa dicuntur definere per *ultimum sui esse*, quæ sunt in instanti eorum durationem finiente, sed post illud ampliùs non exsistent; illa demum dicuntur definere per *primum sui non esse*, quæ non sunt in instanti finiente suam durationem, cùm toto spatio præcedente fuerint. His ita explicatis, in quibus tota difficultas consistit, facilli mè intelligetur quidquid dici solet de modo incipiendi & desinendi rerum.

In primis enim entia successiva, ut motus & tempus, necesse est, incipere & definere per instans extrinsecum, id est, incipere per ultimum sui non *esse*, & definere per primum sui non *esse*. Ratio aperta est; nam in instanti suæ inceptionis & desitionis eorum essentia salvari nequit; siquidem essentialiter consistunt in successione; successio autem non potest salvari in aliquo instanti, ut de se patet, quia in instanti non est prius & posterius: Ergo necesse est, ut incipiant & definant per instans extrinsecum. Unde tempus & motus dicuntur incipere in instanti, in quo nondum sunt, sed tota duratione sequenti erunt,

id

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

id est, per ultimum sui non *esse*: desinunt autem in instanti, in quo amplius non sunt, cùm tamen tota duratione præcedenti fuerint, id est, per primum sui non *esse*.

Substantia verò,& alia entia permanentia incipiunt per instans intrinsecum, id est, per primum sui *esse*: quia cùm habeant essentiam indivisibilem,tota salvatur in primo suæ productionis instanti, ideoque dicuntur incipere per primum sui *esse*, id est, per illud instans, in quo primò sunt, cùm antea non fuerint. Attamen corrumpuntur per primum sui non *esse*, sive per instans extrinsecum: quia una substantia non corrumpitur per se, sed per accidens ad inchoationem alterius, juxta illud: *Corruptio unius est generatio alterius*. Unde cùm substantia genita incipiat per primum sui *esse*,seu per instans sibi intrinsecum, id est, in quo primo est, tale instans, quod etiam finit substantiam præcedentem,non potest esse illi intrinsecum; id est, substantia, quæ corrumpitur, non potest esse in illo eodem instanti, in quo primò est substantia genita, aliàs duæ formæ substantiales essent simul in eadem materia: Ergo necesse est, ut substantia corrumpenda desinat in tempore, quod præcessit illud instans finiens ejus durationem & inchoans durationem alterius de novo genitæ. Et si dicas: Vetus forma substantialis desinere potuit in instanti immediatè præcedenee illud instans, in quo nova gignitur. Contra est: Nam duo instantia non sunt sibi immediata, aliàs tempus componeretur ex solis instantibus: Ergo necesse est, ut forma corrupta desinat in tempore præcedente instans generationis novæ formæ, proindeque terminetur per aliquod instans, in quo primò non sit. Attamen si forma substantialis per se desineret, & non ad generationem novæ, nihil prohiberet eam desinere in instanti sibi intrinseco, seu per ultimum sui *esse*,quia cùm consistat in indivisibili, posset tota ejus essentia persistere in instanti terminativo, & post illud amplius non esse.

Quæ diximus de modo incipiendi & desinendi rerum permanentium naturalium,solent applicari proportionaliter à Theologis inceptioni & desitioni rerum supernaturalium, ut gratiæ, & Corpori Christi sub speciebus Sacramentalibus existenti. Sed de his satis.

QUÆ.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

QUÆSTIO QUARTA

De Loco & Vacuo.

CVm omnis motus naturalis in aliquo loco fiat, postquam egimus de tempore, quod est mensura motus, consequenter agendum est de loco, in quo exercetur: Quia verò Vacuum videtur esse locus non repletus corpore, dicendum etiam de Vacuo. Circa Locum & Vacuum tria quæruntur. Primó, quid sit locus. Secundò, an duo corpora possint simul esse in uno loco, & unum corpus in duobus locis. Tertiò, an dari possit Vacuum in natura.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sit Locus,

COmmunis animi notio est dari locum, ipsique duo competere munera Primum est continere locatum. Secundum est repleri à locato. Locus autem naturalis addit tertium munus, scilicet conservare locatum. Quidam ergo attendentes ad secundum munus, dixere, locum nihil aliud esse, quám spatium ipsum, quod repletur à locato, spatiumque illud esse substantiam à corpore penetrabilem: unde juxta hanc sententiam Democritus & Epicurus habuere vacuum & plenum, seu potiùs corpus & spatium ut duas primordiales substantias, sed sese minimè excludentes, imò invicem permiscentes, quatenus istud in suo sinu illud excipit, illudque vicissim istud implet. Nempe ita argumentabantur: Quod mensurari potest, & habet longitudinem, latitudinem, ac profunditatem, non potest non esse aliquid; hæc enim nihilo non competunt; Sed amoto omni corpore, spatium illud vacuum mensurari potest, & habet longitudinem, latitudinem, ac profunditatem: Ergo est verè aliquid. Cartesius propter hanc rationem contendit, spatium non modó esse aliquid, sed etiam esse verum corpus, nempe cùm ratio corporis sita sit, ut ipse contendit, in extensione & mensurabilitate. Itaque locum à corpore locato non distinguit.

Verùm hæc ratio nulla est. Etenim privationes rerum mensurabilium etiam à nobis mensurantur: Sic umbram mensuramus; & cùm tempus & Mundus incœperit, pro-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

indeque antea nihil temporis fluxerit, sed præcesserit immensa quædam temporis privatio, illam privativam successionem nihilo secus mente mensuremus, quàm tempus ipsum, atque in ea, perinde ac in vero tempore, menses, annos, ac sæcula distinguimus: Ergo ex eo, quòd inane à nobis mensuretur, atque ut extensum apprehendatur, non sequitur, esse quid reale, sed solùm privationem alicujus realis. Et quidem paritas tam plana est, ut contra eam nihil dicere possit Cartesius. Sed ut magis adhuc confutetur, negare non potest, antequam Deus crearet Mundum, nullam omnino exstitisse substantiam corpoream; & tamen infinitam illam omnis substantiæ corporeæ inanitatem, ut extensam, ac mensurabilem apprehendimus, perinde ac illam, quæ extra cœlos relicta fuit, aut intra concavum cœli relinqueretur, si omnia elementa annihilarentur: Ergo imaginaria illa extensio & mensurabilitas nihil realitatis arguit, sed inane illud nihil est amplius, quàm ut ait S. Augustinus 7. Confess. cap. 1, *Spatiosum nihil*, id est; inanitas spatiosa, quam tamen instar aliarum privationum imaginamur, ut quid positivum, ac proinde mensurabile: unde dicitur *Spatium imaginarium*, id est, non in re aliqua, sed in nuda imaginationis apprehensione consistens, ut mors, cœcitas, umbra, nox, &c. Rejecta igitur hac opinione.

Definitur ab Aristotele Locus, Superficies prima immobilis corporis ambientis.

Explicatur definitio. In ea *superficies* generis vicem gerit; cæteræ verò particulæ sunt quasi differentia: non enim omnis superficies est locus, sed illa solùm, quæ in suæ concavitatis capacitate continet corpus, ut superficies aeris, quæ circumscribit & immediatè continet corpus meum, dicitur locus meus. Sic explicata definitio.

Probatur. Superficiei ambienti conveniunt omnia loci munera: Ergo verè est locus. Declaratur antecedens. Munera loci sunt, continere corpus, repleri ab illo, & illud conservare, si sit locus naturalis: Porrò hæc omnia munera competunt superficiei corporis ambientis. In primis enim continet locatum, ut superficies concava dolii continet vinum. Deinde repletur à locato; est enim quædam intra latera superficiei ambientis capacitas, seu intervallum privativum, quod à corpore locato repletur; ut vinum replet illud intervallum, quod est intra concava dolii latera. Denique si sit superficies corporis amici, conservat locatum: unde omnia corpora naturaliter quærunt contineri intra superficiem corporis amici, ut foveantur & conserventur; sic aquæ superficiem concava conservat pisces, quia est amica piscibus, qui si ponantur in superficie concava aeris, langueſcunt, & tandem

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

dem moriuntur : similiter vena est locus naturalis sanguinis, è qua si erumpat, statim corrumpitur, & morbos generat.

Ex his colligitur, locum naturalem esse idem cum loco in communi, & solùm addere, quod locatum conservet. Omnis enim corporis ambientis superficies locus est: si tamen sit corporis inimici, dicitur locus violentus & præternaturalis, ut superficies flammæ respectu animalium: si vero sit superficies corporis amici, dicitur locus naturalis, ut superficies aeris respectu animalium terrestrium.

Obj. 1. Locus est immobilis ; Sed superficies corporis ambientis non est immobilis : Ergo locus non est. Declaratur minor in superficie aeris turrim ambientis, quæ vento flante perpetuò mutatur : Ergo non est immobilis.

Resp. Concessa majore, nego minorem. Ad probationem, distinguo antecedens : Superficies illa ambiens mutatur ; materialiter & in ratione, entis, concedo? formaliter & in ratione continentis, nego. Superficies enim illa dupliciter sumi potest. Primò materialiter, ut est superficies talis corporis, ut aquæ, vel aeris : & sic dubio procul non est immobili. Secundo potest sumi formaliter & in ratione continentis, in quantum scilicet dicit talem situm in orbe, talem distantiam à polis, centro, & superficie Mundi, aut aliorum quorumcumque corporum quiescentium, talem capacitatem intra sua latera, &c. Dicimus ergo, superficiem sic sumptam esse immobilem : nam dum flante vento superficies aeris mutatur, illa, quæ de novo advenit, transit in vices præcedentis, in quantum dicit eandem distantiam à centro, polis, & superficie Mundi, eandemque habet capacitatem intra sua latera, quam præcedens habebat : unde in ratione locantis eadem semper est superficies, quamvis in ratione entis varietur. Sicut semper manet idem fons, idem fluvius, idem mare, idem vortex, quamvis aquæ ex quibus constant, continuo varientur : quia solùm materialiter variantur, & manent idem formaliter, in quantum id, quod succedit, præexsistentis vicem subit & præstat.

Obj. 2. Omne Corpus est in loco ; Sed non omne corpus est intra superficiem corporis ambientis ; ut cœlum Empyreum ab alio superiori corpore non ambitur : Ergo locus non est superficies corporis ambientis.

Resp. 1. Posse negari majorem. Vt enim primum alterans non alteratur, ita primum locans non locatur : unde non est in alio, quàm in seipso; Empyreum autem est primum locans.

Resp. 1. Distinguo majorem : Omne corpus est in loco ; extrinseco & propriè dicto, nego ; intrinseco, concedo. Locus extrinsecus & propriè dictus est superficies corporis con-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

continentis, cui omnia loci munera competunt, ut supra ostensum est. At vero ubi nullum est corpus continens, ipsa superficies ultima corporis locati gerit vicem loci, in quantum intra latera sua relinquit aliquod intervallum à quantitate corporis, cujus est superficies, repletum, sicque potest dici *locus intrinsecus*. Et hoc modo Empyreum dici potest esse in loco intrinseco, in quantum intra capacitatem suæ extimæ, seu convexæ superficiei continetur.

Obj. 3. Dum corpus in spatiis, quæ imaginamur supra cœlos, movetur, v. g. dum corpus Christi ambulat supra superficiem ultimi cœli, per hunc motum localem, novum sine dubio locum acquirit; nam omnis motus localis terminatur ad novum locum. Sed non potest acquirere nisi novum spatium imaginarium: Ergo ipsum spatium imaginarium est verus locus. Probatur minor. Nam tale corpus non acquirit novam superficiem continentem, neque propriam, neque alienam: Ergo solum spatium imaginarium acquirit.

Resp. Argumentum tangere gravem difficultatem, quid scilicet corpus, dum in mero inani movetur, acquirat; ad quam expediendam via probalior est, ut negetur minor: spatium enim illud nihil est, atque adeo nequit acquiri, & terminare motum; neque enim res ex additione nihili mutata censetur. Ad probationem distinguo: tale corpus, dum movetur, non acquirit novam superficiem propriam; materialiter & in ratione entis, concedo; formaliter & in ratione locantis, nego. Nam dum tale corpus movetur, ejus superficies, quam vocamus *locum intrinsecum*, licèt eadem entitativè maneat, variatur tamen formaliter & in ratione locantis: etenim superficies, sive propria, sive aliena, non est locus, nisi quatenus dicit certam distantiam à polis, centro, & superficie Mundi; quem si variet, variatur in ratione loci, fitque novus locus. Patet autem, quod corpus Christi, ambulando supra cælos, mutat distantiam à centro, polis & superficie Mundi: unde locus ejus intrinsecus formaliter in ratione loci variatur.

Instabis. Si solùm daretur unicum corpus, v. g. corpus Christi, & destrueretur totus Orbis, tale corpus in illo immenso inani posset moveri; Sed tunc non acquireret novam distantiam à centro, poli, & superfice Mundi, qui nullus exsisteret: Ergo talis distantia nihil facit ad locum, sed relinquitur purum spatium imaginarium esse propriè in loco.

Resp. In præfato casu non mutandam fore distantiam ad polos, superficiem, & centrum Mundi actu exsistentis, sed solùm possibilis in tali situ, in quo nunc est.

Et

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Et hoc ſufficit ad mutationem loci : etenim locus formaliter in ratione loci conſtituitur per relationem diſtantiæ ad alia loca, & polos, centrum, ac ſuperficiem alicujus corporis ; per relationem, inquam, non predicamentalem, ſed tranſcendentalem. Relatio autem tranſcendentalis á termino etiam poſſibili ſpecificatur : unde ſuperficies illius unici corporis cenſeretur formaliter mutata in ratione loci, præcisè per hoc, quod vi motrice ita modificaretur, ut novam relationem diſtantiæ & propinquitatis diceret ad Mundum poſſibilem in eo ſitu, in quo nunc exſiſtit; adeo ut ſi re ipſa Mundus reproduceretur jam tale corpus in eo non eundem ſitum obtineret, quem ante motum obtinuiſſet. Illa igitur nova determinatio eſt id, quod proprie per localem motum acquiritur, neque aliquid adduci poſſe videtur aptius ad explicandam rem tam obſcuram & poſitam extra imaginationem humanam, quæ tempus, locum, & continuum non tranſcendit. Nam quod Adverſarii contendunt, acquiri ſpatium imaginarium, craſſa imaginatio eſt: ut enim theſauris imaginariis nemo ditatur, ita & acquiſitione ſpatii imaginarii nihil localiter mutatur. Quod ſi dicant, ſpatium illud eſſe aliquid in re, Deus perinde poterit illud deſtruere, ac alias res. Supponatur ergo. Deum deſtruxiſſe & ſpatia omnia, & corpora : præter unicum : illud dum movetur in ſpatio illo nihilo, quid acquiret ? planè nihil ; præter id quod jam à nobis dictum, explicatumve fuit. In hoc ergo commodè quieſcitur.

ARTICVLVS SECVNDVS.

Poſſint-ne duo corpora eſſe in eodem loco, & idem corpus in duobus locis.

UTraque queſtio procedit de corpore localiter extenſo ; ſi enim auferatur extenſio localis, vel ſi corpus habeat quandam præſentiam localiter inextenſam, ex myſterio Euchariſtiæ patet, poſſe eſſe in diverſis locis, duaſve quantitates in eodem loco. Etenim in hoc myſterio corpus Chriſti eſt in pluribus hoſtiis, ejuſque quantitas in eodem loco cum quantitate panis. Vnde ſolùm difficultas eſt de corpore localiter extenſo, an ſcilicet duo corpora poſſint eſſe in eodem loco, vel unum corpus in duobus locis præſentia illa quantitativa & localiter extenſa, qualem v. g. corpus meum in hoc aere obtinet.

Quantùm ad primam partem, triplex eſt ſententia. Prima tenet, duo corpora poſſe naturaliter eſſe in eodem loco, ſeque mutuo penetrare ; penetratio enim eſt poſitio duorum corporum in eodem loco. Secùnda ſententia con-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

contra tenet, ne quidem divinitus posse. Pro tertiæ explicatione sit.

PRIMA CONCLVSIO.

DUo corpora non possunt naturaliter se penetrare, & esse in eodem loco: possunt tamen divinitùs. Ita tenent communiter omnes contra Durandum, qui negat secundam partem.

Probatur prima pars. Quæ se expellunt invicem, nequeunt esse simul. Sed corpus naturaliter pellit aliud à loco, quem invadit, ut experimur quotidie: Ergo nequeunt naturaliter esse simul in uno loco.

Confirmatur. Locus sufficienter plenus ulteriùs repleri nequit; Sed locus uno corpore sibi æquali sufficienter repletur; etenim æquale non esset, nisi ad replendum sufficeret: Ergo nequit ulterius repleri, sicque non potest duo corpora simul capere.

Dices. Vas cinere plenum admittit ulterius aquam; & ferrum ignem combibit, atque ab eo omni ex parte pervaditur: Ergo naturaliter datur penetratio.

Resp. Ad primum, granula cineris non ita exactè sese contingere, quin varia spatiola aere plena inter sese admittant: unde forti compressione rediguntur ad minus spatium, nempe quod interceptus aer expellatur, utaqua ex spongia valide compressa. Hæc igitur spatiola infusus cineri liquor facilè ipsubit: unde non est penetratio, sed unius corporis intra alterius spatiola insinuatio. Sed addendum, siccitate cineris multum aquæ consumi, atque in vaporem solvi, quo fit, ut vas cinere oppletum fere tantundem aquæ admittat, quantum caperet vacuum.

Resp. Ad secundum, in ferro poros esse, quos subintrat subtilissimus ignis. Deinde sunt quædam partes pinguluſculæ ferri, quæ convertuntur in ignem: unde ferrum candens, dum percutitur, vibrat scintillas, & dum extinguitur, emittit quosdam veluti cineres. Demum partes ferri, quæ non sunt capaces formæ ignis, adeo incalescunt, ut videantur ignis: unde non est penetratio, sed solùm insinuatio intra poros, conversio quàrundam particularum in ignem, & intensissima aliarum calefactio.

Probatur vero secunda pars tum ratione, tum authoritate. Ratione quidem, quam insinuat D. Thomas in 4. dist. 44. quæst. 2. ar. 2. Nam divinitùs impediri potest id, quod est solum secundarium in quantitate; Sed alterius expulsio à loco, seu distinctio unius quantitatis ab alia secundùm locum, est solùm aliquid secundarium in quantitate: Ergo divinitus impediri potest. Maior patet. Nam illa

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

illa ſecundaria ſunt ſolum appendices eſſentiarum, quæ proinde non implicat tolli ab eſsentiis: Minor etiam videtur certa. Nam eſſentia quantitatis eſt, ut ſit extenſa in partes, ad quam ſequitur occupatio proprii loci; & ne confunderentur quantitates, addita eſt expulſio alterius quantitatis.

Authoritate quoque idem probatur. Nam Sancti Doctores vulgo docent, corpus Chriſti exiiſse de utero Matris & de ſepulcro clauſo, pervadendo & penetrando corpora obſtantia: & ſimiliter januis clauſis ingreſſus eſt JESUS ad Diſcipulos, Joan. 22. tanta libertate, ut putaretur ſpiritus loco non additus, nempe penetrando parietes, aut januas; & tandem inter dotes corporis beati reponitur ſubtilitas, qua poterit obvia quæque corpora penetrare.

Dicere autem cum Durando, corpus Chriſti & corpora glorioſa dici ſubtilia, in quantum in brevſſiimum compendium ita ſeſe colligere poſſunt, aut attenuare, ut ſe inſinuent per tenuiſſima foramina, omnino ridiculum eſt: quia talis conſtrictio fieri non poſset ſine gravi alteratione & deſtructione propriæ figuræ, ac organizationis: quæ omnia repuganant impaſſibilitati, quæ eſt altera dos corporis beati. Unde ſic ſumpta ſubtilitas non eſſet dos, ſed magis injuria corporis beati.

Objicies. Impenetrabilitas non poteſt tolli a quantitate: Ergo corpora nequeunt ſe penetrare. Probatur antecedens. Effectus formalis non poteſt tolli ſtante forma; ſed impenetrabilitas eſt effectus formalis quantitatis: Ergo ab illa tolli non poteſt.

Reſp. Nego antecedens. Ad probationem, diſtinguo: Effectus formalis à forma tolli non poteſt; primarius, concedo; ſecundarius, nego. Solutio patet ex dictis in probatione: nempe quia iſte non eſt niſi appendix additia formæ.

Dices cum Durando, Deum non poſse impedire effectus ſecundarios privativos, ut irrationalitatem à forma equi: ergo nec impenetrabilitatem, quæ eſt effectus ſecundarius quidem, ſed privativus.

Reſp. Expulſionem illam quantitatum, in qua fundatur impenetrabilitas, & exigentia loci non occupati, diſtinctioniſque localis, non eſse quid purè privativum, ſed dotem poſitivam & ſecùndariam quantitatis, quæ data eſt à Deo, ne una quantitas confuderetur cum alia, & ut ordo ſitualis quantitatum ſervaretur; ſicut ad ſervandam diſtinctionem qualitatum indita eſt contrarietas. Unde ſicut poteſt Deus auferre contrarietatem à qualitatibus, & eas in uno ſubjecto conciliare; ita poteſt auferre hanc expulſionem à quantitatibus, & ea in uno loco ſimul jungere.

In-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Instabis. Duæ formæ substantiales non possunt esse in eadem materia: Ergo nec duæ quantitates in eodem loco.

Resp. Nego paritatem. Nam forma substantialis dat *esse* simpliciter materiæ: repugnat autem, materiam jam habentem *esse* simplicitet, illud adhuc recipere, ut ostendetur infra 4.par. quæst. 1. ar. 2. §. 2. At vero locatum non dat *esse* loco; unde non repugnat, loca repleri duplici corpore, modò ab illis mutua expulsio auferatur, seu vis, qua se pellunt, suspendatur.

Urgebis. Ergo fieri potest, ut totum capiatur in parte, v.g. corpus in digito.

Resp. Nego consequens. Nam illud in alio propriè capi censetur, quod extra illud diffundi non potest, sed est in eo ut in loco sibi naturaliter adæquato. Quamvis autem partes corporis ita invicem complicarentur & penetrarentur, ut tandem non occuparent nisi spatium digiti, attamen si sibi relinquerentur, exigerent ulterius diffundi, nec ille locus naturaliter illis adæquatus esset & proportionatus: unde non censerentur intra illam unicam partem capi, saltem propriè & totaliter.

Quantùm ad secundam difficultatem, ex fide habetur, idem corpus posse esse divinitùs in uno loco circumscriptivè, seu modo extenso; & in alio sacramentaliter, seu modo quodam longè diverso, indiverso, inextenso, ut constat ex mysterio Eucharistiæ. At posse esse in pluribus modo extenso, seu circumscriptivè negant S. Thomas. S. Bonaventura, & alii contra Scotum, quem plures sequuntur. Sit.

SECVNDA CONCLUSIO.

ETiam per miraculum fieri posse non videtur, ut idem corpus sit in pluribus locis præsentia circumscriptiva & quantitativa. Ita D. Thomas iisdem ferè terminis tum Quodl. 3.ar. 2. tum in 4. dist. 44.quæst. 2. ar. 2. quæstiuncula 4.

Probatur 1. Eius ratione. De ratione essentiali unius quantitatis est, ut sit indivisa in se & à se; Atqui, si poneretur in duobus locis, esset divisa à se: Ergo nequit esse in duobus locis. Major patet. Cùm enim divisio tollat formaliter unitatem, impossibile est, ut quantitas à se divisa sit una, aliás esset una, & non una; divisa, & non divisa. Minor verò probatur. Quantitas censetur divisa, cuius superficies distant, & inter quas quantitatiuvè locatas mediat aliquod intervallum (id enim est communis animi notio: Atqui si una quantitas in duobus locis existeret, ut hic & Romæ, inter superficiem, quæ hic

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

hìc eſſet, & quæ Romæ exſiſteret, mediaret ingens diſtantia: Ergo quantitas illa eſſet diviſa.

Probatur 2. Una quantitas non poteſt implere duo loca totalia: Ergo nec unum corpus eſſe quantitativè in duobus locis. Conſequentia patet. Nam unum corpus non habet niſi unam totalem quantitatem, & ſi duas haberet, altera non eſſet ſua, ſed adventitia: unde per illam propriè non locaretur. Antecedens verò, quod negant Adverſarii, probatur. Una forma nequit habere duos effectus formales adæquatos; Sed impletio loci eſt effectus formalis quantitatis: Ergo una quantitas non poteſt implere duo loca totalia. Minor certa eſt. Nam quantitas occupat locum dando ſe ipſam loco, & proinde ad modum cauſæ formalis, id eſt, communicando propriam entitatem. Major verò probatur. Effectus formalis eſt ipſa entitas formæ ut communicata: Ergo ſicut una forma nequit habere duas entitates totales, ita nec duos effectus formales totales.

Reſpondebis, occupationem loci eſſe effectum ſecundarium quantitatis; ideoque poſſe multiplicari ſine ejus multiplicatione, ſicut impediri poteſt ſine ejus deſtructione.

Sed contra. Effectus formalis, etiam ſecundarius, non eſt niſi ipſa forma ſecundariò communicata: Ergo non magis multiplicari poteſt, quàm primarius. Poteſt tamen impediri: quia ipſa entitas formæ poteſt eſſe abſque ulla ſecundaria communicatione. Deinde effectus ſecundarius eſſentialiter ſupponit primum: Ergo etiam duplex effectus ſecundarius adæquatus ſupponit duplicem primarium; ſeu, ut res dicatur planiùs, eſt ipſe primarius dupliciter totaliter ſecundario communicatus, quod in terminis repugnat.

Repones, occupationem unius loci eſſe effectum adæquatum quantitatis naturaliter ſumptæ, attamen ſupernaturaliter poſſe ſe extendere ad plura: nam quantitas, ut ſubeſt divinæ virtuti, plura, poteſt, quàm naturaliter poſſit.

Sed contra. In cauſis formalibus & materialibus non habet locum diſtinctio potentiæ naturalis & ſupernaturalis: Ergo ſi formalis effectus adæquatus unius quantitatis ſit occupatio unius loci totalis, nec ſupernaturaliter poterit plura implere. Conſequentia patet. Antecedens verò probatur, tum anthoritate Theologorum, apud quos eſt veluti axioma; tum ratione: Etenim cauſæ formalis & materialis cauſant per propriam entitatem. Ergo ſicut ſupernaturaliter non poſſunt recipere aliam entitatem, (aliàs eſſet eadem, & non eadem) ita nec alium, amplioremve cauſandi modum. Tum etiam exemplo: Sic

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

enim quia anima causat hominem formaliter, una anima nec divinitùs potest causare simul plures homines: & quia tres unitates causant per modum causæ formalis & materialis numerum ternarium, impossibile est, etiam divinitùs, ut causent senarium.

Confirmatur. Non potest multiplicari occupatio loci, quin multiplicetur ratio formalis occupandi locum; Sed quantitas est ratio formalis occupandi locum: Ergo non potest multiplicari occupatio loci, nisi multiplicetur quantitas. Minor videtur certa. Nam ratio implendi locum non est alia nisi quantitas, cui per se convenit extensione sua locum implere. Major autem probatur. Quælibet res constituitur una, vel multiplex per unitatem, vel multiplicitatem suæ rationis formalis & constitutivæ; ab eodem enim sortitur unitatem, à quo & entitatem: Ergo impossibile est, concipere rem multiplicem sine multiplicitate rationis constitutivæ rei. Ecquis enim capiet plures homines sine pluralitate rationis constitutivæ hominis, nempe humanitatis?

Addi possunt plura absurda, ut corpus illud fore circumscriptivè in utroque loco, & non fore circumscriptivè; esset circumscriptivè, quia id dicunt Adversarii; non esset circumscriptivè, quia locus circumscriptivus rei est, intra quem ita capitur, ut nihil ejus sit extra; Atqui totum corpus esset extra quemlibet istorum locorum: Ergo, &c. Hæc ratio est D. Thomæ Quodlib. 3. ar. 2. Deinde idem homo posset formare duos exercitus, qui contra se pugnarent, seque mutuò interficerent; sicque in uno loco ille homo viveret, in alio moreretur; sibi ipse occurreret, & à se separaretur; in uno loco frigeret, in alio caloribus ureretur: imo, ut insinuat D. Thomas 3. par. quæst. 75. ar. 1. foret immensus, quia posset esse in infinitis locis syncategorematicè: non enim major ratio est de duobus, quàm de centum, & de centum, quàm de mille, &c.

Obj. 1. Idem corpus potest esse in pluribus locis sacramentaliter: Ergo & quantitativè. Non enim major est ratio de præsentia sacramentali, quàm de quantitativa.

Resp. Nego paritatem. Disparitas est, quia ratio essendi in loco sacramentaliter, est conversio unius substantiæ in aliam: unde possunt multiplicari præsentiæ sacramentales, quia possunt multiplicari tales conversiones. At verò ratio essendi in loco quantitativè, est quantitas: unde manente una quantitate, impossibile est, multiplicari talem præsentiam.

Instabis. Potest Deus convertere plures quantitates in quantitatem Corporis Christi: Ergo tunc quantitas Corporis Christi, impleret plura loca, quæ antea implebant quantitates in eam conversæ.

Resp.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Resp. cum D. Thoma Quodlib. 3. ar. 2. quòd sicut omnes istæ conversiones terminarentur ad unicam quantitatem, ita quoque non darent corpori Christi nisi unicum locum quantitativum.

Obj. 2. Sic se habet præsentia substantialis ad substantiam, sicut quantitativa ad quantitatem; Sed præsentia substantialis multiplicatur non multiplicata substantia, ut constat in mysterio Eucharistiæ: Ergo etiam præsentia quantitativa potest multiplicari, non multiplicata quantitate.

Resp. Nego paritatem. Substantia enim non est ratio essendi in loco, sed hoc habet per aliud, ut in Angelis per operationem, in corporibus per quantitatem, in sacramento Eucharistiæ per conversionem panis in corpus Christi: & ideo eadem substantia potest esse in variis locis, modò multiplicetur ratio præsentiæ ejus: ut idem Angelus esset in variis locis, si posset habere in illis plures adæquatas operationes: & idem corpus Christi potest esse in pluribus locis sacramentaliter, quia plures panes possunt converti in corpus Christi: At verò quantitas est ratio implendi locum: unde impossibile est, unum corpus implere duo loca, si habeat unam tantùm quantitatem.

Instabis. Ratio immediata occupandi locum non est quantitas, sed ubicatio: Ergo poterit multiplicari occupatio loci per solam multiplicationem ubicationum.

Resp. Nego antecedens. Nam ubicatio resultat quidem in corpore ex eo, quòd impleat locum, & ab illo circumscribatur. At corpus illum implet propria quantitate: unde propria ratio implendi locum est quantitas.

Objicies ultimò varia exempla. Nam Christus non deferendo cœlum apparuit Paullo, dum iret Damascum: & pluries visus est aliis Sanctis; Immo apparuit sæpe in Eucharistia sub forma pueri: Ergo simul fuit in cœlo, & in locis, in quibus apparebat. Legitur etiam de pluribus Sanctis, eos simul variis in locis apparuisse corporaliter.

Resp. Hæc non urgere: nam facilè explicantur. Quamvis enim Christus in proprio corpore apparuerit Paullo, ut esset testis Resurrectionis, ex hoc non infertur fuisse in duobus locis: nam vel potuit apparere & loqui de cœlis ipsis, sicut Divo Stephano apparuisse constat Actu 7. versu 55. vel si deseruit cœlum, ut indicare videtur D. Thoma 3. par. quæst. 57. ar. 6. ad 3. non est inconveniens, neque contra id, quod dicitur, Christum sedere ad dexteram Patris, & esse in cœlo, donec veniat ad judicandum; quia parum pro nihilo reputatur. unde sicut dicis

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

dicitur manere in civitate, licèt aliquando extra deambulet; ita Christus dicitur esse in cœlo, quamvis ad breve momentum ipsum deserat. Ad alia exempla dico, Christum apparuisse Sanctis illis, non in corpore proprio, sed in quadam similitudine, uti facere solent Angeli. Neque verò dicas, ex inde sequi, Christum decepisse eos, quibus, apparebat, ut quibus non exhiberet nisi simulacrum inane sui ipsius. Etenim, ut optimè respondet D. Thomas, hæ apparitiones non fiebant ad ipsam Carnem Christi præsentem exhibendam, sed ad testandam aliquam veritatem, puta familiaritatem Christi cum illis Sanctis, aut præsentiam ejus in Eucharistia ejus: unde, ut essent veraces & non deceptrices, satis erat id, ad quod testandum significandumve fiebant, esse verum.

Ad Sanctorum vero apparitiones in variis simul locis, dicendum, fuisse factas non multiplicatione localis præsentiæ, sed ministerio Angelorum, qui in assumptitio corpore illos Sanctos repræsentabant, eorumque nomine res gerebant. Unde Actor. 12. cùm Petrus è carcere & Herodis potestate ereptus pulsaret ad ostium domus, in qua erant Discipuli, opinio eos cepit, Angelum ejus esse, qui nomine ejus ad huc in carcere detenti adveniisset.

ARTICULUS TERTIUS.

De Vacuo.

VAcuum definitur, Locus nullo corpore plenus. Unde quæ vulgò vacua dicuntur, verè vacua non sunt, sed insensibili corpore plena; ut dolium exhausto vino, cramena remota pecunia, licèt vulgò dicantur vacua, sunt tamen plena aere, Circa Vaccum tria quæruntur. 1. An dari possit virtute naturali. 2. An virtute Angelica, aut certè Divina induci possit. 3. An in eo corpus moveri possit.

PRIMA CONCLVSIO.

VAcuum nec insignius, nec minimum naturaliter dari potest. Sic censent Peripatetici omnes contra quosdam, quorum alii etiam insignius vacuum dari posse contendunt; alii verò, saltem minimum re ipsa dari intra poros corporum. Primum vacuum *coacervatum* vocant; alterum verò *dissemmatum*.

Probatur conclusio. Id, ad quod vitandum omnia conspirant, naturaliter dari nequit; Sed ad vitandum vacuum omnia, seu majora, seu minora conspirant: Ergo nec magnum, nec minimum vacuum naturaliter dari potest

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

teſt. Major conſtat : nullum enim particulare agens totius naturæ niſui prævalet. Minor probatur. Omnia conſpirant ad unionem ſervandam, in ea enim commune bonum conſiſtit : imò fruſtra eſſent, ſi unita non eſſent, cùm ordinentur ad unum totum componendum, nempe univerſum; Sed commune unionis bonum deſtrueretur inducto vacuo, nam corpora, inter quæ eſſet, non unirentur, ut conſtat : Ergo ad illud vitandum omnia conſpirant. Hinc illa naturæ lex conſtans & ab omni particulari agente inexpugnabilis, ut corpus à corpore disjungi nequeat, niſi aliud ſuccedat.

Accedit experientia, qua videmus, corpora tenaciùs hærere, ac unum ab altero trahi etiam contra privatam inclinationem, cùm præſto non eſt corpus, quod ſuccedere queat, ne detur vacuum. Sic in aquam merſum ſcyphum ſi everſo ſitu educas, tollitur aqua, nec ſcyphi latera deſerit, donec aer ſubire poſſit. Sic in illo antiliarum genere, quas noſtri *Pompas* vocant, abductum embolum aqua ſequens aſcendit, ne locus ab embolo relictus maneat vacuus. Sic in cucurbitulis, vulgò *Ventouſes*, caro enormiter turget, ne (dum aer, qui per calorem in illis dilatatus fuerat, extincto igne ac remittente calore, ad minus ſpatium ſe colligit, nulluſque externus ſubit) quippiam inane relinquatur. Sic politi marmoris tabulæ invicem applicatæ hærent, nec divelli, niſi vi inſigni poſſunt, quòd ob exactam conjunctionem ægrè aer ſubeat eo, quo divelluntur, momento. Sic folles contracti; obſtructo ore, explicari nequeunt, ac quaſi glutine uniti hærent, quod iis invicem abductis hiatus maneret vacuus. Sic phialæ aqua plenæ ſi os in aliam invertas, aqua non diffluet, quòd ejus loco aer ſubire nequeat. Idem fit ea in aere ad perpendiculum everſa, ſi ſit colli anguſtioris, quòd aer bullatim ſubire, aqua guttatim fluere dum ex proprio genio affectant, id per anguſtum ſpatium ſatis non poſſint. Mitto ſexcenta alia.

Recentiores hic deridet antiquam Philoſophiam, quòd præfatos effectus referat ad metum & horrorem vacui, proprios animantium affectus tribuat rebus ſenſu carentibus, eoſque conducat ut ſtipendiarios milites adversùs vacuum. Nempe, inquiunt, ut ſi quis diceret, metum frigoris arbores in ſylvis ſternere, findere, ſiccare, in civitates comportare, in cellis condere, in focis conſtruere. Præcipuè cùm felicitatem ipſi detexerint germanam ac phyſicam horum, qui vulgo fugæ vacui tribuuntur, effectuum, cauſam nempe gravitationem aeris res omnes, quibus incumbit & circumfunditur, prementis; atque hac preſſione cogentis ad mutuam cohæſionem, & eruptionem in loca vacantia. Nec deſunt experimen-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ta, quibus hanc gravitationem egregiè confirmari putent.

Sed in primis pueriliter hìc reprehendunt antiquum loquendi módum. Ecquis enim nescit, esse metaphoricam expressionem, neque nomine *metus, horroríque vacui* aliud significari, quàm communem omnium corporum conatum, seu determinationem ad mutuó cohærendum, donec medium aliud succedat, ne vacuo hiatu rerum unio destruatur; ut nomine *inclinationis & appetitus* significari per metaphoram solet impetus innatus, quo gravia determinantur ad unionem centri.

Quòd verò ajunt, res ferri in loca vacantia, non metu vacui, seu conatu illis à natura contra vacuum indito; sed pressione ac gravitatione superincumbentis aeris, nihil aliud est, quàm notiori causæ incertiorem substituere. Nam, gravitet ne aere non satis constat, idque alibi discutiemus. Sed ut gravitet, jam constat, memoratos effectus & alios, qui fugæ vacui tribuuntur, illi gravitationi adscribi non posse; cùm perinde contingant eo in loco, ubi constat, aerem non gravitare; nempe in *Machina*, ut vocant, *Pneumatica*.

Est verò hæc machina aereæ pompæ genus. Tabulæ imponitur vas vitreum inversum, ut cucurbitula vitrea grandior, ex qua exsugitur aer per syringem, seu antliam, ita ut loco exsucti novus subire nequeat; idque repetitis vicibus, donec in vasculo modiciissimus aer, atque rariissimus superfit. In hoc aere tam laxo, atque superincumbentis onere minimè gravato marmoreæ tabulæ invicem cohærent; aqua in phiala pensilis stat; hydrargyrus ex tubo superiori extremitate occluso, inferiori vero, qua patet, in alium hydrargyrum immerso, non defluit; aqua ex siphone fluit, si tamen liquores in hos usus adhibendi spatio viginti quatuor horarum circiter in hacce machina inclusi priùs fuerint, ut per id spatium exhalare possint spirituosam substantiam, quæ sine hac cautela, dum exsurgitur aer, ex liquore erumpens ac sursùm tendens & diffiata eum infra deprimeret. Quibus accuratioribus experimentis jam constat, hos effectus tribui debere non incumbentis aeris gravitati, sed ipsi naturæ legi, qua corpus à corpore disjungi nequit, nisi aliud succedat.

Scio quidem, aliquos hìc confugere ad aliam subtiliorem substantiam, quæ ipsa gravitet & premat, quæque exhausto crassiore aere vas vitreum pervadens hos effectus causet. Sed arrepta fingendi licentia, ecquis tandem erit fabularum finis? Deinde, si hæc subtilis substantia vitrum penetret, hos effectus causare nequit, puta, substinere aquam in phiala vitrea machinæ pneumaticæ

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ticæ impoſita. Nam cùm penetret undique phialam, æquè ponderabit ſupra aquam in ea ſuſpenſam, ac ſupra aquam, cui phiala immergitur: Ergo tantùm ſuperiùs aquam ſuſpenſam deprimet, quantùm inferiùs eam ſubſtinet, ſicque ad libellam eam reduci, ut fit in libero aere, neceſſe eſſet, quod tamen non fit.

Obj. 1. Si tubus trium pedum longus uno extremo impervius hydrargyro impleatur, ac everſus, qua parte apertus eſt, in alium hydrargyrum immergatur; aut ſi recurvus ſit cum thecula, qualem exhibet appoſita hìc figura, hydrargyrus deſcendet & ſtabit ſuſpenſus ad altitudinem 27. circiter digitorum, atque ita ſuperius ſpatium vacuum remanebit: quo enim corpore plenum erit? Item in Machina Pneumatica dum aer è vaſculo vitreo exhauritur, nec ſubit alius, ecquid locum aeris exhauſti ſupplet; Ergo ſpatium remanet vacuum.

Reſp. Hæc & ſimilia ſpatia non remanere vacua. Porrò quo & qua ratione impleantur, facilè dici poteſt obſervando tres naturæ vias ad impediendum vacuum. Prima eſt, confluxus vicinioris corporis in locum derelictum, ut in antliis abducto embolo aqua in ejus locum aſcendit. At ſi quid obſtet, ne corpus aliud ſuccedat, dum unum violentè educitur, ſecunda naturæ via eſt confractio corporis obſtantis, ut ſi educas ore, aut ſyringe aerem ex vaſculo vitreo fragiliori, confringetur, ut externus aer loco exſucti ſuccedat. At ſi vas diffringi nequeat, tertia naturæ via eſt rarefactio, qua vel aer, vel halitus, qui ex omni mixto exhalant, ſic difflantur, ac diſtendantur, ut jam expanſiores facti tantundem ſpatii replere queant, quantum ad implendum vacuum neceſſe fuerit, adeo ut aliquando granulum aeris hac rarefactione ad ſpatium millies majus eo, quod ante occupabat, expandatur.

Hæ tres naturæ viæ claris conſtant experientiis, à nobis centies in præfata Machina Pneumatica repetitis. Cum enim è vaſculo vitreo aerem hauriremus, ſi vel minima rimula patebat, per eam externus aer in locum exſucti validè irrumpebat. Si nulla patebat rima, ſed fragilius erat vitrum, diſrumpebatur. Cum tandem validiore vaſculo uteremur, tum enituit poſtremus naturæ conatus: nam incluſos in vaſe liquores, ſpiritum vini, urinam, aquam tepefactam, inſigniter ebullire vidimus, ac inden-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

tidem ex se spirituosæ difflatæque substantiæ insignem copiam emittere in locum exhausti aeris. Sanè vesicam Cyprini piscis ante compressam, ac omni aere, qua potuimus diligentia, vacuatam ac deinde accuratè ligatam, vidimus ita turgescere, ut, qui in rugis latitans remanserat, minimus aer insigniter rarefactus eam non modò impleret, sed & plenè disrumperet. Quibus experimentis intelligitur, quanto conatu natura nitatur ad vitandum vacuum, & quàm immeritò illi conatui gravitantis aeris pressio substituatur, cum hæc in dicta machina locum non habeat. Immo inde constat, à nullo agente naturali vacuum induci posse, cum nullum prohibere possit saltem tertiam naturæ ad illud vitandum viam. Ex his ergo tribus viis, præcipuè ex tertia, solvuntur experientiæ objectæ. Dicendum enim, desertum á descendente hydrargyro tubi spatium impleri aerea substantia ex hydrargyro emergente ac dilatata, quæ, dum inclinato tubo hydrargyrus ad spatium pellitur, rursus addensatur & ab eo resorbetur. Eadem ratione exsucti è vascuIo vitreo aeris locus impletur vel á remanente aere dilatato, vel vaporibus ab aliis corporibus exhalatis.

Porrò ita esse, non modò jam adductæ suadent experientiæ, sed & hæc peremptoriè convincit. Si hydrargyrum priùs in machina per plures dies includas, quo possit illam aeream substantiam evomere. Deinde illo tubum quamvis longissimum, ut supra, impleas, tunc non descendet, sed ad altitudinem 70. & ampliùs digitorum suspendetur etiam in ipsa machina exhausto aere, ut variis constat experimentis. Quid ita? Quia orbatus est ea substantia spirabili, quæ antea exhalans implebat derelictum spatium, quod ne maneat vacuum, constanter tenet. At si tubum validè succutias difluet hydrargyrus, quòd ea successio morosas aliquas hujus spirabilis substantiæ partes ad erumpendum urgeat. Idem continget, si diutiùs tubus plenus in machina teneatur, quòd successu temporis hæ morosiores ad diflandum partes tandem erumpant, & superius spatium jam implere valeant, ut sine vacuo descendat hydrargyrus.

At, inquies, cur hydrargyrus aere suo non purgatus extra machinam descendit semper ad altitudinem 27. circiter digitorum? adeo ut, si tubus sit altior 27. digitis, quantum volueris, ad hanc metam semper descendat, sed omnem tubum impleat.

Resp. Quia hæc spirabilis substantia suæ eductioni & dilatationi resistit, nec proinde educitur & tenditur, nisi cum pondus hydrargyri ejus resistentiam superat. Porrò eam non superat infra altitudinem 27. digitorum. At supra talem altitudinem aucta jam satis gravitate eam superat.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

rat. Itaque infra hac altitudinem non descendit. At si levior liquor adhibeatur, puta aqua, non descendet, nisi cùm fuerit supra eam altitudinem, in qua æquiponderat hydrargyri columnæ 27. digitos altæ. Cùm ergo aquæ v. g. columna 32. circiter pedum æquiponderet columnæ hydrargyri 27. digitorum (nam hic illa gravior est 14. vicibus) hinc in tubo 40. pedum v. g. aqua descendit ac in altitudine 32. pedum pensilis subsistit: Quo fit, ut anthliæ aspirantes supra 32. pedum altitudinem aquam non evehant. Plerique aliam afferunt causam. nempe gravitatem aeris. Verùm eam hìc discutere nihil attinet; id agemus postea, cùm de aere.

Obj. 2. Eo instanti, quo politæ tabulæ junctæ, vi ac subitò divelluntur, concipi nequit, aerem ab extremis oris confluentem totum hiatum implere posse, aliàs daretur motus in instanti: Ergo aliquo momento hiatus manet vacuus.

Resp. Humorem, quo liniri debent polita plana, ut tenaciter hæreant, cùm divelluntur, ex se diffiare aliquid spirituosæ substantiæ, quo hiatus incipit impleri, ac via externo aeri aperiri. Hinc in machina pneumatica, dum crassior exhauritur aer, sponte divelluntur, quòd ex hoc humore erumpens ac diffiata spirituosa substantia, nisi ea purgatus ante sit, ut supra monui, cohærentes superficies, disjungat. At si adeo politæ sint tabularum superficies, ut etiam nullo illitæ humore tenaciùs cohæreant, ex ipsa earum substantia spirituosi illius halitus aliquid elicitur, quo vacuus hiatus impletur: nam halitus ex omni corpore erumpere odores suadent. Vel certè ea vi, quæ hæ tabulæ divelluntur, tantisper curvantur atque ita hiatus ab extremis incipiens exteriori aeri viam aperit, ut successivè confluat ad media, quæ non ante divelluntur, quàm ipse præsto sit ad hiatum implendum,

Obj. 3. Sine vacuo motus localis fieri nequit; nam, ut supra Cartesio objiciebamus, si omnia plena sunt, quo ibit corpus, dum movetur? Ergo datur vacuum.

Resp. Motum sine vacuo fieri ope fluxorum corporum, quæ, ut necesse fuerit, addensari possunt & rarescere, ac locum aliis dare, quatenus sese aperient, & ut opus est, omni figuræ accommodant, eorumque partes anteriùs pulsæ à mobili secedunt posteriùs, sicque novum locum ei præbent, & quem derelinquit, implent. At Cartesius id dicere nequit, quòd nolit, corpus ullum addensari posse, aut rarescere; nec, ut oportet ad expediendum motum, censet fluiditatem esse dotem corporis fluidi & cujusvis ejus particulæ, qua valeat in omnem figuram sese accommodare, atque ubique aperiri à mobili.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Unde dicere nequit, qua ratione primæ væ particulæ sine vacuo moveri possint, cùm non natent in alio corpore fluido, cujus ope moveri possint.

Dices. Saltem datur vacuum intra poros: nam constat, corpora poros habere, qui qua re pleni sunt, vix dici potest; immo vacuos esse hoc experimento probat Cassendus. Salem marinum dissolvit in aqua, tum Saccharum, postea vitriolum, deinde alumen & alios tales. Aqua uno horum salium satura, nihil ejus ultra admittit: unde non nisi usque ad certam quantitatem ipsum dissolvit, quod supersest, integrum manet; at nihilominis alios successivè pari ratione dissolvit & excipit. Quod ait, explicari non posse, quin sint in aqua variæ figuræ spatiola vacua quorum quodlibet particulas suæ figuræ aptatas excipit, cubica cubicas, triangularia triangulares, &c. unde oppletis spatiolis cubicis, à salis marini particulis itidem cubicis, non quidem ultra huic sali locus supersest in aqua, bene tamen aliis, quòd alia illis apta spatiola implenda superstant.

Resp. Poros corporum spirabili, ac fluxa quadam impleri substantia; nam hæc omnibus permiscetur, atque ex omnibus exhalat, ut probant odores. Ad experientiam Gassendi, ea evincit potiùs, vacuum in aqua non esse: nam injectis salibus, ac illis solutis & eis permixtis intumescit; quod non fieret, si eorum particulæ spatiis priùs in ea vacuis exciperentur. At cur aqua uno sale imprægnata eundem exsolvere nequit, alium potest, ratio est, quod simile non agit in simile. Porrò aqua quo plus uno sale imprægnatur, eo fit illi similior; itaque minùs valet ad eum dissolvendum, at valet tamen ad alios dissimiles dissolvendos.

Addes tandem. Corpus animalis, etsi grandiora vulnera fugiat, tenuia tamen foraminula per cutem dispersa non modò non refugit, sed etiam exigit, quibus sudor & fuligines exspirare possint. Quidni pariter natura, etsi vacuum insignius fugiat, minimum in poris non tantùm admittet, sed & exiget;

Resp. Animatum corpus, ut majores, sic minores scissuras fugere, si bono animalis adversentur; si verò ei congruant, nec majores refugit: unde cùm in ore, naribus, auribus, &c. grandiores hiatus admittat, vel acus punctarum præposterè factam refugit. At vacuum sivè majus, sive minus, cùm unionem partium universi destruat, naturæ rerum adversatur: unde adversùs illud ut majora, sic minora corpora conspirant; & ideo nec minimum hiatum admittunt, nisi præsto sit fluxa & spirabilis substantia, qua impleri possit. Immo hæc ipsa substantia est, quæ exhalando poros sibi excavat & implet, ut,

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ut videre eſt in pane crudo, dum fermentatur; in aqua, dum congelatur, &c.

SECVNDA CONCLVSIO.

ANgelus vacuum inducere nequit, at Deus ipſe poteſt.

Probatur 1. pars. Fortior eſt inclinatio corporum ad impediendum vacuum, quàm obediendum Angelo moventi: Ergo Angelus vacuum cauſare nequit. Conſequentia conſtat. Probatur antecedens. Inclinatio ad bonum commune fortior eſt illa, qua una pars alteri parti ſubjicitur; Sed inclinatio contra vacuum reſpicit commune bonum univerſi, cujus Angelus eſt tantùm pars: Ergo, &c.

Confirmatur. Angeli virtus non eſt ad ſubvertendum univerſi ordinem, ſed ad movendum corpora eo ſervato ordine; non enim Angeli naturæ authores ſunt & domini, ſed naturæ Authoris miniſtri, legibus ab eo conſtitutis obnoxii, juxta illud D. Paulli ad Hebræos: *Omnes ſunt adminiſtratorii ſpiritus*: & rurſus: *Deus non ſubjecit Angelis orbem*; Atqui vacuum deſtrueret ordinem univerſi, qui conſtat unione partium ejus: Ergo nequit induci ab Angelo.

Probatur 2. pars, quam negat Carteſius 2. p. num. 18. Poteſt Deus quicquid contradictionem non involvit, neque tenetur legibus à ſe conſtituis; Atqui vacuum dari nequit, non ex contradictione aliqua, ſed ex lege à Deo propter univerſi bonum conſtituta, qua corpus á corpore disjungi nequit, niſi medium ſuccedat, ut unio partium univerſi ſervaretur. Ergo poteſt Deus corpora disjungere ab invicem nullo alio ſubeunte; ut, hujus aulæ aerem deſtruere, ac externi irruptionem impedire.

Dices cum Carteſio. In eo caſu latera corporum ambientium coitura; quòd impoſſibile ſit, ea diſtare, inter quæ nihil eſt medium.

Sed, præterquam id gratis dicitur, an non poteſt Deus deſtructis aliis corporibus unum conſervare hominem? Quis hoc ejus potentiæ neget? Sanè eo caſu diſtabit prominens naſus á pedum digitis, quamvis actu corpus medium non ſit inter extremum naſi & pedis. Itaque ea diſtant, inter quæ eſſe poteſt corpus extenſum, licèt actu non ſit, id eſt, quæ vacuo ſpatio dirimuntur.

Repones. Quod extenſum eſt, corpus eſt; Sed ſpatium illud medium, quo diſtarent latera corporum, inter quæ vacuum Deus induceret, eſt extenſum: Ergo corpus eſſet, ac proinde vacuum non foret.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Resp. Fore extensum privativè, non positivè: esset enim privatio corporis extensi; atque ita privativè extenderetur. Nam & privationes ipsæ hoc modo extenduntur: unde mensuratur, ut umbram mensuramus.

TERTIA CONCLUSIO.

IN vacuo corpus moveri posset, non tamen in instanti.

Probatur 1. pars. Accedere, aut recedere ab invicem est moveri; Sed corpora in vacuo possent accedere, aut recedere ab invicem, majus, aut minus intervallum vacuum inter se relinquendo: Ergo & moveri. Vnde corpus Christi Domini moveri sine dubio potest, iicèt sit super omnes cœlos; ubi aliud corpus, in quo moveatur, non est. Porrò quid acquirat corpus, dum movetur in vacuo, supra dixi, cùm de Loco.

Probatur 2. pars. Concipi nequit in eodem instanti corpus ad aliud variare distantiam; aliàs simul magis & minùs ab eo distaret, quod est impossibile; Sed per motum, etiam in vacuo, corpus ad aliud accedens, aut ab eo recedens variat distantiam: Ergo motus in vacuo esse nequit in instanti. Sed de Loco & Vacuo hactenus.

QUÆSTIO QUINTA

De Continuo.

CUm motus, mobile, & tempus sint de genere continuorum, in hac quæstione agendum est de quantitate continua. Quomodo autem quantitas continua differat à discreta, & quot sint ejus species, sive propriæ, sive impropriæ, dictum est in Logica, agendo de Prædicamento quantitatis: unde solùm supereſt disputandum de ejus compositione, circa quam duo quæruntur. Primò, utrùm constet solis indivisibilibus, vel partibus semper divisibilibus. Secundò, dentur ne in quantitate indivisibilia.

AR-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Obj. 6. Si partes continui sint infinitæ in potentia, continuum erit impertransibile; nam infinitum est impertransibile.

Resp. ex Aristotele hic, Distinguo; Infinitum est impertransibile; secundùm id, quod est infinitum, concedo; secundùm id, quod est finitum, nego. Continuum autem est quidem infinitum in potentia secundùm divisibilitatem, & ideo nunquam pertransiri potest ejus divisibilitas, ita ut in omnes partes actu dividatur: est tamen finitum secundùm extensionem, & ideo ejus extensio pertransiri potest.

ARTICULUS SECUNDUS.

Sintne in Continuo vera divisibilia.

TRia præcipuè sunt Continuorum genera, scilicet quantitas permanens, tempus, & motus. Indivisibilia motus dicuntur *momenta*, *seu mutata esse*; indivisibilia temporis vocantur *instantia*; indivisibilia verò quantitatis permanentis sunt in triplici differentia; cùm enim indivisibile sit, quod caret divisione & extensione, juxta triplex genus extensionis, scilicet in longum, latum, & profundum, triplex est indivisibile. Primum ergo indivisibile dicitur *punctum*, quod caret omni prorsus extensione. Secundum verò indivisibile vocatur *linea*, quæ licèt sit extensa in longum, est tamen indivisibilis in latum. Tertium indivisibile est *superficies*, quæ licèt sit indivisibilis in longum & latum, est tamen indivisibilis in profundum. Quæritur ergo, utrùm dentur verè & realiter ejusmodi indivisibilia, v. g. puncta in linea, lineæ in superficie, superficies in corporibus.

CONCLUSIO.

DAntur realiter in continuo indivisibilia tum terminativa, tum continuativa. Conclusio supponit indivisibilia dari ad duplex munus, nempe ad uniendum, & ad terminandum partes continui. Quæ uniunt, dicuntur *indivisibilia copulativa*, seu *continuativa*, quæ verò terminant, *Terminativa*.

Probatur 1. Pars. Datur id, quo quantitates contiguæ se tangunt; Sed se tangunt in indivisibilibus terminativis: Ergo dantur. Major constat; nam quantitates se tangere nequeunt in eo, quod non est. Probatur minor. Quæ se tangunt, debent esse simul secundùm id, in quo se tangunt: unde contigua dicuntur. *Quorum extrema sunt simul*; Sed partes quantitatis secundùm se ipsas

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

se ipsas nequeunt esse simul, aliàs se penetrarent: Ergo non se tangunt secundùm se ipsas, sed solùm secundùm sua extrema indivisibilia.

Confirmatur. Terminus extensionis nequit esse aliquid extensum, aliás egeret alio termino: Ergo quantitas terminatur aliquo indivisibili; Ergo dantur in ea indivisibilia terminantia.

Accedit experientia. Nam globus perfectus non potest tangere planum nisi in puncto; cylindrus in linea indivisibili in latum, duo verò plana in superficie indivisibili in profundum: Ergo actu sunt in illis puncta lineæ, & superficies, ac proinde vera indivisibilia.

Probatur secunda pars, scilicet dari indivisibilia continuativa. Continuum est, cujus partes sunt unum secundùm extremitatem, seu uniuntur termino communi; Atqui extremitas illa, seu ille terminus communis est aliquid indivisibile: Ergo dantur indivisibilia unientia partes. Probatur minor. Tum quia impossibile est, ut aliqua pars sit communis duabus partibus. Tum quia illa, inter quæ datur pars media, non sunt sibi invicem contigua, nec se tangunt: Ergo à fortiori non sunt continua. Tum demum quia illa pars, quæ uniret alias duas, adhuc indigeret uniri, cùm ipsa constaret aliis partibus: Ergo partium unio & continuitas non potest fieri secundùm partes, sed solùm secundùm aliquid indivisibile partium, a propinde dantur indivisibilia continuantia & unientia partes. Hæc tamen unio non est intetelligenda, quasi illud indivisibile sit aliquod gluten uniens partes inter se, sed indivisibilia dicuntur unire, in quantum ipsæ partes uniuntur in sua extremitate indivisibili, seu in quantum eadem est extremitas utriusque partis.

Objicies. Partes uniri & tangi possunt secundùm aliquid sui minus & minus in infinitum: Ergo non sunt necessaria indivisibilia, ut uniantur partes & se tangant.

Respondeo, illud minus & minus in infinitum, posse dupliciter sumi, vel secundùm suam extensionem, vel secundùm suam extremitatem indivisibilem. Si sumatur secundùm aliquam extensionem, quantulacumque sit, impossibile est, ut uniat immediatè ipsas partes propter rationes jam dictas Si verò sumatur secundùm suam extremitatem indivisibilem, sic potest quidem unire, sed illa extremitas est aliquid indivisibile: unde necesse est, dari indivisibilia in continuo.

Hæc tamen indivisibilia non sunt res distinctæ à partibus, sed ad summum quidam modi partium, qui re-

de

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

ſe appellari poſſunt extremitates, in quibus deſinunt partes, ut v. g. punctum eſt extremitas lineæ & linea extremitas ſuperficiei, & ſuperficies extremitas corporis

Ita eſſe probatur, tum ex minima entitate, quam concipimus in illis indiviſibilibus, quæ proinde non poteſt eſſe niſi aliquid modale. Tum ex eo, quód nova indiviſibilia fiant per diviſionem, quæ nihil producere poteſt in quantitate niſi novas extremitates: Tum demum quia extremitates, in quibus deſinunt partes, debent eſſe aliquid indiviſibile; ſi enim haberent extenſionem, haberent etiam extremitates, & ſic darentur extremitates extremitatum: Ergo non ſunt quærenda alia indiviſibilia. Ex quo inferes, quód quia implicat dari partes finitas ſine extremitatibus, ita quoque implicat, omnia indiviſibilia tolli à partibus.

QUÆSTIO SEXTA.

De Conditionibus Motus.

DUæ præcipuæ ſunt conditiones motus, diſtinctio moventis à mobili; & utriuſque conjunctio. Non moventis à mobili; & utriuſque conjunctio. Non enim videtur aliquid poſſe moveri niſi ab aliquo diſtincto, & ſibi conjuncto. De iis duabus conditionibus agemus duplici Articulo. In primo quæretur, an omne, quod movetur, ab alio moveatur. In ſecundo, an dari poſſit actio in diſtans.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrùm omne, quod movetur, ab alio moveatur.

CONCLUSIO.

OMne, quod movetur, ab alio movetur. Ita S. Thomas, Ariſtoteles, imò Antiqui ferè omnes, ſi Epicureos excipias, qui cenſebant, Atomos ex ſe ipſis vim ſe movendi habere. Hinc concluſio Axiomatis loco

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

loco haberi solet, ex quo Aristoteles probat, dari primum Motorem, qui immotus cætera moveat, nempe Deus Optimus Maximus. Verùm quia eo Axiomate probari solet efficaciter præmotio, qui eam negant, hoc ipsum Axioma inficiari cœpere, id est, imprudenter subruere scalam expeditissimam, qua Antiqui, præcipuè Aristoteles, ad unius superni Numinis cognitionem pervenere. Itaque, ut defendatur.

Probatur demonstratione S. Thomæ & Aristotelis. In tantum aliquid moventur, in quantum est in potentia passiva ad actum & terminum motus; movet verò in quantum est in actu; Sed fieri nequit, ut idem secundum idem sit in potentia passiva & in actu: Ergo nec ut se ipsum moveat. Major constat. Nam motus est actus existentis in potentia & moveri est pati. Movere verò est agere, ac mobile in actum ducere. Itaque in tantum aliquid movet, in quantum est in actu; movetur verò quatenus est in potentia. Minor verò non est minùs evidens. Nam esse in actu est habere actum; esse verò in potentia passiva est non habere actum, sed aptitudinem ad illum; Sed repugnat, idem simul habere & non habere actum: Ergo & esse simul in actu, & in potentia secundùm idem.

Respondent, idem posse esse in potentia formaliter & in actu virtuali respectu ejusdem formæ; ut piper & uva sunt virtualiter calida, & tamen in potentia ad calorem formalem: unde piper in ore, & uva in dolio per calorem virtualem movente se ad calorem formalem.

Sed contra. Duobus tantùm modis intelligi potest, aliquid esse in actu virtualiter. Primò completè & perfectè, quatenus habet formam altiorem, in qua forma inferior continetur: Sic Angelus est virtualiter discursivus, quia sublimiore virtute intellectiva continet humanam ratiocinandi vim. Secundò imperfectè & incompletè, in quantum habet virtutem aliquam imperfectam, ex qua mota & excitata prodire potest actus perfectior: ut intellectus, etiam dum actu nihil intelligit, dicitur esse virtualiter intelligens. Quæ primo modo sunt in actu virtuali formæ, non sunt in potentia ad illam formaliter habendam, ut constat. Nam quod est perfectissimè in actu formæ; non est in potentia ad illam; t subjectum per formam nobiliorem perfectiùs est in actu respectu formæ ignobilioris in ea contentæ, quàm si hanc ipsam haberet; perfectius enim continetur in forma superiore, quàm in se ipsa: Ergo non est in potentia ad illam. Quæ verò secundo modo sunt in actu virtuali, sunt quidem in potentia ad

fur-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

formam, ſed niſi ab alio moveantur, ad eam habendam non ſufficiunt. Quod enim incomplectum eſt & imperfectum, nequit ſe ipſum perficere, ut conſtat; Sed actus ille virtualis eſt imperfectus & incompletus, reſpicitque ulteriorem illum formalem, ut ſuam ultimam perfectionem & actualitatem; ut intellectio actualis eſt perfectio & actualitas virtutis intellectivæ: Ergo actus ille virtualis nequit ſe ipſo ſe reducere ad formalem, ſed eget ab alio reduci. Ex quibus evincitur, etiam quæ ſunt in actu virtuali, aut non moveri ad formalem, aut ab alio moveri.

Ad exempla uvæ, piperis, calcis, &c. Reſpondeo, in his rebus eſſe diverſas partes, quarum aliæ in actu factæ alias movent ad actum: ut in uvis ſunt quædam partes ſpirituoſiores, & ad calorem procliviores, quæ uvis contuſis eo impetu, quo è maſſa erumpunt, facile incaleſcunt, atque jam calidæ aliis calorem communicant: hinc vinum recenter ex uvis expreſsum ſpirituoſius eſt, quàm quod ex illis in dolio diutiùs fermentatis elicitur; quòd nempe hæ ſpirituoſiores partes minùs exhalaverint. De calce ferè eadem eſt ratio: ſunt enim in ea partes ſubtiles & calidæ, quæ, dum calx aqua diluitur, cum impetu erumpunt, atque eo motu vehementiùs incaleſcunt, & calorem in totam maſſa procreant. Idem dicendum de pipere, niſi fortè potius acrimonia ſua partes animalis mordicando, irritet ſpiritus animales, à quibus ſit hic calor; nam irritati fortiùs incaleſcunt, ut conſtat in febre, & vulneribus: unde piper, pyretrum, & aliam hujuſmodi non ſe ipſa calefaciunt, ſed calorem animalis excitant, à quo & ipſa incaleſcunt: hinc in mortuo animali nihil caloris excitant. Sed de calore virtuali vide infra 2. par. queſt. 3. ar. 2. §. 1.

Obj. Animata movent ſe ipſa; in eo enim differunt ab inanimatis: Ergo idem poteſt movere ſe ipſum.

Reſp. Diſtinguo antecedens: movent ſe ipſa ſecundùm idem, nego; ſecundùm diverſas partes, concedo. Conſtant enim diverſis partibus, quarum aliæ movent, aliæ moventur: ut cor motum vitalem in alia membra diffundit: pedes à nervis. nervi à ſpiritibus, hi ab appetitu, iſte ab imaginatione, imaginatio ab objectis movetur. Itaque hinc potiùs colligitur, idem ſecundùm idem non poſſe moveri: & movere: nam ſi poſſet, fruſtra animal in eas partes, quarum una movens, alia mota eſſet, diſtingueretur. Compendioſius enim natura hanc vim ſe movendi æqualiter toti animali tribuiſſet.

Inſtabis. Saltem cor à ſe ipſo movetur: non enim

eſt

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

est alia pars, à qua moveatur, cùm potiùs omnes alias moveat.

Resp. Motum cordis esse à generante, ut à causa. Nam cùm sit cordis proprietas, ab eo illum vitalem impetum, quo perpetuò movetur, habet, à quo & suam naturam: qui enim dat *esse*, dat consequentia ad *esse*.

Urgebis. In gravibus sion est alia pars movens; alia mota; sed omni parti perinde inest impetus, quo se movent ad centrum.

Resp. Et hæc etiam moveri à generante. Impetus enim, quo moventur, est proprietas consequens naturam, ut calor sequitur ignem: unde sicut nemo dixerit, ignem se ipsum calefacere, sed habere à generante, ut sit calidus; ita nec dicendum lapis movere se ipsum, cùm impetum, quo movetur, ab eo habeat, à quo & naturam. Sanè cùm lapis sursùm tendit, facilè intelligimus, eo motu se non movere, sed moveri ab alio, à quo is impetus illi est impressus, licèt in eo exsistat. Ita pari ratione, cùm ille impetus stabilis & naturalis, quo deorsùm tendit, illi sit à generante, seu potiùs ab illa suprema mente, quæ naturæ præsidet, ac quæque ad sua loca destinat, non propriè movet se ipsum, sed perinde movetur ab alio, ac cùm sursùm projicitur, nisi quòd primum hunc impetum naturaliter & stabiliter in se habet; alterum verò violentè & per modum transeuntis, neutrum tamen à se ipso.

Repones. Saltem intellectus, voluntas, & aliæ potentiæ immanéntes movent se ipsas; nam actus suos, quibus moventur, ipsæ in se ipsis producunt.

Resp. Ejusmodi facultates non moveri propriè quatenus agunt; nam Deus perfectissimè intelligit & vult, nec tamen moveri dicitur. Itaque moventur, quatenus agendo reducuntur de potentia ad actum. Porrò id habent ab aliquo exsistente in actu, & non à seipsis, nempe à Deo, ut à causa universali applicante per præmotionem, cujus necessitatem inde suo loco probabimus; aut etiam ab alia potentia, quæ jam in actu facta aliam applicat: ut voluntas in actu facta applicat & movet intellectum, illeque in actu factus excitat voluntatem. Nec tamen proceditur in infinitum, aut fit circulus, nam primus actus, quo potentia ab alia non applicata aliam applicat, est illa à Deo specialiter applicante, ut suo loco explicabimus. Hinc illud tritum apud S. Thomam, *Actiones facultatum inferiorum esse simul passiones causatas à facultate superiori, & quædam ejus operata*, 3. p. q. 19. ar. 1. Quæst. de Unione Verbi, ar. 5.

Di-

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Dices tandem. Dum aqua calida frigeſcit, non ab ullo, ſed à ſe ipſa frigiditatem illam acquirit: Ergo movet ſe ipſam.

Reſp. Hanc frigiditatem dimanare ex aqua inſtar proprietatis naturam conſequentis. Unde ab ea eſt eo modo, quo proprietates ſunt ab eſſentia, quæ ad illas ſe ipſam non movet, ſed à generante movetur. Nec refert, quòd aliquando non exſtet generans, cùm proprietas ad tempus remota redit, ut in caſu objectionis, nam certè adeſt cauſa conſervans, cui hæc reſtitutio tribui poteſt. Nam eo influxu, quo rem conſervat, ejus quoque proprietates conſervat; & ſi per vim remotæ fuerint, eas reſtituit, ut ab eſſentia rurſùs dimanent.

ARTICVLVS SECVNDVS.

An ad motum requiratur præſentia motoris, ſeu, an dari poſſit actio in diſtans.

DUobus modis agens paſſo præſens eſſe poteſt, 1. Præſentia ſuppoſiti 2. Præſentia virtutis. Præſentia ſuppoſiti eſt conjunctio ſubſtantiæ agentis cum ipſa paſſi ſubſtantia: ſic ignis eſt Præſens foco, cor præcordiis, Sol ſuæ ſphæræ. Præſentia virtutis eſt, cùm agens, licèt remotum, virtutem diffundit per medium, donec pertingat ad paſſum: ſic Solis calor & lux per medium diffuſa, donec terram attingat, illum huic præſentem conſtituit, non quidem præſentia ſuppoſiti, ſed virtutis. Alterutra præſentia ſufficit, ut dicatur actio fieri in diſtans, Hoc ſuppoſito ſit.

CONCLVSIO.

NOn datur actio in diſtans, ſed requiritur, ut agens paſſo conjungatur, vel ſuppoſito, vel ſaltem virtute per medium diffuſa. Ita Ariſtoteles hic lib. 7. cap. 2. S. Thomas, ac ferè omnes cenſent;

Probatur 1. Experientia. Videmus enim, agentia quæque vim ſuam in res ſibi ſubjunctas exercere, ac per eas in remotiores: vimque imminui pro ratione diſtantiæ, donec tandem nulla fiat. Hinc decantata illa ſphæra activitatis, certo & agenti circumfuſo ſpatio contenta, extra quam agens nihil poteſt Nec intra ipſam poteſt aliquid in partes remotiores, niſi per me-

Ministèrio de Educación, Cultura y Deporte

medias; unde ſi occurrat medium impetum ad deferendam vim activam ab agente ad remotiores ſphæræ partes, ſiſtitur actio; ut cùm opacum corpus mediat inter lucidum, & objectum ab eo illuſtrandum. Idem fit in diffuſione odoris, ſoni, caloris, &c. Quod certè non eſſet, niſi agens paſſo jungi vel per ſe, vel per medium, vim ejus deferens, poſtularet. Secus enim ignis hic exſiſtens combureret ſtupam Romæ poſitam, perinde ac ſibi conjunctam; imo perinde omnia combuſtibilia ubivis poſita, ſicque in immenſum ſe extenderet; neque enim eſt ratio, cur circa hoc potiùs, quàm circa aliud ageret.

Probatur 2. ratione. *Agere* ſequitur *eſſe*, atque adeo illis addicitur, quibus & ipſum *eſſe*; Sed *eſſe* agentis naturalis addicitur certo loco: Ergo & eidem addicitur actio & virtus agentis, proindeque agere nequit niſi in ea, quæ ei localiter conjuncta ſunt, ac per ea in alia ſuccedenter, ſervata ſemper locali conjunctione, vel cum ſe ipſo reſpectu paſſi, quod priùs immutat; vel cum medio immutato, reſpectu eorum, quæ mediantibus aliis á ſe immutatis.

Confirmatur. Agens non minùs à loco pendet, quàm à tempore; ab utroque enim limitatur; Sed diſtantia temporis ejus actionem interrumpit, ita ut ſi deſinat exſiſtere tam in ſe, quàm in ſua virtute una hora, nihil agere poſſit hora immediate ſequenti: Ergo diſtantia quoque loci actionem interrumpit, ita ut agens agere in loco extremo nequeat, ſi nec in ſe, nec in ſua virtute exſiſtat in medio.

Objici ſolent quædam experientiæ. Torpedo ſtupefacit manum piſcatoris diſtantem, nec videtur aliquid hujus effectus in medio producere. Oculi vetulæ faſcinant pueros diſtantes, non viros propinquiores: Sol producit aurum in viſceribus terræ, ad quæ nec lux, nec calor ejus pertingere videtur. Magnes trahit ferrum etiam interpoſita tabula. Aqua lebetis ſuperiùs calet, in fundo friget. Laborans gravi tuſſi alios diſtantes commovet ad tuſſiendum & oſcitans ad oſcitandum. Percuſſo lyræ nervo alius diſtans movetur, ſi ad ſimilem tonum ſit tenſus. Dum in Hiſpania vites florent, vinum inde aſportatum in Anglia commovetur. Naphta ab igne etiam remoto accenditur.

Reſp. Hæc circa actionem in diſtans explicari facilè poſſe. Torpedo manum ſtupefacit veneno per rete diffuſo; nec enim id efficeret, niſi manus rete à torpedine hoc veneno infectum tangeret. Oculi vetularum per aerem diffundunt corruptos ſpiritus, qui tenera puerorum corpora lædunt, non duriora virorum;

ut

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

idem aer peſtiferus à duobus æquè inſpiratus, unum læ-
, non alium minùs diſpoſitum. Solis calor, aut cer-
occultus influxus á terræ ſuperficie per medium ad ejus
iſcera penetrat, ibique aurum producit. Magnetis vir-
s per medium diffuſa pertingit ad ferrum, ut vel ex eo
onſtat, quòd interpoſita tabula non ita promptè ferrum
xcitat, quòd ægriùs denſum illud medium pervadat.
qua in lebete ſuperiùs calet, in fundo minùs, quia ca-
dior, utpote levior, ſursùm tendit, frigidior, ut gra-
ior, infra ſubſidet. Tuſſiens & oſcitans alios ad ſimi-
es paſſiones excitat per ſpecies, quibus ad hoc effectus
maginatio commovetur: ſic ad aſpectum plorantis, aut
identis, ad fletum, aut riſum pariter excitamur: unde
rovocatio nulla eſt, niſi oſcitans videatur, aut tuſſiens
udiatur. Addit Ariſtoteles, exemplum aliorum eſſe com-
monitionem propriæ neceſſitatis. Lyræ nervus alium
movet tremore per aerem medium propagato: nam
ſonus eſt aeris tremor & motitatio, quæ si validior ſit,
etiam ſolidiora commovet corpora, ut terram ipſam
ſub pedibus contremiſcere ſentimus ad ſtrepitum diſploſi
tormenti, aut pulſatæ grandioris campanæ; at ſi motita-
tio illa mollior ſit, illis ſolùm corporibus communicatur,
quæ faciliùs eo motitationis genere ſunt mobilia: ita-
que cùm nervus lyræ eo motus genere ſit facilè mobi-
lis, quo movetur alter ad eundem tonum tenſus, tre-
mor unius per aerem propagatus alterum facilè commo-
vet, non alios aliter tenſos. Eodem tempore, quo vites
florent, vina diſtantia moventur, non à vite florente,
ſed à verno calore, quo & vites ad florendum, & ſpi-
ritus vini ad hunc motum excitantur. Naphta ab igne
remoto accenditur, quòd pingues halitus longiùs diffun-
dat, qui teneram flammulam conceptam ab igne ad eam
continua accenſione deferunt. Itaque ubique fit actio
virtute per medium diffuſa. Sed hæc virtus eundem affe-
ctum in medio non producit, ac in extremis, quòd me-
dium ſit aliter diſpoſitum; nam agit in ſubjecto juxta ejus
diſpoſitionem.

Dices. Saltem *pulvis*, ut vocari ſolet, *ſympat heticus*, agit in diſtans. Fit ex vitriolo contuſo, vel ſimplici, vel ad Solem diebus canicularibus calcinato. Eo ſi imbuas pannum hominis vulnerati ſanguine tinctum, etiam abſentis vulnus curari variis conſtat experimentis, modò hic pannus in loco temperato ſervetur: ſi enim ſit in calidiore loco, inflammatur vulnus; ſi in frigidiore, rigeſcit.

Reſp. In primis non conſtare ullo certo experimento, hanc curationem perfici in inſigni diſtantia; ac ſi neret, meritò dubitaretur, an naturæ viribus fieret. Porrò cum ſit in mediocri diſtantia, explicari facilè poteſt diffuſione per

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

per medium facta. Quippe ex sanguine ac vitriolo permixtis exhalat tenuissimus halitus, qui per aerem latè diffusus tandem pervenit ad hominem vulneratum, ac vulneri medendo prodest: nam virtus medicaminum subtili ac spirituosæ illi substantiæ potissimùm insidet, quæ vel arte chymica, vel naturali resolutione exhalata, remedia effœta sunt & nullius virtutis. Sanè hos halitus latè spargi constat ad sensum ex odoribus, qui his halitibus deferuntur. Odorem cadaverum etiam ad quingenta milliaria à vulturibus percipi, ut rem notam & observatam refert S. Thomas 2. de Anima, lect. 22 Canes ex herili domo, longiùs asportati, ad eandem recta redeunt, odore ducti. Thecam dulciariorum in cella repositam è vicinis hortis examen formicarum traxisse se expertum memorat Ludovicus Granatensis. Quòd verò huic halitui vis insignior insit, non minùs constat ex carbonum suffitu, qui hominem interimit; ex lue pestis, quæ halitu tenui ac insensibili tantas strages edit; ex napelli halitu, qui vento delatus itidem perimit, &c. Quid itaque vetat, balsamicam illam vitrioli exhalationem vulneri insinuatam pari jure ad curandum, ut hæc ad nocendum, valere.

At cur, inquies, hæc salubris exhalatio, huic potiùs homini, quàm alteri vulnerato se adjungit;

Resp. Id fieri posse motu illo sympathetico, quo, ut dixi supra, res quæque amicis & cognatis accedere gestiunt. Cum enim effusi sanguinis spiritus cognati sint homini, à quo fluxit ad eum libentiùs tendunt, atque vicissim ab eo attrahuntur; & cùm medica virtute vitrioli sint imbuti, vulneri curando prosunt. Hac fortè ratione cadaver occisi hominis ad præsentiam homicidæ sanguinem fundit; nempe quòd spiritus illi vestibus homicidæ inhærentes, ut odores ferarum his adhærent locis, per quæ illæ transeunt, redire gestiant ad corpus, à quo manarunt, & ejus excitati præsentia per loca vulnerum massiæ residui sanguinis se se insinuando i quandam in ea fermentationem causent, qua rarefactus sanguis effluat. Verùm hæc dicta velim, non ut huic pulveri, quæ vulgò tribuitur, vim inesse adstruam; sed ut si sit, non continuò inde inferri actionem in distans ostendam. Fortè enim hujus pulveris virtus nulla est, eaque falsis nititur narrationibus, aut effectibus ab alia causa productis, illique pulveri falsò adscriptis. At de Ente mobili in communi jam satis.

Finis primæ partis Physicæ.

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte